

YESIEURI

istorie, artă, literatură

nr. 1

2023

fondator

Radu Iațcu-*iatzco*

0722831122

redactor șef

Constantin Nicușan

0742006575

redactor șef adjunct

departament literatură

Florina Moldovan

0744161980

redactor șef adjunct

departament istorie

Călin Dumitru Covrig

0741312245

redactori

Mona Maria Vâlceanu

Iulian Ionașcu- *Franța*

Andrei Breabăn

grafica

Saul Stainberg -SUA

Victor Bogorad

- *Saint-Petesburg*

Sabastiao Xavier de Lima

- *Brazilia*

Jiwenk – *Indonezia*

Ivailo Tvetcov – *Bulgaria*

Simfonia sticlei - coperta 3 și 4

Ioan Nemțoi

DTP

Patrik Zălogă

Alexandru Aurel Anuriev

Y E S E U R I

ISSN 3008-2161

ISSN-L 3008-2161

Librăria H E R T Z O G

Pasaj Mureș – MALL

Piața Victoriei Nr.14

Târgu – Mureș

editura_hertzog@yahoo.com

iatzco

O idee își găsește contur

Astăzi, în primele decenii ale secolului al XXI-lea, când tehnologia digitală a pus stăpânire pe circumvoluțiunile netede din interiorul „nepricepătorului” de pe umerii împovărați de grija caprei vecinului, ideea unei reviste culturale pare a fi o aventură utopică. O fi bine, o fi rău, cine știe ce și cum vor comenta cârcotașii înnobilați de titluri „dotorale”. Suntem conștienți că pălăvrăgelile lor se vor pierde ușor, în negura cotidianului trist al zilei de mâine. Așa că, ei să rămână cu trâncănelele, iar noi, bucuroși vom răsfoi paginile unei reviste, ce va fi căutată de colecționari și găsită prin sălile de lectură ale bibliotecilor.

Revista „YESEURI” nu s-a născut întâmplător. Ideea a venit în urma unui dialog ciudat susținut între un vânător de știri comandate din diferite interese obscure, lăudându-se că lucrează la un radio dependent de publicitate și un pensionar, care nu are ce să le povestească nepoților, dar susținea cu argumente hilare și monosilabic credibilitatea știrilor de pe „Tik Tok” (un talcioc de vorbe). Încolțită, ideea revistei a fost frământată cu prietenii din lumea scrisului, care au cărți publicate la Editura Hertzog. Am fost încurajat de poetul Valeriu Stancu și Lucian Vasiliu (fost Director al Editurii Junimea de la Iași) să formez o echipă redacțională.

Cu noroc sau șansă, într-un târg de provincie se mai găsesc oameni îndrăgostiți de Literatură, Istorie și Artă, care nu agreează discordia gășcuțelor anonime măcinate de invidie meschină.

Provocarea a fost îmbrățișată de prietenul Călin Dumitru Covrig (profesor de istorie) care l-a nominalizat Redactor Șef pe Constantin Nicușan (Doctor în filosofie, membruUSR,).

Cum propunerea de bun augur a dat un suflu optimist profesorului Constantin Nicușan, acesta a înființat un „Atelier de Creație Literară” cu entuziasmul doamnei profesor Florina Moldovan. Pentru realizarea acestui ambițios proiect au pus umărul la formarea unui mic colectiv de redacție, următorii scriitori: Mona Maria Vâlceanu, profesor din Pitești, Iulian Ionașcu, Doctorand la Universitatea din Clermont-Ferrand în Franța și Andrei Breabăn, jurist îndrăgostit de istorie.

Dar lista echipei rămâne deschisă pentru toți cei, care sunt conștienți că vorbele zboară fără să lase urmele celor scrise și tipărite.

constantin
nicușan

Editorial la un start cultural

YESEURI - o nouă revistă de cultură... la start. De ce *YESEURI*?... Pentru încărcătura de mister a creației? Pentru rezonanța de geografie europeană? Pentru ritmul dintr-o istorie „politică” a clipei?... Da, o clipă a cărei anatomie o explorăm, acordându-i hermeneutici transobiective, cu toată chimia subsecventă.

Așadar, ce vă spune *zoon politicon*? După Aristotel, este o definiție a omului, întrucât echivalentul literal al termenilor este „un animal social”. Simplu: adjectivul „politicon” derivă din cuvântul „polis”, care înseamnă „cetate”. Iar „politicon” ar purta sensul de *cetățean / al cetății*.

În lucrarea sa filosofică - *Politica* - Aristotel conturează și teoria despre educație („*paideia*”), în care definește conceptul de „om cultivat”, în fapt „*zoon politikon*”, adică cel care participă la viața cetății, înscriindu-se în coordonatele personalității creative și de integritate morală, conform imperativelor unei societăți proiectate spre binele general.

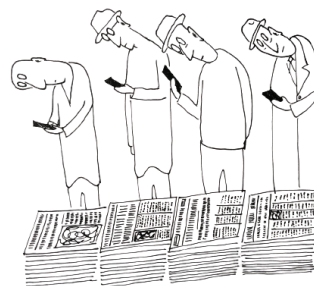
Aceste principii au rămas valabile și în societatea de astăzi, iată, încă un argument în demersul nostru de lansare a unei noi reviste cu profil cultural. *YESEURI* se vrea a fi, astfel, o platformă de largă respirație culturală, care să atragă nu numai forțe artistice și intelectuale din diverse centre și zone culturale ale țării, dar și din comunitățile românești ale diasporei. În fond, granițele naționale se află acolo unde se stabilesc frontierele culturii și civilizației de limbă română.

Structura revistei este definită și pe frotispiciu - istorie, artă, literatură - fiind completată suplimentar de o cronică a *Atelierului de creație literară*, care promovează, prin sesiunile lunare, talente din toate generațiile.

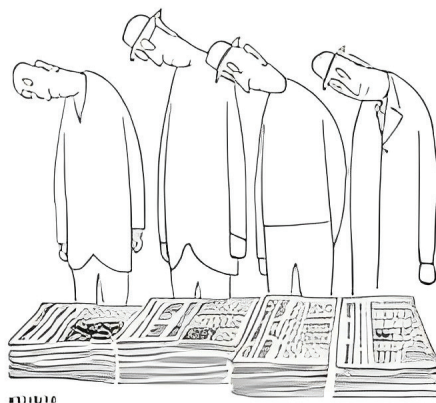
Într-o arhitectură grafică integrată, revista își propune în proiect, inclusiv reabilitări și recunoașteri ale autorilor unor creații plastice de excepție.

Printr-o politică editorială deschisă noutăților și programatic dedicată fenomenului cultural național, european și universal, dar și tendințelor de perspectivă, colegiul redacțional al revistei este activ implicat într-o dinamică a ofertei la înalte standarde și coordonate de actualitate ale gustului estetic, în ceea ce privește creațiile artistice, dar și cu respectarea adevărului științific în studiile și eseurile pe teme de cercetare, socio-filosofice, istorice, literare ori artistice.

Cu fiecare număr al revistei, ne dorim o exigentă decantare a valorilor, pentru a aduce consumatorului de cultură, pe lângă „cuvântul care zidește”, bucuria regăsirii și confirmării orizonturilor sale de așteptare, în plaja de calitate a vieții spirituale, pe orice meridian planetar s-ar afla acesta.

Nr. 1-2023

YESEURI

cornel antoniu

Fericit cel ce merge

Fericit cel ce merge pe urmele tale
 Fericit mirosul,
 Fericite simțurile,
 Pământul cu umbra ta fericită
 Și copacii în exaltare!

Fericit cel care te-a văzut
 Cu sângele,
 Cu somnul. Fericit
 Pământul acesta cai lumânare

Abia ating asfințitul
 Poalelor tale.

Între ape

Să te apropii,
 O, să te apropii
 Cu gura de buzele mele
 Îmbrăcată în aerul tău lung.
 Încet se mișcă perdeaua
 Atinsă de răsuflarea cuiva
 Fierbinte și întretăiată –
 Și-ți pâlpaie albă
 O floare în păr. Abia stârnit
 Praful se ridică în jurul tău
 Ca un stol de porumbei,
 Și din stradă
 Se aude fanfara crinilor.

Tu vii petrecută de un parfum greu
 Și de îngerii cu aripi de măceș,
 Tu vii cu o algă în jurul sânilor
 Și pe genunchii mei îți așezi somnul

Eu știu

Eu știu: anii, pădurea, toate
 Cum înfrunzesc
 Și cum de mine se depărtează
 Arunc mâinile, inima, aerul.
 Urma lor o arunc.
 Ca într-o peșteră
 Ochii mei se rotesc
 Gândurile, limba.
 Aude cineva?
 Și între atâtea uragane
 Rostogolitele și ruptele vânturi
 Steaguri în bernă la gura
 Scobituri mele – acel ochi
 Tandru, albastru, absent.

Despre o anumită pasăre

Nu se pot spune în cuvinte,
 Și mai cred că ea nu există.

În pasărea aceea nu stă nimeni
 Ea e din aer și vânt.
 Uneori însă
 Cineva se aude înăuntru
 Răsucind o cheie și atunci
 Pasărea se rotește pe o tipsie
 Cu rumeguș.
 Sau aerul sau vântul dimprejurul ei
 Sau chiar rumegușul de pe tipsie –
 Pentru că pasărea, v-am spus,
 Nu cred să existe
 Iar cântecul e de pe altă lume.

Tot îmi spun

Tot îmi spun: uită de tine,
Uită de tine, mai ales de tine.

Noaptea crește alături de cuvinte
Și alături de lucruri
Și alături de numele lor.
Noaptea și cuvintele cresc în pădure
Pădurea e plină de lumânări ca un templu
Sufletul meu se ridică din ele
Ca luna
Tot îmi spun: uită de tine,
Uită de tine, mai ales de tine,
La ușă cineva bate cu inima,
La ușă cineva bate cu inima.

Desenez o pânză, în vis

Și deodată s-a ridicat cerul din ape
Ca o pânză brodată s-a ridicat,
Eu mă aflam rugător la un semn
Și semnul era ca o femeie la geam.

Barca pleacă și țărmlul a înflorit –
Eu sunt acolo în barcă,
Noaptea este acolo în barcă –
Geamul seamănă cu sângele meu:
Tu treci, arcuind aerul.

Nimic

Mai adevărat decât marea și țărmlul
Pe aici au trecut toate corăbiile lumii
Aici au rămas toate cântecele pământului.

E timpul să încerc ceva simplu
Ca o rugăciune
Eu, care mă plimb cu vântul în cămașă
Urmărind aripile întinse ale pescărușilor –
Dar, ce să spui când plaja e pustie
Și când pleoapele sunt lipite cu sare
Când în urmă toamna face semne din frunze
Și din frunze pleacă, pleacă și pleacă
O dansatoare.

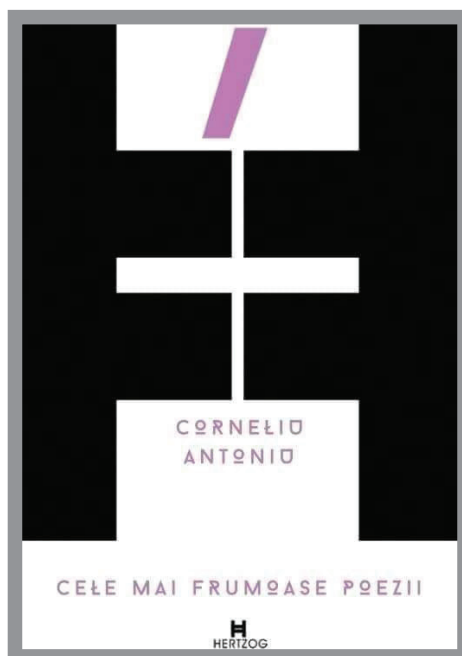
Fabricantul de flăcări

Tu care ești
Fabricantul de flăcări
Subțiri: Purtătorul
Unei aripi întinse
Și al unei răni
Din care crește luna:
Tu, frate geamăn
Cu trandafirul roz
Mult aprins.

Perilissima

Umbra care
Ți se strecoară în păr
Și zâmbetul din colțul gurii
Pâlpâind plâpând
Teama de a nu fi surprinsă
Îngânând versuri
Dintr-un poem uitat,
Apoi roșeața palidă
Sub care te ascunzi
Și privirea umedă

Din volumul colecției „Cele mai frumoase poezii”, Editura Hertzog

leo butnaru

târâș, prunc în scutece

o fi chiar cum spune pediatria – mersul în patru labe
ajută copilul să-și întărească musculatura
și este primul mod de a se descurca pe cont propriu.

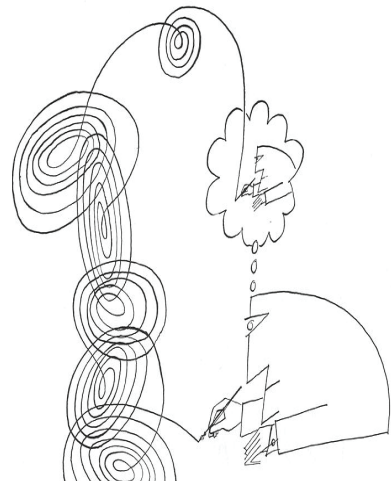
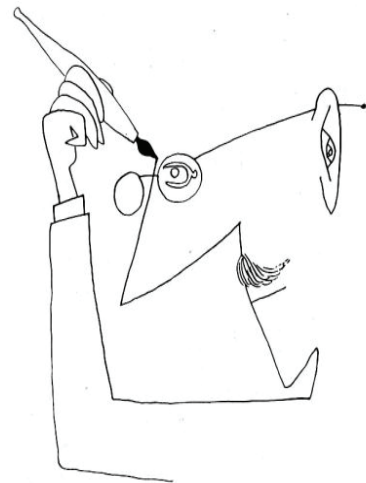
... nu ar mai fi de adăugat decât că
descurcându-se deja pe cont propriu
în orice direcție s-ar târî – copilul se târăște spre viitor.

prunc neliniștit zvârcolit
la un moment dat creându-ți impresia că
neîndemânatic, neputincios precum e
încearcă totuși să-și potrivească scutecele
în loc de aripi...

pentru că
de cum conștientizează că a venit pe lume
omul începe să caute ieșire din situație.

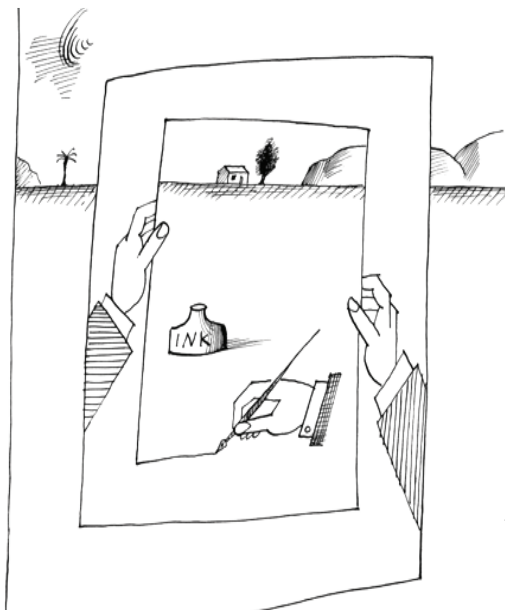
mielul

când
spre a-l ocroti de gerul iernii
părinții aduceau în casă
punându-l pe țol
lângă sobă
un plăpând miel de Astrahan
încă aburind de căldura placentei
de căldura burții mamei sale
(și a... mioriței în general)
cârlan cu chipul – cum ar fi zis Ayghi –
de prunc egiptean
pictat plat pe mur de piramide
eu îl întâmpinam cu cântec din scripcă de hlujan
scârțâindu-i ceva – poate că fără să știu
chiar „Hârciogul” de Beethoven
de care de fapt

în satul nostru nu știa nimeni
sau doar poate cineva din cancelaria școlii
ar fi putut descifra
ce-i cântam eu aceluia miel-copil
cu chipul pruncilor
faraonilor de la Nil.

prelins de miere

ochiul luminii în prelinsul de miere e mai fin
decât trecerea ei prin vitralii și vuiet de orgă
dar aici gradul de comparație e unul relativ
odată ce actantul e-același, lumina ca eglogă
scoasă nobil din condiția frustră de prisacă și
amestecată cu mirul în arta sticlei prin domuri
cu Bach și Purcell ce parcă între noi și cer
au râvnit să-i traseze sufletului drumuri.

... eu unul îmi amintesc prelinsul de miere în
Negureni, sat pe Răutul-râu, unde m-am născut
și în auriul mierii de-atunci era atâta zi de azi,
zi de azi, zi de azi, chiar de era atât de demult...

răuțul

peste reliefurile noastre deluroase
peste sepia anotimpului ce s-a sfârșit
iarna a sosit pe jumătate.
împrejurimile parcă-s acoperite cu fotografii alb-negru
mototolite.

mai distinct e doar Răutul
(pentru cei ce nu știu e vorba de un râu generos).

iar pe aici a mai rămas ceva din vâlmășagul
dar, poate, din ordinea Genezei

când Dumnezeu inventase eminemente timpul
și îl pornise

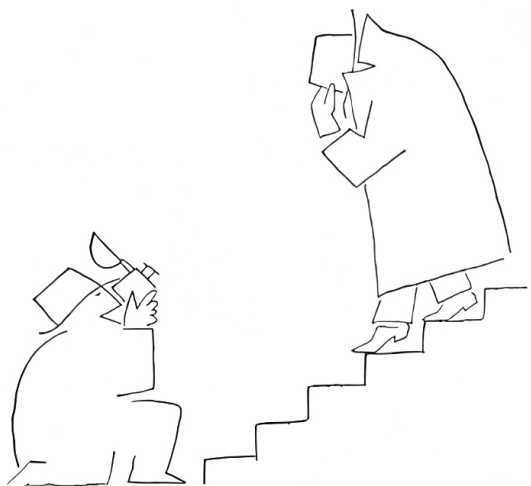
iar timpul – întâi și întâi –
fusesse prunc de o secundă

crescând cu fiecă clipă născută-trecută concomitent
timpul botezat în cristelnița propriei sale grabe

iar pentru a-l învăța ce are de făcut

Creatorul i-a arătat spre un râu
zicându-i: „vezi? curge... asta fă-o și tu”.

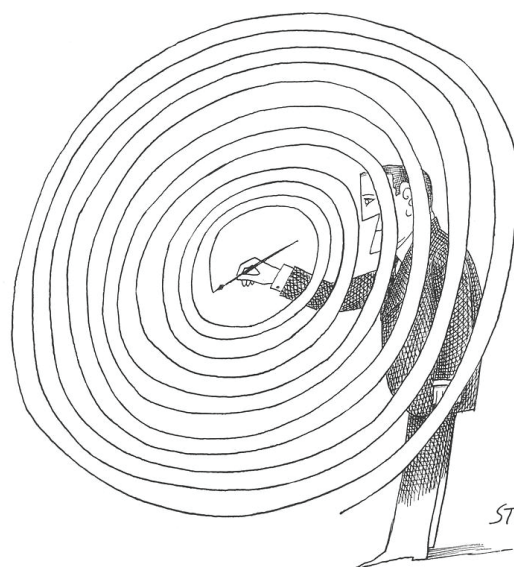
iar mie îmi place să cred că acel râu-învățător
era chiar Răutul copilăriei mele.

memoria lumii

... amintiri din viitor? – să fim serioși...
 Omul nici măcar prezentul nu și-l poate aminti
 nu tocmai...
 în genere
 e mereu în extindere
 cealaltă parte a memoriei lumii
 în care se află
 aruncate alandala
 lucruri și evenimente uitate definitiv.
 dacă
 ar mai fi fost împovărată și de ele
 lumea pur și simplu s-ar fi anihilat de la sine.

înger făcând autostopul

Nr. 1-2023

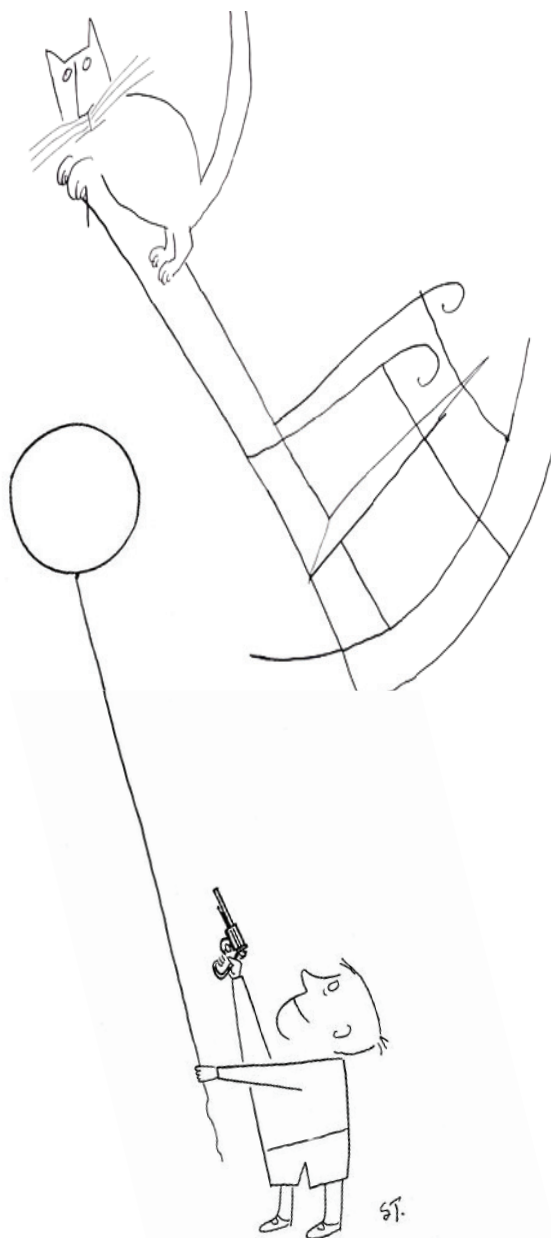
când
 pe Pământ
 îngerul păzitor ridică o aripă
 să nu crezi că el ar vrea să-și ia zborul
 să te abandoneze.

nu, poate el face autostopul.
 are de mers undeva
 că n-o să stea viața întreagă
 nedezipit de tine.

pur și simplu în scurta lui absență
 fii și tu mai precaut
 mai cu ochii în patru.

găoci

adolescenți
 în sân
 cu găocile zornăitoare ale speranței...
 când ne poticneam
 cădeam
 sau ne încleștam în amorul dintâi
 câte-o găoace plesnea
 se sfârâma
 cioburile fiind ascuțite
 tăioase ca de faianță – cioburile de speranță ncât
 din sân răzbătea jertfa de purpur a adolescenței
 purpuria ofrandă de speranță...

YESEURI

voiam să pictez icoane

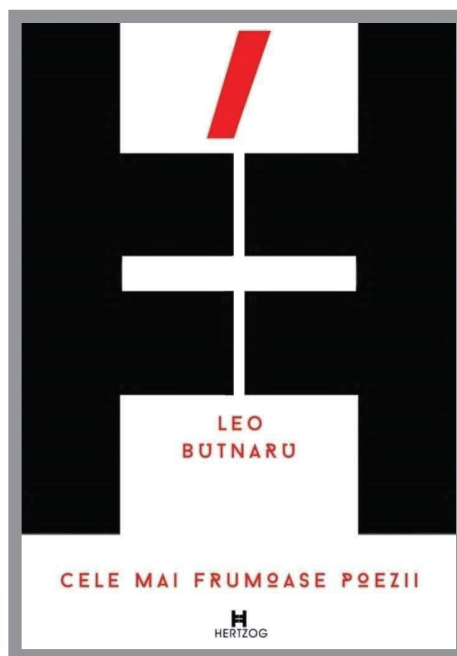
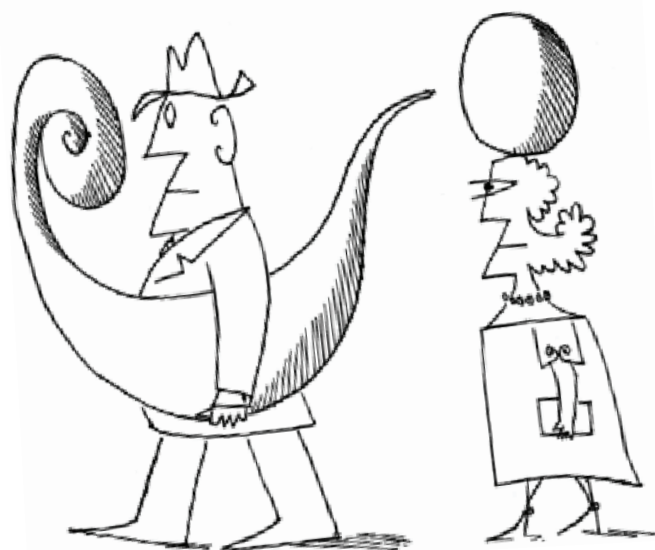
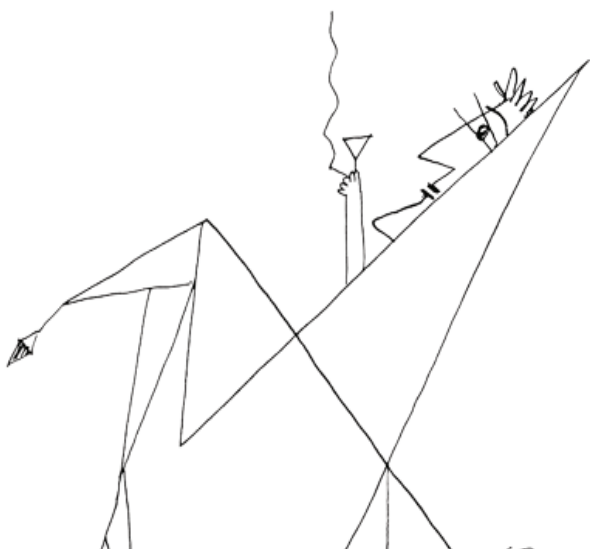
te privesc foarte atent
 mult mai atent decât când te-am întâlnit
 demult, demult
 când eram foarte grăbit la trăit
 la privit, la ticluit...

te privesc atent
 tot mai atent din toamnă în toamnă
 din teamă în teamă
 (deja mai puțin din toane în toane) și
 bineînțeles ar fi o prostie să te întreb:
 „unde ești tu, cea
 de pe chipul căreia voiam să pictez icoane?”

că nu ți-aș fi dușman
 spre-a te ispiti
 spre-a te descumpăni, a te supăra...

Dumnezeu știe unde ești, unde ai fi tu cea
 aflată acum chiar în fața mea

Din vol. colecției „Cele mai frumoase poezii”, Editura Hertzog

adi cristi

Focul

Caut în zadar o brichetă
să-mi aprind o țigară.
Întreaga planetă e-n flăcări.

Las ușa deschisă să intre lumina
în casa din care
a mai rămas doar ușa.

Te privesc adânc în ochi.
Lumea-i îngrămădită în mine
ca o șampanie Dom Pérignon

Soarele

Soarele amestecat cu nisipul plajei
îți sculptează trupul
cu ochiul ispitei!

Vântul îți ridică fusta
nepermis de sus:
Un drapel pe catargul deșteptării!

Marea se apropie de țărm
ca lacrima
de colțul ochiului.

Pasăre

Porumbeii au ajuns să ciugulească plaja
Zborul lor amânat
îmbătrânește cerul.

Dezbrăcați pe plajă

suntem mai vii decât părem
în hainele de gală.

Cuvintele nu mai au nici un rost
când ochii sunt plini
de împrejurimi.

Unduire

Liniile curbe
desprind trupul
din monotonie...

Valurile înspumate
ajunse la mal
trădează marea ca fiind un vin spumant
(produs după metoda Champaign)

Ploaia mă ține de mână!
Tu cazi peste mine
ca o furtună.

Sămânța

Zgomotul inimii e viața însăși
Tăcerea începe liniștea
din moarte.

Ridică-te până la cer
Ai grijă să nu ajungi mai sus
Doar cosmosul îmi măsoară nimic
nicia.

Sămânța face parte din floare
Copilul rămâne în noi
doar ca o amintire.

Pâine

Merg pe jos
mai profund decât aș zbura
Urmele pașilor mei țin minte
capcanele drumului.

Culegătorii toamnei
sunt hoții de ieri
și flămânzii de mâine
cei care mai știu cum arată o pâine.

Țin minte trei cuvinte:
Eu te iubesc!
„Eu” putând fi oricine.

Rătăcirii

Nu-mi mai găsesc cuvintele
Le-am ascuns rătăcirii
vorbilor goale.

Când dormi
visul face parte din tine
Apele ploilor revin în mare
asemenea rătăcitorului acasă.

Vorbim despre inimă
ca despre funie în casa spânzuratului
Te latră câinele jucându-se cu tine.

Anatomie

Stai cu ochii închiși
mimând moartea
Pe geamul deschis auzi
Sfânta pomenire citită altuia.

Nori se ridică-n picioare deasupra mării
Marea cade-n genunchi
Între două valuri.

Ai urechile burdușite cu muzică
Șoapta mea de iubire
Îți urcă scărița atingându-ți ciocănelul

Prăbușire

Pe sub ochi îmi trec fluviile subterane
Oceanul din inimă mă scoate
la suprafață.

Te strâng în brațe
și iubirea îmi devine infinită!
O frunză îmi acoperă umbra.

Mă ridic să te privesc
și nu mai știu cum să cobor.
Prăbușirea mă învață să sper.

Inutil

Întins sunt briza mării.
Ridicat
aerul mă arde pe rugul reductelor.
Țin minte doar ceea ce nu-mi face rău.
Atacul de cord l-am scos la licitație.

Obosit sunt în cea mai bună formă
Odihna cioplește din mine
statuie vodală a inutilului.

Din vol. colecției „Cele mai frumoase poezii”, Editura Hertzog

Julian Filip

Deșteptarea aripilor

Există inși, trăiesc pe malul mării
și nu pot înota... Cine mă crede?
Există omul – în același aer
ca pasărea, care în aer zboară...

Ce a făcut cu-aripile sărmanul?
De om întreb, că peștele le are
și când e pus pe goană-n apa lui
de prădătorii hămesiți, el zboară...

De pasăre, de aripile ei
adeseori mă-ntreb nedumerit:
de ce-i cerșește omului fărăme
și-n palmă ori pe umăr i se-așează?
Doar ca să-i placă celui fără-aripi?
Ori uluită-i și în așteptare:
câți prădători să mai suporte omul,
până aripile să-l smulgă salvator
în aerul și-n cerul tuturor?

... Dar unii prădători ce sus planează,
cu ce aripi imense-s înarmați!

Sonetul colăceilor și cailor de lut

Minuni copilăria ne-nvăța...
Cât vaca-mi permitea, pascănd în pace,
din glod, din luturi modelam ce-mi place...
Creația ca la-nceput era,

doar că aveam deja multă lumină
de noapte despărțită, și uscatul...
Știam cum crește mama aluatul...

Ce colăcei mai înălțam din tină!
... Pe undeva, de soare pârjoliți,
căluții mei de lut mai zac sub iarbă
ori tulbură arheologi pripiți

să mi-i declare-n foarte mare grabă
din ere depărtate despletiiți
și rătăciți de herghelia oarbă.

Oglinda la urma urmei

Numai moartea știe
cum să țină oglinda,
ca omul să-și vadă
în clipele de la urmă
filmul adevărat
al căii trecute – morții
nu-i tremură mâinile...

Cinematograf
cu un sigur spectator – moartea
nici măcar nu trage cu ochiul la ecran:
atât de asemănătoare-s toate,
îndeosebi
finalul,
care poate fi doar de două feluri
unul moare cu fața la perete,
altul cu fața la lume...

Plasturele

Mi-a răcit un mușchi – pe omoplat...
Omoplatul stâng o rană-mi pare,
parcă-aripa-n rădăcini s-a inflammat...
Când încerc să zbor, cutremurare!

Apropo de Creangă (exercițiu)

Din frunză, prin frunze,
din creangă în creangă
deprinzi să cobori din pom.

Cu frunza-ntre buze
în leagăn de creangă
pornești să-ndrăgești să fii om.

Domoală-mplinire, rouă-n privire,
urme cetind-recetind...

Plinu-amintirii,
semnul trăirii –
o lume spre lume venind...

Oglinda la urma urmei

Numai moartea știe
cum să țină oglinda,
ca omul să-și vadă
în clipele de la urmă
filmul adevărat
al căii trecute – morții
nu-i tremură mâinile...
Cinematograf
cu un sigur spectator – moartea
nici măcar nu trage cu ochiul la ecran:
atât de asemănătoare-s toate,
îndeosebi finalul,
care poate fi doar de două feluri
unul moare cu fața la perete,
altul cu fața la lume...

Iertați-mi zborul stângaci

Lângă pânzele ghilite de voi,
fete frumoase,
lângă pânzele albe întinse pe iarbă,
pe iarba împetriștată cu păpădii galbene
m-au răvășit visele.

A fost de ajuns o boare
ca să mă înalț, aripat
cu pânzele voastre, în ceruri...
Iertați-mă, blânde fete,
că vi le-am ars pe la colțuri
am trecut neatent pe sub stele.
Iertați-l pe cel ce zboară stângaci!

Bună zi

Într-o zi va fi zi bună
pentru bună-mpreunare.
Cine poate fi-mpreună,
Doamne?
Că-i... globalizare!

Toți cu toți?
Cu oarecine?
Să nu stânjenim străinul?
Dar acum... cumva e bine
și românul cu românul?

Nu am cere găzduire
Europei, nimănui,
nu-am schimba povestea firii
nici icoana neamului.

Poate peste Prut mai multe
punți și poduri refăcute,
precum paginile smulte
din cazanii mai demulte

Prutul nu-i Mediterană –
nu-ar fugi, s-ar aduna
tot românul, ca-ntr-o rană,
să-ndreptăm istoria!

Cum mă mai spun

Pășteam vaca și pășteam
Paștele cu Învierea
și Paștele cu Blajinii,
și ne jucam de-a îngroparea și dezgroparea
în șantierul arheologilor nemți,
scormonind pe moșia Sofiei...
Credeam că-s spioni rămași

după al doilea război mondial,
căutând comori tănuite în grabă
câteva zeci de ani în urmă...
Pășteam spionii și inamicii
semănăturilor de porumb în pătrat,
pe care le răream,
să rămână doar câte un lujer
și nici o buruiană,
și nemții ieșeau din pământ
cu cioburi colorate,
ornamentate cu semnul infinitului,
întrebându-ne unde-s celelalte
din ulciorul ars și spart
acum 6000 de ani
în epoca Cucuteni-Tripolie...

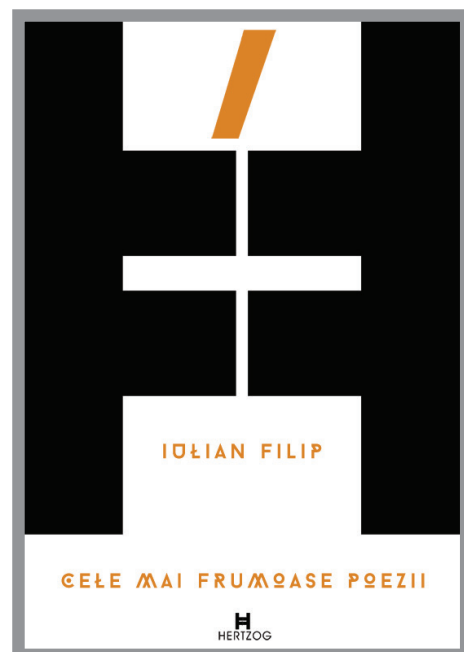
Doamne,
cum trăiam din cincinal în cincinal
între ruine milenare
și cum nu se legau întrebările nemților
care ieșeau din moșia Sofiei
cu semnele infinitului
pe cioburi colorate
cu nemții din filmele victorioase sovietice
și nici cu nemțoaica din Sofia,
căreia îi pășteam, fără nici o șansă, vaca,
iar vaca nemțoaicei și vaca mea
nu avea nici un interes pentru nemții
scormonind în pământurile Sofiei – cel puțin,
laptele-l adunau dintr-o iarbă
categoric mai fragedă...

Câte flori rămân din nuntă

Cum veneam să te văd,
cum veneam și așteptam să te văd,
cum zburam pe drum și așteptam
să te văd cum mă aștepti între flori,
ce-mi fu dat ochilor să vadă?
drumul flutura,
de o parte și de alta,
o nuntă de flori!
Veneam cu o nuntă de flori
spre unde tu mă așteptai între florile tale,
care (știai că!) îmi plac...
Dar trebuia să trec cu bine două răscruce...

Cum treceam de prima răscruce,
băgai de seamă
că drumul meu către tine
s-a îngustat,
iar florile cu nunta
veneau pe numai o parte a drumului...
Pe cealaltă parte de drum
careva
își despletea o costiță lungă, prelungă,
dar atât de cărunță,
că se contopea cu pâlcul de pelin
așternut în tot lungul drumului îngust...
Cum treceam de a doua răscruce,
băgai de seamă
că florile-au rămas în urmă,
încurcate
de drumul preschimbat în cărare,
iar cărarea pe sub salcii trecea,
iar florile se feresc de pelin
și de plânsorile salciilor...
Cum veneam
să te văd,
cum veneam și așteptam să te văd,
cum veneam pe cărare și așteptam
să te văd
cum mă aștepti între flori,
mă temeam oarecum
de a treia răscruce...

Din vol. colecției „Cele mai frumoase poezii”, Editura Hertzog

adrian alui gheorghe

Blues

Mi-au murit mulți prieteni.
Deși au murit, unii continuă să trăiască.
Paradoxală e viața, paradoxală e moartea.

Unii mă mai sună uneori, deși sunt morți.
Alții nu mă sună, deși par vii.
Viața morților e plină de stupizenii,
moartea viilor e un decont
pentru cei care trăiesc în deșert.
Unul dintre morți mi-a telefonat
ca să îmi explice
că s-a obișnuit cu moartea în viață
încât mă urăște pentru că am rămas viu.
Închid telefonul, trag perdeaua.

Poezie, bon de consum

Se iau pe rând zilele una câte una
și se consumă încet
mai strecori câte o după amiază
în buzunarul de la spate
mai strecori câte o noapte,
în buzunarul de la piept.
semnezi de primire

semnezi că toate sunt la locul lor
soare, cer, pasăre, nor.
nu toate zilele sunt la parametrii
din certificatul de garanție
rebuturile sunt returnate

se adună într-un univers paralel
care e plin
dă peste margini
se lucrează prea mult sub stas.

urmează semnăturile în clar
pe fiecare exemplar

primitor- distribuitor,
consumator-primitor

distribuitor-consumator,
primitor- distribuitor
consumator.

Jumătăți de lună

(Și) noaptea a trecut
peste tine
sîinii tăi răscolindu-i
cum copiii se joacă,
mușuroaiele furnicilor le trezesc

și eu vin să-i refac
cu degetul să desenez galeriile
obscure ce duc spre inimă

cîte nopți cîte nopți
cîntînd
cu saxofoniștii morți
prin ierburi
lipind jumătăți de lună
pe pieptu-ți
rîzînd: ce copilăros univers
ni s-a dat
spre cheltuială
spre risipire

(și) noaptea a trecut
peste tine
sîinii tăi răscolindu-i
cum copiii în joacă
mușuroaiele furnicilor le trezesc.

Made in China

De la prima carte semnată
de MoYan pe care am citit-o
am spus că va lua premiul Nobel
lucru de care academia suedeză a ținut cont

(mulțumesc, academia suedeză,
sper să colaborăm mai departe
mai am câteva propuneri
o să revin cu amănunte de asta
nu vă faceți planuri pentru mult timp);

deși cu mult timp înainte de a citi
obosit de viață, obosit de moarte
mâncam conserve made in China
îmbrăcam haina made in China
mă scăldam în parfumuri made in China;

da, guvernul meu e unul made in China
am citit asta pe marginea fotografiei de grup,
până și limba română
pe care o vorbesc politicianii
din fotografie este made in China;

pe sânul tău azi am citit made in China
sărutul tău de dimineață a fost made în China
vin și trec anotimpuri made in China
le petrec cu o tristețe made in China;
seara chiar m-am gândit la bucătăreasa
lui confucius și i-am dat dreptate:
omul nu e decât holograma unui univers
proiectată într-un bob de orez
preparat după o rețetă secretă.
seara chiar m-am gândit la bucătăreasa
lui confucius și i-am dat dreptate:
omul nu e decât holograma unui univers
proiectată într-un bob de orez
preparat după o rețetă secretă.

Noaptea e o negresă

De unde credința absurdă că noaptea e
e negresă care mi se strecoară în pat.
Mirosul dulceag de alge al pielii
rămîne impregnat
între paginile

cărților încît blînda lectură îmi dă
senzația că existența mea e o tragică
luptă de supraviețuire că sînt marinarul
căzut peste bord din neînțelegerea unei anume
coerențe. vino și stai lîngă mine. par singur
deși întotdeauna din precauție îmi iau
o amintire de sprijin, noaptea aceea de exemplu
care mi s-a părut a fi o negresă ce mi s-a
strecurat în pat, avea pielea transparentă
carnea eterică numai sărutul ei era un nisip
aievea lunecîndu-mi prin vise. poți să-mi spui:
“răul din noi călătorește numai pe marginile
zdrențuite ale lumii”

vino și stai lîngă mine.
ești noaptea.
și în noapte psalmii nu ruginesc.

De ce n-ar trebui lăsată poezia pe mîna copiilor

De ce n-ar trebui lăsată poezia
pe mîna copiilor?
Pentru că o mototolesc,
o umplu de cerneală pe față
încît rîd și claunii de ea,
îi desenează cerculețe pe spate
și apoi
cu ghionturi bine țintite o scot în arenă,
asmuță cîinii pe ea în parcuri
și se știe că ei nu o mușcă
dar e destul să o rostogolească
așa cum ar
face vînt unei mingi la vale
(aici copiii aplaudă,
scot țipete excitate de mici monștri
care nu iartă nimic;
e oribil să-i vezi așa de mici
și plini de porniri destructive;
mamelor,
sentimentele voastre se fac oricum pulbere),
o folosesc drept tobă la jocuri,
o lovesc încît i se aud
încheieturile trosnind
iar pielea fină se decojește
în fișii care flutură hazliu în vînt,

dacă le aduni
 îți dai seama
 că nu rămîi în mîna
 cu nimic.

De ce n-ar trebui lăsată poezia
 pe mîna copiilor?
 Pentru că e periculoasă: înțepă,
 poate fi aspirată și mai tîrziu dă astm
 sau o sensibilitate accentuată
 la praful selenar
 care se împrăștie indiscutabil
 deasupra noastră

în nopțile cu lună plină,
 au fost cazuri
 cînd a supt sîngele dintr-un deget
 pînă a golit de tot bietul trup,
 l-a terciuit cu călcîiul apoi
 (în presă s-a cerut atunci
 interzicerea ei prin lege!),
 dă luciditate pînă se inflamează pleoapele,
 pe limbă ustură,
 în ureche zbîmîie,
 în preajma ei fluturilor li se lipesc aripile de aer

(o ciudățenie!).

Sînt multe motive pentru care
 poezia nu ar trebui lăsată pe mîna copiilor,
 dar pînă una, alta
 măcar pentru a nu-i strivi accidental
 vreunul din cele peste o sută de picioare.

Poemul de mulțumire

Carolinei

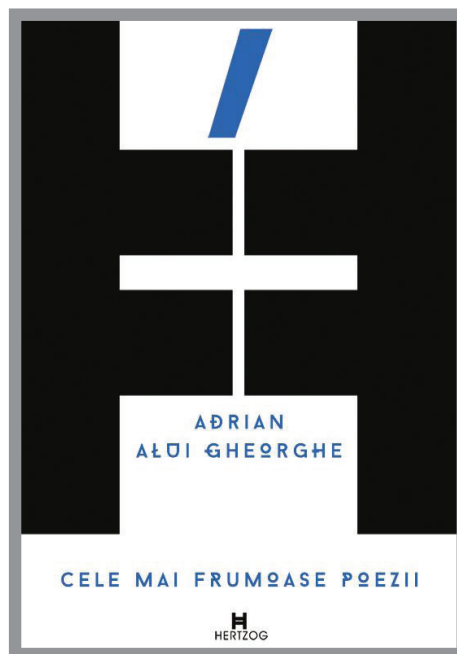
După ce am făcut cerul și pămîntul
 după ce am muncit opt ore și jumătate
 într-un birou
 în care și cuvintele miros a cerneală
 după ce am făcut cumpărăturile
 și am plătit în avans dreptul la
 zilele următoare
 după ce am constatat că nu poți
 pune întrebări tot timpul

fără să te înspăimînte răspunsurile
 și în timp ce spiritul meu și al
 altora plutea peste ierburi și ape
 am inventat o ființă după chipul
 și asemănarea mea i-am dat duh
 am culcat-o în patul meu
 și acum văzînd că și acest lucru e bun
 scriu poemul de mulțumire.

Exil

A trecut poștașul
 a sunat din greșeală i-am mulțumit
 pentru că încă mai crede
 că sînt în dialog cu ceilalți.
 După aceea am citit continuu
 din tratatul de descompunere
 al lui Cioran
 am subliniat cîteva propoziții simple
 care mi s-a părut că le-am maicitit undeva.
 Lucrurile sînt în general cunoscute
 ca și oamenii.
 N-a mai venit nimeni e aproape noapte
 se întorc umbrele în lucruri.
 aprind flacăra aragazului:
 nu vreau să mă simt singur.

Din vol. colecției „Cele mai frumoase poezii”, Editura Hertzog

ioan pinte

sau despre defracare

un frigider
și doi oameni proști
un magazin undeva peste pasarelă
și cearta precum un nor negru
peste întreaga omenire
și cearta precum tornada dezlănțuită
un război greu de oprit
din care generația păcii nu înțelege nimic
un frigider și doi oameni complicați
s-au dus toate speranțele
nu mai e cu puțință înțelegerea
nu mai e cu puțință compromisul
un frigider stricat,
de fapt

anchidinos

cele frumoase nu sunt înaripate
nu zboară
ele sunt ca și găștele
derizorii și pașnice
și cârtitoare din când în când
iluzorie e numai mintea celui
care filosofează despre ele
cocoțat pe pietricelele
unui munte scufundat
frumos e numai glasul
rapsodului ion din chios
care stă gânditor
în căsuța lui de lângă mare
sprijinit pe pervazul ferestrei
și cugetă
despre coloane dorice
capiteluri spectacole
arene corinth și despre câțiva
tineri seducători din siracusa
frumoasă e numai dragostea

ivită din ruinurile
stoice ale teoriilor despre amor
și înaripată și zburătoare și gingașă
precum ofilirea și ridurile bătrânului anchidim

clipa

n-am avut somn nici odihnă
mă trezeam odată cu găinile
și asemenea pescarului somnambul
am forțat
toate mărele patriei
precum amiralul nebun
mi-am înecat toate corăbiile
se prea poate să fi fost o iluzie
se prea poate să fi fost un aisberg ascuns
undeva aproape de rotterdam
pe malul mării nordului
unde în martie anul acesta
am cules împreună cu cristi scoici
pentru iubitele noastre soții
oricum a fost ceva romantic
vântul bătea cu putere
peste valuri a apărut hokusai
aveam părul ud și dinspre port ca un corb uriaș
privea stalinist industrializarea
recunosc
am avut întotdeauna ambiția să sparg
cele mai scumpe obiecte cu zgomot
o, dar clipa aceasta îmi cere o pregătire specială
cu multă grație mi-am așezat uneltele
pe un covor fermecat
am șlefuit piatra până când din vanitate
și ea a primit o strălucire anume
am spălat-o în uleiuri
și am cufundat-o în vase bizantine
la un loc cu parfumuri, mirodenii și arome
nici nu știu bine
cum să numesc această ceremonie

cântec de înviere

dacă ai norocul să fii un serafim
 și-i timpul prielnic și direcția de zbor
 e pe deasupra cimitirului
 poți să auzi vocile poeților cum se înalță la cer
 și poți vedea cum focuri de aur ard în mințile lor
 și cum poemele se nasc
 precum copiii care nu vor să vină
 pe lume trase cu forcepsul
 oh câtă grijă maternă și câtă iubire acordă poeții
 cerului albastru și aerului tare și rarefiat
 de deasupra oamenilor
 cât de încântați sunt ei când stau pe terasă
 cu o sticlă de bere în față
 și privesc insistent
 un pekinez care tocmai trece pe zebră
 strecurându-se abil printre picioarele pietonilor
 asemenea paznicilor de far
 dau în fiecare zi și în fiecare noapte
 piept cu uraganul
 soarele stă în loc luna
 „trece pe cer așa sfântă și clară”
 și numai
 stâlpul de foc înalt și zvelt ca o ispită
 ridicat dintr-o dată între ei și marea roșie
 precum zidul berlinului în fața inspirației
 îi mai surprinde...
 au ei poeții vii o tehnică anume
 lângă ei Dumnezeu se face mic
 mic de tot
 un omuleț acolo care se lasă dus de mână
 și încântat îi urmează ascultător
 până la marginile pământului
 privește și El uimit
 cum printr-o mișcare absolut surprinzătoare
 grația lor atinge perfecțiunea

dacă ai norocul să fii un serafim
 și-i timpul prielnic și direcția de zbor
 e pe deasupra cimitirului
 observi cum înviem unul câte unul și cum glorios
 ne înghesuim la ferestre
 și pur și simplu nu știi ce să mai zici
 pentru că toată lumea
 vede-n sfârșit:
 câțiva poeți un Dumnezeu mic și un pekinez
 trecând pe zebră
 strecurându-se abil printre picioarele trecătorilor

melancolie

nu mai sunt liber demult
 astăzi mă privesc mai cu atenție ca oricând
 e clar e foarte limpede că am încărunit
 scot emoționat din buzunarul de la uniformă
 un brici ascuțit și asemenea
 unui kamikaze adolescent
 hârști! hârști! îmi elogiez înfățișarea
 câteva picături de sânge și o rană adâncă
 o tăietură până la os
 îmi trădează perfid melancolia
 astfel pregătit
 pot înainta disciplinat
 în urma profesorului miron
 intențiile bune cresc precum copăceii
 din lotul experimental
 dar nu pot sub niciun chip developa
 acest film alb-negru
 în care un elev de liceu
 tuns cu foarfecă precum gardul de tuie
 colorat zvelt subțirel ca o trestie
 deșurubează nestingherit inspirația
 cu o șurubelniță
 în atelierul mecanic
 și cu un magnet minuscul
 atrage pilitură fierbinte
 pentru războiul de o sută de ani
 și pentru că nimeni nu-i garantează
 că va fi învingător
 numără tractoarele republicii
 și le denumeste călești
 ademenit și tulburat peste măsură
 de gloria altora
 speriat de proletarii de la popicărie
 iubește cu patimă pe violeta bozbeci
 din mägura ilvei
 și refuză să iasă
 din incinta castelului bethlem
 cu siguranță va rămâne
 pentru totdeauna aici
 îngropat în filmul acesta de celuloid
 tuns regulamentar și îmbrăcat în uniformă
 de licean
 în locul lui
 eu
 prizonier al maturității, bărbierit și dat
 cu after shave
 pășesc disciplinat

în urma profesorului Miron
aprend lumânări pe mormintele grofilor
din cimitirul reformat
de lângă stadionul de fotbal
și îl privesc cu atenție
cum înaintează spre mine

tată și fiu

pentru ioana și andrei

pentru ioana și andrei
în fiecare zi intră și se roagă în Catedrală
aprinde și stinge lumânări
și spune cu voce tare rugăciuni nenumărate
pentru sufletul meu
stă în genunchi zile întregi
și numai copiii mici foarte mici
îi înțeleg roșeața din obraji
știe ca nimeni altul
să pună aureole cerșetorilor
și înțelege într-un mod aparte
și foarte amănunțit
curățenia de primăvară
are un prunc în brațe
și podoabe aurite la piept
și se deplasează cu viteza luminii
din țările calde în țările reci
seamănă cu sfiala, cu tandrețea și uneori
e aidoma aerului
pe care nu-l vedem dar care ne face atât
de mult bine
când se apropie de altar
eu mă ascund precum copilul chiric
după sfânta masă
și de acolo privesc uimit și atent
cum înaintează
și cum în mișcare fiind
spune cu voce tare rugăciuni nenumărate
pentru sufletul meu

în fiecare zi intru și mă rog în Catedrală
aprend și sting lumânări
și spun cu voce tare rugăciuni nenumărate
pentru sufletul lui
stau în genunchi zile întregi
și numai copiii mici foarte mici

îmi înțeleg roșeața din obraji
știu ca nimeni altul
să pun aureolă cerșetorilor
și pricep într-un mod aparte
și foarte amănunțit
curățenia de primăvară

am un prunc în brațe
și podoabe aurite la piept
și mă deplasez cu viteza luminii
din țările calde în țările reci
seamănă cu sfiala, cu tandrețea și uneori
sunt aidoma aerului
pe care nu-l vedem
dar care ne face atât de mult bine
când mă apropii de altar
văd pe cineva care seamănă cu copilul chiric
și se ascunde după sfânta masă
și de acolo mă privește uimit
cum înaintează
și cum în mișcare fiind
spun rugăciuni nenumărate
pentru sufletul lui

îi mulțumesc și mă topesc de emoție
îi mulțumesc și mă topesc de emoție

cântecul lui simion cirineu

umiliința e asemenea fiorului din copilărie
când crezi ca ai descoperit amorul
și ți se face rușine de toți și de toate
și fără de veste
ești cuprins de panică și de frică la gândul
că ai fi putut săvârși primul mare păcat
și nu îndrăznești să-ți ridici privirea
tulburată de lacrimi
și nici nu visezi că ai putea cândva deveni
înger cântăreț
sfânt sfânt sfânt este Domnul Savaot
pe piciorușe lungi și subțiri
se sprijină sora noastră Minciuna
și râurile care altădată ieșeau din matcă
bogate în pești seacă
și iarba se usucă
și copacii stau pe maluri zdrențuiți
precum steagurile de luptă după înfrângere

ești vulpe șireată și pasăre a cerului
 și te prefaci
 că știi unde sunt vizuinile și cuiburile
 și ne vorbești nouă ridicat drept în sus, semeț,
 de pe pedestalul de aur
 cine să știe că mândria și orgoliile se rostogolesc
 în fața Lui ca niște pietricele de râu?
 nu cunoști umilința
 ea seamănă mult cu adierea de vânt din grădina
 edenului trebuie să cazi trebuie să te prăbușești
 ca să poți urca vindecat prin vămile Domnului
 tronul precum un burete fosforescent
 îmbibat cu sufletele tremurătoare
 e un scaun pe rotile
 Cel ce Stă pe el te cheamă în ajutor
 și îți spune pe nume
 simion. simion cirneul

călugărițe pe schiuri sau seducția gravitației

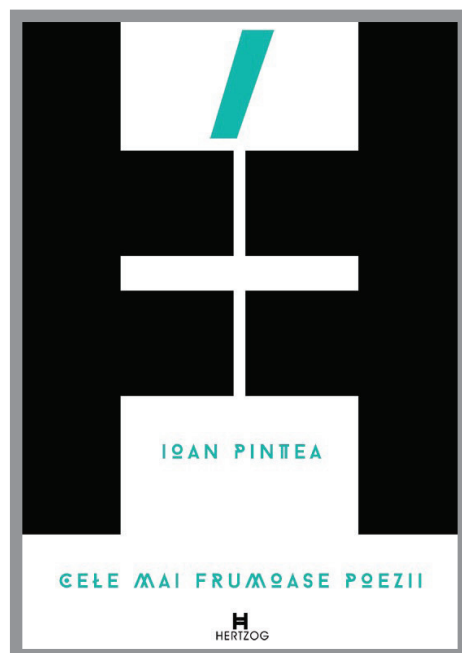
am văzut călugărițe
 pe schiuri la piatra fântânelor
 un contrast izbitor între alb și negru
 aveau fețele îmbujorate
 și mâinile umede și fierbinți
 precum concurențele aprige în fața unui mare
 și dificil campionat
 făceau slalom printre troiene
 o demonstrație pe bune a libertății
 niciodată nu am să uit abilitatea cu care
 au traversat curtea mănăstirii
 și cum au escaladat și au coborât muntele
 și cum în urma lor chiliile s-au făcut
 foarte mici și neînsemnate
 închizându-se pe rând cu zgomot metalic
 precum coliviile
 păreau dintr-odată păsări exotice
 femei libere
 logodnice mirese adolescente
 mișcările lor aerobice
 salturile lor în aer
 aterizările lor grațioase și tandre
 schiul –
 sportul acesta atât de laic în definitiv
 (dar Papa?! dar Papa?! întrebă ovidiu) –
 mi-au readus în suflet toate legile fizicii

și ca într-o ilustrată de crăciun
 cu îngeri și norișori
 am întrezărit
 la capătul părției
 păcatul sub forma strălucitoare a gravitației.

am văzut călugărițe
 pe schiuri la piatra fântânelor
 eram pe terasa de la atelierul de croitorie
 și le analizam cu voluptate de pasăre răpitoare
 cum își spălau toate gesturile negre
 în oglinzile albe ale zăpezii
 ca un corb uriaș întrebarea mea le-a răpit
 dintr-un foc libertatea
 cât îmi pare de rău acum că n-am fost
 mulțumit de răspuns
 „schiem până la dornișoara la pensiune
 și ne întoarcem”
 deși s-au făcut cercetări spun salvamontiștii
 nici azi nu se știe în ce direcție au dispărut
 monahiile de la mănăstirea piatra fântânelor

Din vol. colecției „Cele mai frumoase poezii”, Editura Hertzog

valeriu stancu

în purpura umbrei

doar un strigăt mi-a mai rămas
încătușat în spini

doar un pas, rana unui singur pas,
pînă în abisul propriei ființări

doar un reflex
învăluit în purpura umbrei

doar un suflet
pentru suferință

doar povara unui zbor
pentru minutarele aripii

doar un vers
pe care încă nu l-am scris

doar o moarte
o singură moarte...

modelînd statuia morții

În vremea aceea, eu modelam
O statuie a lui Shakespeare
Și,
Ca un făcut,
Gulerul plisat
Nu-mi ieșea nici într-un chip.
Semăna mai mult
cu al lui Wilhelm de Orania.
Ceva mai murdar
decît al Taciturnului,
Încît părea încenușat

ca surtucul lui Stalin.
Era ceasul al șaselea
al dimineții,
Moartea trecu pe-acolo
Într-o doară
Purta pălărioară
Albastră
Din flori de „nu mă uita”
Și citea dintr-o carte măiastră
Din care
nimic nu înțelegeam
Hai că era hușchită, zău!
M-a întrebat
de ce nu fac statuia ecvestră
„Asta te-ar ține
mai mult timp ocupat
și n-aș mai trece nici eu
așa des pe-aici
să văd ce mai faci!”
„Bine, dar nu e Carol cel Mare,
nici Regele Soare!
Și-apoi,
o carte e mai ușor de făcut
decît un cal:
Îi închizi ușor pleoapele,
Să n-o doară
Și o smulgi din suflet,
Încetișor ca pe o veche iubire...”
Moartea m-a privit șăgalnic
Și m-a amenințat
În doi peri
Cu degetul :
„odată și-odată,

nici n-ai să știi cînd,
tot te voi găsi stînd degeaba!”

Zău că era tare hușchită
Moartea
În dimineața aceea!

tăcerea călăului

Călăul putea să plutească pe ape
 Cum doar gândul mai poate pluti
 Cum doar Iisus putea
 Să plutească pe ape
 Iar eu știam că-ntr-o zi va veni
 Călăul cel care plutește pe ape
 Cu hainele-i roșii cu ochii lui gri
 Știam că-ntr-o zi va veni
 Călăul cel care plutește pe ape

Dar el nu mi-a spus, nu mi-a spus :
 „Sunt aproape!”

Iar apele nopții secau peste zi

Călăul putea chiar să zboare
 Prin aer
 Cum numai cuvântul mai poate zbura
 Cum numai Iisus
 Răstignit în mister
 Se-nălțase-ntr-o zi
 În adâncuri de cer.
 Călăul putea chiar să zboare prin aer
 Și pe ape plutea
 Așa cum numai duhul plutește pe ape
 Întrupat într-o singură stea

Dar el nu mi-a spus, nu mi-a spus :
 „Sunt aproape!”
 Iar noaptea seca în al apelor vaier

Știam de pe-atunci
 că-ntr-o zi va veni
 Călăul cel care
 Ca pasărea morții-nvățat-a să zboare
 Cu hainele-i roșii
 cu ochii lui gri
 Știam că-ntr-o zi,
 Într-o zi va veni
 Călăul cel care
 Ca pasărea morții-nvățat-a să zboare

Dar el nu mi-a spus :
 „Fii gata, fii gata!”
 E semn de plecare!”

Iar aripa nopții spre cer filfii.

sinucigași de lux

hai să ne sinucidem, iubito,
 oricum într-o zi ruguri vor fi stalactitele,
 să profităm de trecerea noastră prin Etretat
 și de faptul că avem o mașină de lux
 cu care să ne-aruncăm în hău de pe faleza normandă
 de altfel, și alții au făcut-o înaintea noastră;
 să profităm, iubito, e simplu:
 urcăm spre punctul cel mai înalt al coastei,
 șerpi înierbați ne mîngîie glezna mașinii,
 orhideele mării se-agață de stînci,
 sub noi lucesc tăios valurile Mânecii
 și Fereastra Diavolului sugrumată de flux;
 noi vom muri, îmbătați de patimi și de
 tocatele săratelor ape;
 căutători de scoici își vor tîrî picioarele
 sîngerate de cochilii și murdărite de alge,
 snobii dintotdeauna își vor etala elegantele iahturi
 trase pe plaja pietroasă de trolii turbate,
 iar amatorii de senzații tari
 se vor preface că-și citesc în liniște jurnalul,
 dar în realitate vor privi cu nesaț căderea noastră;
 hai să ne sinucidem, iubito,
 e șic să te sinucizi pe faleza de la Etretat,
 aruncîndu-te-n valuri cu o mașină de lux
 a doua zi, vom face, în sîfirșit, „la une des journaux”
 și-apoi chiar asta voiam să-i spun prietenului meu
 Filosoful:
 „Pour vivre, il faut mourir!”

Din vol. colecției „Cele mai frumoase poezii”, Editura Hertzog

taras şevcenko

mihai traista hafia

Baladă pentru Stepan

Băiatul meu cu ochi de cer albastru,
cu păr bălai și chip de Făt Frumos,
tu zilnic te înalți ca un jugastru,
eu zilnic mă aplec, mereu în jos.

O bucurie tu mi-ai fost întruna,
când te scaldai în apele din râu
și te jucai de-ascunselea cu luna,
iar merii toți ningeau în părul tău.

Îmi este dor să ne luăm la trântă,
să mă prefac că m-ai învins mi-e dor.
Dar simt cum viața-n mine mi se zvântă,
de-acum, doar tu vei fi învingător.

Tu nu mai crezi în basmele cu zâne,
în răpitele fecioare, nici în spân,
de basme timp nici mie nu-mi rămâne,
copile drag, eu gata! Sunt bătrân...

Te las să zburzi prin lanuri cu lucernă
și să alergi prin câmpuri de trifoi,
eu voi pleca spre liniștea eternă,
căci am de scris un cântec despre noi.

Baladă pentru mama

Ce sfântă-i țărâna ce te-a-nțărânat,
mamă plecată în zori spre asfințit,
de-atâta povară cât am de purtat,
înainte de vreme mă simt ostenit.

Ce sfântă-i tristețea în acest cimitir,
mama mea dragă de iarbă și lut,
de-atâta tristețe de moarte mă mir
și-n clopot mă torn, de viață bătut.

Eu vin de departe și plec spre sfârșit,
viața spre moarte mă duce de mână,
deși-s încă verde, mai am de trăit,
mamă, păstrează-mi un loc în țărână.

Pe drumul de mâine ce duce spre ieri,
beau doar tristețe din dor mă înfrupt,
mereu pretutindeni, mereu nicăieri,
mamă, ogoaie-mi durerea de lut.

Atâta țărână te apasă pe piept...
mamă învelită de-o vreme-n tăceri,
balanța se înclină olog spre nedrept
și crucile triste pornesc spre învieri.

Baladă pentru neputința tatălui

Mă întorc din nou acasă, mama e departe,
tata stă pe prispă, pregătit de drum:
„Vezi că-n podul casei scândurile-s coapte,
să-mi cioplești și-o cruce din stejar sau ulm.

Moartea-i pe aproape, fiorul e rece...”,
îmi șoptește tata trist și îmbătrânit,
i-aș da de la mine ani câțiva, vreo zece
să mai merg odată cu el la cosit.

Să mai scuipe-n palme, să-și ascute coasa
și să intre-n brazdă ca un flăcău în joc,
din zări să răsară mama mea frumoasă
mirosind a iarbă, a flori și busuioc.

Era bărbat puternic, ducea bușteanu-n spate,
se întrecea în cântec cu zorii de pe grui,
făcuse și războiul, nu s-a temut de moarte,
mă uit acum cu groază, la neputința lui.

O silă mă cuprinde de viață și de moarte,
și tot ce mă înconjoară prefăce-voi în scrum
degeaba vin acasă când mama e departe,
iar tata stă pe prispă, s-a pregătit de drum.

Nu știu de e frumoasă dar sigur este tristă,
supremă este moartea la fel ca Dumnezeu...
Pregătit de moarte voi sta și eu pe prispă,
privind departe-n zare s-apară fiul meu.

Baladă pentru părinți

Părinții ne tot pleacă spre morminte
și ne tot mint că merg spre învieri,
e rândul nostru să mințim cuminte
și să pornim la drum spre nicăieri.

Dar nici nu știm de populat e cerul
și tot mereu plecăm spre el grăbiți,
crezând că Dumnezeu e pivnicierul
ce toarnă vin și noilor sosiți.

Ne tot grăbim s-ajungem lângă mamă
ducând în mâini un pașaport de seu,
ne amăgim că tot mereu ne cheamă
același trist și rece Dumnezeu.

Lasă-ne aici, Mărite, că ni-i bine,
o știi și Tu, de asta nu mă mir,
dar te prefaci că ne tot chemi la Tine
și ne tot duci mereu în cimitir.

În loc de lut de ne făceai din viață,
de moarte-n veci noi nu ne-am fi temut,
dar pentru tine omu-i o paiată
pe care-l chemi mereu 'napoi în lut.

Vorbesc prostii, Mărite, Tu mă iartă,
sunt doar un pumn de lut de viață ostenit,
și simt cu trupul, viermii cum mă latră,
și-o să adorm la sânul mamei, obosit.

Dar ție poate îți e dor de mine,
mie de Tine, Doamne, nu mi-e dor,
dar într-o zi tot voi veni la Tine,
căci cel ce moare e nemuritor.

Părinții ne tot pleacă spre morminte
și ne tot mint că merg la Dumnezeu,
e rândul nostru să mințim cuminte
și să pornim la drum c-un pașaport de seu.

Baladă pentru ziua mamei

În suflet cu poveri de aramă,
mă rog la același Dumnezeu,
de ziua mamei fără mamă,
sărbătoresc și-mi este greu...

Avem de toate, de opt marte:
baloane, flori și vin să bem,
bărbații de femei au parte,
dar unii mamă nu avem...

De ziua mamei, fără mamă,
cerul e trist și mohorât...
de ziua mamei, fără mamă,
mi-e trist, mi-e dor și mi-e urât.

De ziua mamei fără mamă,
îmi e urât, mi-e dor și îmi e trist,
de ziua mamei fără mamă,
parcă exist și parcă nu exist.

Ne pleacă mamele departe,
spre alte zări pe sub pământ,
noi bieți orfani din luna „marte”,
cu sufletul amar și frânt.

Tot ascultăm cum plânge ceara
ce se topește sub peceți,
te-îmbraci în iarbă primăvara,
măicuță a marilor tristeți.

Căci primăvara-i zână bună,
ne-mbată din al ei potir,
cu un buchet de flori în mână
plecăm la mama-n cimitir.

De ziua mamei fără mamă,
sărbătoresc și-mi este greu...
În suflet cu poveri de aramă,
mă rog la același Dumnezeu.

Baladă pentru plecarea părinților

Părinții ni se duc spre veșnicie,
murind orfani prin paturi de spital,
în acest veac lipsit de omenie,
în acest veac modern și imoral.

Îi îngropăm așa cum se cuvine
și de durere mai scrâșnim din dinți,
apoi plecăm spre alte țări străine –
copiii noștri cresc fără părinți.

Mai revenim, cum datina o cere,
din când în când, măcar de sărbători,
căci nu plecăm de acasă cu plăcere,
purtând cu noi în suflet reci fiori.

Ne doare ochiul, sufletul și mâna,
de lacrimi, fluturări și despărțiri,
prin lumi străine ne purtăm țărâna
și acea tristețe veșnică în priviri.

Și în mirosul de gutuie coaptă,
ce stă la soare pe un pervaz de lemn,
o mamă, mai rostește-n șoaptă
ceva între rugăciune și blestem.

Baladă pentru ochii părinților

Mama mea cu ochi de iarbă,
tatăl meu cu ochi de cer,
din dureri îmi fac o salbă
și din tristețe-un fel de ler.

Mă așteaptă mama acasă,
într-o margine de sat,
unde iarba e mai deasă,
unde locu-i neumblat.

Și din firul ierbii dese,
spre alte zări privind mereu,
la război de-o moarte țese
haine pentru Dumnezeu.

Înspre ea e dus și tata
ca un dor spre un alt dor,
viața mea aproape-i gata,
nimeni nu-i nemuritor.

Voi veni și eu la toamnă,
ca un cocor din alte veri,
să-mi îngrop durerea-n iarbă
și să-mi scald doru-n tăceri.

Balada mamelor plecate spre alte zări

Durerile ne latră și ne cheamă
și drumul se preface în poteci,
Dumnezeu de-ar fi avut o mamă,
voi, mamelor, ați fi trăit în veci.

Dar Dumnezeu se tot ține de glume,
de lângă noi ne ia părinții și îi duce,
iar noi îi căutăm prin altă lume,
prin lumea de țărână de sub cruce.

În loc de lumânări o înviere,
am pune la piciorul crucii voastre,
măicuțelor, de iarbă și de jele,
măicuțelor, plecate-n zări albastre.

V-am dăruit cu drag o primăvară
cu ghiocei, narcise și lalele,
dar ați plecat demult în altă țară
și ne priviți cu milă dintre stele.

Primăvara-n verde a îmbrăcat Carpații
și cimitirul vostru se îmbracă-n verde,
salcâmi înflori-vor pentru alții,
măicuțelor, voi, nu aveți ce pierde.

Balada țărâniei

Țărâna mereu ne tot cheamă,
țărâna mereu ne tot vrea,
țărâna nu are nici mamă
nici tată nu are și-i grea.
Țărâna mereu ne supune,
iar noi o urmăm și ni-i greu,

e pusă pe șotii și glume
această țărăna mereu.

Țărăna mereu ne învinge,
iar noi ne supunem cu greu,
același păcat ne împinge
spre groapa țărănii mereu.

Țărăna mereu ne-întărană,
țărăna ne ia cu asalt –
ne duce spre groapă de mână,
iar noi tot murim neîncetat.

Țărăna ne curge prin sânge
în valuri amare și dulci,
țărăna ba râde, ba plânge
când noi ne adunăm pe sub cruci.

Țărăna ne crește în oase,
în suflet o ducem cu greu –
ne doare prin zile ploioase
aceeași țărăna mereu.

Țărăna nu are nici mamă,
nici tată nu are și e grea,
țărăna mereu ne tot cheamă,
țărăna mereu ne tot vrea.

Baladă pentru Mugur

memoriei lui Mugur Vasiliu

Vremea e târzie, nu-i timp de tăgadă,
clopote ne-ndeamnă înspre mânăstiri
ca să ne prefacem șoapte de baladă
întru fericirea altor ș-altor miri.

Moartea mi-e mireasă, albă ca o mirare,
eu azi îi sunt mire, ca un martor mut,
căci există în lume pentru fiecare,
o uimire simplă ca un început.

Uite-mi vin la nuntă sălcii despletite
și frumoși mesteceni mândri și cărunți
să îmi cânte-n taină cântece șoptite
care se mai cântă astăzi pe la nunți.
O să adune lumea, mână de la mână

și o să facă totul să vă fiu departe,
să veniți la mine ca la o fântână,
să vă stâmpăr setea mare ca o moarte.

Hai să ne prefacem șoapte de baladă,
întru fericirea altor ș-altor miri,
vremea e târzie, nu-i timp de tăgadă,
clopote ne-ndeamnă înspre mânăstiri.

Baladă pentru Pasărea Măiastră

confratelui meu întru frumos Ioan Herbil

Hai Ioane, la fereastră, să privim în sus,
la Pasărea Măiastră ce zboară spre apus.
Hai Ioane, la fereastră, să privim în jos,
La Pasărea Măiastră la zborul ei frumos.

Căci Pasărea Măiastră ce zboară spre apus
E tinerețea noastră din Rona cea de Sus.
În anii tinereții, pe când eram feciori,
În roua dimineții coseam câmpuri cu flori.

În furcă întorceam fânul și îl strângeam în clăi
adu-ți aminte Ioane c-am fost și noi flăcăi.

Și-apoi plecam pe Hera să încărcăm la lemne
ce clipe efemere, frumoase și eterne.

Tu încă mai ești tânăr, eu sunt deja bătrân
ce dor îmi e de lemne, ce dor îmi e de fân.

Acum, de bună seamă, privesc în jos și-n sus,
țărăna mă tot cheamă din Rona cea de Sus.

Tot hoinărind prin viață, privind în sus și-n jos,
„M-oi întâlni cu moartea, acea cu râs frumos.”

Hai Ioane, la fereastră, să privim în jos,
La Pasărea Măiastră, la zborul ei frumos.

Hai Ioane, la fereastră, ca să privim în sus,
la Pasărea Măiastră ce zboară spre apus.

marcel miron

Griji

Ai grijă de poet!
numără-i zilele și anii.

Nemuritorul te poate întreba
în ce an suntem
și când se deschid
ferestrele galaxiei de iubire.

Caută în bagaje!
Trebuie să aibă harfa
pentru somnul străjilor
vămileor văzduhului
și iarba fiarelor
impregnată în amprentele lui.

Când va vorbi în limba păsărilor
fiarele i se vor gudura la picioare.

Darul poezilor -
să-și deschidă singuri raiul.

Așteptare

Cânt și aștept
pentru ca în coșul sufletului meu
împletit din raze de lună
soarele blând
va veni în el să apună.

Din caierul speranței
trag fir subțire
să-mi țes cămașa de zale
pentru costumul de mire.

Suspin și mă întristez
pentru că în coșulețul meu

cu bucurie lucrat
cucul
pasăre cenușie
pe-nserat
ouă de vânt a ouat.

În turbulențe fierbinți
clocesc ouă de cuc
până când
în inima mea
cusută cu raze de lună
un soare bătrân
va uita
un ou de lumină.

Vise pe Tabor

Capul tău
jumătatea soarelui
spre cărarea luminii.

Către noi curg stele!

Dincolo de tine
pacea vieții.

Conturul tău
pe visul asfințitului lumii!

Când mă apropii
nu mai exist.

Pe Tabor
călugărițele românce
bat toaca și frământă pâine.

Uneori îl găsesc pe Hristos
dormind în cuptorul fierbinte

și cântă
și bâiguie
și strigă:
Scoală-Te Doamne
pregătește-Te
iară și iar te vom înjunghia
ne este poftă de Viață!

Poetul

Poetul
nufăr plutind pe lac
se salvează de la înec
prin taina înfloririi.

Iar albinele
culeg nemurirea
dintr-o floare
muritoare.
Buletin de analize

Privesc prin microscop
picătura din sângele meu
și notez pe fișă:
- în această moleculă
a adormit Dumnezeu
- în această picătură
este prezent Dumnezeu
- aceasta a fost
particula Dumnezeului meu
- pe aici a trecut peste apele vieții
Duhul lui Dumnezeu
- din hotarul sângelui tău
spre sângele meu
a pășit Dumnezeu
- prin sângele meu
și sângele tău
a curs Dumnezeu
- în sângele tău
și-n sângele meu
trăiește și lucrează Dumnezeu.

Clopotarul

Când cobora pe scara lui Iacob
cea pururi urcătoare
oamenii îl îmbiau cu vin:
- nu beau
zicea privind spre orizont
eu sunt amețit de cer.
Suia tirbușonul treptelor în spirală
până la poalele vineții ale infinitului
și trezea tăcerea
cu bătaii vesele în toaca de paltin
până ieșeau năuciți
toți demonii ascunși
în felia uscată
a inimii copacului cântător.

Sus

florile de aramă
împrăștiau norii de păcate
și restabileau pacea
prin simfonia solemnă
a divinilor clopotari
sfântul Vincențiu Lerinensis
și Friedrich Schiller:

*vivos voco
pe cei vii îi chem mortuos plango*

*pe cei morți îi plâng fulgura frango
fulgere frâng.*

Într-o zi clopotarul
a plecat cu frânghia clopotului mare
și nu s-a mai întors din cer.

Când îngerii se adună în sobor
el trage sfoara priponită de prispa raiului
să se audă sunetul solemn al aramei
pe întreg tărâmul celălalt.

STEINBERG

Somnul nemuritorilor

Nemuritorii
au mormintele săpate în cer.

Acolo se învăluie
în nori de tăcere
recapitulare a liniștii
neliniștilor noastre.
Ei își aștern
patul neodihnei pe curcubeie.

Spune-mi nemuritorule
dacă te găzduiesc
în inima mea
vei dormi puținul
dintre noi
și înviere?

Chemare la botez

Vino să te botez
în apa de la marginea timpului
ultima apă din care să ieși
viului viu.

Să-ți botez mintea
privirea
și ultimul cuvânt
care să vorbească
peste zgomotul
asurzitor
al umbrei
Turnului Babel.

Nou botezat
în haină invizibilă
ca și timpul
așa cum ți-a fost nevăzut
sufletul pe care
l-ai căutat
pe toate cărările pământului
pe toți norii
și pe toate orizonturile albastre.

Te botez
și-ți pecetluiesc

numele tău
cunoscut de Părintele ceresc
pe care l-ai primit
când înotai
în ochiul lui Dumnezeu
din vechea biserică.

Pensionari

Ca niște uși de altar
într-o deschidere lentă!

Când soarele luminează
zâmbește sfielnic
pomul bătrân.

Păștii încremenite
prin uscare
cântă în copacii
desfrunziți ai iernii
simfonia apocalipsei.

Poartă în ei mărgăritare
comori scumpe
pe care cei din jur
nu le doresc.

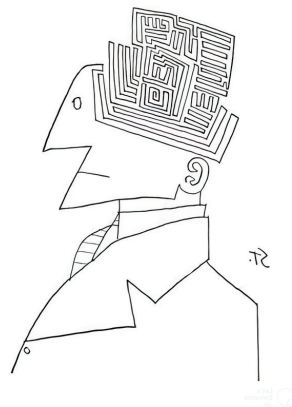
Ca o oaste tăcută
dispar
în zâmbetul roșu
al asfințitului.

Timpul

Urcă timpul
orbecăind prin mine
spre lumină.

Mai stai
până torc un fir colorat
din caierul invizibil.

Până când albinele
vor căpăci mierea
pentru iarna vieții.

Nr. 1-2023

IRUSESA

Din scorburi zboară
roiuri de inimi
pe aripi de înger
în duh și în har
spre cuiburi de jar.

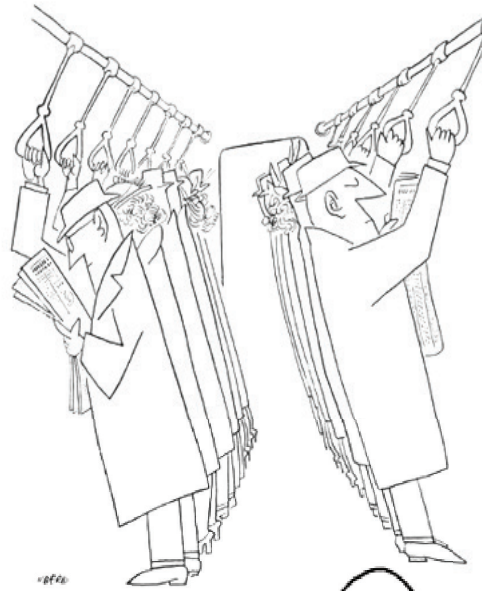
Excursie cu seniori

Stăm într-o aerogară
ca niște stele obosite
cu puțină lumină.

Înainte de zborul
intergalactic
refacem traseele inițiale
înscrise în adn-ul fiecăruia;
este marea plecare
a unui grup de stele rătăcite
spre constelația mamă.

Multe vor pierde învelișul princeps
în această ultimă călătorie
dar va rămâne
nucleul de metal prețios
fierbinte magmă
în care s-au scris
destinele razelor luminoase.

Tot ce au mângâiat
au văzut
au luminat
și au suferit
s-a însemnat
în această inimă de stea
care așteaptă într-o aerogară
să vină steaua ghid
steaua înger
singura care știe
calea către izvorul luminii.

hitchcock

Nr. 1-2023

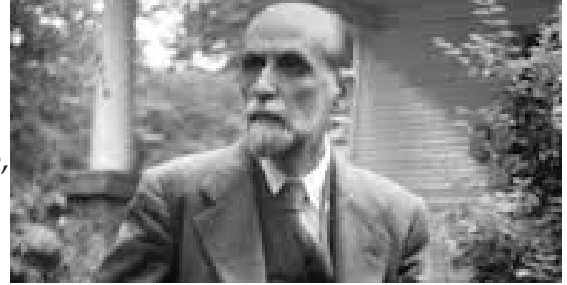
IRUESEY

george
vințan

Juan Ramón Jiménez

(Cu ocazia Aniversării a 142 de ani de la naștere, 67 de ani de la anul când Academia regală a Suediei i-a oferit Premiul Nobel)

Nr. 1-2023

Despre opera poetică și proza juanramoniană, s-au scris până acum foarte multe cărți în care modalitatea evaluării a fost un proces ce a condus la stilul poetic și în același timp la fondul fenomenului ei.

Vorbind de Juan Ramón Jiménez, este însă imposibil să nu ținem seama și de părerea lui despre el și opera sa literară. În diferite ocazii, poetului îi plăcea să vorbească de viziunea sa asupra creației sale și a propriei lui existențe în cuvinte ce înfățișează persoana și opera într-o succesiune, concepută ca ele să se impună, semnificând un întreg, o totalitate:

– „Nu am epoci, doar lumini și drumuri. Opera, ca și viața, se rezolvă în mod succesiv. Poezia nu începe, nici nu sfârșește niciodată, și un poet este un poetizator, este, un retrăitor; un succesiv în el însuși în acest fel. Poetul este succesiune interioară și exterioară, prin intermediul timpului și al spațiului date.”

Pentru o viziune clară asupra celor spuse de poet am ales „poemul Spațiu” – apărut în volumul *Anotimpul total cu cântecele de lumină nouă* (1923-1936), publicat în 1946 sub egida editurii Losada din Buenos Aires, Argentina:

„Forma ta s-a modificat. Ți-ai modificat forma. Însă conștiința ta rămâne pretutindeni, egală, matură, imensă, în totalitate. Îți simțim împrejur, în ambianța încărcată de tine, marea ta toată. Ne privești din tot locul, ne aduni, prietenă, dintotdeauna, în tine, precum într-un cer, o mare iubire... sau o mare.”

Cele spuse de mine până acum, sunt doar o trecătoare revizuire a sentimentului ce mă cuprinsese, încerc să le finalizez aici cu o precizare: „adâncimea până unde se poate privi în lumea exterioară, este nu doar o problemă științifică, ci și una de natură poetică, așa, bunăoară, dacă creăm frumuseți putem fi capabili să depășim realitatea și să-i dăm existenței posibilitatea de a fi mai blândă cu noi înșine”.

Căutând liniștea și fără îndoială o protecție asupra stării de sănătate, se stabilește în casa verișoarei sale Manuela, care era căsătorită cu medicul Luis López Rueda, conștient că așa are să aibă în permanență lângă el o astfel de atenție medicală, care îi creează o mai stabilă siguranță de sine. Scrierile poetice din epoca anilor de reîntoarcere în Moguer au fost cele mai intense din viața lui Juan Ramon.

Fără a abuza de sănătate, fără a forța imaginația, poetul publică un volum după altul de versuri. Între anii 1908 și 1913, editează nici mai mult nici mai puțin de zece cărți de poezie: 1908, *Elegii pure*, în anul următor, *Frunzele verzi și Elegii intermediare*, în 1910, *Balade de primăvară și Elegii lamentabile*, în 1911, *Pastorale*, *Singurătate sonoră*, *Poeme magice și dureroase*, în 1912, *Melancolie*, iar în 1913, *Labirintul*. Poate și primăvara moguereană dar și o restabilire în parte, au încălzit spiritul creator al poetului, făcându-l să surprindă lumea literară spaniolă cu versuri din viața satului, cu minunăția câmpului și arome de trandafiri, precum în *Balade de primăvară*; încercări

YESEURI

surprinzătoare demonstrații de ritm cum ar fi cele din poezia *Frunzele verzi*, apoi întreaga gamă a suferințelor în Elegii, cuvinte cu aripi de emoție și sentiment ce-i dau singurătății o anume sonoritate: „Vântul a spulberat norii de tristețe; / verdele grădinii este clar și sonor; \ păsările se-ntorc în urma frumuseții / și din apusul gri renaște o grădină de aur! (Juan Ramón Jiménez, *Antologie poetică*, Ed. Planeta, 1988, pag 162).

Imaginații și dorințe de amor în *Pastorale*, nostalgia, ruina și dezgustul, existente doar în gândirea poetului sunt versificate în *Poeme magice și dureroase*, iubiri trăite, sate abandonate și gări de tren peste care picurii de ploaie cad în neînțelegere, *Melancolie*. Și în sfârșit, înlocuirea intermediilor lirice de altădată cu subiecte poematice mai durabile în poezia pe care o va scrie mai târziu, sunt valori literare care întregesc *Labirintul*. Acest ultim volum pe care l-a scris între 1910 și 1911, a fost considerat de autor și cel din urmă ce constituise o epocă de „însemnări silvestre”, de care se desparte acum pentru un concept personal, considerat de el însuși necesar, autocorectura permanentă a poeziei pe care avea să o scrie de acum înainte, pentru un motiv de interes socio-spiritual:

– „Misiunea unui artist este să proporționeze cu exemplul vieții sale, încrederea oamenilor în puterile lor”, acestea nu sunt doar cuvinte aruncate la întâmplare ci pot fi considerate un țel în viață care îl găsim bine conturat în opera lui cea mai citită în lume, *Platero și eu*, care alături de imensitatea poeziilor scrise și publicate în 1956 îi va aduce un binemeritat Premiu Nobel. (din *JUAN RAMÓN JIMÉNEZ, Viața*). *Antologie poetică, de Gheorghe Vințan, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 1913.*

Pentru cititorii tinerei reviste „YESEURI” de istorie, artă, literatură - promovată recent de domnul Radu Iațcu și care prin strădania lui se face cunoscută lumii literare din țara noastră - am ales trei poeme juanramoniene traduse de mine în *Jurnalul unui poet recent căsătorit*, carte apărută în limba română într-o primă ediție la editura ieșeană Ars Longa, în 2017.

Nr. 1-2023

Numitul farmec esențial

În astă insulă pe care luna,
după un nor negru, o aruncă în marea departată,
ești tu, cum o oglindă cazută cu fața-n sus,
din iubire pentru astă mare și cine-o trece
și din iubire pentru spațiul deplin.

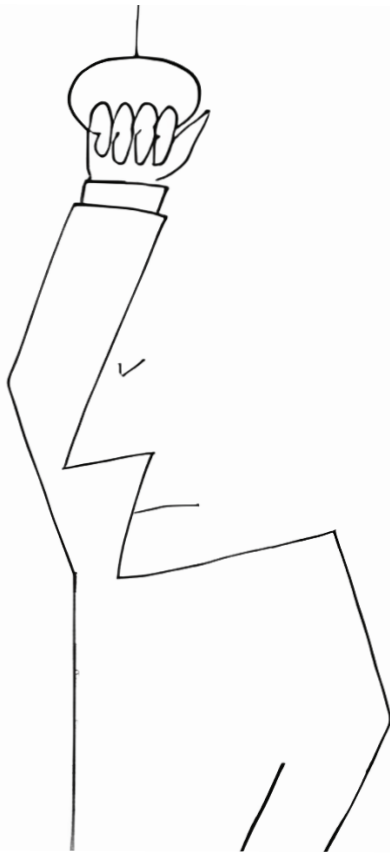
Această congregație, cu ochii de argint
cufundată în gândirea-ți miriantă,
dumnezeu dorit și doritor,
este oaza definită
a neprihănitului meu ideal unanim.

Că-i el, și cugetul tău
de tine în conștiință,
pace, lumină, desfătări gemene cu numele lor,
zeiță a conștiinței una,
bucurându-te și bucurându-mă,
plăcerii numitului farmec esențial.

YESEURI

Întâlnire de piept cu spate

Ești sfârșitul orbitei mele și ești nesfârșitul,
și adâncul și întinsul, înăuntrul ei și în-afară;
tot ce eu am putut stăpâni, întregul și tot
ce am să pot în clipa asta.

Și eu știu, eu știu că într-o zi îmi voi grăbi
eterna-mi meditație; și că am să fiu tăcutul pelerin,
ce stăpânește totul, în largul său, și-n lungul său,
stăpânit, până când într-o zi mă voi găsi
pe mine însumi; piept întâlnit cu spatele,
deasemenea și corp întâlnit cu sufletul,
realitate cu imagine.

Întotdeauna Căzând În Atracția Mea

În mare treci, în marea plină de atâtea frumuseți,
tu, izbânda zeității marine, a mării mele.

Tu ești cel ce urmează, ceea ce urmează ești,
ceea ce totdeauna va veni, cel ce totdeauna va veni;
că ești dorința abstractă, cea care niciodată nu moare,
căci amintirea ta este viața, așa cum ești și tu.
Da; în masa adevărului revelator, a succesiunii
continue în care treci, în masa culorii, de lumină, de
ritm;
în densitatea iubirii te afli, te afli venind, ești aici pre-
zentă;
trecând ramâi în mine; fiind nesfârșitul traiectoriei
mele.

Și mă opresc din graba mea,
când în orizontul spațiului etern, cazi întotdeauna
până în atracția mea. Apariția ta nu-i fuga de mine,
este împetuoasa-ți venire, întregul care ești tu,
eternul trăitor în toate; drumetș și drum
cu atâtea trecut, cu atâtea prezent, cu atâtea viitor.

Madrid la 9 mai 2023

angela fanea macarie

breviar

eu sunt femeie
nu am aripi de înger
să te pot cuprinde

dar am o mie
de brațe casnice
care te ocrotesc
și îți prepară
dîn obișnuință
iubirea

nu fac zgomot
sunt un olar zilnic
învârt roata și modelez
treburile casnice

eu sunt doar o femeie
cu brățări colorate
cu tocuri înalte
și ciorapi lycra
sau în blugi și tricou
iar când sunt cu tine
nu sunt înger

eu sunt femeie
am necesități
uneori sofisticate
port în portfard
arsenaluri de arme
prin rujuri și farduri

iubesc
în parfumuri cochete
ce se volatilizează
spre tine

părul meu e colorat
cu lumina
florilor de păpădie
a frunzelor arămii
și cu umbra nopților

eu sunt femeie
și poți să mă crezi
că m-am născut
dîn trandafiri
iar buzele mele

pot purta uneori
spini sau catifele
că nu sunt un înger
sunt doar femeie

aș vrea
să am o mie de brațe
să pot picta toată casa
cu lucrurile
pe care le-am cumpărat
de la supermarket
sau mi-au fost lăsate
moștenire de familie

cu aceleași brațe
țin în mână cărți
sau hărți cu trasee
ce ne ghidează căsnicia
dar nu sunt înger
sunt doar o femeie

uneori am brațe
multe brațe
care cuprind
toată casa
și care ar vrea
să ia avionul
spre destinații exotice
spre munți sau spre mare

i-am spus
bărbatului meu
că sunt femeie
nu sunt un înger
dar numai eu
pot să nasc îngeri
aripile mele pictează

și dansează în raiul ludic
eu sunt femeie
dar pereții casei mele
aud melodii îngerești

eu sunt femeie
nu sunt un înger
uneori sunt Galatea
alteori sunt Pygmalion
în dragostea din tinerețe
prindeam fluturi

și îi colecționez
în insectare
în spatele verighelei
că nu sunt înger
ci doar femeie

eu sunt femeie
și în ființa mea
pot adăposti
și îngeri și poeme

când ai spart
globul inimii mele
dîn sticla spartă
am făcut
vitrării colorate
și am privit
prin ele lumina

pentru mine
atunci nu erai
un înger ci un bărbat
iar eu, eu
ce pot fi altceva
că dacă nu sunt un înger
sunt doar... femeie.

Din vol. „Lumina din umbră”, Editura Hertzog 2021

adi rentea

Viața nu e poezie

Am scris odată un poem
pe spatele unei notificări de la bancă
deunăzi am dat peste bucata de hârtie
rătăcită prin sertarele în care
zăcea alături de alte moarte
în cele câteva rânduri am regăsit o iubire
întâmplată cine știe când
versuri șchioape cusute stângaci
închinat sânelui
ce dormita molatic în căușul palmei
coapselor
buzelor
ochilor
dar mai ales viselor visate atunci
vise ce îndemneau la poezie
ce m-a făcut să citesc
și scrisoarea celor de la bancă
nu știu
dar cuvintele seci
redactate în times new roman
mi-au amintit că viața nu e (DOAR) poezie.

mai e ceva de adăugat?
eu aș cam pleca
într-o bună zi
moartea se va așeza la masa mea
și la fel ca în întreaga viață
nu voi avea pregătită nici o replică.

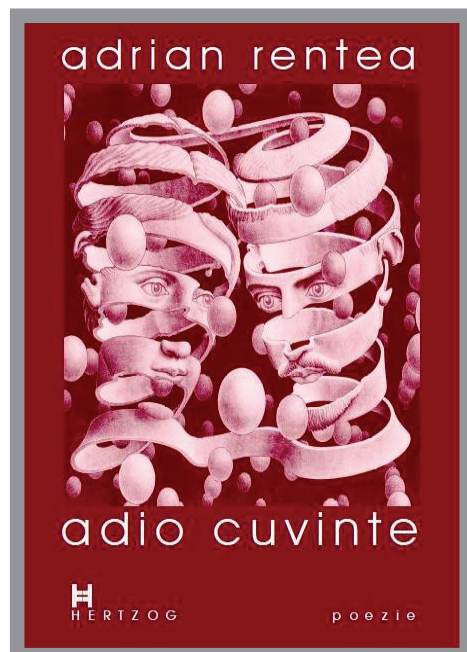
Drumul

Drumul spre iad e pavat cu bune intenții
la fel cum cel spre rai e presărat cu ispite
dar pentru cel care-l străbate
fără o țintă anume
fără să arunce măcar o privire
înapoi ori înainte
pentru cel ce nu caută
nici refugii nici subterfugii de-a lungul lui
drumul e pavat cu piatră seacă
doar o floare de lys
îl face să se oprească mirat. (...)

Din vol. „Adio, cuvinte”, Editura Hertzog 2023

Cea de pe urmă cafea

Într-o bună zi
moartea se va așeza la masa mea
fără să întrebe dacă locul e ocupat
fără să spună un cuvânt
punând nonșalant picior peste picior
îmi va întinde un ziar
și chiar de aș fi reușit până atunci
să beau încât să uit de mine
în rândurile din chenarul înmuiat în pucioasă
mă voi recunoaște până la ultimul cuvânt
între timp ea își va fi terminat cafeaua
și privindu-mă în ochi
preț de o eternitate
îmi va spune

ioan lazăr

Veniți...

Veniți cei rătăciți în necredință,
Veniți că vă așteaptă, Domnul, răbdător,
Stă masa Domnului, bogată, întinsă,
Vițelu-i mult și ajunge tuturor.

E casa Domnului cu ușile deschise,
Veniți, intrați, chiar dacă ați greșit,
Ne așteaptă Tatăl, cu mâinile întinse,
Te rugăm iartă-ne, căci am păcătuit.

Veniți, cu cascade de iubire,
Așteaptă Domnul, sfânt, mântuitor,
Haideți, nu mai stați în nelegiuire,
Veniți, Domnu-i lesne iertător.

Haideți, veniți cu toții, fără teamă,
Oricât v-ar fi sufletul de împovărat,
Și o să vedeți că în mila-I fără seamăn,
Domnul vă face iarăși sufletul curat.

Dă-mi, Doamne

Dă-mi, Doamne, harul care arde răul din mine,
Pune valuri de lumină peste pleoapele zilelor,
Glasul laudei mele să se înalțe până la Tine,
Mulțumindu-Ți pentru mulțimea milelor.

Ajută-mi, Te rog, să pun început pocăinței mele,
Să îți pot îmbrățișa cuvintele și rugăciunea,
În umilință îmi voi spăla, de acum, păcatele,
Dorirea mea este să îmi curăț întinăciunea.

Toarnă peste mine untdelemnul harului Tău,
Sfințește-mă spre a putea pricepe înțelepciunea,
Cu bună chibzuială să se bucure sufletul meu,
Binecuvântare îmi va fi liniștea Ta și pacea.

Te mai rog să Îl ajuți și pe aproapele meu,

Pune în inima lui, un nou început de iubire,
Iartă-L, Doamne, și pe cel care mi-a făcut rău,
Spală-i păcatele, îndreaptă-L spre desăvârșire.

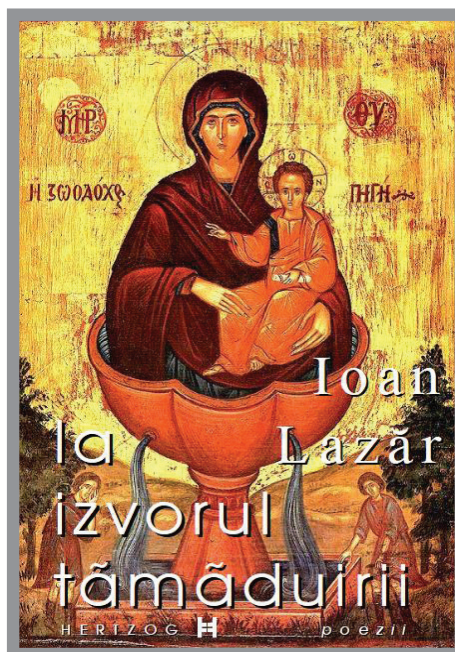
Eu sunt...

Eu sunt cel ce trăiesc în prelungirea clipei,
Dar, mult prea des, uit că orice clipă moare,
Îngerul meu, Tu acoperă-mă cu penele aripei,
Fiindcă visez, tot timpul, la viața viitoare.

Uneori mă simt singur, pierdut ca un fulg,
Plutesc dus de vânt în înalțuri cerești,
Alteori mă simt trist, rătăcit și abătut,
Și atunci vii Tu, Doamne, să mă liniștești.

Ca pe o pasăre albă rătăcită în zăpezi,
Într-un câmp străveziu, parcă nemărginit,
Trimite un gând căci poți să mă salvezi
Mă fă din nou vesel, bucuros, fericit.

Din vol. „La izvorul tămăduirii”, Editura Hertzog 2023

Nr. 1-2023

YESEURI

Kafka

—||Lisse2

george david

Marx, Lenin, Stalin – sublimi vestitori

(din volumul *La Străini. Viețile secrete*,
ediție ne varietur, Editura Tritonic, București, 2020)

Eu unul nu l-am prins pe kir Sotir, negustorul din Străini despre care, în copilăria mea, încă mai umblau câteva povești, ca o urmă din ce în ce mai slabă a trecerii lui prin acel loc. Unele lucruri, nu prea multe, le-am aflat despre el fie de la bunici, fie de la părinți. Dar fiecare dintre poveștile astea era spusă în alt fel, după cum pricepuse povestitorul că s-ar fi desfășurat lucrurile, așa că e aproape imposibil să-mi dau seama cum arătase kir Sotir în realitate. De pildă, bunicul Steluță punea o oarecare duioșie în glas atunci când rememora întâmplări trecute în care era amestecat și negustorul, deoarece nu negustorul era obiectul principal al poveștii, ci nostalgia după acele vremi trecute. În schimb, bunicul dinspre tată, Haralambie, căruia kir Sotir îi demolase prima casă pe care și-o construise cu mâinile lui, atîta vreme cît a trăit a povestit cu o oarecare înverșunare atunci cînd venea vorba despre grec, semn că nu l-a iertat niciodată pentru întâmplarea cu casa. Și am mai avut odată – doar o singură dată – prilejul să sporovăiesc cu un consătean mai în vîrstă, unul Adam, despre care se spunea – nedrept, cred eu – că e cam sărit. Am stat atunci îndelung la un pahar de vorbă și, printre altele, în aburii alcoolului a scăpat niște amănunte pe care treaz nu le-ar fi scăpat, amănunte despre ispășirea pedepsei la Canal, unde-l întîlnise și pe kir Sotir.

N-am reușit să aflu cum și cînd anume a apărut kir Sotir în Străini; în orice caz, era deja prezent în Străini după primul război. Nu mult după război, deoarece istoria cu casa bunicului s-a sfîrșit, după cum își amintea el cu încredințare încă neostoită, prin 1923. Dar nici măcar bunicul care-i purta pică – pe bună dreptate, zicea el – nu putea să nu recunoască, în ce-l privește pe kir Sotir, că era un om așezat și cu dreptate. „Da, dar cu dreptate-n felul lui, nu al nostru!” punea bunicul punct oricărei controverse pe subiectul ăsta. Într-adevăr, se pare că felul lui kir Sotir de a vedea lumea și lucrurile nu prea se potrivea cu cel al străinenilor. Iar el cred că simțea cumva nepotrivirea asta și se străduia din toate puterile lui s-o facă să dispară sau măcar s-o îmblînzească. Fiindcă el, dacă stau să mă gîndesc, era străin în Străini, dacă se poate așa ceva. Și cred că nu numai statutul lui de negustor al satului – era cel mai important, dacă nu cumva chiar singurul comerciant adevărat al așezării – ci chiar firea lui îl împingeau să caute orice prilej de apropiere de cei care adeseori sau arareori, după cum venea vremea, îi erau mușterii. Mușterii, dar nu consăteni, iar grecul probabil simțea granița asta ca pe-o rană. Degeaba lua parte, chiar și neinvitat, la nunțile, botezurile și înmormîntările din sat, prilejuri în care se arăta a fi cu dare de mîină. Degeaba mergea la hore și la baluri, la adunările obștii, la clăci și la aproape toate evenimentele satului. Degeaba, străinenii îi dădeau binețe cuviincios, dar granița era acolo, neclintită.

Duminica și sărbătorile era nelipsit de la biserică, amestecat printre bărbații din Străini, îmbrăcat la fel ca ei, ascultînd liturghia la fel ca ei, sperînd cu ardoare că va fi privit ca unul de-al lor. Iar bărbații îl primeau printre ei, îi făceau loc cu dragă inimă, însă kir Sotir simțea cum în jurul lui, pe pardoseala naosului, prindea să palpate rece un cerc nevăzut, dar la fel de greu de străpuns ca un zid de oțel. Probabil că a făcut și unele gesturi desperade din dorința lui

atît de puternică de a fi acceptat ca membru deplin al obștii. Eu unul așa văd faptul că, prin '40, acceptase fără să crîcnească demolarea casei sale de către bunicul și fiii acestuia, deși el nu încălcase cu nimic legea atunci cînd dărimase casa bunicului. A acceptat numai și numai ca să arate că e-n stare și dornic ca, mai presus de legea scrisă, să respecte – întocmai cum făceau ceilalți săteni – obiceiul pămîntului, legea nescrisă a satului. Cîți ar fi fost în stare să suporte o asemenea încercare? Și, mai ales, încerc să-mi imaginez: ce-o fi fost în sufletul lui cînd a văzut că, în ciuda aceluia sacrificiu, hotarul nu s-a înmuia deloc?

Iar prețul pe care trebuia să-l plătească se pare că era departe de a fi plătit, deoarece încercările au continuat. La naționalizarea din '48 i-a fost luată casa – casa pe care o construise după ce bunicul i-o demolase pe cealaltă – și, pentru că era trainică și încăpătoare, a fost destinată să adăpostească primăria. Și el, atunci cînd i-a fost luată casa, nici măcar nu și-a putut permite să arate vreo urmă de regret, frustrare, durere sau altceva: nu, el trebuia să ateste că ia parte cu toată ființa și cu toate bunurile lui la construirea noii lumi, în care, cine știe? poate că avea să fie acceptat pe deplin. Numai că n-a fost așa nici de data asta, ba dimpotrivă, arăta a fi destul de suspect ca fost proprietar al unui asemenea imobil. Atunci a-ncercat o altă stratagemă: a-nceput să-și demonstreze fățiș, ori de cîte ori avea ocazia, atașamentul față de noua cauză, de dictatura luminoasă a proletariatului. Îmi povestea cu compătimire bunicul Steluță că, de pildă, apărea pe nepusă masă pe la serbările de sfîrșit de an școlar și, nepoftit, urca pe scenă, unde, printre copiii care se grăbeau să turuie mecanic cîte-o poezie ca să-și primească premiul cît mai repede cu putință, începea să declame cu patos și cu un accent care era numai al lui (oamenii ziceau că e accent grecesc, deși habar n-aveau cum vorbesc grecii):

*Voi, Marx, Lenin, Stalin – sublimi vestitori
Ce strigă prin noapte cu glasul profetic
Venim, toți, spre visul ce nu mai e vis
Ci fapt, prin mărșul avânt sovietic!*

Alteori, în cîrciuma pe care-o ținea tot el și care încă nu-i fusese confiscată, se așeza nepoftit la cîte-o masă printre bărbații străineni, care cîsteau cîte-un pahar ferindu-se de politică precum dracul de tîmîie, și, cînd prindea prilejul, se apuca să recite cu glas înalt din celebra – pe atunci – baladă *Lazăr de la Rusca*:

*Vine vreme de lumină,
vreme bună și senină,
din măruntele ogoare
să clădim ogorul mare,
să scăpăm de lighioi,
de necazuri și nevoi...
că de cînd am apucat,
tot amar am îndurat,
tot năpastă peste sat:
hoțomanu ghiftuit
și țăranu flămînzit,
hoțomanu cu averi
și mulțimea cu dureri!
Dar de-acu, pe cît s-arată,
vine vreme luminată:
se face bogatu mic
că norodu-i mai voinic.*

Iar comesenii n-aveau încotro, se prefăceau că-l ascultă. Trebuiau s-o facă, fiindcă nu-i dădea nimănui mîna să-l oprească, nu puteai să știi ce urechi și ce ochi erau prin preajmă. Dar se străduiau să-și reia vorba de îndată ce kir Sotir își trăgea sufletul. Numai că el nu se lăsa cu

una cu două și, cu voce și mai înaltă, ca să acopere sporovăiala din jur, mergea mai departe, spre rușinea nevestei lui, care părăsea tejeheaua cîrciumii și se ascundea în magazia din spate:

*Gîndul lui răsună iarăși
în cuvîntul de tovarăș
și credința vieții lui
e-n fapta partidului,
în lupta norodului
cu dușmanii omului.
Și de-or cuteza cîndva
răii de oriunde
spre popor să-ntindă flinte,
vor pieri! Să țină minte!*

Și, deoarece ăsta era finalul baladei – despre care am aflat nu demult că era mai lungă decît o zi de post – îi asigură pe ascultătorii de nevoie: „O știu pe toată!” Numai că nu găsisese vreodată în ochii lor încuviințarea de a dovedi că nu minte...

În cele din urmă, în ciuda tuturor străduințelor lui, care cred că l-ar fi pus la pămînt pe oricine altcineva, la cîțiva ani de la naționalizare i-a venit și lui rîndul: considerat chiabur, s-a trezit într-o noapte cu mașina neagră în fața casei unde stătea cu nevastă-sa în chirie într-o cămăruță. Iar vecinii, care, cu lampa stinsă, priviseră de peste drum cu spaimă și cu îngrijorare, șușoteau mai tîrziu că pesemne kir Sotir se aștepta la asta, deoarece era îmbrăcat cu tot ce se cuvine cînd l-au arestat și avea pregătită și bocceaua cu schimburi. Și că, în drum spre dubă, în răcoarea nopții de septembrie, a început să zică din nou, ca o jucărie stricată:

*Azi, cînd ne crești a fi a tot stăpîni,
Bem crezul tău ca flacăra-n plămîni.
Turnînd nădejde, dragoste, mîndrie,
În munca dezrobotă pe vecie.*

*Căci omul nou nu-i dornic doar de spor:
I-ai prins aripi și-i sufli vînt de zbor,
Și-și cere liber largul pămîntesc
Căci aripile cresc
și cresc
și cresc...*

Dar unul dintre securiștii veniți să-l umfle, în loc să se lase pătruns de fiorul liric sporit de accentul lui kir Sotir, l-a îmbrîncit brutal în mașină, aruncîndu-i printre dinți: „Intră-n gura mă-tii-n dubă, scîrbă de grecotei, c-ai să vezi tu ce de aripi or să-ți crească!”

Și dus a fost și nimeni n-a mai auzit de el, nimeni n-a mai avut curajul să-ntrebe despre el. Iar la o zi-două după arestarea lui a dispărut și nevastă-sa, nu se știe dacă a fost arestată și ea sau a plecat de capul ei.

În felul ăsta, povestea lui kir Sotir a rămas fără final pentru străineni. Cred că chiar și în ziua de azi eu sunt singurul sau, mă rog, printre cei foarte puțini care știu sfîrșitul. Mai bine zis, un posibil sfîrșit. Cel pe care am reușit să-l pun cap la cap din spusele dezlîinate ale lui Adam în acea noapte cu băutură grea de acum vreo zece ani.

Adam a fost arestat și el la un moment dat, dar nu pentru că ar fi fost chiabur, ci pentru că, așa cum chiar el a spus-o, „vorbea gura fără el”. După mai multe locuri de detenție prin care s-a tot perindat, a ajuns într-o vreme în colonia penitenciară de la Valea Neagră Peninsula, în Dobrogea vîntoasă și prăfoasă unde partidul decisese construcția Canalului Dunăre-Marea Neagră. Vorba vine că se construia ceva acolo, în realitate se distrugea, toată lumea știa că se distrugeau mii de vieți care nu plăceau întru totul partidului. Acolo, chiar în ziua în care lotul

lui sosise și era cazat în oribilele barăci numite *hașuri*, l-a zărit întâmplător pe kir Sotir, într-un detașament care se întorcea extenuat de la muncă. Adam îl cunoștea pe negustor, fiindcă în trecut avusese câteva treburi prin Străini, dar acesta nu-l cunoștea pe el. Așa că lui Adam nu i-a rămas altceva de făcut decât să-l observe pe kir Sotir ori de câte ori avea prilejul.

Așa a putut ajunge la concluzia că kir Sotir era printre cei mai conformiști deținuți din lagăr, motiv pentru care ceilalți se cam fereau de el: nu crîcnea niciodată împotriva gardienilor, nici măcar cînd era pedepsit sau batjocorit pe nedrept; respecta toate regulile absurde – scrise și nescrise – ale pușcării; nu urla și nu lăcrima cînd îi erau strivite unghiile sau îi erau învinețite tălpile cu cravașa ori era bătut cu varga de trestie peste testicule; executa cu un fel de supunere pozitivă toate caznele și corvezile, mai ales *broasca* – umblatul pe vine cu un alt deținut în cîrcă. De la cîta *broască* făcuse spre distracția gărzilor, în ciuda înfometării și a alimentației proaste, făcuse niște mușchi la picioare de toată frumusețea, care, printre altele, îi erau de folos în îndeplinirea normei zilnice de trei cubi jumate de pămînt cărat cu roaba sau cu spatele.

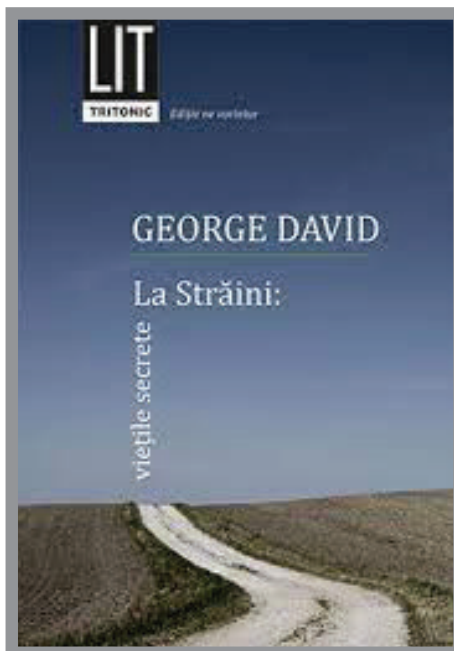
Ba mai mult, mușchiiăștia i-au fost de ajutor și în alt fel: într-o zi de prin martie '53, detașamentul lui kir Sotir a fost întors de la muncă în plină zi, deoarece dimineața plouase, pămîntul se dezghețase și se transformase într-un clei argilos, așa că nu se putea lucra, nici măcar într-un lagăr de muncă forțată cum era Peninsula. Cînd au ajuns în colonie și detașamentul s-a oprit pentru numărătoare, Adam a văzut cum kir Sotir își pleacă privirea și-și privește bocancii lipsiți de tălpi: îi mai rămăseseră doar carîmbii, dar aceștia erau legați grijuliu cu șireturile, ca pentru mers la biserică.

Și brusc, fără nici un semn prevestitor, a luat-o la fugă, accelerînd din ce în ce mai tare, către gardul de sîrmă ghimpată al coloniei, înalt de cel puțin doi metri. Surprinși, gardienii grăbeau să-și scoată armele de la umăr, în timp ce grecul se apropia de gard cu o viteză incredibilă. Gardienii încărcau cartuș pe țevă în momentul în care, ca la săritura în înălțime, kir Sotir a făcut o bătaie puternică cu tălpile goale pe argila bătătorită de umbletul miilor de pușcăriași și s-a înălțat în salt pe deasupra gardului. Peste doi metri! Și nici măcar n-a atins gardul! Printre gloanțele pe care gardienii începuseră să le tragă, a trecut dincolo.

Și dus a fost. Fără urmă, deși Adam se jura că el cu urechile lui a auzit cum, din zecile de gloanțe, unele l-au nimerit, pur și simplu puteai auzi scrișnetul plumbului pe os. Cu toate acestea, deși l-au căutat imediat cu mare migală și cu asiduitate, nu l-au mai găsit. Mai mult, nu s-a găsit în afara gardului nici măcar cea mai firavă amprentă a tălpilelor lui ori vreo picătură de sînge sau orice altă urmă care să ateste că el ajunsese dincolo. Iar cercetările făcute au fost – cum zicea Adam – pur și simplu turbate, deoarece cetățeanul locotenent-major Lazăr Tiberiu, comandantul formațiunii 0841 Peninsula (cum îi plăcea lui însuși să se intituleze), tocmai se pregătea să predea comanda lagărului și n-avea nevoie de asemenea *evenimente deosebite*.

Așadar, asta ar putea fi considerat un posibil sfîrșit al poveștii lui kir Sotir, negustorul străin din Străini. Deși, dacă stau să mă gîndesc bine, finalul unei istorii ar trebui să lămurească toate îndoielile și toate neclaritățile, lucru care nu se întîmplă în cazul de față: ce s-a ales, totuși, de kir Sotir în cele din urmă? O fi trecut într-o altă lume, una imaginară?

Sau se poate, precum în poezia pe care o recita cînd fusese arestat, să-i fi crescut aripi?

mona
maria
vâlceanu

Secretul Doctorului Eliade

Eram la Paris în luna ianuarie a acestui an când am primit un telefon din Țară:

- Ce știi despre expoziția Eliade de la Muzeul Literaturii?

Nu știam nimic, eram și eu surprinsă că nu știu.

- S-a deschis ieri, glasul prietenei mele, scriitoarea Ana Calina Garaș era muștrător, știa că din 2007, anul centenar Eliade, organizasem în fiecare an Simpozionul Internațional „Mircea Eliade și Mitul Eternei Reîntoarceri” cu participarea multor profesori, scriitori, jurnaliști, dar și mulți elevi, studenți, o încercare de a păstra aprinsă făclia Eliade în inima neamului său. Dispuneam de multe lucrări despre Eliade publicate anual în Buletinul simpozionului, trimis apoi bibliotecilor din Țară cât și de documente interesante precum volumul *România în Eternitate*, culegerea articolelor din periodicele vremii realizată de prof.dr. Nicolae Georgescu. Au susținut comunicări despre importanța șefului tinerei generații interbelice acad. Solomon Marcus, acad. Gh. Păun, prof.dr. Mihail Diaconescu, dr. Mihai Neagu Basarab, prof.dr. Nicolae Georgescu, prof. Florea Firan, jurnaliștii Florentin Popescu, Ioan Barbu, Nicolae Dan Frunteletă, scriitorii Aureliu Goci, Ion C. Ștefan, Gabriel Stănescu, Corin Bianu și mulți, mulți alții.

Prietena mea era dezamăgită de probitatea mea profesională, eu eram speriată. Cine să se ocupe de manuscrisele lui Mircea dinainte de exilul său? Eram și vinovată oarecum, patru ani de izolare cruntă din cauza crizei medicale își spuneau acum cuvântul. Am simțit atunci neputința și teama pe care probabil le-a încercat și el când scria în Jurnal: *Veștile din Țară sunt proaste*, auzind de miile de arestări, de moartea lui Mircea Vulcănescu, omul despre care avea să scrie că a fost cel mai bun român, de arestarea lui Ioan Cușa, a lui Nicolae Herescu, a lui Dinu Noica, Marietta Sadova.

Fără a putea să alerg imediat la București, cu puținele cuvinte pe care le știam de la Ana, am încercat să refac pe internet povestea. Accesând pagina MNLR aflu că într-adevăr în perioada 26 ianuarie -13 martie 2023 este deschisă la București expoziția *Manuscrisele inedite ale lui Mircea Eliade din patrimoniul Institutului de Istorie a Religiiilor al Academiei Române...* Și tot acum aflu că această expoziție prezintă manuscrisele inedite ale lui Eliade despre care cu zece luni în urmă nu se știa că există. Din această declarație a organizatorilor voi deduce că Institutul a intrat în posesia lor acum zece luni, deci cam în primăvara lui 2022, ele au fost salvate de un grup de binefăcători privați și donate Institutului, au fost imediat studiate și editate critic, în ansamblul operei științifice și literare a lui Eliade. Aceste cuvinte mi-au dat de gândit.

Caut cu înfrigurare realizatorii acestei expoziții și aflu că la deschidere au vorbit directorul muzeului, Ioan Cristescu și directorul Institutului de istorie a religiilor al Academiei Române, istoricul dr. Eugen Ciurtin. M-am bucurat, iată că aceste instituții și-au adus aminte în sfârșit de Eliade, despre care cu ceva ani în urmă nu prea se oferea lumea să vorbească, temându-se de influența ideologică a lui Nae Ionescu asupra istoricului religiilor, precum și de articolele lui din *Cuvântul* sau *Vremea*. Patru ani de izolare din cauza crizei medicale au întrerupt organizarea simpozionului și de aceea poate datele mele acum erau incomplete. Știam de la primele simpozioane când am invitat cercetători de la Institutul de studii orientale Sergiu Al. George din București că acest institut a fost proiectat de C. Noica împreună cu Eliade și realizat abia în timpul când discipolul lui Noica, Andrei Pleșu a ajuns Ministrul Culturii. Următorii miniștri însă s-au încurcat în cheltuielile pentru un asemenea institut

și l-au predat Primăriei Capitalei. În momentul când trei cercetători au participat la Simpozion pentru a informa ce s-a întâmplat cu biblioteca și manuscrisele Eliade aflate în apartamentul de la Paris am aflat că din lipsă de fonduri, Institutul funcționează la Biblioteca Municipală.

Accesez acum datele pe internet și aflu că într-adevăr, Primăria pentru a reduce cheltuielile a cedat acest Institut Academiei Române, care l-a preluat. Iată într-adevăr o decizie bună la care Eliade, Noica și medicul Sergiu Al. George au visat, unul în exil forțat, ceilalți doi în închisoare. Din acest moment nu știu ce s-a mai întâmplat cu Institutul și nici dacă el mai există fiindcă aflu mai departe că prin HG 32/09.01.2008, Guvernul României a decis înființarea *Institutului de Istorie a Religiiilor* ca institut de cercetare în subordinea Academiei Române.

În 1986 când Mircea Eliade a trecut Pragul de taină, manuscrisele sale se aflau în trei **locuri: în biroul său de la Chicago, în apartamentul de la Paris și în casa surorii sale de la București.** După incendiul bibliotecii, am cercetat și am aflat de la o tânără profesoară româncă, dar și din mărturisirea lui Liviu Bordaș din România literară [nr. 6/2019](#), că arhiva Eliade de la Chicago este adăpostită și clasată într-o bibliotecă (*Duceam o existență perfectă, beatifică, la mică distanță de Biblioteca Regenstein și nu departe de Lacul Michigan. Întreaga mea atenție se putea concentra asupra manuscriselor lui Eliade și Culianu sau asupra cursurilor, conferințelor și întâlnirilor cu profesori și studenți*).

De fapt Eliade însuși a încercat să organizeze bogata sa arhivă din Chicago în vederea părăsirii campusului universitar. În Jurnal, vol. II, Editura Humanitas, București, 1993, Ediție îngrijită și indice de Mircea Handoca, la 20 martie 1985 nota: *Acum, că am început, trebuie să continuu. Problema cea mai gravă: haosul hârtiilor mele (caiete de Jurnal, manuscrisele, corespondența, dosarele cu note și lădițele cu studii și articole despre mine). Dacă aș fi invalidat pe neașteptate, nimeni nu va ști ce aveam de gând să fac cu ele, ce materiale vor fi trimise la Regenstein, în Place Charles Dulin, la Culianu, la Biblioteca (Societății) Academiei America-România (profesor Manea Manoliu). Va trebui să explic, dar cum? Cui? Îmi spun că, cu puțin noroc, voi ieși și din criza aceasta și voi începe prin expedierea cărților românești (vreo trei-patru sute, restul le-am dăruit deja bibliotecii Regenstein) la sediul AAR.*

A doua fază: dăruirea altor câteva sute de volume Bibliotecii Meadville, unde îmi rămân ușor accesibile și au șansa să nu fie furate ca la Regenstein). În orice caz, înainte de plecarea noastră, vor trebui expediate la Paris toate cărțile mele în diferite ediții și traduceri, împreună cu anumite manuscrise, Jurnalul și o parte din corespondență.

Ultima însemnare din Jurnal, datată 19 decembrie 1985 vorbește despre incendiul care a cuprins biroul scriitorului. Cât apucase să doneze, cât sortase Adriana Berger (altă poveste de descifrat), urmând dorințele profesorului, cât s-a distrus și mai ales cât din posibila operă literară s-a pierdut, căci Eliade în ultimele pagini ale jurnalului său vorbește mereu despre posibile subiecte de nuvele care îi vin în minte:

Ieri seară, pe la zece, am auzit bătăi în ușa din dos. Vecinul nostru de la etajul de jos îmi spune: Biroul dtale arde. Am telefonat la pompieri. Lucrează acolo de cinci minute. Poate ar fi bine să veniți, să vedeți ce s-a întâmplat”. M-am îmbrăcat cât am putut de repede și am plecat cu el. Auzeam cum pompierii sparg geamurile de la ferestrele biroului, apa care se scurgea năvalnic pe scările Meadville-ului îngheța îndată ce ajungea pe trotuar. Nu mi-au dat voie să intru. Pe scara principală apa se revărsa ca un pârâu de munte. Așa a început.

A trebuit să mă întorc acasă.

M-am întrebat mereu, de 30 de ani de când am citit prima dată această propoziție ce-a vrut Eliade să ne spună? Sau poate mai există undeva o notiță, o continuare a jurnalului pe care Adriana Berger a expediat-o la Paris atunci când pregătea coletele și care poate așteaptă undeva pierdută să o descoperim?

A doua problemă, documentele Eliade din apartamentul de la Paris:

Aflasem de la Cristian Bădiliță, cel care a fost prezent la ridicarea eliberarea apartamentului din Paris și a lpublicat jurnalul inedit completat că aceste documente au fost aduse în țară, împachetând

cu Radu Bercea, directorul de atunci al Institutului de studii orientale, peste 2000 de cărți. La simpozionul la care i-am invitat pe cercetătorii institutului să ne informeze despre cărțile și documentele Eliade de la Paris aflăm că la desființarea Institutului ele au fost depozitate la Biblioteca Municipală București, dar nu sunt încă inventariate și catalogate. De aici le-am pierdut urma. Unde sunt astăzi?

Cristian Bădiliță a publicat un caiet din aceste documente, *Mircea Eliade, Pagini regăsite, 1959-1962 Jurnal inedit* la Editura Tracus Arte, memorând momentul în care a primit un telefon de la Paul Barbăneagră, regizorul care ne a lăsat singurul film mărturie cu și despre Mircea Eliade. În 1996, hotărând să vândă apartamentul din Paris, Cristinel se adresează pentru eliberarea spațiului domnului Paul Barbăneagră, care a și convins-o să le trimită la București. Acesta îl cheamă pe Bădiliță, care mărturisește că se împiedică la intrare de doi saci cu hârtii care se dovedesc a fi ale savantului și printre care va găsi și acest caiet ce va fi publicat ca jurnal inedit.

Al treilea aspect este cel al **arhivei din țară**, care a dus la semnalul de alarmă tras de **Eugen Ciurtin**. Caut mai departe date despre directorul institutului, cu speranța de a cunoaște un orientalist ce ne va fi de ajutor în promovarea lui Eliade. Aflu astfel că Eugen Ciurtin este coordonatorul primei ediții științifice și critice a unei opere a lui Mircea Eliade, *Yoga. Eseu asupra originilor misticii indiene*, în 2016 și firește încerc să citesc postările domniei sale. Intru cu stupoare însă într-un malaxor în care se trage semnalul de alarmă, Eliade dezmembrat, **Mircea Handoca și urmașii săi și-au însușit fraudulos documente Eliade**, care se vând la casele de licitații din București.

Firește am fost contrariată, l-am cunoscut pe profesorul Mircea Handoca, am participat la lansările lucrărilor Eliade, știam cât s-a implicat profesorul Handoca în publicarea acestor volume, vine acum un tânăr și aduce acuzații grave, ignorând toată această muncă. Mircea Handoca s-a ocupat timp de peste 40 de ani de identificarea, inventarierea și punerea în circulație a textelor lui Mircea Eliade, ca și de adunarea informațiilor privind biografia sa. Criticul Alex. Ștefănescu îl considera „omul providențial al posterității lui Mircea Eliade”, un „editor și biograf, competent și devotat” care a depus un efort imens de ordonare a bogatului material biobibliografic. În perioada comunistă, când accesul la aparatura de copiere era restricționat în România, Mircea Handoca a copiat manual o cantitate mare din scrierile inedite ale lui Mircea Eliade, readucând în circulație opera savantului român.

Criticul Teodor Vârgolici îl considera pe Handoca un „eminent exeget și editor al operei lui Mircea Eliade”, laudându-i activitatea laborioasă de editare a operelor fundamentale ale lui Mircea Eliade. „De peste patru decenii, Mircea Handoca s-a dăruit, cu pasiune, deplină competență și impresionante eforturi, misiunii de a-l integra pe marele scriitor și savant în patrimoniul spiritualității și creativității românești, de a-i readuce în circulație operele fundamentale, scrierile inedite descoperite în arhiva personală păstrată în țară de sora sa, doamna Corina Alexandrescu, și în fondurile marilor noastre biblioteci și instituții de cultură, ca și publicistica sa rămasă uitată în ziare și reviste din perioada interbelică. În trecutele vremuri, când la noi în țară nu exista niciun xerox de utilitate publică, Mircea Handoca a fost nevoit să copieze cu mâna un număr enorm de pagini, ca diecii din mânăstirile noastre, de vrednică pomenire, din îndepărtatele veacuri”, scria Vârgolici într-un articol publicat în revista *România Literară*.

Iată așadar și alți specialiști care i-au fost contemporani, apreciind munca domnului Handoca. Indignată, am apelat la ceea ce-mi putea oferi internetul, postările lui **Liviu Bordaș**, un iubitor de Eliade și un orientalist pe care îl respect, referitor la munca lui Mircea Handoca. Și găsesc într-adevăr un articol intitulat *Mircea Handoca la Chicago despre manuscrise, ediții și fantome*: „Mircea Handoca a fost totuși nedreptățit de contemporani. Îl știam pe Mircea Handoca de prin 1984, când îl descoperisem pe Eliade. Am reușit destul de repede să depistez și să citesc cam tot ceea ce publicase despre omul care, pe atunci, fioros adolescent hipermetrop, mă interesa mai mult decât orice. L-am întâlnit imediat după Revoluție, la una dintre lansările edițiilor sale – poate chiar prima –, iar apoi de mai multe ori, în contexte similare. Nu pot spune însă că ne-am și cunoscut atunci. Păstrez, cu oarecare melancolie, mai multe autografe pe care mi le-a dat de-a lungul timpului pe volumele operelor lui Mircea Eliade. Mult mai târziu, prin 2002 sau 2003, după ce ne cunoscusem, mi-a trimis,

din propria-i inițiativă și spre mirarea mea, un pachet. Era plin cu xerocopii ale manuscriselor și fișelor lui Eliade din perioada indiană, aflate în arhiva sa. Îmi scria că sunt primul căruia i le dezvăluie. Mi-a îngăduit apoi, în câteva rânduri, să-i văd colecția de manuscrise și să fac fotocopii. Regret că nu am fost mai insistent, pentru a vedea – și copia – mai mult. (Erau și dosare puse de-o parte, pe care spunea că urmează să le valorifice.) Cum spuneam, îl criticasem, așa cum o făcuseră și alții.

Îi reproșam mai ales că stătea cu gelozie pe comoara adunată, în loc să-și caute colaboratori care să asigure o calitate științifică tuturor proiectelor sale. Ar fi găsit printre acei mai mult sau mai puțin tineri, dornici să muncească pe același ogor, destui pregătiți să răspundă chemării lui.

Începuse o colaborare fericită cu Mihai Dascal, la ediția operelor literare, patronată de bătrâna Minerva, dar nenorocul românesc al lui Eliade s-a vădit repede și aici. În pofida criticilor, îl respectam totuși pentru pasiunea nedescurajată – o pasiune realmente monumentală, cu toate diformitățile și ciobiturile ei – pe care a pus-o în slujba cunoașterii operei și vieții lui Eliade. Cea mai prețioasă moștenire pe care ne-a lăsat-o este fondul său documentar Mircea Eliade, toate manuscrisele și cărțile pe care le-a strâns într-o viață de om, cu precădere manuscrisele, documentele, fotografiile din arhiva românească a savantului. Îi scrisese profesorului Mac Linscott Ricketts că l-a lăsat prin testament unei mari biblioteci din București. Sper să fie într-adevăr așa. Locul lui firesc este într-un repozitoriu public, unde poate fi valorificat de cercetători. Au trecut totuși mai bine de trei ani și nu am auzit nimic despre soarta lui. În schimb, **văd constant piese din el vândute prin anticariate și case de licitații.** Se pare că, din nou, ceva subminează drumul de la intenție la realizare. Parcă trebuia stricată, pentru simetrie, și această operă a lui Handoca”.

Iată că povestea trebuie luată și recită de la început. Întoarsă acasă am căutat în biblioteca mea cărțile lui **Handoca**, găsesc Mircea Eliade, Pagini regăsite, Editura Lider, 2008, în care mărturisește: *Preocupările mele eliadiste datează de peste 40 de ani. Am început prin a căuta sistematic semnătura scriitorului în ziarele și revistele interbelice. "Inarmat" cu un permis de intrare la Sala III a Bibliotecii Academiei, am reușit să identific multe texte, pe care, după ce le-am citit, le-am transcris cu fervoare. În 1968 am început să corespundez cu Eliade, comunicându-i rodul cercetărilor mele.... I-am scris euforic Profesorului la 9 iunie 1979: Am reușit să descopăr câteva sute de pagini inedite ale lui Mircea Eliade. Este vorba de textul conferințelor citite de dvs. La radio, în perioada 1932-1938... Am renunțat la orice preocupare și copiez de zor aceste texte. Continuam investigațiile la Biblioteca Academiei, desfășurând ingrata îndeletnicire de copist. Am reușit să definitivez un volum de 250 pagini: Mircea Eliade-Contribuții bibliografice. L-am editat (pe cont propriu) în februarie 1980, sub egida Institutului de istorie și teorie literară. În 1981 scriitorul mi-a permis să-i cercetez arhiva din țară, păstrată cu sfințenie de sora sa, dna Corina Alexandrescu. Am descoperit noi inedite.*

Le-am transcris, dactilografiat și comentat. Punctul culminant al contactului meu cu textele necunoscute ale eroului nostru a fost perioada când m-am aflat în preajma sa, în vara anului 1985. Mi-a dăruit atunci manuscrise originale și fotocopii, m-a ajutat cu generozitate să xerografiez câteva mii de pagini. Încă din 1980 a început să-mi expedieze prin poștă – fie direct, prin intermediul lui Mac Ricketts, cel mai de seamă exaget al său din America, - alte texte inedite.

Din această muncă s-au născut multe cărți, să ne gândim numai la Mircea Eliade. Bibliografie, vol I-IV, București, 1997, 1998, 1999, 2007, Mircea Eliade și corespondenții săi, IV, București, Criterion Publishing, 2006. Îl cred când spune că Eliade însuși i-a permis accesul la manuscrisele sale, dar ce s-a întâmplat apoi? Sorin Alexandrescu, fiul Corinei declară că la moartea mamei sale l-a rugat pe Mircea Handoca să adăpostească manuscrisele, din 1991 este deținătorul legal, prin testament, al manuscriselor Eliade.

Atunci de ce n-a cerut lui Handoca sau urmașilor să-i restituie bunurile?

Acum aflăm că a avut un proces cu moștenitorii lui M Handoca și că a pierdut, fiindcă dreptul pe care îl deține nu este și asupra bunurilor materiale. De ce așa târziu acest proces?

De ce nu a lămurit situația când trăia Mircea Handoca, fiindcă profesorul Sorin Alexandrescu declară că la moartea mamei sale i-a încredințat temporar lui Mircea Handoca arhiva Eliade. În altă

ordine de idei, M. Handoca este acuzat că în ultimele publicații vorbește de manuscrise aflate în arhiva mea. În volumul amintit, *Mircea Eliade. Pagini regăsite*, apărut la București în 2008, la pag 240 găsim afirmația: *Iată că, reluând cu atenție manuscrisele și textele dactilografiate păstrate în arhiva din țară a scriitorului am avut bucuria să descopăr circa 20 de pagini inedite, redactate în 1938 sau 1939. Mai târziu însă apare de mai multe ori afirmația „document aflat în arhiva noastră.”*

Liviu Bordaș vorbește și el despre piese vândute prin anticariate. Totul este ciudat și nu știu ce să cred. **Dar dacă Eugen Ciurtin afirmă lucruri adevărate?** Am încredere în acești tineri, generația formată la răscrucea de vânturi a istoriei, pe muchea erei virtuale în care totul trece în alte dimensiuni. Se vând manuscrise, scrisori, note ale lui Eliade în casele de licitație din București? „Caut din nou pe internet și descopăr cu uimire că în 2022 Casa de licitații Historic anunță”:

Manuscrise, scrisori și fotografii ale lui Mircea Eliade, scoase la vânzare

Sub denumirea de „Mircea Eliade între București și Calcutta”, Historic aduce în atenția doritorilor și un remarcabil fond de corespondență, manuscrise, documente, cărți și fotografii legate de o altă personalitate importantă a culturii românești.

Cezar Florea: *„Discutăm despre prime ediții românești și străine, având dedicațiile lui Mircea Eliade, dar și despre fotografii inedite, dintre care trebuie să o amintim pe cea de la propriul botez, înfățișat în brațele mamei, cu certitudine, în contextul acelor vremuri, prima fotografie a viitorului savant și scriitor.”*

Cei care vor să afle și alte aspecte inedite din viața lui Mircea Eliade trebuie să știe că pot licita inclusiv pentru scrisori ale autorului de la sau către familie, colegi de școală, prieteni sau personalități culturale din țară și din străinătate, veritabile mărturii ale experiențelor sale de viață și intelectuale dintre anii 1923 și 1986.

Cezar Florea: *„Scrisoarea adresată Principelui Nicolae, datată 1953, este revelatoare pentru vicisitudinile înfruntate în acei ani de exil românesc, dar și pentru implicarea lui Eliade, alături de alți români cu convingeri morale și spirituale de la care nu abdicau. Un alt document semnificativ este ultima scrisoare trimisă în ianuarie 1986, cu câteva luni înainte de deces, lui Mircea Handoca, în care Mircea Eliade oferă detalii despre sănătatea lui precară și despre incendiul care îi devastase biroul și biblioteca. Alt exemplar care va stârni interesul colecționarilor este și ediția franceză din 1950 a operei „La Nuit bengali” (Maitreyi), descoperită în biblioteca din exil a lui Carol al II-lea, volum care poartă exlibrisul-ul semnătură al acestuia. Printr-o muncă meticuloasă, Casa de Licitații Historic din București a reușit să adune un fond documentar impresionant, pe care îl aduce acum la îndemâna instituțiilor, cercetătorilor și colecționarilor români. Totul se va întâmpla în cadrul evenimentului „Magia Cuvântului”, organizat pe data de 16 martie 2022, la București. Din acest fond fac parte și peste cincizeci de manuscrise ale unuia dintre cei mai importanți oameni de cultură români, Mircea Eliade. Și mai găsesc ceva pe internet, se pare că Eugen Ciurtin a încercat să oprească acest malaxor: Casa de Licitații Historic scoate la vânzare în data de 7 aprilie un nou lot de manuscrise și obiecte ale lui Eliade, Cioran, Sebastian, Ionescu și Noica. Istoricul Eugen Ciurtin avertizează că vânzarea manuscriselor lui Mircea Eliade, fără digitalizarea acestora în prealabil, pune în pericol opera în întregime. Casa de licitații spune că a avertizat Arhivele Naționale și Ministerul Culturii și că doar două documente din lotul Eliade sunt de „tezaur”.*

Deși o documentare pe internet este precară și nu poate constitui baza unui studiu, în această problemă n-am avut altă posibilitate și căutând postările istoricului **Eugen Ciurtin** am găsit textul *Eliade dezmembrat*:

Față de această arhivă pe care nu a mai răsfoit niciodată, Eliade își amintea în Jurnal (22 mai 1960): *„Ar trebui să găsesc odată timp să scriu pe îndelete povestea acelor*

cărți din tinerețea mea la care am lucrat mulți ani, care erau aproape gata, dar pe care nu le-am publicat niciodată“. Recapitulând toate elementele susceptibile să sprijine salvarea acestor manuscrise, am propus digitalizarea. Ultima dată la București în vara lui 1942, dacă ar fi fost în situația noastră, obișnuși să avem oricând la îndemână câte un PermaLink, Eliade nu și le-ar fi salvat el însuși pe un HDD? **Soluția nu poate fi decât digitalizarea – obligatorie, sistematică, profesionistă, transparentă, centralizată și gratuit accesibilă – a tuturor pieselor care trec prin orice licitație. Cu atât mai mult a oricărei piese manuscrise inedite. Un fel de Administrație Digitală a Fondului Licitat Național.** O formă mai rapidă, mai puțin invazivă, mai lesnicioasă (și chiar mai democratică) ar fi, în acest caz, digitalizarea întregului fond Handoca. Una este să reclami posesia unui manuscris-unicat, alta e să oprești să fie consultat, cu deceniile, conținutul lor exact. Fără ediție critică și fără catalog al manuscriselor, când spunem „Eliade” nu știm exact ce spunem.

Si acum concluziile „Suntem cu toții puși în situația de a nu putea cunoaște numărul de pagini inedite. Ce se poate aproxima e că ele sunt *multe mii*. Câteva mii sunt numai paginile inedite de jurnal. Marta Petreu **afirma** în ianuarie 2021 despre Jurnalul lui Eliade: „versiunea integrală se află în copie la București, eu am văzut-o în casa lui Mircea Handoca, oare unde o fi ajuns? Nu există nici o piedică legală pentru publicarea lui integrală, iar pînă nu va fi publicat în întregime, orice se scrie despre el este la risc“.

Pe scurt, dacă un fel de film recent despre manuscrisele lui Eminescu s-a numit *Cufărul*, în cazul lui Eliade va fi necesar un serial, cu episodul-pilot „*Trei cufere*”.

Și din nou semnal Eugen Ciurtin: „Din câte am înțeles, există în continuare manuscrise Eliade din lăzile bucureștene care vor fi scoase la alte licitații, exact așa cum preconizase(ră)m. Dar ele trebuie cumpărate în ansamblu – inclusiv pentru că așa prețul este inevitabil mai mic, achiziția mai rapidă, fondul mai consistent – în vederea aceluiasi for public, **Cabinetul de Manuscrise al Bibliotecii Academiei din București**, unde se află atât manuscrisele lui achiziționate înainte de 1989, cât și, foarte recent, cele salvate prin achiziția directă din licitația de la 7 aprilie 2021. Este posibil deopotrivă ca suma să fie mai considerabilă, de ordinul a sute de mii de euro poate, și atunci orice intervenție publică poate fi un sprijin. Ce nu este încă public știut este cuprinsul acestor rămășițe materiale ale interbelicului bucureștean: nu știm **nici care, nici câte** s-au mai păstrat. Dar când vom afla, va trebui făcut un lung tabel de corespondențe între ce a rămas și ce, în producția sa, M. Handoca numea „manuscris în arhiva mea“. Ar trebui să fie *mii* de pagini. Dacă nu sunt mii, atunci arhiva Handoca – deci Eliade – a suferit dezmembrări oculte și posibil ireparabile, ceea ce ridică distrugerea la gradul al doilea: realizăm cât de grav ar putea fi? O pot repeta: nici măcar Mircea Handoca nu ar fi ratificat pesemne o asemenea prăduire (dar n-ar fi fost înțelept să doneze tot, la 85 de ani, când nu mai lucra, unui Fond Handoca la BAR?), dar termenii eventualului său testament nu sunt cunoscuți.

Semnalul tras de Eugen Ciurtin se pare că a reușit să oprească o parte din licitații,, piesele de colecție au fost cumpărate în cadrul licitației din 16 decembrie 2019 de Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova, pentru „Muzeul Cărții și Exilului Românesc”, aflat în construcție, mulțumită profesorului Basarab Nicolescu. Revista Dilema veche s-a implicat și ea în această luptă, punând întrebări celor care ar putea salva arhiva: *Vînzarea la licitație a unor documente ce par a fi esențiale pentru înțelegerea operei lui Mircea Eliade presupune riscul ca acestea să fie achiziționate de colecționari privați și, astfel, să li se piardă urma înainte să fi fost cercetate de specialiști. Dar licitația de la Historic reprezintă în același timp și o șansă. Documentele astfel licitate ar putea foarte bine să fie achiziționate de statul român. Această licitație ar fi un bun prilej ca instituțiile statului să se mobilizeze rapid și să achiziționeze măcar acele obiecte sau documente cu valoare culturală însemnată. Astfel, documente importante ar putea să intre în circuitul academic, să devină accesibile comunității de cercetători, și mai departe, publicului.*

Dilema veche a contactat acele instituții ale statului cu obligații în privința păstrării memoriei noastre culturale. Înțelegînd pe deplin rolul extrem de important al colecțiilor private în asigurarea vitalității și dinamismului mediului nostru cultural, credem că statul român este dator

să achiziționeze din piața privată tot ce este mai relevant și mai important pentru istoria culturii noastre. Astfel, am întreat trei instituții cu atribuții și obligații majore în domeniu dacă vor participa la licitația din 7 aprilie, încercând să achiziționeze documentele din arhiva lui Mircea Eliade.

Dl Bogdan Gheorghiu, ministrul Culturii, nu a răspuns întrebării noastre.

Muzeul Național al Literaturii Române, care deține în patrimoniul său numeroase manuscrise, cărți, obiecte personale, fotografii și înregistrări audio-video ale marilor noștri scriitori, ne-a transmis că nu poate participa direct la licitație. Această condiționare a fost prevăzută în statut pentru ca muzeul (persoană juridică) să nu influențeze, prin intervenția sa, piața. MNLR poate achiziționa doar prin negociere directă cu proprietarul și a făcut-o adesea, ne-a explicat directorul Muzeului, dl Ioan Cristescu. O comisie formată din 11 membri, experți externi și reprezentanți ai Muzeului, stabilește oportunitatea și propune un plafon al prețurilor pentru fiecare achiziție. Oricum, spune dl Cristescu, momentul e prost: MNLR are asigurate cheltuielile de funcționare doar pînă în luna iulie. Nici vorbă de buget pentru achiziții. MNLR avea în program să amenajeze o cameră Mircea Eliade, însă și acest proiect a fost suspendat din lipsa banilor. Academia Română, în schimb, ne-a transmis că va participa la licitație, socotind că este de datoria ei s-o facă. Academicianul Ioan-Aurel Pop, președinte al Academiei Române, ne-a declarat că: „prin misiunea sa și prin vocația sa, Academia Română trebuie să participe la licitația manuscriselor Mircea Eliade. Nu are de ales! Cea mai mare parte a patrimoniului literaturii (și culturii) române se află în custodia Academiei Române, prin Biblioteca Academiei din București și prin filialele din Cluj și Iași. Esența acestui tezaur provine din donații și nu din achiziții, fiindcă plasarea valorilor intelectuale în grija Academiei este cea mai bună garanție pentru eternitate, pentru accesibilitate, pentru păstrare judicioasă și sigură. Cele mai multe personalități au donat (cu clauzele necesare) Academiei manuscrisele în cauză. În legătură cu această licitație, avem o rezervă, anume lipsa de bani suficienți din partea noastră. Deși există prejudecata că Academia Română este bogată, nu este așa. Academia nu este o instituție lucrativă, nu este aducătoare de profit, nu poate vinde o proprietate ca să facă rentabilă altă proprietate, nu face activități comerciale etc. După ce a reușit să recupereze pînă acum o parte din vechile sale proprietăți (confiscate de stat în 1948, dar nereturnate după 1989), Academia Română mai mult cheltuiește decît cîștigă. Iar ceea ce cîștigă poate să cheltuiască doar pe acțiuni culturale. Nu știm dacă vom cîștiga la licitație manuscrisele Mircea Eliade, dar vom face toate eforturile posibile. În condițiile în care proprietarii acestui tezaur cultural urmăresc un cît mai mare profit material, ne vom strădui să achiziționăm acele seturi din moștenirea Mircea Eliade care sînt indispensabile pentru istoria culturii românești.”

Am cercetat deja multe lucruri, dar să ne întoarcem la expoziția Eliade de la MNLR. Aflăm de la directorul Institutului de Istorie a Religiiilor, domnul Eugen Ciurtin că **binevoitori privați au achiziționat manuscrisele și le-au donat Institutului**, nu ni se spune mai mult, acesta este Secretul doctorului Eliade, cum spune Liviu Bordaș parafrazând titlul cunoscutei scrieri. Au fost cumpărate de la moștenitorii profesorului Handoca? Au fost adunate de la casele de licitații și din anticariate? Totul s-a întîmplat în urmă cu 10 luni. Aflăm tot dintr-o postare pe internet că înțelegând trauma istorică, Institutul și-a propus să aducă manuscrisele în fața publicului, ceea ce a realizat expoziția dar mai ales să le editeze critic, să le publice integral și în acord cu exigențele cercetării globale. Se angajează așadar Institutul să realizeze Ediția critică completă Eliade.

Opera științifică?

Lipsind din Țară, nu aveam acces la expoziție, deși nerăbdarea mea era intensă. Căutăm însă cu febrilitate postările recente pe internet și astfel am reușit să găsim o înregistrare video cu momentul deschiderii expoziției, înregistrare pe care am urmărit-o de mai multe ori, ca să înțeleg din cuvinte, mai ales gândurile realizatorilor expoziției, Ioan Cristescu, directorul MNLR și Eugen Ciurtin, directorul Institutului de istorie a Religiiilor, moderator fiind prof. dr. Mircea Dumitru, vicepreședinte al Academiei Române. Așadar, Eliade adus într-un mediu academic. Academicianul Mircea Dumitru, membru în consiliul științific al muzeului, vorbește despre acest institut relativ tânăr, care reprezintă totuși o insulă de normalitate în România, elogiind echipa de opt cercetători,

tineri cu studii temeinice și cu ”doctorate grele”, alături de Eugen Ciurtin și Andreea Apostu curatorii expoziției, fiind Ionuț Băncilă, Daniela Dumbravă, Vlad Șovărel, Octavian Negoită, Cătălin Pavel și Bogdan Tătaru Cazaban.

Dr. Andreea Apostu vorbește conștiincios și moderat, insistând pe dorința de a prezenta un Eliade nemediat, pe care publicul poate să-l cunoască așa cum a fost.

Eugen Ciurtin vorbește îndrăzneț și neînduplecat, arătând că Eliade e un autor curios, mare prin coexistența ca om de știință și scriitor. Vorbește din punctul de vedere al posterității care trebuie să repare trauma istorică. Institutul anunță cu speranță apariția a două volume de ediție critică. Această expoziție este despre partea științifică, arătând că acest autor până la 33 de ani când a plecat din țară schițează cu toată seriozitatea o operă gigantică de istorie a religiilor. Această geneneză o mărturisesc manuscrisele. Aceste manuscrise au fost salvate fiindcă a început o campanie de a arăta gravitatea dezmembrării arhivei. Avem de a face o plecăciune riguroasă în fața lui Eliade, pentru că era un tip mai bun decât noi, cei de astăzi. „Am început campania de la Bangkok, au existat oameni care au plecat urechea, au licitat aceste manuscrise, le-au cumpărat și le-au donat institutului. Toți acești donatori au dorit să-și păstreze anonimatul. Noi trebuie să ne facem riguros datoria. Noi vom urmări cum a evoluat o problemă sau alta de-a lungul a, 80 - 90 ani de cercetare. Ca să putem data

și integra filele trebuie să stăpânim în amănunt tot ce a scris Eliade”. Si subliniază încă o dată prejudiciul adus de moștenirii fondului Handoca. Cu o eleganță de parcă însuși Eliade i-ar fi fost oaspete, Ioan Cristescu depășește momentul și cuvântul său de încheiere mi-a plăcut cel mai mult, arătând o iubire de Eliade care este de fapt a multor români, un Eliade universal, fiind un motiv de mândrie pentru muzeu, Bun lucru a făcut Constantin Goagea, cel care a condus echipa ce a amenajat expoziția, Și mai ales mi-a plăcut cuvântul mesaj cu care a încheiat Ioan Cristescu, Eliade a iubit Bucureștiul, a trăit în București, va trebui să existe undeva o expoziție permanentă, un memorial Eliade.

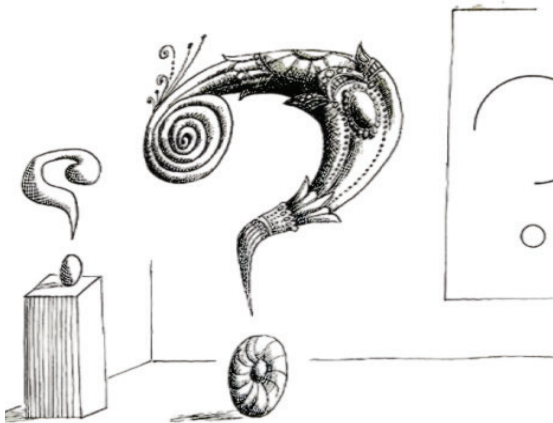
Clipul video nu-mi arătase încă manuscrisele, eram pasionată să le văd de aceea cum am ajuns la București am alergat la frumoasa clădire din spatele

Bisericii Albe. Am coborât la demisol și am intrat în expoziție ca într-o catedrală, cum spune chiar el într-una din paginile regăsite, m-am aplecat asupra vitrinelor, i-am privit scrisul, semnătura, coperta edițiilor princeps a cărților apărute în țară. Și am simțit aceeași emoție ca la Passy, când am atins, în casa memorială, masa la care a scris Balzac. Ah, priceperea francezilor de a păstra mai bine ca noi darul trecutului!

Într-adevăr, așa cum au anunțat realizatorii, expoziția e gândită în patru compartimente, o sală reconstituie atmosfera de lucru din mansarda din strada Melodiei, din casa lui Surendranath Dasgupta (II), pensiunea doamnei Perris din Calcutta colonială(III) și din apartamentul din str. Palade, unde a locuit cu prima soție, Nina Mareș, ultima lui locuință bucureșteană (IV). Totul fiind plasat sub semnul unei imense nostalgii, deja prezentă în Jurnal, 10 iunie 1952: Uneori îmi amintesc de țară, de ce-am lăsat acasă - manuscrise, jurnal, corespondență, bibliotecă - și mă întunec. Toate acestea le-aș putea pierde, dacă nu le-am pierdut deja. S-ar putea să nu mai găsesc nimic, să nu mai am nici o amintire, nici o urmă precisă a copilăriei, adolescenței și tinereții mele, să mă întorc - dacă mă voi mai întoarce vreodată - într-un oraș în care nu voi mai regăsi nimic din ce a fost al meu (o scrisoare din adolescență, un caiet cu însemnări, o fotografie, o carte pe care am citit-o...)

Mă îngrozesc!

S-ar putea ca tot trecutul meu până la 33 de ani să dispară. Recitind rândurile scrise ieri

despre mansarda mea din strada Melodiei îmi aduc deodată aminte că la treizeci și trei de ani, am plecat din țară cu mâinile goale. N-am luat cu mine nici măcar cărțile și articolele pe care le publicasem, ca să nu mai vorbesc de manuscrise și de dosarele cu note... În ceea ce privește notele și dosarele pentru lucrările în pregătire, le-am pus de mult cruce. N-am înțeles niciodată de ce, în vara 1942, când venisem pentru câteva săptămâni în țară n-am transportat cu mine la Lisabona măcar manuscrisele inedite (Mircea Eliade, jurnal, septembrie 1957). Un întreg laborator de creație stă măturie din paginile acoperite cu un scris frumos, deși grăbit, însemnări, note, fragmente de lucrări, tot ceea ce tânărul Eliade pregătea, rodul lecturilor aprofundate, Introducerea în istoria religiilor, proiectata carte despre Hasdeu, schițele pentru cunoștințele botnice în vechea Indie, articolul despre Goethe, teza de doctorat Psihologia meditației indiene, prima sinteză despre Yoga precum și articolele apărute în Zalmoxis, revue des etudes religieuses. Un manuscris filosofic cu pasaje în sanscrită din 1929, care va fi reintegrat în marea sinteză *Yoga, nemurire și libertate*, fragmente de corespondență, notații ca aceasta „oameni din cărți”, între care regăsim pe Socrate, Faust, Sfântul Augustin o altă notă cuprinde nume și titluri care-l preocupau pe Eliade, Rudolf Steiner, Hasdeu, spătarul Milescu, scriitorii tineri, între Appolo și Iisus, Orient și Occident, Giovanni Papini, Lucian Blaga. Din corespondență, scrisoarea din 29 iulie 1938 din arestul poliției, înainte de a pleca în lagărul de la Miercurea Ciuc către Georgescu Delafras cu rugămintea de a-i înmâna soției o parte din drepturile sale de autor. Eliade își nota adesea pe foi volante reflecțiile pentru a le folosi în lucrările viitoare, cum sunt notele despre Simbolismul lumii sau cele despre sfârșitul lumii. Eugen Ciurtin ne asigură că toate aceste documente vor fi publicate de Institut în proiectul **ECCE**

Ediția critică completă Eliade.

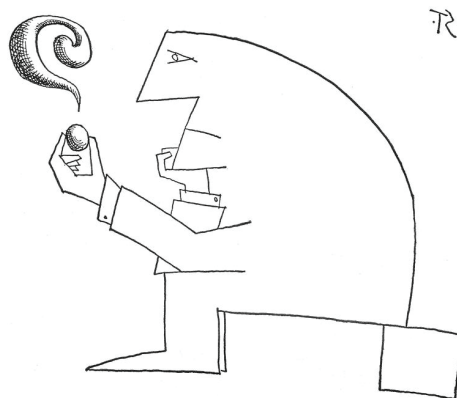
Opera științifică.

Patina timpului a îngălbenit coperta cărților expuse în vitrine, pe perete sunt panouri cu explicațiile necesare, Lumina ce se stinge, roman scris în India și apărut la editura Cartea Românească în 1934, Întoarcerea din rai, București, editura Cugetarea, Georgescu Delafras, 1934, Huliganii, București, Editura Națională Ciornei, 1935, Domnișoara Christina, București, editura Cultura Națională 1936. Colecția revistei Zalmoxis, desene, fotografii... E de mirare câte lucruri se adună în jurul unui scriitor, alcătuiesc lumea lui... pășesc cu sfială spre ieșire, gândind ceea ce însuși Eliade a scris într-una din paginile sale regăsit:

Tot ce atinge activitatea unui scriitor, biblioteca lui, hârtia pe care scrie, masa de lucru, lampa la care veghează, participă la o anumită magie secretă. Am uneori impresia că ele alcătuiesc laolaltă o insulă fermecată de singurătate, bântuită de atâtea fantome, intoxicată de melancolie și vis. Toate acestea au asistat, în chip real, la foarte multe secrete. Mai pot fi ele, oare, ghicite – dacă nu descifrate și reconstituite?

Aceasta e întrebarea pe care mi-o pun și eu, în ziua incertă de martie, alunecând cu pas ușor pe trotuare spre strada Radu Cristian, unde este locul pe care a fost casa cu mansardă, mai pot fi aceste secrete descifrate, reconstituite? Și trăiam plină de înfrigurare în lumina mitului Eliade, cel care i-a fascinat pe contemporani, ne fascinează și pe noi, așa cum reiese dintr-un frumos portret creionat de Edgar Papu: „Avea o putere unică de comunicare cu publicul, unflux care se desprindea din dânsul. Dădea parcă din el bucăți din propria-i viață, pe care noi, auditorii, le absorbeam.”

Mângâi zidurile cenușii gândindu-mă câtă dreptate avea Ioan Cristescu la vernisajul expoziției spunând că Eliade trebuie să aibă un loc al său în București și unde ar fi mai nimerit decât aici, pe Calea Moșilor, spre strada Mântuleasa, lângă Biserica Sfinților? Un anunț cu apartament de vânzare prins pe zidul clădirii mă uimește chiar atunci. Dar cine să-l cumpere pentru a adăposti cărțile lui Eliade?

andrei breabăn

Capitolul IV

Divan Imperial

Un nou răsărit de soare se scâldea fericit în nămeții care au îmbrăcat peste noapte împrejurimile de la Yeni Derbend, aflate în cuprinsul Imperiului Otoman.

Deși era luna lui cireșar care se nimeri să fie și una foarte călduroasă, corturile albe ale oștilor sultanului se întindeau până dincolo de orizont, lăsând impresia celor ce se aventurau să treacă prin zonă că a nins peste noapte, troienind orașul.

În această mare necuprinsă ce spumega sub adierea vântului cald de vară, se distingea doar cortul cel roșu al lui Mahomed, mai mare ca întindere și mai înalt decât toate celelalte, care se asemena mai degrabă cu o vâlvătaie imensă de foc pe o întindere nesfârșită de ape. Asta și pentru că, pentru a respecta șaria¹, sultanul a pornit la drum cu o armată întregă de slugi de la Palatul Imperial. Paza apropiată a sultanului era asigurată, ca de obicei, de Ak-agalele conduse de eunucul șef al Palatului, care își urma, ca o umbră, stăpânul. La toate intrările în cortul lui Mahomed, kapici bâși, șeful ușierilor a plasat oameni înarmați cu iatagane și buzdugan. Nu lipseau mîr-alem-ul, care răspundea cu capul pentru steagul imperial pe care trebuia să-l poarte peste tot, mîrahur-ul, care răspundea de grajduri, de cai și de trăsuri, cacirki bâși, cu o adevărată armată de șoimi dresați ce iscodeau dușmanii pentru a le afla planurile, trimițând mesaje tainice către cavyși (ceauși). Cu atât mai mult era nevoie să fie prezent în tabără cașnigîr bâși cu oamenii lui, care se îndeletniceau cu pregătirea și servirea mesei, fiind primii care gustau din băuturile și mâncărurile pe care le puneau în fața sultanului. Cavyș bâși (ceaușul șef) era însoțit de o întregă armată de cavyși care urmăreau respectarea disciplinei și a legilor moștenite de la strămoși, cu privire la modul de desfășurare a Divanului și a altor acțiuni la care lua parte sultanul, toate fiind prinse în șeriat.

În campaniile militare, cavyșii erau zi și noapte la dispoziția sultanului. El îi putea trimite ca soli, fie la guvernatorii de provincii, fie la cei de sangeacuri sau chiar într-o țară străină unde îi însărcina să ducă scrisori sau daruri, dar mai ales să iscodească. Un alt demnitar de seamă era mîr alem-ul care purta peste tot simbolurile sultanale, steagul, cozile de cal, corturile și muzica folosită mai ales pe câmpul de luptă. Toți acești demnitari proveneau din rândul prizonierilor de război sau recrutați în sistem devșirme², cei mai mulți fiind creștini luați de mici de lângă familiile lor, crescuți și educați după legile Islamului, în supunere oarbă față de sultan, socotit drept trimisul lui Allah pe pământ.

Pornind de la condiția de paji, acești băieți urmau un sistem de învățământ în medresele din capitala otomană organizate pe mai multe trepte, unde erau aduși dascăli de seamă din toată lumea musulmană și chiar din țările creștine. Tinerii începeau cu învățarea

1. *Termenii din carte și din glosar sunt în grafia folosită în: Inalcik(1996), Halil Inalcik, Imperiul otoman. Epoca Clasică, Editura Enciclopedică, București, 496 pag.*

2. *Devșirme, sistem de recrutare pentru funcționarii publici și oastea de ieniceri. Potrivit șeriat, în fiecare an (sau la 2-3 ani) Kadi-ul și sipahî-ul local formau o comisie compusă dintr-un împuternicit special și ofițerul de ieniceri din acel sangeac. Comisia mergea în fiecare sat și convoca băieți între 8 și 20 ani, alegând pe cei mai viguroși, cu condiția să fie sănătoși și dotați intelectual. Erau selectați doar băieți de țărani creștini, nu dintre orășeni sau turci. Comisia îi înregistra și îi trimitea în grupuri de 100 sau 150 la aga ienicerilor din Istanbul, asigurându-se câte 1000-3000 băieți pe an numai prin recrutările devșirme. Urma apoi procesul de pregătire și de selecții, prin care unii intrau în rândul funcționarilor, ceilalți în rândul ienicerilor.*

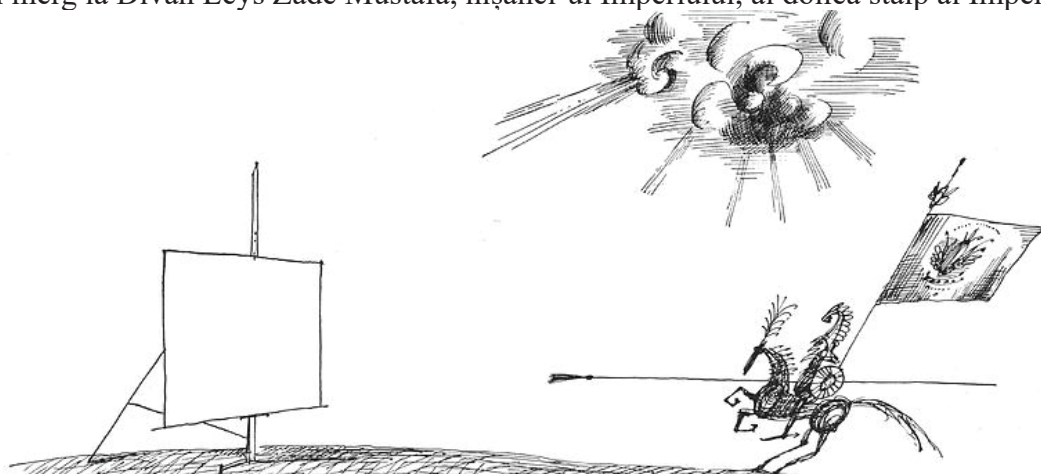
Islamului și a limbii turce până la însușirea de cunoștințe de istorie, filozofie, matematică și alte științe ale vremii. În urma mai multor selecții, extrem de riguroase, prin care treceau pe măsură ce promovau examenele la acele școli, cei mai buni dintre ei ajungeau la Palat, ceilalți deveneau ieniceri, ocupând diverse poziții în garda sultanului, potrivit nevoilor militare.

Cei duși la Palat continuau să se pregătească, aici li se oferea o educație aleasă, inclusiv lecții de călărie, tragere cu arcul, aruncarea suliței, lupte cu săbii și chiar corp la corp, fiind apoi îndrumați în diverse slujbe, după abilitățile pe care le avea fiecare. Evoluția lor era urmărită îndeaproape de sultan, care lua deseori parte la examene. Pe măsură ce erau promovați, selecția devenea și mai riguroasă. În afara serviciilor pe care le ofereau sultanului, odată ce înaintau în vârstă erau plasați în tot felul de funcții, atât în Palat, cât și în provincii, unii deveneau sançakbey sau chiar beylerbey, guvernatori de provincii, viziri sau mare vizir cum era și Zaganos Pașa, albanez de origine.

***

La ora stabilită pentru începerea Divanului, pe porțile cetății Rudnic intrară dregătorii și comandanții de oști invitați, îndreptându-se spre Palatul unde era găzduit Padișahul.

Din încăperile care le-au fost destinate, au ieșit Marele Vizir Zaganos Pașa urmat de cei doi viziri ai Imperiului, Seiti Ahmed Pașa și Mahmud-Pașa, apoi de celelalte pașale, Iakub Pașa, medicul personal al sultanului și unul din sfătuitoarii de încredere ai acestuia, Ahmed Pașa și Ișhak Pașa, cel care, la Constantinopole, a condus oștile anatoliene, îndreptându-se grăbiți spre Palat. Tot cu pași repezi merg la Divan Leys Zade Mustafa, nișanci-ul Imperiului, al doilea stâlp al Imperiului după

viziri, care avea în dreapta și în stânga câte un ceauș de curte în vârstă de cel mult 20 de ani. Primul ținea, cu amândouă mâinile la piept, o cutie făcută din fildeș placată pe dinăuntru cu foiță de aur, în care se afla tugra împărătească, adică sigiliul sultanului, iar cel din stânga, mai multe suluri pe care scribii împărătești să poată consemna poruncile date de sultan. Nișanci-ul se grăbea să intre, pentru a găsi locul potrivit pentru el și ajutoarele sale și a pregăti cele necesare pentru scris. Alaiul era continuat de ceilalți trei stâlpi ai Imperiului, primii fiind cei care se ocupau cu finanțele. Defterdarul șef, bașidefterar – ul și kadiasker-ul, care își făceau loc, cu suitele lor, pe ușile larg deschise ale Palatului. În urma lor, călcau cu pași mărunți Cadiul Khidr Bey Celebi și Kariștiran Suleyman, noul Subaș al Cetății Istanbul, renăscută din cenușa vechiului Constantinopol. Ei reprezentau ulemalele și aveau cea mai mare putere în Imperiu, având un cuvânt de spus chiar și în alegerea marelui vizir.

Procesiunea solemnă se încheia cu comandanții militari, avându-i în frunte pe beglerbegul Rumeliei, Tadjî Karadja Pașa, și noul comandant al trupelor din Anatolia, Sehabedin Pașa, urmați îndeaproape de Aga Asan Pașa, marele comandant al ienicerilor, de căpetenia spahiilor care comanda oștile nobiliare. Ceva mai în spate, comandanții înfricoșătorilor achingii și azapi, trupe de strânsoare ale sultanului, dar de o cruzime greu de închipuit. Trăind din ce prădau în expediții, aceștia nu știau decât să ucidă și să pârljolească. Fiind o zi călduroasă, marii demnitari ai Imperiului erau înveșmântați în caftane confecționate din stoffe fine de diferite culori brodate în aur și argint, împodobite cu zibeline sau cu tot felul de nestemate. Alții purtau veșminte țesute numai din fir de aur, întărite cu fir de

argint, purtând pe cap turbane înalte, având în vârf pene de păun sau de alte păsări rare, de diferite mărimi și culori. Comandanții militari, la rândul lor, se făleau cu costumația lor impresionantă, realizată din postavuri de aur, având în picioare cizme înalte din piele cu care loveau pământul într-un ritm sacadat, înfiorându-i pe privitori. Tot în ținute alese, deși mai simple, erau îmbrăcați și însoțitorii, fie ei ceauși sau aprozi de curte, și cei care făceau parte din garda demnitarilor.

Ajunși în fața reședinței alese de sultan, cu ușile larg deschise, dregătorii își lasă escortele în curte și intră în clădire printr-un coridor păzit de 30 de eunuci, ținând în mâini toiege poleite în aur, având capetele îngroșate și rotunjite. Pe ele erau fixate, de jur împrejur, mai multe colțuri ascuțite, făcute din plumb. Drumul ducea într-o încăpere largă din Palatul improvizat după modelul celui Imperial, respectându-se cu strictețe rânduielile cerute de șeriat, mai ales cele cu privire la armata de slugi care îl slujeau pe sultan, fiecare făcându-și datoria ca și cum s-ar fi aflat la Edirne. La un semn al lui kapi agasi, șeful eunucilor albi în ierarhia imperială, unul din cei mai influenți oameni din preajma sultanului, invitații iau loc pe pernele moi, orânduite pe două rânduri, de o parte și de alta a locului unde urma să stea sultanul, o sofa ceva mai înaltă, îmbrăcată în catifea de mătase brodată cu aur și nestemate. După ce și ultimul venit se așază la locul lui, kاپici bâși, șeful ușierilor, anunță cu voce tare:

- Luminăția Sa, măritul Padișah, șahișâh al lumii, Stăpân peste Două Mări și Două Continente, Prea Înțeleptul Fatih Sultan Mehmed Celebi!

Toți cei prezenți în sală se ridică în picioare, așteptând cu capetele plecate să intre sultanul. Acesta își face loc pe ușa larg deschisă, urmat îndeaproape de hass oda bâși, șeful camerei private iar, de la intrare, și de kاپi agasi, șeful eunucilor albi. Dulbend oglân-ul ținea umil pasul cu stăpânul, ducând mantia exterioară a sultanului, țesută din fir de aur și mătase, iar silahdâr-ul purta pe ambele mâini, ca pe o relicvă, sabia cu mânerul bătut cu nestemate.

Procesiunea începe cu sărutatul mâinii drepte întinse de sultan în dreapta și în stânga, în timp ce trece printre invitați. Mahomed îi salută pe rând, schițând din mers ceva care arăta cu un zâmbet sarcastic. Rând pe rând, dregătorii îi sărută mâna, după ce fac plecăciuni și îi răspund la salut. Sultanul își continuă drumul până la sofa de unde urma să conducă Divanul. Pe cele două laturi ale încăperii, se aflau câte trei ieniceri având în mâini iatagane bine ascuțite, fiind pregătiți să sară în orice moment, dacă cineva ar fi îndrăznit să se atingă de sultan sau acesta le-ar fi dat vreo poruncă.

- Slăvit fie Allah!, îi salută sultanul pe invitați, după ce își trece mâinile pe amândoi obraji.

- Amin!, răspund cu voce umilă invitații, trecându-și și ei mâinile pe obraji.

- Acum să trecem la treabă. În numele lui Allah cel milostiv, cel îndurător, deschid ședința Divanului Imperial!

- Amin!, rostesc cu glas smerit invitații.

- V-am adunat azi pentru a discuta cu voi despre expediția la care am pornit la drum. Măine voi porni la drum spre Belgrad cu cea mai mare parte din oștile adunate aici. Aga Asan?

- Poruncă, Luminăția Voastră!, sare ca ars comandantul ienicerilor.

- Tu vii cu mine! Lași doar 5.000 din cei 40.000 de ieniceri pe care i-ai adus, restul îi iei cu tine! Pe cei care rămân îi va lua în primire marele vizir Zaganos Pașa. Se vor îngriji de paza Palatului Imperial, să-l găsim în pace când ne întoarcem din expediție.

- Am înțeles, Luminăția Voastră!

- Daud-Pașa!

- Poruncă, Înălțimea Voastră, sare în picioare comandantul spahiilor, așteptând porunca imperială.

- Tu o să iei 15.000 de spahii! Să-i alegi pe cei mai buni luptători. Îți recomand să iei ca subași pe Yusuf, pe Emir și pe Yunis beg. Au fost în mai multe bătălii cu mine, te poți bizui pe ei. Sunt cei mai buni, doar ei reușesc să-i stăpânească pe boierii noștri.

- Am înțeles, Înalte Padișah!

- Să urmărești ca fiecare să aibă cal bun și sănătos, armele potrivite pentru un călăreț, iatagane bine ascuțite, lănci, arc cu săgeți, scut, cască pe cap și zale pentru a fi protejați de loviturile

dușmanilor. La fiecare 1000 de spahii pe care o să-i alegi, să le pui un dew alaybeg ales dintre cei mai buni și destoinici sancak bei de-ai lor. Vezi că ai și un detașament de timarioți, cu muschete și arbalete. Aceia vor sta în flancul drept, să fie cât mai aproape de mine să-i pot trimite unde va fi nevoie de ei.

- Am înțeles, Luminăția Ta!

- O să te urmeze îndeaproape Ahmed Pașa, cu cei 10.000 de călăreți! Îi voi folosi numai când va fi nevoie de dat dușmanului lovituri năprasnice. Cum topraklii tăi au platoșe grele, spahii lui Daud Pașa o să vă asigure fața și spatele, să nu vă ia ghiaurii prin surprindere. Ai înțeles, Ahmed Pașa?

- Am înțeles, Înălțimea Voastră!

- Să-i controlezi pe toți, să aibă cal bun de mers la drum lung și armele potrivite. Când veți pleca mâine din tabără, un detașament de spahii de-a lui Daud Pașa va merge înaintea oștilor grele. Dacă încearcă cineva să-i ia prin surprindere, să intervii repede cu ai tăi.

- O să trimit și călăuze de recunoaștere, să cerceteze și să ne anunțe dacă dau de dușmani, încuviințează Mahmud Pașa.

- Așa să faci! Asta e treaba voastră. La Belgrad o să mai vedem cum ne organizăm.

- Am înțeles, Luminăția Voastră!

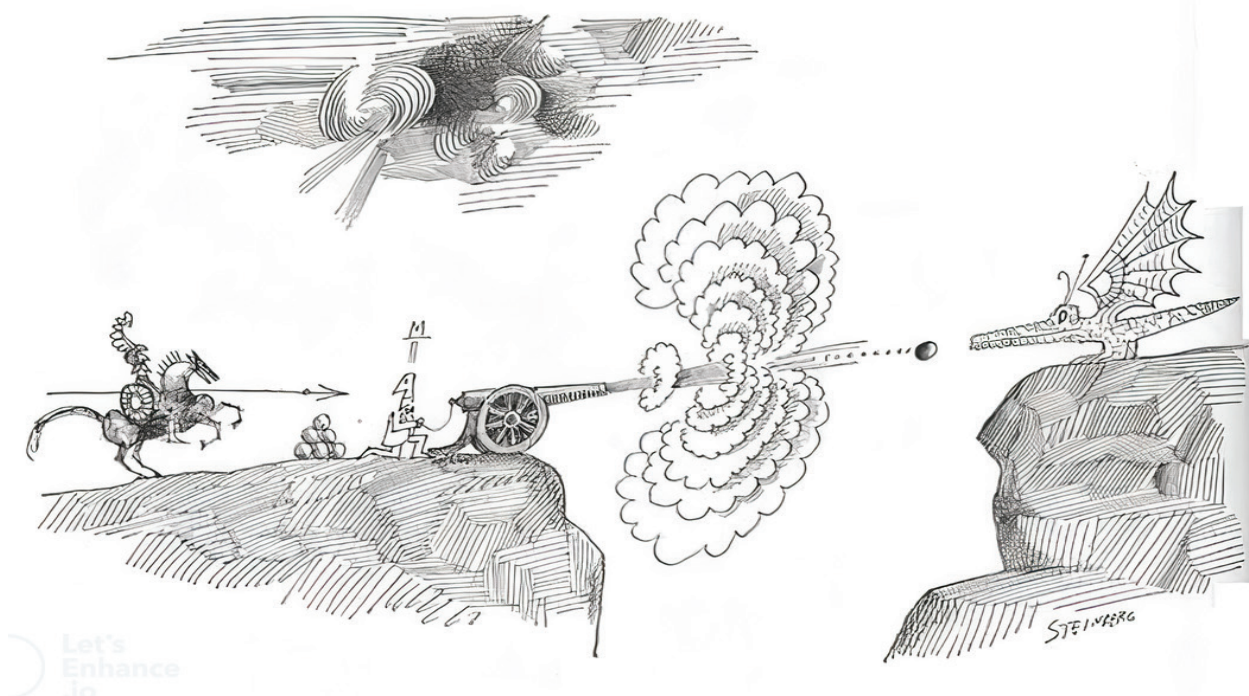
- Karadja Pașa!

- Poruncă, Înălțime!

- Câți oameni ai adus cu tine?

- 25.000 de luptători, cum ai poruncit! Greci, bulgari, sârbi, albanezi, croați, din toate națiile europene, creștini care și-au lepădat credința ca să te slujească, Luminăția Ta.

- Îi iei pe toți! Vom avea nevoie de ei. Dar tu?, își îndreaptă sultanul privirile spre Sehabeddin Pașa. Câți oameni au adunat subașii tăi din părțile Anatoliei?

- Cam tot atâția cât a adus Tadjî Pașa, Înălțimea Voastră!, răspunde noul beglerbeg al Anatoliei. A venit vremea să mă răzbun pe afurisiții de ghiauri. Nu pot uita cele petrecute în septembrie 1442, când m-a trimis răposatul vostru tată în Transilvania și m-am bătut cu ghiaurul de Iancu. Afurisitul mi-a ieșit înainte și m-a lovit prin surprindere, în niște coclauri muntoase din Valahia, undeva pe Valea Ialomiței. A trebuit să fugim peste Dunăre, să ne salvăm viețile...

- Mai bine ați fi pierit în luptă decât să vă faceți de rușine!, pufnește mânios sultanul. Tu ai noroc că m-ai ajutat și mi-ai fost alături în anii de pribegie, când m-a trimis tatăl meu după ce l-a chemat Halil Pașa la Edirne. Ai avut șansa să te știe tutorele meu. Avea nevoie de un comandat vrednic și cu experiență care să mă apere în sangeacul acela îndepărtat. Să te văd acum cum îți iei revanșa. Afurisitul de Ianko te-a făcut atunci de răs, continuă furios Mahomed.

- Cu mâna mea îl omor, Luminăția Voastră!, răspunde mânios Pașa. O să-l caut peste tot pe câmpul de luptă și Allah Prea Înaltul o să mă ajute să-l găesc!

- Slăvit fie Allah! O să mă rog și eu pentru tine, spune Mahomed privind spre dregători. Amiralul Ismail a venit după cum am poruncit?

- A trimis scrisoare că n-a putut pleca de pe navă. Niște galere genoveze se îndreptau spre ale lui. Cum va scăpa de ele, va da ascultare, orice i-ați porunci.

- Pune să-i scrie amiralului să ia de îndată cele 200 nave pe care le-am pregătit pentru Belgrad și să se îndrepte cu ele spre Vidin. Să mă anunțe degrabă când ajunge, și o să văd atunci ce porunci o să-i mai dau.

- Am înțeles, Înălțimea Voastră!

- După ce scrii, să pui pe pergament tugra imperială, să știe că vine de la mine.

- Am înțeles, Înălțimea Voastră!

- Cu cele 200 de nave, multe construite anume în iarnă, voi bloca Belgradul pe apă, să nu mai poată peonii să treacă apa pentru a-i ajuta pe apărătorii cetății. E vorba de 60 de galere mari și 150 trireme cu trei pânze și trei rânduri de vâsle, toate dotate cu tunuri, muschete și arbalete. Așa cum v-am spus, le trimit poruncă să se îndrepte spre Vidin, de unde voi îmbarca tunurile și o parte din oaste, să ajungem mai repede la Belgrad. Cum vom ajunge în preajma orașului, îi vom încercui din toate părțile, navele se vor răsfirea pe apele Dunării și ale Savei, iar trupele vor închide asediul pe uscat. Așa le rupem și orice posibilități de aprovizionare. Rămăși fără hrană și trupe proaspete, în câteva zile Belgradul va cădea, zâmbește sultanul mângâindu-și radios barba.

- Am înțeles, Înălțimea Voastră, răspunde comandantul ienicerilor.

- În afară de oștile noastre, pe drum ni se vor alătura peste 60 000 de achingii și azapi, continuă sultanul. Ei sunt obișnuiți cu prădăciunile, că doar din asta trăiesc. După șeriat, ei au datoria să-mi dea doar o cincime din ce pradă, la fel ca ienicerii, restul opresc pentru ei. De aceea nu vom merge împreună, ei vor avea drumul lor, se împrăștie pe suprafețe mari și înaintează jefuind tot ce întâlnesc în cale. Le-am poruncit să ajungă în preajma Belgradului la începutul lunii iulie, să ia parte la asediu. De ei ne vom folosi și la umplut șanțurile din jurul cetății, alături de miile de lucrători pe care îi luăm cu noi.

- Așa o armată nu a mai văzut lumea, Înălțimea Voastră. Nici la Constantinopole nu au fost atât de mulți luptători.

- La Belgrad este afurisitul de Ianko și nu prostănacul de Constantin al XI-lea, râde sultanul. V-am mai spus asta. Ianko a învățat metodele de luptă cu condotieri de seamă din toată Europa, și nu de puține ori ne-am făcut de răs înaintea lui, la fel cum a pățit și Sehabeddin Pașa.

- Ha, ha, ha!, râd câțiva dintre dregători, spre supărarea beglerbegului Anatoliei.

- Nu mai râdeți de el!, îi ceartă sultanul. Mergeți și voi într-o bătălie cu Ianko și o să înțelegeți de ce a fugit Sehabeddin Pașa. Zaganos Pașa!

- Poruncă, Înălțimea Voastră!

- Să-l iei cu tine la terminarea Divanului pe defterdar-ul șef al Imperiului și să asigurați banii necesari pentru expediție. La întoarcere, să-mi dați socoteală cu tot ce ați cheltuit. Să nu lipsească nici o akcea, că o să răspundeți cu capul!

- Am înțeles, Înălțimea Voastră!

- După ce îmi îndeplinești porunca, iei ienicerii și spahiii care rămân și vă îndreptați cu toții spre Edirne. Tu o să-mi ții locul cât timp voi lipsi din țară!

- Mulțumesc pentru încredere, Înălțimea Voastră, se pleacă Zaganos Pașa până la pământ.

- La fel și bașidefterar-ul. Împreună cu hazinedarbași să aveți grijă de averea mea. Trimiteti peste tot să adune dările, să nu fie om care să nu plătească. Când mă întorc, va trebui să dau petreceri, să serbăm victoria asupra ghiaurilor și îmi va trebui mult aur. Dar, mai întâi, să ajung la Viena, o să vă scriu de acolo când mă întorc la Edirne, spuse Mahomed.

- Abia așteptăm ca pașii Înălțimii Voastre să calce pe străzile Vienei, spune Cadiul. Când o să primesc scrisoarea Înălțimii Voastre, o să mă grăbesc să trimit imami pentru moscheile pe care le veți deschide.

- Așa să faci, o să te chem să vii cu ei la Buda, să facem Ramadanul împreună și să-i mulțumim lui Alah pentru biruință.

- Am înțeleș, Înălțimea Voastră.

- Iar dacă situația în lumea ghiaurilor rămâne neschimbată, următorul Ramadam îl vom face la Roma. Atunci, și din turnurile bisericii „Sf. Petru”, se vor auzi cântând muezinii cum se aud astăzi la Agia Sofia.

- Amin!, rostesc aprobator dregătorii.

- Domnia ta, Leys Zade Mustafa, să lucrezi mai departe la Kanunname, așa cum ți-am cerut.

- Oamenii mei au început deja să lucreze, Înălțimea Voastră...

- Sper că ai ales pe cei mai buni învățați ai noștri. Să caute toate hrisoavele din vechime, fie că vin din șariat, fie din fermenele sultanilor sau chiar din adâletnâme. După ce le adună pe toate, pune șâgirdî-ii să le așeze pe trei părți, după cum am vorbit. O să le completez cu adâletnâme-le și fermenele mele, acolo unde voi crede de cuviință. Iată, bunăoară, una din completări, la care mă gândesc de ceva vreme. Ca să nu se mai vorbească pe la spate că am pus să fie sugrumat fratele mai mic Ahmed după ce am ajuns pe tron, pune să se scrie în Cartea legii, ce îți poruncesc acum: „Și oricare dintre fiii mei, dacă obține sultanatul, este în drept să-șiucidă frații pentru ordinea Imperiului; majoritatea ulemalelor a aprobat asta, așa să se facă”. Aceasta va servi la întărirea statului și ne va feri de multe din intrigile care macină țările creștine. Puterea e o otravă care te macină pe dinăuntru și îți ia mai întâi lumina ochilor, nu mai vezi tată sau frate, iar pe cel ce te dușmănește mai mult îl vezi deseori ca pe cel mai bun prieten. Cine o are ar vrea și mai mult, iar cine n-o are se poartă ca un bolnav, crezând că e leacul fără de care nu poate trăi. Abia în căutarea ei mulți își pierd capul, iar, dacă tot nu are vindecare, nu e mai bine ca șarpele să fie stârpit de la început, să nu fie lăsat să-și verse veninul și peste Împărăție?

- Ai mare dreptate, Măria Ta!

- Voi știți de unde am pornit și iată unde am ajuns... rostește sultanul, făcând o pauză. Cândva eram un biet beylik, strămoșii noștri erau o mână de oameni așezați la hotarele ghiaurilor, pentru a duce războiul sfânt, Dar-ul-harb. Înaintașul meu, Osman I, a cucerit o fortăreață și a primit drept răsplată de la sultanul selgiucid un biet titlu de bey și însemnele rangului, o mantie de onoare, steag, cal și tobă. A urmat o nouă biruință, când a învins oastea trimisă de ghiauri asupra lui, bucurându-se de faimă și de nenumărate laude în lumea musulmană. În toate moscheile s-au citit *hutbe* în numele lui, iar urmașii i-au urmat exemplul. Rând pe rând, cei care au venit au luat noi pământuri aparținând ghiaurilor bizantini. Lărgindu-ne hotarele, atât în Anatolia cât și în Europa, din acel mic beylik am devenit un sultanat condus cu cinste de străbunii mei, care au dus mai departe războiul sfânt. În urmă cu cinci ani, după ce Allah l-a luat la el pe bietul meu părinte, am moștenit sultanatul. Vă mai amintiți proclamația mea de atunci?

- Ne amintim, Luminăția Voastră, rostește Cadiul. O pot citi chiar acum în cărțile noastre. Am avut grijă să se păstreze.

- Te rog să citești, cinstite Celâlzâde Hizir bey!

- Iată ce ai spus, odată cu rostirea jurământului de credință în fața Înaltului Padișah: „Cu ajutorul lui Allah, eu am dobândit sultanatul. *Hutbe* a fost citită și monedele bătute în numele meu. De îndată ce primești acest ferman, să faci cunoscută încoronarea mea, să fie scris numele meu în *hutbe*-le din moschei și să se tragă salve de tun din cetăți, să se lumineze orașele și târgurile.”

Așa s-a făcut cunoscută poporului încoronarea Luminăției Tale pe scaunul măritului sultan Murad al II-lea, Allah să-l odihnească la sânul lui.

- Asta a fost până am cucerit Constantinopolul și a pierit ultimul lor basileu. Odată ce am proclamat Istanbulul noua noastră reședință, eu și urmașii mei am luat locul vechilor basilei romani, iar de atunci sultanatul nostru a devenit Imperiu. Adevăr grăiesc, cinstiți dregători?

- Adevărat, Luminăția Voastră!

- Visul meu este să cucerim toată lumea, să fie o singură țară și o singură religie care să aibă în frunte un singur împărat. Pentru

asta, avem nevoie de un stat puternic care nu poate să reziste fără legi la fel de puternice. De aceea Imperiul are nevoie de acele kanunname-le de care ți-am vorbit.

- Am înțeles, Luminăția Voastră.

De prima din ele m-am și apucat. Mai am de adunat niște hrisoave din provincii, după care mă voi apuca de lucru împreună cu șăgirdi-i pe care i-am luat în ajutor.

- Mai scrie ceva care să se însemne în acele kanunname. Este fermanul pe care îl dau pentru a se ști care este rânduiala în Imperiul Otoman, acum și în vecii vecilor, atât pe timpul vieții mele cât și urmașilor mei. Această rânduială se va respecta cu strictețe, iar cel ce o va încălca va fi aspru pedepsit.

- Am înțeles, Luminăția Voastră.

Diacul pe care l-am adus e pregătit să scrie tot ce porunciți.

- Atunci să scrii acolo fiecare vorbă pe care o rostesc acum. Eu, Mahomed, Stăpânul lumii, Padișah al Imperiului Otoman, dau acest

ferman pentru supușii mei: „Să se știe că marele vizir este, deasupra tuturor, șeful vizirilor și comandanților. El este mai tare decât toți oamenii; el este, în toate situațiile, reprezentantul absolut al sultanului. Defterdâr-ul este delegatul pentru vistierie, dar sub conducerea marelui vizir. La toate întâlnirile și la toate ceremoniile, marele vizir își ocupă locul său înaintea tuturor celorlalți.”³

- Voi pune și acest ferman în Cartea legii.

- Așa să faci, drept credinciosule Cadiu. Să știe toată lumea ce puteri are Zaganos Pașa și toți marii viziri care îi vor urma, ca să nu se stârnească vreo revoltă cât voi lipsi eu. Chiar dacă Zaganos Pașa vine din rândul slugilor, cât timp voi fi plecat, el este înlocuitorul meu și are aceleași puteri ca și mine. Toate ulemalele sunt datoare să-l asculte. Cine nu-mi va respecta porunca, să fie imediat pedepsit.

- Am înțeles, Măria Ta. Odată ce am scris, devine ferman pentru toți supușii.

- Pe cine ai luat în ajutor în întocmirea kanunname-i la care lucrezi, ca s-o duci cât mai repede la capăt?

- Pe Mollah Gurani și Mollah Husrev, Înălțimea Voastră. Ei știu până și luna din cer, darămite legiuirile Imperiului. Vom întocmi o Kanunname în care să le prindem pe toate, pe care o să v-o dăm când va fi gata. Va mai dura câțiva ani, dar o să fie întocmai cum ați poruncit.

- Așa să faci! Să știe fiecare dregător ce are de făcut.

- Am înțeles, Înălțimea Voastră, își coboară cadiul capul până la pământ.

- Când mă voi întoarce biruitor de la Viena, să ai pregătită o parte a acestei kanunname,

3.. Ducas (1958), *Istoria Turco-Bizantină*, Editura Academiei R.P.R., București, p. 191.

zâmbește sultanul.

- Allah să vă binecuvânteze și să vă dea izbândă, Luminăția Voastră!, se înclină Cadiul.

- Ishak Pașa?

- Porunciți, Preaputernice Stăpâne!

- Pe tine te-am lăsat mai la urmă, pentru că vreau să-ți dau altă însărcinare.

- Poruncă, Preaputernice Stăpâne!

- Știi unde vine cetatea Kruja?

- În ținuturile albanezilor, Înălțimea Voastră!

- Ai dreptate! Dar de George Castriota Skanderbeg ai auzit?

- Cine n-a auzit de afurisitul de ghiaur? După ce ne-a trădat și s-a întors la ai lui, acum ne dă de furcă, ne atacă cetățile și ne ucide oamenii.

- E la fel de ticălos ca nemernicul de Ianko. După ce găsesc cu Belgradul, o să-l strivesc ca pe o năpârcă, spune mânios Mahomed. Acum nu trebuie să-i lăsăm pe cei doi ticăloși de ghiauri să-și unească forțele și să lupte împreună împotriva noastră. Va trebui să fac ce a făcut răposatul meu tată la Varna și la Kossovopoljje. Tu, Ishak Pașa, îl vei opri pe albanez să meargă la Belgrad și să se întâlnească cu Ianko.

- Ce trebuie să fac, Înălțimea Voastră?

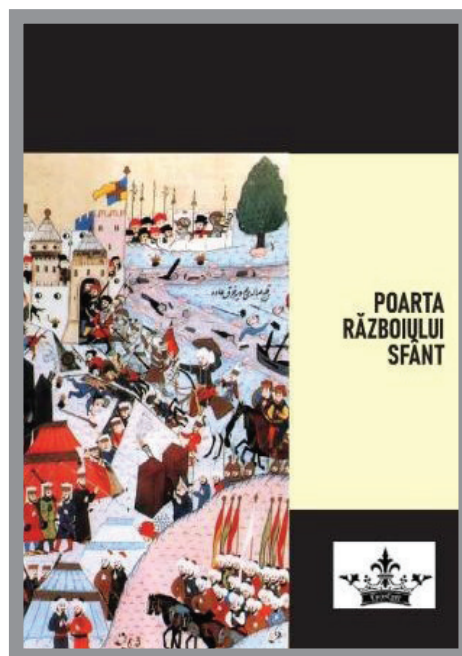
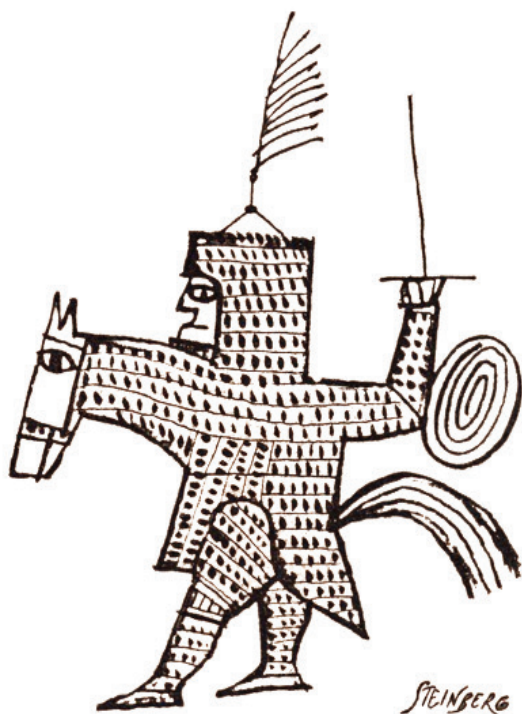
- Te îndrepti spre oștile lui și le ții pe loc. Îl vei întâlni în Kruja, cetatea moștenită de la tatăl lui. O asediezi și nu-i lași să iasă până îți voi porunci eu. Nu e nevoie să te încarci cu laurii unei victorii și nici să încerci să cucerești Kruja, că nu vei reuși numai cu oamenii pe care ți-i pot da. Skanderbeg nu e ca Brancovici. Știi de câte ori am încercat să luăm Kruja cu oști mai numeroase ca a ta? Nemernicul ne-a ținut față, a învățat multe cât a stat ostatic la tata, la Brusa și la Edirne. Trebuie doar să-l ademenești cumva, să nu părăsească cetatea pentru a-i sări în ajutor lui Ianko.

- Am înțeles, Înălțimea Voastră!

- O să pornești mâine la drum, să ajungi la timp. Să nu scape leul din cușcă, c-apoi cu amândoi deodată ne va veni mai greu la Belgrad.

- Ai mare dreptate, Înălțimea Ta, completează Kariștiran Suleyman, noul Subaș al Cetății Istanbul.

- Singur, Ianko nu ne va face față, dacă ne luăm toate măsurile. Belgradul îi va fi mormântul, îngăimă posomorât Mahomed.

mircea perpelea

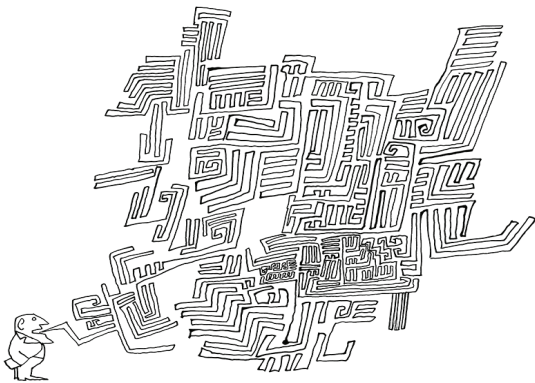

La mine nu s-arată a bine...

Era odată un sat...

Un sat frumos aproape ca oricare de la noi. Case văruițe și mușcate la ferești, cu grădini și câmpuri pline de roade... Cu gospodării pline, cu păsări și multe dobitoace. Cu o biserică

frumos îngrijită, cu turle strălucitoare și o clopotniță vestitoare de bucurii și necazuri. Cu ulițe străbătute de oameni sau de căruțe, care... mai de care, cu mai multă sau mai puțină treabă. Și plină de oameni, de forfotă și voci, duminica sau de sărbători când treburile puteau să aștepte. Altfel toți aveau de muncă peste săptămână. Cu o școală veche, cu săli de clasă mici, puțin luminoase, asezată în centrul satului și o curte care răsuna de veselie și chiuituri copilărești în fiecare pauză, dar liniștită

când dascălii deprindeau copiii cu cartea, prin clase.

Dacă erai străin și treceai prin sat, toată lumea te respecta și te omenea cu un:

„Să trăiți!”...

Ba, scoteau și pălăria .

- Bună ziua, nene, îți zicea câte un țânc pe uliță, de te întrebai de unde te cunoaște?

- Da... de unde!

- Îți spuneai apoi.

Așa era învățat la școală să dea binețe la toți ai mai mari, care or fi fost ei...

Treburile de gospodărire a satului erau mereu ordonate și împlinite de cei câțiva oameni din fruntea satului și de doi... trei angajați la Primărie.

Doi-trei, da buni. Nu aveau birou, nici calculator.

Treaba lor era printre oameni și ofurile lor.

Primarii nu aveau mașină la scară.

Poate o șaretă la care mânau singuri „cârlanul”.

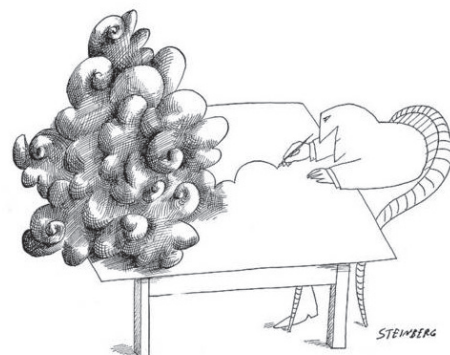
Iar șefii lor îi chemau mai rar pe la oraș.

Nu povesteau toată ziua cu ei despre voturi și bani...

Chestia cu banii era, cred, ultima problemă pe listă... Mai întâi treaba... apoi răsplata...

Noaptea, *gardianul*, era luat dintre săteni.

Când le venea rândul, *gardianul* adică *săteanul* se plimba pe ulițe să vegheze liniștea caselor și somnul

țăranilor. Nu erau polițiști cu mașină, dar șeful de post din sat știa să ordoneze frământările și scăpările de sub control.

Povestea poate continua.

Despre copii, despre oameni, despre prietenii, despre bucurii și necazuri. Într-un fel nu aparțineau unora sau altora ci le simțeau cu toții.

Dar nu mai e ce a fost...

Ce încerc eu să readuc în memorie sunt lucruri, oameni și fapte de mult uitate, dar care ușor, ușor, încep să fie comparate cu traiul zilei de azi...

Treci prin sat, ești un străin...

Nu mai există bună ziua și nici respect.

Bătrânii?

Nici nu mai există sau provoacă doar mirare că mai rezistă...

Copiii?

Îi vezi triști și abătuți fiindcă în casă iar au fost certuri pentru bani. Iar tata... a venit iarăși afumat de șliboviță ieftină, luată pe caiet...

Învațătorii și profesorii vin, te miri de pe unde, la școală... și pleacă fără să treacă măcar pe la ușa cancelariei. Cred că nici nu se știu între ei.

Educație, respect, viitor?

Țăranul dă din cap a neîncredere.

Parcă nu văd a bună, mai zice câte unul, gânditor...

Aproape nimic din ce era bun, nu mai e...

Doar banii, banii care să vină și niciun fel de răspundere.

Să dea *statul*... de parcă statul poate face toată ziua bani din munca lu' nu știu cine.

Numai că nici banii nu pot veni la infinit din alocații, ajutoare și pomeni.

Ce-o să fie?...

La mine nu s-arată a bine –

zice moș Fănel din capul satului, ăla care își duce și azi zilele cu trudă și năduf după ce și-a lăsat un picior la Stalingrad.

Mai că îmi vine să îi dau dreptate.

marian ilie

Partea I

Din păcate, trăim împărțiți pe tabere. Și asta nu de azi de ieri, ci din negura istoriei umanității. Nu numai noi, românii, ci întreaga suflare omenească, începând cu triburile. Trăim pe tabere, de multe ori structurate arbitrar, fără un sens anume, într-un antagonism greu de explicat, ca să poată fi înțeles. Dacă etniile, națiunile, clasele, păturile și categoriile sociale își au cumva un sens, taberele încropite în interiorul acestora chiar că sunt de neînțeles, pentru că de neînțeles sunt mobilurile, interesele ce le conturează sfera de cuprindere. Dacă vrei să rămâi un om integru, neîmpătimit, este greu să te strecuri printre ele, riști să-ți faci dușmani și dintr-o parte și din cealaltă.

Ca filolog cucerit de literatură și tot ce ține de frumosul uman, dar și ca fiu de țăran devenit militar, eu n-am avut de ales și a trebuit să mă strecur printre cele trei lumi – cea cazonă, cea scriitoricească și societatea civilă – cu multe aplecări, cabrări, sacrificii și satisfacții personale. Am avut și am o viață tumultuoasă, într-o succesiune de episoade rarissime, incredibile multora. Le voi istorisi în cele ce urmează și voi aduce ca mărturie impresiile confrăților critici literari despre creațiile mele.

Sper ca astfel să-l conving și pe un îndârjit confrate ieșean, VS, că sunt totuși un poet și traducător, ca mulți alții din cele două-trei sub-tabere ale marii noastretabere scriitoricești. El nu mă recunoaște, pentru că nici nu m-a citit, iar din frânturile de date aflate despre mine mă cataloghează ca un „*aparatic*” al fostului regim, ceea ce, consideră el, îmi anulează din start calitatea de confrate al său. Da, am slujit în aparatul de stat, în ambele sisteme, dar nu ca un docil „*aparatic*”, ci ca unul din milioanele de români credincioși valorilor general umane, între care iubirea de Patrie și prosperitatea Neamului nu sunt de neglijat.

Scriu însă volumul de față mai ales în încercare de a găsi argumente cu care să-l conving în primul rând pe fiul meu, cu care în ultimii ani am avut mai multe discuții despre utilitatea sau inutilitatea faptului că m-am dedicat cu râvnă scrisului. Mai ales, după ce s-a căsătorit și aștepta un copil, discuțiile deveneau deja aprinse, spațiul apartamentului cu trei camere, înșesat de cărți, părându-i-se un supliciu pentru ceea ce îl aștepta, cu atât mai mult cu cât eu, rătăcitul între cărți, nici măcar nu păream un bunic în sensul clasic, dedicat trudei cu creșterea și educarea celui mic ce avea să vină pe lume.

Am considerat că nu am de ales și am vândut celecâteva hectare de pământ moștenite în Bărăganul Brăilei de la bunicul și tata și am cumpărat o casă țărănească la 60 Km de București, cu o curte suficient de mare încât să asigure o bună parte din hrana naturală necesară unei familii. Ca profesionist împătimit al informației, intuiam ce urma să se întâmple în lume și la noi și am considerat că o astfel de măsură de prevedere este mai mult decât =binevenită. Acum, după cinci ani, nu cred că m-am înșelat, chiar dacă, prea ocupați cu alergătura zilnică după resursele financiare necesare traiului în noul capitalism, sălbatic, nici el și nici surorile mele și nepoții, sta-biliți în București, n-au prea catadicsit a se înfrupta din legumele cultivate în curtea „*conacului liric*” în care m-am instalat. Le vine peste mână să se deplaseze până aici, chiar și cu mașinile lor. Oricum, fiul meu nu se simte atras de traiul la țară, mai ales în situația că sunt necesare și ceva investiții pentru definitivarea renovării casei și munca pe acei 1000 mp de grădină. Eu am făcut cât m-a ținut punga, chiar dacă „*conacul*” este pe numele lui, iar apartamentul din București este pe numele meu.

Nu mi-e deloc ușor să întrețin „*Conacul liric*”, cum l-am botezat, mai ales pentru că nu se găsesc oameni pe care să te poți baza. Ah, să fi fost cu măcar zece ani mai tânăr...! Încă mai fi atras și așa fi avut vlagă pentru săpat, plivit, cosit și toate cele. Acum, cufundat în actul creației, găsesc cu greu pe cineva care să se ocupe de toatecele, așa că, la un moment dat am scos casa la vânzare. Când au apărut primii clienți, începuse deja blestemata aia de plandemie, Vlad cu ai săi (noră-mea și nepoțelul Tudor) se instalaseră la conac pentru trei luni, se simțeau în siguranță și liberi, așa că am convenit să păstrăm disputata mea investiție în imobiliar.

„*Tu și cărțile tale !*”, îmi reproșa deseori Vlad – el, născut în era socialistă și școlit în tranziția asta dominată de mirosul banului, căreia i s-a putut adapta ușor, date fiind moștenirea genetică, deprinderile, aptitudinile și educația ce i-am insuflat-o în cei nouă ani de socialism și în anii de început ai năucitoarei odisei, căreia nu numai noi, românii, i-am fost victime.

L-am scăpat așadar de apăsarea cărților, oferindu-i spațiu suficient pentru edificarea aceluiaștelor mirific în care să-și crească copilul, mutându-mă la Potlogi, unde aveam să turez la maximum motorul creației proprii și să-mi caut locul în lumea literară. Reveneam după o întrerupere de două decenii a contactului cu aceasta, sincopă impusă de obligația asumată de a opta între literatură și cariera în diplomația militară. Dacă în primul deceniu de la absolvirea facultății, cele două drumuri s-au putut intersecta și chiar stimula reciproc, la un moment dat calea literaturii mi-a fost blocată prin scoaterea din șpaltul Editurii Militare a volumului de debut „*Contopit cu țara*” – poezie patriotică, găsită pe ultima sută de metri de unul din cerberii lui Dulea ca fiind „*cam subversivă*”. Pe undeva așa și era, de vreme ce în niciuna din pagini nu se găsea menționat numele „*geniului Carpaților*” și al ciudatei sale perechi, iar acolo unde vorbeam de un anume EL, descriam contextul ca „*triumf al conștiinței, hrană guri / al cărei saț îndestulat ni-l cere*”. Cred însă că intervenția de ultim moment a cenzurii s-a datorat mai ales ciclului *Caii de lemn de foc*, neinclus în volumul de debut, pentru care în 1982 am obținut premiul SLAST la un festival organizat la Râmnicu Vâlcea. Din păcate, premiul nu s-a concretizat nici măcar în publicarea în revistă a vreunei poezii.

Probabil că existau argumente, de vreme ce însuși titlul grupajului trimitea la frigul din case și la sacrificiul pe care îl fac împătimitii de frumos și, printre altele, grupajul conținea destule versuri gen:

„*Liniște, vin compresoarele / Prin ochii deschiși se trasează oautostradă șnuruită / Să te tot tăvălești pe asfalt / Cu copilăria ta zbuciumată cu tot*” sau „*Ducă-se-n chingile mătăsii lor / Cârduțel acela dezordonat de coconi /... Ci haidem noi în foaie verde la plimbare / Hei, prieteni, cine mai vine călare?*”...

Odată prins în planul anual al editurii cu volumul de debut, am socotit că e cazul să merg la SLAST și să încerc să repar nedreptatea. M-am prezentat deci la Ion Cristoiu cu diploma și grupajul și i-am istorisit faptele, menționând că urmează să-mi apară volumul de debut. A aruncat o privire pe manuscrise, a mormăit ceva, le-a așezat într-un sertar și... cam atât, în prezența mea.

Presupun că le-a dat apoi celui ce răspundea de poșta redacției, dacă nu mă înșel, Mircea Iorgulescu. Cumva mă confirmă un poet gălățean nevalidat acum câțiva ani în URSS, fapt pentru care s-a judecat cu Uniunea, între argumentele invocate de el în favoarea sa figurând și acesta: „*Ulterior am constatat lipsa mai multor documente din dosar. Și anume: pagina din revista literară SLAST în care Mircea Iorgulescu scrisese laudativ la adresa poeziei mele...*”. Cert este că în anii petrecuți la Constanța am citit și scris mult, stimulat fiind și de apartenența la cele două cenacluri deforțate din Dobrogea – *Ovidius*, al revistei Tomis și *Mihail Sadoveanu*, al Casei Armatei, căruia i-am și fost președinte timp de opt ani. Ani de vii frământări personale, dar și de împliniri, pe care Gabriel Rusu avea să-i rememoreze într-o manieră demnă de toată lauda în volumul „*Constanța. Rememorări*”, de care vă puteți convinge lecturând prima din cronicile ilustrative din a doua parte a acestui volum.

Mă mutasem deja în București, după exilul de 12 ani la Constanța și tocmai începusem serviciul în cadrul Direcției Informații din Marele Stat Major, unde, în sfârșit, am fost agreat spre a activa în Secția Legături Externe, ce asigura legătura între Ministerul Apărării / Armata României și armatele țărilor lumii, în speță, prin birourile atașatilor militari acreditați la București, sau, în

cazul absenței unor astfel de birouri, prin ambasade.

Aveam certificat de traducător pentru patru limbi străine – engleza, franceza, italiana și turca – aceasta din urmă deschizându-mi de fapt poarta de acces, singurul ofițer al Secției și al Direcției cunoscător de turcă fiind în prag de pensionare.

Ajuns aici, este musai să precizez un detaliu esențial privitor la prezența mea în Armată. Nu era o instituție atractivă pentru un copil de țăran care în cinci ani de școală în orașul Brăila (*clasa a opta și liceul*) tocmai se adaptase stilului de viață citadin în acea urbe cosmopolită, în care Levantul și Apusul se altoiseră de minune pe trunchi românesc.

Eram deja mare iubitor al muzicii noastre lăutăreș-ti, al muzicii populare bulgărești, sârbești și turcești și al muzicii ușoare italiene, dar ce te faci că în liceu devenisem și fan Beatles, Led Zeppelin, Pink Floyd, Bee Gees, Deep Purple etc.? Apropierea de muzica acestora implica și o apropiere față de spiritualitatea și modul de viață al occidentalilor. Nu aveam însă încotro, eram patru frați de școlit, cel puțin la liceu și era musai să profit de oportunitatea oferită de Armată, să mai degre-vez părinții de cheltuielile cu școlarizarea. Mi-au plăcut încă din fragedă copilărie limbile străine, pe care, fără să le înțeleg cât de cât, le degustam ascultând la radioul cel atipic pentru vremurile de mai apoi muzica străină – ah, savoarea sonorităților balcano-mediteraneene!

Prima dintre limbile străine cu care am luat contact oficial, la școală, a fost limba rusă. O auziseram – eu și ceilalți copii ai satului – dinainte, la soldații ruși care executau aplicații pe islazul comunei, și chiar învățase-răm câteva cuvinte și expresii. N-aveam motive să-i urăsc pe ruși, câtă vreme staționau tancurile și celelalte mijloace la marginea satului, își vedeau de instrucția lor, își procurau de la țărani ceva hrană și băutură și ne dădeau și nouă din conservele și biscuiții lor, jucam împreună fotbal în jurul tancurilor și îi admiram când plecau cu tancurile, tunurile și camioanele în linie sau în coloană pe câmpul ce încă mai purta cicatrici din bombardamentele de pe Aliniamentul Focșani – Nămolosa din Primul Război Mondial.

Și apoi, erau filmele de război rusești, printre care capodopere precum „*Zboară cocorii*” sau „*Soarta unui om*”. Eram copii, câțiva dintre noi își așteptau încă tații să se întoarcă din prizonierat, dar n-am cunoscut senti-mentul acela de repulsie sau ură invocat acum de mulți compatrioți. Îmi amintesc că la plecarea rușilor din România priveam cu un fel de nostalgie coloanele lungi ce traversau comuna, le strigam soldaților „*davai carandaș*”, iar ei ne aruncau creioane, radiere, ascuțitori și alte astfel de mărunțișuri utile la școală. Ce mă bucură acum, la bătrânețe, este faptul că pasiunea pentru limbile străine s-a transmis la fiul și la nepotul meu. Dacă în cazul primului, începutul a însemnat lungi dialoguri între mine (*vorbind engleza*) și el bolborosind emisiuni sonore caracteristice limbii engleze, în cazul nepotului nu știu cum s-a întâmplat, dar la șapte ani vorbește în casă fluent în engleză, uneori având tendința de a prefera engleza românei. Dar nu numai pasiunea pentru limbi străine s-a transmis, ci și cultul muncii, al lucrului făcut dintr-o necesitate istorică și, în același timp, din nevoia de a te exprima rezonând la realitățile din jur prin toată ființa ta, de a simți că există rezonând astfel. Am o structură fizică solidă și deseori am fost întrebat ce sport am practicat.

Răspundeam de fiecare dată: prășit, cărat saci cu grâu, cules porumb! Fiu de țăran mijlocăș deținând 9 hectare de pământ arabil, de mic copil am fost alături de părinți la cele trei prașile, la seceră și treieratul grâului și la culesul porumbului, iar în anii de liceu la campania derecoltare a grâului de pe tarlalele IAS și la irigații.

Câștigam un bănuț de cheltuit în serile toride de vară la o cafea și o bere cu prietenii, dar și degrevam fa-milia de cheltuielile cu pregătirea anului școlar următor.

Fiul meu, după absolvirea liceului și ratarea admisiunii la facultate pe locurile finanțate de stat, a preferat să se angajeze la firma turcească unde lucrasem eu.

Ca absolvent al liceului Cervantes, vorbea fluent spaniola, dar învățase binișor engleza și mai ales turca.

A decis să se întrețină singur la facultate, în privat, iar acum trăiește din plin satisfacția independenței în care s-a construit ca om. Cred că și nepotul, prin dese recursuri la limba engleză,

dorește să-și pună în valoare încă de pe acum potențialul...

„*Eram copil / Ce dacă eram copil / Ce dacă...*” aveam să scriu în anii de surghiun. Ce treabă aveam eu și, în general, noi, copiii din Gulianca cu rușii, țarii și călăii din istoria lor? Încă de atunci, dar și în anii ce au urmat, când îngheța apa pe Bălțița (*un fel de lac ce seca în lunile de vară*), noi, copiii, ne luam schiurile impro-vizate din profile de metal în „V” îndoite în față spre a le putea folosi ca pe niște papuci și cârjele de oțel „*propulsoare*” și ne adunam pe luciul gheții, împărțindu-ne în două cete, reeditând cică băătăii dintre ruși și nemți din filmele cu care caravana cinematografică de la raion ne delecta, cred, lunar.

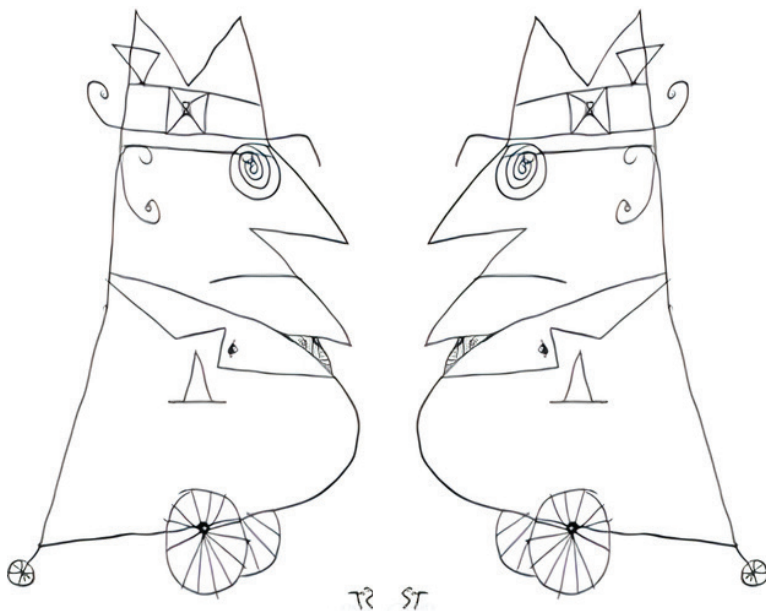
Bineînțeles, trebuia să comunicăm între noi, și pen-tru a da cât mai multă veridicitate evenimentelor, bolboroseam cuvinte asemănătoare sonor cu cele din filme, gen „*abăr laibăr und foraiabăr*” sau „*nazdravaina ciorti zabraină*”.

Oricum, mintea ni se deschidea către sonorități străine, iar pentru mine asta a constituit un imbold. Când fratele meu, mai mare cu patru ani, a început să studieze limba franceză în ciclul doi, îl ascultam citindu-și lecțiile și rețineam chiar mai ușor decât el cuvintele și expresiile din manualul lui de franceză. Mi-a fost foarte ușor să deprind tainele de bază ale limbii franceze atunci când eu însumi am început să o studiez în ciclul doi primar. În anii de liceu aveam să optez pentru limba engleză, pe care mi-am însușit-o la nivelul colegilor din alte orașe care învățau limba engleză după manuale ce includeau alți trei ani de engleză studiată de ei în ciclul doi primar.

Ei, da, îmi plăceau limbile străine, ca și limba și literatura română, ca și matematica de până în clasa a zecea – datorită căreia optasem pentru secția reală a liceului Nicolae Bălcescu din Brăila – dar limbile străine erau marea mea pasiune. Mai avem câțiva colegi de clasă pasionați ca și mine, cu care în timpul liber de după amiaza și, mai ales de sâmbăta și duminica, ieșeam pe „*corso*”- ul brăilean și dialogam cu marinarii străini. Ne făcuserăm deja prieteni printre aceștia, fără deosebire de țara din care proveneau. Știam deja când revin cu vapoarele în portul Brăila și ne făcea plăcere să le fim ghizi și, la nevoie, traducători. Ne invitau la restaurant sau cofetărie, ne serveau cu cingo și țigări „*nasoale*”. Și lor le prindea bine compania noastră, care nici măcar nu o concura pe cea a urmașelor lui Tanti Elvira.

Timpul petrecut cu noi îi ajută, se pare, să treacă mai ușor peste sentimentul îndepărtării de familie, peste dorul de acasă.

Cei mai mulți erau greci și italieni. Învățasem, în anii de liceu, și limba italiană, pur și simplu ca autodidact, pasionat fiind de muzica italiană și stimulat de cunoștințele de limba franceză și limba latină studiată în primul an de liceu. Era un deliciu când mergeam cu egipteanul Youssief (*inginer mecanic pe nava Munir, tată a șapte copii*), sau cu italianul Nando (*un comunist înfocat, mecanic pe nava Jennyfer, ce-mi zicea Mariano Rumor, după numele fostului lor prim-ministru democrat-creștin*) la terasele restaurantelor Dunărea sau Brăila, unde cântau formații binecunoscute în urbe și nu numai, iar clienții ieșeau cu însoțitoarele pe ringul de dans, readucând în actualitate parfumul anilor interbelici, când Bursa Mondială a Grâului își avea sediul în vechea raia dunăreană. Eram atât de încântat de dialogurile cu străinii, încât, într-o zi l-am invitat la noi acasă pe englezul Jeff, un pelerin prin țările Europei cu sacul de dormit și tot echipamentul de globe-trotter în spinare, l-am omenit ca la noi, ne-

am dedulcit cu ceva rachiu făcut de tata din portocale și l-am convins să rămână în noaptea aia la noi.

Stăteam la curte, într-o casă modestă situată într-un cartier mărginaș al Brăilei, locuit în mare măsură de țărani pe care colectivizarea și industrializarea impulsivă de Ceaușescu i-a făcut să ia calea codrului... de pâine de la oraș. Tot așa m-am împrietenit cu un grup de eleve de liceu din Bulgaria, de la Kazanlâk (*zona locuită de populație de etnie turcă*), de la care m-am căpătat cu un disc de vinil cu muzică turcească din zo.

A fost primul meu contact cu limba turcă.

Cum îmi plăcea muzica turcească, învățasem cu-vintele cântecului „*Hey, Kârjali, guzel şehir*” (*Hei, Kârjali, oraș frumos*) și aveam să-l cânt deseori la aga-pele nevinovate ce le țineam cu ai mei în curte de câte ori veneam acasă, ca student, de la București, cu tata, fratele, cei doi cumnați și doi-trei vecini, stropite cu răchie, unse cu slană și brânză de Gulianca, pe fondul unor îndelungi partide de remy și recitaluri muzicale în care romanța era la loc de cinste. Tata avea drept hituri „*Păsărică, mută-ți cuibul*” și „*Ce folos de tinerețea mea*”, eu „*De ce m-ați dus de lângă voi*”, „*Ciobănaș cu trei sute de oi*” și două cântece turcești din repertoriul turcului dobrogean Abdulrazac Tanior, de care luasem cunoștință ca student, pe durata unei practici de o lună la Cobadin.

Mă rog, eram *prim-solistul* cartierului...

Eram în mediul meu și pot spune că prin prieteni străini aveam deja o deschidere largă spre lume. Experiența a fost una halucinantă, așa putea zice. În ultimul an de liceu au venit reprezentanții ai Armatei să selecționeze candidați pentru școlile militare de ofițeri, între care și facultatea de limbi străine a Universității București.

Venise la putere *Nea-Caisă*, care a impulsivat procesul de derusificare a aparatului de stat și apropiere față de Occident și țările Lumii a Treia.

Conform unui acord încheiat între ministerele Învățământului și al Apărării, în a doua jumătate a anilor '60 Universitatea pregătea și studenții ai Armatei, pentru care Ministerul Apărării înființase Institutul Militar de Limbi Străine, ce funcționa pe lângă Institutul Medico-Militar. Ambele institute asigurau cazarea și tot ce ținea de logistica pentru studenții lor, care mergeau la cursuri în uniformă de elevi de școală militară.

Până la promoția mea, Ministerul Apărării avea la anumite facultăți un număr de locuri rezervate, fapt ce complica cumva lucrurile; cum mediile de admitere ale studenților militari erau uneori mai mici decât cele ale civililor din coada listei, nedreptățiții civili făceau contes-tații, iar Ministerul Învățământului se vedea nevoit să mărească numărul de locuri pentru civilii admiși, până se completa diferența de medii de admitere dintre cele două categorii. Începând cu promoția mea nu s-au mai repartizat locuri speciale pentru Armată și a trebuit să concurăm împreună cu candidații din civile.

S-a întâmplat ca din sutele de candidați ai Armatei să reușim doar doi, culmea, amândoi la limba turcă – eu, cu media cea mai mare și cel ce avea să devină primul român doctor în turcologie, Emil Suci (aibă-l Dumnezeu sub sfânta lui grijă!) cu media a doua.

Cum spuneam, a fost halucinant, începând de la opțiunea pentru limba turcă; voiam să candidez pentru limba engleză, dar marele rebusist al acelor ani, Puiu Scărlătescu, m-a sfătuit să aleg o altă limbă decât engleza – pe care, spunea el, o vorbesc foarte mulți și va fi mare concurență după absolvire. În acel an aveam de ales între turcă și chineză și, având în vedere mai ales noianul de istorie românească de prin arhivele din Turcia, am optat pentru spiritualitatea și sonoritatea balcanică. Examenul consta în probe scrise la română și engleză și oral la limba lui Shakespeare.

La română-scris am avut un subiect pe care-l stăpâneam de minune, din Mihail Sadoveanu, dacă nu mă înșel. La engleză-scris sorții mi-au fost și mai favorabili, în sensul că aveam de ales între un subiect din manualul cu pricina și tema „*Orașul / satul meu*”. Vă dați seama, aceasta din urmă era o temă în care mi-am permis să etalez absolut tot ceea ce le povestisem marinarilor străini despre vechea raia a Brăilei. Ambele probe scrise conțineau și elemente de gramatică, pe care le stăpâneam bine. Așa se face că după cele două probe scrise aveam media cea mai mare,

deci o deschidere excelentă către „Marea Poartă” la care ne închinaserăm vreme de șase secole.

Startul final nu mi-a fost tocmai prielnic, subiectul tras fiind unul din manualele de engleză pe șapte ani. Nu am avut un astfel de manual decât timp de o săptămână, cât mi l-a putut împrumuta un coleg. Când mi-a venit rândul am ezitat un pic, apoi am început cu un bine elaborat în limba engleză „Din câte îmi amintesc, romanul Școala bărfelilor de R.B. Sheridan...”, la un moment dat acel „din câte îmi amintesc” tinzând să devină un leitmotiv. Șansa mea a fost că în comisia de patru profesori de la limba engleză s-a găsit un membru – nu sunt sigur dacă Levițchi sau Preda – care, la un moment dat, m-a oprit și m-a întrebat (*normal, în engleză*): „Domnul Marian, ia stai un pic! Cum vine asta cu din câte îți amintești?” Firește, a trebuit să istorisesc povestea cu manualele de engleză și așa a prins contur un dialog de toată frumusețea, în engleză, în care am fost discutat cu sârg de venerabilul profesor, uneori cu intervenția și a celorlalți, despre mine și limbile străine, despre profesoara de engleză din liceu, școlile urmate, familie etc. Episodul cu marinarii străini a avut, cred, un impact deosebit. Dialogul a durat mai bine de jumătate de oră, timp în care candidații din sală au stat smirnă și au ascultat discuția. În final, comisia a deliberat destul de repede și mi-a comunicat nota: „Domnule Marian, ne pare rău că nu v-ați descurcat cum ar fi trebuit cu subiectul tras la examen, dar apreciem în mod deosebit maniera în care v-ați însușit limba engleză și vă folosiți de ea, așa că vă acordăm nota... 9 (*nouă*). Mulțumit?”.

Mi-au dat lacrimile...

Cred că cei mai frumoși ani ai mei au fost cei trăiți în facultate, în ciuda mediului cazon în care trebuia să ne „claustrăm” după ore. Am folosit ghilimelele pentru că am găsit foarte repede remediu la regulile cele destul de rigide pentru noi, niște cumiți rockeri ai acelor vremuri.

Nr. 1-2023

Fragment din vol. „Mărturisiri și fulgurații la focuri de tabără”,
Editura Hertzog 2023

IRUSEA

iulian ionașcu

Magia lui Alexandru Macedonski

Începând cu Nicolae Iorga, care își arătase prejudecățile, considerându-l pe Alexandru Macedonski „satanist”, și până în perioada comunistă, împletirea ocultismului cu literatura a rămas un subiect greu de digerat, nu numai în cazul poetului *Rondelurilor*, dar și al altor scriitori, cum sunt Bogdan Petriceicu Hașdeu, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu etc.

În vremea lui Alexandru Macedonski nu a existat o cenzură în ceea ce privește ezoterismul sau fenomenele oculte, însă poetul a abordat hipnoza, de exemplu, cu precauție, semnându-și cu pseudonim articolele *Fascinarea*¹ (Zenone) sau *Minunile științei*² (Adrian Lăitescu), pentru că publicul larg din România nu era suficient de informat despre astfel de lucruri, adesea amuzându-se pe seama lor.

Discuțiile variate, contradictorii, dar libere, nu subzistă decât puțin după al doilea război mondial. O cenzură, extinsă și severă, este introdusă de la sfârșitul anilor '40 până în decembrie 1989, când nu se mai publică nici o carte despre magie, alchimie, astrologie, divinație, etc., chiar și psihologia fiind pusă la colț. Lucrările din domeniu, existente în biblioteci, sunt transferate în fonduri speciale, quasi inaccesibile, sau pur și simplu distruse.

Principalul exeget al operei macedonskiene, cum bine se știe, este Adrian Marino. Sub conducerea profesorului George Călinescu, A. Marino a obținut în 1946 titlul de doctor cu teza *Viața lui Alexandru Macedonski*. Odată cu instaurarea regimului comunist, împreună cu alte mii de intelectuali, Marino este arestat, petrece opt ani în închisoare (1949-1957), apoi este deportat șase ani în Bărăgan (1957-1963). Cele două cărți, *Viața lui Alexandru Macedonski* și *Opera lui Alexandru Macedonski*, publicate de-abia în 1965 și respectiv 1967, reprezintă testele reabilitării sale politice. Ele au ca bază teza de doctorat și bănuim că autorul a făcut un efort deosebit și riscant pentru a atenua periplul prin ocultism, zona „sensibilă” din biografia poetului. Cu toate aceste obstacole, Marino este primul care abordează *in extenso* atracția pentru magie a lui Macedonski. Situaarea în contextul enunțat ne determină să presupunem că în lucrările lui Adrian Marino, referitor la acest subiect, suntem în situația utilizării, la scară mare, a unei retorici inversate, chiar a unei psihologii inversate, care se ascund sub complexitatea indusă frazei și analizei literare.

Prudență întâlnim și în *Istoria literaturii române, vol. III, Epoca marilor clasici*, editată în 1973 de Academia Republicii Socialiste România, sub coordonarea lui Șerban Cioculescu, Ovidiu Papadima și Alexandru Piru. Aici se vorbește la Macedonski despre satanism, în sensul existenței unei tendințe literare ce are ca sursă de inspirație demonul (numit de poet Satan), în câteva dintre poeme. De exemplu: *Arhanghel de-aur și de foc/ Ce-nsămânțezi Dumnezeuirea... (Imn la Satan)*. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui George Călinescu, publicată în 1941, nu acordă importanță așa-zisului ocultism al lui Macedonski. Criticul, în „Jurnalul Literar”, pe parcursul anului 1939, ținuse chiar o rubrică dedicată astrologiei, unde prezenta traduceri din Dom Néroman, autorul lucrării *Encyclopedie des sciences occultes*, 1937, Tinia Faery și Magi Aurelius care scriseseră *Interprétation rationnelle de l'Astrologie*, Paris,

1. „Literatorul”, 4, nr. 9, septembrie 1883.

2. Literatorul”, 11, nr. 2, august 1890.

1937. Însă în ediția revizuită și adăugită din 1982 a *Istoriei literaturii...* (G. Călinescu murise în 1965) apar remarci „noi” la adresa lui Macedonski, care „cade în magie și ocultism” etc.

Critica literară occidentală a evaluat deseori rolul jucat de ezoterism în artă, la sfârșitul secolului al 19-lea și începutul secolului următor. Subiectul apare ca temă centrală, de exemplu, în cele două volume ale lucrării lui Alain Mercier, *Les Sources ésotériques et occultes de la poésie symboliste*.³ În 1948, Mario Praz publică *La Carne, la morte e il diavolo nella letteratura romantica*, considerând ocultismul ca fiind forma pe care au luat-o mișcările ezoterice în secolul al 19-lea⁴. Termenul de ocultism este definit de către ezoterologul Jean-Pierre Laurant ca utilizarea practică a ezoterismului (prin ezoterism înțelegînd o metafizică, o cunoaștere ce se adresează numai inițiaților). În prezent, este deplin acceptat că la sfârșitul secolului al 19-lea, ezoterismul și ocultismul făceau parte din cultura majoră. Observația îi aparține lui Stéphane François, istoric al ideilor. La fel consideră și Emmanuel Kreis, autorul unei teze în istoria curentelor ezoterice moderne și contemporane, care precizează că, deși acum, aceste preocupări ating doar mici grupuri și aparțin subculturii, la sfârșitul secolului al 19-lea și începutul secolului 20, situația era contrară⁵. „Operele lui Papus, Guaita și Péladan, foarte diverse și inegale, dar toate compuse într-un spirit de sinteză, au lansat în inima lumii literare voga ocultismului”, observa Alain Mercier⁶.

Alexandru Macedonski a avut legături cu două dintre aceste personalități, figuri centrale ale ocultismului european din vremea sa, Stanislas de Guaita (1861-1897) și Joséphin Péladan (1854-1918), activitatea și operele lor reprezentând sursele principale ale ezoterismului macedonskian. La acestea se adaugă lecturile poetului despre *magnetismul animal*, foarte la modă în epocă și aflat atunci în faza de știință incipientă. Cu Stanislas de Guaita a purtat corespondență și, în revista „Literatorul” din 15 februarie 1893, i-a publicat poemul *Endymion*. Poetul ocultist era marchiz, născut în Castelul Altevill, din regiunea Lorraine, fiind inițiat de către Péladan. Specialiștii consideră că a avut cea mai mare bibliotecă ezoterică din câte au existat la sârșitul secolului al 19-lea, dar care s-a diseminat după moartea lui⁷. „Guaita trăiește singur, aplecat peste grimoarele sale. Joia își deschide ușa prietenilor. Printre adepți se amestecă poeții”⁸.

Conform lui Adrian Marino, Macedonski ia cunoștință de preocupările lui Joséphin Péladan prin intermediul textului unei conferințe prin care Jules Brun, discipol al magului, intenționa să-l prezinte pe acesta la București. Deși conferința nu are loc, conținutul acesteia este publicat în 1888. Scriitor simbolist, dramaturg și ocultist, Joséphin Péladan a căpătat notorietate în Franța prin romanul cu cheie inițiativă, *Le Vice suprême*, din seria *La Decadence latine*, prefătat de Jules Barbey d'Aureville. Apărut în 1884, volumul este un best-seller, sunt tipărite patru tiraje succesive pentru a face față cererii și, rapid, se ajunge la opt reeditări. În 1888, împreună cu Papus, Stanislas de Guaita și compozitorul Erik Satie (prietenul de mai târziu al lui Constantin Brâncuși, pe care îl vizitează deseori în atelier, urmare a acestor întâlniri fiind compunerea piesei pentru pian *Gnossienne No. 1*, inspirată de un cântec popular românesc pe care sculptorul român îl fredona în timp ce lucra), Péladan fondează, *l'Ordre Kabbalistique de la Rose+Croix*, condus de Guaita. După trei ani, în 1891, Péladan părăsește ordinul, motivând că respinge practicarea magiei operative. Formează în același an *l'Ordre de la Rose+Croix catholique et esthétique du Temple et du Graal*, al cărui Mare Maestru devine. Ca și primul, este un ordin laic. Printre obiectivele înscrise în constituția ordinului se afla și organizarea unui salon

3. Alain Mercier, *Les Sources ésotériques et occultes de la poésie symboliste* (1870-1914), vol I, *Le symbolisme français*, Paris, Ed. Nizet, 1969 și vol. II, *Le symbolisme européen*, Paris, Ed. Nizet, 1974.

4. Mario Praz, *La Carne, la morte e il diavolo nella letteratura romantica*, Firenze, Ed. Sansoni, 1992.

5. La conférence *Occultisme et Contre-cultures*, Baglis.Tv.

6. Alain Mercier, *Op. cit.* p. 216

7. Daniel Guéguen, exposé *Joséphin Péladan , un esthète parmi les Rose+Croix*, conférence Politica Hermetica , Baglis.Tv

8. Ernest Reynaud, *La Mêlée Symboliste*, vol II, Renaissance de Livre, Paris, p. 106.

de artă, anual, deschis publicului.

Prima ediție a salonului are loc în 1892, participarea a 22 de mii de vizitatori era ceva de neimaginat pentru acele vremuri. Poliția este în stare de șoc. Cele 274 de trăsurile care staționează pe străzile din jurul Galeriei Durand-Ruel creează enorme ambuteiaje în Paris. Pot fi văzuți în public Émile Zola, Paul Verlaine, Puvis de Chavannes, Stéphane Mallarmé⁹. Artiștii expozanți sunt în număr de 65, francezi și străini, cum ar fi Ferdinand Hodler, Fernand Khnopff, Jean Delville, Carlos Schwabe, Antoine Bourdelle. Deschiderea o face la pian Erik Satie cu trei piese speciale, *Les sonneries de la Rose et Croix (Air de l'Ordre, Air de Grand Maître)*, dedicată lui Péladan și *Air du Grand Prieur*. Această primă ediție a salonului este considerată a fi unul dintre cele mai importante evenimente de la încheierea secolului al 19-lea. După salon, Péladan câștigă prietenia lui Judith Gauthier, fiica scriitorului Théophile Gauthier. Invitat în Belgia, el are o întâlnire cu Paul Verlaine, care consideră că Péladan este un talent necontestat și are un geniu anume.

Tot în 1892, Péladan publică prima carte din seria *L'Amphithéâtre des sciences mortes* numită *Comment on devient mage*. „Gloria ta, o Babilou, am manifestat-o. Prin virtutea artei mele, pe buzele omenilor stau iar numele zeilor tăi¹⁰. Doctrina ta, o Kaldee, am visat zi și noapte s-o reînviez și iată că ridic prima terasă a marelui turn: Amfiteatrul științelor moarte. Ca poet, am cântat frumoasele tale nopți de știință pioasă¹¹ (...)”¹². Cartea este prezentată de autor ca fiind un tratat de etică și se adresează „tânărului bărbat contemporan”. În anul următor, drama *Babylone* este pusă în scenă la Paris, în domul central din Champ de Mars. Textul piesei este foarte apreciat de Macedonski: „o piesă de teatru ce ar fi fost semnată de clasicii tragediei eline. În ea Péladan prevede soarta Franței. Va fi cea a Chaldeii, dar sufletul francez va continua să existe”¹³.

Scriitorul simbolist Joris-Karl Huysmans, autor al romanului *Là-bas*, din care Macedonski tradusese scena *Liturgia neagră*, îi acuză în 1893, pe prima pagină a ziarului „Le Figaro”, pe Stanislas de Guaita și pe Joséphin Péladan de ucidere, prin utilizarea magiei, a abatelui Boullan (personajul doctor Johannès din roman). Știrile stârnesc un scandal uriaș și îi țin pe cititorii presei franceze cu sufletul la gură. Cei trei, Boullan, Guaita și Péladan, devin, prin această întâmplare, personaje în romanul celebrului Umberto Eco, *Cimitirul din Praga*, delicioasă cronică ficțională a secolului al 19-lea.

Jurnalistul și ocultistul Jules Bois, cel care în 1906 va scrie în „Gil Blas” o recenzie cu prilejul apariției romanului *Le Calvaire de feu* a lui Macedonski, intră în luptă de partea lui Huysmans și a răposatului abate. Jules Bois, autorul *Nunții lui Satan (Noces de Sathan)*, nu era simbolist. Indignat de amploarea luată de aceste acuzații nedrepte, marchizul Stanislas de Guaita îi provoacă la duel pe Jules Bois și pe Huysmans. Cel din urmă înmânează martorilor o scrisoare de retractare a acuzațiilor. Jules Bois și Guaita se duelează pe viață și pe moarte, cu pistoalele, scăpând amândoi teferi¹⁴.

Când Alexandru Macedonski ajunge la Paris, în iulie 1884, Péladan, căruia tocmai ce îi apăruse *Viciul Suprem*, se afla la începutul ascensiunii sale. Este foarte plauzibil ca poetul să fi citit romanul chiar atunci. Guaita publicase și el volumele de poezie *Oiseaux de passage* (1881) și *La muse noire* (1883). Din micromonografia consacrată de Grigore Constantinescu lui Alexandru Bogdan Pitești (1870-1922), aflăm despre tânărul colecționar că era și acesta în aceeași perioadă în capitala Franței, unde vizitează respectivele saloane, devenind discipolul

9. Nelly Emont, *La vie de Joséphin Péladan*, în *Les Péladan*, dosar coordonat de Jean-Pierre Laurant, Editura l'Âge d'Homme.

10. Eroii etopeei *Decadența Latină* poartă fiecare nume de zeu kaldeean.

11. *Le Fils des Étoiles*, pastorală kaldeeană în trei acte, cu o suită armonică de Erik Satie.

12. Sar Mérodack J. Péladan, *Comment on devient mage : éthique*, Paris, 1892.

13. *Joséphin Péladan*, în „Literaturul”, nr. 4, 20 iulie 1918.

14. J. Bricaud, *L'Abbé Boullan (Docteur Johannès de La Bas). Sa vie, sa doctrine et ses pratiques magiques*, Librairie générale des sciences occultes, Paris, editată de frații Chacornac, 1927.

lui Péladan.

Cartea *Comment on devient artiste* însoțește ediția a patra a Salonului Rose-Croix din 1894. Péladan susține identitatea religiei și a artei, declarând că preotul care nu înțelege marile opere nu este bun, iar artistul care nu înțelege divinul este inferior. Una dintre lungile dedicații este făcută lui Satan, pe care îl compătimește pentru faptul că oamenii îi atribuie toată răutatea lor. Redăm un fragment de început, în traducere proprie:

„Prin numele cel mai josnic care ți-a fost dat, Satan, Lucifer-de Diavol, Demon, din milă te salut. Quomodo cecidisti, Lucifer ? Oricare ți-ar fi fost crima, nu este dintre cele pe care omul le poate judeca. Oricare ți-ar fi damnarea, nu este dintre cele pe care omul poate să le conceapă. Orice ai fi devenit prin păcatul tău, ai fost cel mai bun dintre spiritele create; și asta îmi ajunge pentru ca, respectându-ți vechea strălucire, să mă apropii cu compasiune. Suferind, în sfera mea meschină, mai multe injurii decât oricine în acest secol, am visat uneori să mătur muntele de calomii pe care umanitatea l-a ridicat peste numele tău; și trei rânduri din Areopagitul mi-au ajuns pentru a-ți reda figura de vinovat, care îmi stârnește milă, fără să mă înspăimânte. În limbajul comun, îi dăm dracului pe cei care ne supără, halal, limbă sacră! Îi atribuim Demonului întreaga răutate umană¹⁵”.

După această dedicație descoperim un foarte scurt „elenctic”: „Cred și proclam că Biserica Catolică, apostolică și romană este Adevărul. (...) Recunosc infailibilitatea Papei (...). Sunt gata să ard această operă cu mâinile mele dacă infailibilul Petru o consideră rea și nepotrivită”. Pentru ca, abia ajuns la pagina șapte, autorul să se dezlănțuie împotriva unui înalt prelat, pentru săvârșirea unui păcat capital: „Când stupidul bătrân, care ocupă locul de arhiepiscop al Parisului, i-a răspuns mandatarului meu că nu cunoaște cine este numitul Vagnère (sic), Wagner care a scris chiar muzica Evangheliei (...), au păcătuit împotriva esteticii. Of! Știu ei că poate aceasta este un alt nume, obscur, al Sfântului Duh!”. Sau, la pagina opt, asupra celor care răspândeau catolicismul: „Admirația și-a epuizat termenii pe misionarii care duc evanghelia popoarelor din Orient”. Dar, exclamă Péladan, acestor misionari „nu le-aș atinge mâinile împurpurate generos de sânge”. Aceste aparente contradicții, semnalate frecvent la el, și cu care își presăra inclusiv discursurile, captau publicul.

Specialistă în ocultismul lui Péladan, Sasha Chaitow avertizează că el are propriul limbaj, a cărui înțelegere este o provocare. Péladan dezvăluie în estetica sa că: „Între devoțiune și magie, vine să se plaseze o apercepție mediană; mai subtilă ca senzația, mai puțin eterată decât ideea”, acesta fiind „sentimentul și gustul divinității¹⁶”, pe care el îl numește Aristie. Teoria estetică a savorilor, *rasa*, apare în textul atribuit lui Bharata Muni, *Nāṭya-shāstra*, un tratat milenar de artă teatrală, considerat, pentru importanța sa, a cincea Veda. Bharata identifică opt savori estetice. Marele filosof și estetician Abhinavagupta adaugă și o a noua: savoarea divinității. După ocuparea musulmană a unei părți din nordul subcontinentului indian, această a noua savoare pătrunde și se dezvoltă în mistică sufistă, devenind vastul concept de „hikma”, ce se referă la o transformare, la schimbarea timbrului vocii și a conținutului discursului, chiar a comportamentului celor care au trăit experiența divină. Arta, după Sar Péladan, este căutarea sacrului în frumos și în același timp transmiterea celei mai înalte dintre savorile estetice. Cartea *Cum devenim artist* necesită, ca de altfel fiecare dintre operele importante ale Sar-ului, un studiu separat.

Alexandru Macedonski aderă la această estetică. La fel Alexandru Bogdan-Pitești. Cu o legitimație de ziarist, procurată, îmbrăcat într-o pelerină largă, Alexandru Bogdan-Pitești se poziționează în rândul din față, la execuția publică, prin ghilotinare, a unui anarhist. Când capul retezat cade, din buchetul scos de sub pelerină, el îl acoperă cu trandafirii roșii. Pentru gestul său, este expulzat în 1894 din Franța, dar imediat reîntors în țară, se străduiește să-l aducă pe Sar Péladan la București.

15. Sar Merodack Péladan, *Comment on devient artiste – estétique*, Paris, Ed. Chamuel, 1894, p. XI.

16. Sar Merodack Péladan, *Op. cit.*, p. 6.

Anul 1897 înseamnă pentru Macedonski publicarea la L'Imprimeria Populară din București, în limba franceză, a volumului de poezie *Bronzes*, cu o prefață generoasă scrisă de Alexandru Bogdan-Pitești. La 19 decembrie, în același an, se stinge Stanislas de Guaita, la numai 36 ani. Fusese colaborator la „Literatorul”, publicase, după vizita poetului nostru la Paris, volumul de poezie *Rosa mystica* (1885) și valoroasele *Essais de sciences maudites*¹⁷: *Au seuil du mystère*¹⁸ (1886), apoi, în ciclul *Le serpent de la Gènese*¹⁹, două lucrări: *Le temple de Satan*²⁰ (1891) și *La clef de la magie noire*²¹ (1897). Cu toate că Péladan își crease propriul ordin și că presa a interpretat momentul ca pe o ruptură între ei, vorbind despre un „război al celor două Roze”, Stanislas de Guaita și Péladan au rămas prieteni până la final. O parte din corespondența dintre cei doi, o selecție de o sută de scrisori, a fost publicată în Franța.

La o lună de la moartea lui Guaita, ziarul „Epoca”, în numerele sale din 27 și 28 ianuarie 1898, informa că Joséphin Péladan a sosit la București, „...luni 26 ianuarie, la orele 11 cu trenul de la Vîrciorova. Se știe că Sar Péladan va ține o conferință la Ateneu”. „Putem spune, cu această ocazie, că din București d. Péladan va pleca la Iași pentru a vizita biserica Trei Ierarhi, unul dintre monumentele artistice ale țării noastre. D. Péladan va mai vizita și monastirea Curtea de Argeș, pentru a-și face o idee completă despre arta română veche”.

Reflectarea mai detaliată a vizitei lui Péladan la București o face, însă, altă publicație.²²

După conferință s-a spus că Sar a cerut catolicizarea României. La centenarul lui Joséphin Péladan, în 2018, Sasha Chaitow își susținea doctoratul în Marea Britanie cu teza *A Babylonian mage in fin-de-siecle Paris: the esoteric-aesthetic vision of Sar Péladan*. În emisiunea *Joséphin Péladan and the magic of art*²³ cercetătoarea explică o confuzie care nu s-a produs doar la București. Prin catolicism, el nu se referea la religia catolică oficială, ci la propria sa teologie, la sensul cuvântului grec *katholikos*, adică *universal*. După el, făcând interpretarea filosofică a istoriei ca simbol, „Rasa Latină” era capabilă să realizeze universalitate.

Ecouri ale vizitei lui Péladan la București găsim și la unii scriitori, în articole din periodice.²⁴ De asemenea, sunt numeroase și volumele de memorii ce evocă venirea lui Péladan în România. Iată cum povestește, de exemplu, Felix Aderca momentele unice trăite împreună cu Theo, nume de poet dat de Macedonski lui Tudor Arghezi, și cu Grigore Pișculescu – Gala Galaction, cu această ocazie: „Influența și prestigiul lui Sar-Peladan au fost nemărginite. Apariția lui la Ateneu, în costum indian și parfumat cu acel extraordinar mosc care a umplut deodată tot Ateneul, ne cucerise. Bogdan-Pitești îl acaparase! Dar cu ajutorul lui Theo, care era în cercul *Ileanei*, am aflat toate împrejurările ca să-i pot înmâna, făcând o genoflexie rituală pe

17. *Eseuri despre științele blestemate*.

18. În pragul misterului.

19. Șarpele din Geneză.

20. *Templul lui Satan*.

21. *Cheia magiei negre*.

22. „Forța populară”, din 8 februarie 1898, consemnează : „De curând s-a alcătuit în București o societate pentru încurajarea artelor în România, numită *Ileana*, societate alcătuită din oameni de litere, ziariști și artiști. Societatea și-a propus, între altele, inaugurarea unui ciclu de conferințe, la care, alături de somitățile noastre literare și științifice, să ia parte și celebritățile din lumea intelectuală a apusului. Și astfel, grație inițiativei d-lui Bogdan-Pitești, am avut ocaziunea să ascultăm pe Sar Péladan. Sar Péladan, este una din figurile cele mai originale, chiar în mijlocul decadențelor și nevrozaților intelectuali din Paris. Ca fizic Sar-ul se bucură de o figură interesantă: fața extrem de palidă, încadrată de o barbă și un păr negru și bogat, luminată de doi ochi adânci și hipnotizatori și se întipărește pentru totdeauna în minte. Péladan, împins de asemănarea figurei sale cu aceea a regilor Chaldeen și de o quasi-coincidență de nume cu cea a regelui asirian Beladan, susține că e descendent al regelui asirian și se iscălește Sar Merodak Péladan. – Are și el curiozitățile sale. El se mai crede ultimul descendent al ordinului cavalerilor Templieri și moștenitor al înțelepciunii vechilor filosofi. De altfel Sar Péladan, e un distins literat și un fin critic de artă. Două conferințe, a ținut până acum la Ateneul român – prima despre *Geniul rasei latine*, în care plecând de la ideea că anumite rase, spre a urma o dezvoltare progresivă, au nevoie de anumite religii și ea religia catolică ca cea legată de rasa latină, susține că singurul lucru care îi trebuie României spre a progresa e convertirea la catolicism. – Ceea ce noi nu admitem. – Cea de-a doua conferință, alcătuită din întrebări scrise de doamne din public și din răspunsurile date de Péladan, a fost luni seară, și a demonstrat forța de replică și întinsa erudiție a Sarului. Romanul seu *Le vice suprême*, prin calitățile stilistice și originalitatea și forța concepției, e o adevărată operă de artă”.

23. Disponibilă pe www.podbean.com.

când Sar-Peladan scobora scările cu Bogdan-Pitești o odă în proză, un mesaj poetic pe care-l iscălisem, *Deux androgynes* (Pișculescu-Cocea). Acest fapt a ridicat la maxim speranțele noastre precum și credința că dacă isbutisem, peste capul lui Bogdan-Pitești să ajungem la Sar-Peladan, eram ursiți - Nelly, Pisc și Theo - să împlinim un și mai mare destin literar!²⁴

Titlul odei face referire la opera lui Sar Péladan *L'Androgyne*, apărută în 1891, parte din etopeea de 21 de romane, *La Décadence latine*. Acest mesaj poetic, dat magului de către tinerii din cercul „Literaturului”, constituie pentru noi indiciul că ei erau bine școliți de maestrul lor Macedonski, informați în ce privește reperatele creației peladaniene și sincronizați cu tendințele poezilor de la Paris. Într-o lucrare, Mario Praz observă că Péladan a avut meritul de a lansa două teme de mare succes în poezia simbolistă din acea epocă: Magul și Androginul²⁵.

Doctor în filosofie, specialitatea istoria artei, cu titlul obținut la Munchen în 1896, Alexandru Tzigara-Samurcaș menționează că sosirea reprezentantului noului curent mistico-simbolist a produs mare senzație la București, prin conferințe și răspunsurile la întrebări din public, dar nu se arată înțelegător: „...se zicea ultimul descendent al chaldealului Merodak Peladan sau Baladan, înrudit cu regii magi. Ochii negri, ca și părul vâlvoi și barba-i stufoasă acredita această pretinsă descendență pe care o mai susținea prin costumele de mag sau paiață în care îi plăcea, pretinsului estetic, să se arate. Așa ni l-au prezentat ziarurile ilustrate străine și chiar „Moș Teacă” din 8 februarie 1898, care ni-l arată într-un halat înstelat, cu o tiară țuguiată pe cap, urmat de Bogdan-Pitești în frac și joben, care poartă pe umeri reclama conferințelor Societății Ileana. Peladan s-a făcut cunoscut ca un profet neo-catolic dând bule de excomunicare contra președintelui Carnot, a cardinalului Rampolla și altora, precum și prin combaterea congreselor catolice și prin doctrinele sale esoterice și a programelor sale estetice de la Rose-Croix, o asociație ocultă și androgină a vremii. El mai era unul dintre reprezentanții de frunte ai pretinșilor esteți, care sub acest cuvânt înglobau tendințele unei noi concepții cu totul nebuloasă despre artă²⁶”.

Îată și consemnările lui Constantin Bacalbașa care, în *Bucureștii de altădată*, ne lasă mărturia sa: „Un fapt senzațional: magul Sar Peladan a venit în București pentru o serie de conferințe. Sala Ateneului geme de lume pentru a vedea pe acest *degenerat superior*, după cum l-a numit Max Nordau. Elementul femeesc predomină în auditor; Sarul are o figură interesantă și sugestivă, părul și barba neagră, capul acoperit cu o coamă stufoasă și originală, față palidă și frumoasă încadrată cu barba bogată neagră ca pana corbului. Nicolae Filipescu a dat Sarului un dejun la care au mai fost invitați: Constantin Esarcu, George Duca, C.C. Arion, C. Disescu, Barbu Delavrancea, Emil Mavrocordat, A. Florescu, Const. Lahovary, A. Bogdan-Pitești și Ion C. Cabalcașa²⁷”.

Există o imagine, realizată atunci de fotografii Ioan Spirescu, aflată la Bibliothèques de La Chaux-de-Fonds, cu Alexandru Bogdan-Pitești, organizatorul vizitei, și Joséphin Péladan, la București, în 1898. Cei doi sunt aduși, în lumină naturală, lângă un perete exterior. Mult evocata barbă a magului este îngrijită, bine proporționată și nu chiar atât de stufoasă pe cât, fără îndoială, o puteai vedea la mulți dintre preoții și călugării noștri. Părul este ondulat, bogat, nicidecum vâlvoi. Are o atitudine corporală degajată, și o expresie reflexivă a chipului. Își fixează interlocutorul care, cu brațele închise, pare deconectat, dar își ascunde trăirea, privind pe lângă Péladan. Azi, poate, mustățile și barbișonul românului ar putea fi considerate excentrice.

Pentru Alexandru Macedonski venirea lui Joséphin Péladan reprezintă ocazia de a-l cunoaște personal. Îi oferă volumul *Bronzes* și îi înmânează o scrisoare în care, probabil, îi transmite și condoleanțe pentru pierderea prietenului lui, Stanislas de Guaita. Primește, imediat,

24. Felix Aderca, *Mărturia unei generații*, București, Ed. S. Ciomei, 1929, p. 112.

25. Mario Praz, *The romantic agony*, Oxford, 1950..

26. Tzigara Samurcaș, Alexandru, *Memorii*, vol I, București, Ed. Grai și suflet-Cultura națională, 1991, pp. 132-133.

27. Constantin Cabalcașa, *Bucureștii de altădată*, vol II, București, Ed. Ziarului Universul, 1928, p. 227.

un răspuns cordial. El va fi publicat în prefața de la *Cartea de aur*...:

„Mulțumesc de o mie de ori pentru volumul *Bronzes*, domnule și scumpe poete; de cum voi avea un prim moment de reculegere, îl voi citi, căci acum sunt cu totul răpit de foarte călduroasa primire ce mi se face aici. Totuși, pot cel puțin să vă spun în grabă cât sunt de măgulit de onoarea pe care mi-ați făcut-o și de plăcerea pe care mi-a procurat-o scrisoarea d-voastră. Cu toată simpatia. Péladan²⁸”.

Întâlnirea îl impulsionează pe poetul Macedonski, îi produce o structurare clară a viziunii proprii. Sar-ul era spontan, deschizător de noi și noi drumuri, inovativ, original, energic, expansiv. Cu o erudiție adâncă, rafinat, ataca, sincer și cu inocență, îndepărtarea de la idealuri. Pentru inspiratul Péladan, Biserica era evident degradată²⁹. El profetiza ardent rolul ce revine artei. „Puteți închide câteva zile Biserica, dar muzeul Louvre va oficia dacă Notre-Dame este profanată (...) Umanitatea, o cetățeni, se va duce totdeauna la mesă când preot va fi Bach, Beethoven, Palestrina, orga sublimă nu este atee³⁰”. Iar după vizită, Macedonski meditează, își alchimizează impresiile și ține conferința *Falimentul clerului ortodox*, în care deplânge decăderea vizibilă și la noi în țară.

La deschiderea „Salonului Anual al Rose†Croix”, publicul și artiștii expozanți îl puteau auzi pe Joséphin Péladan ținând înflăcărat un scurt discurs de încurajare, o exortatie, publicată în primele pagini ale catalogul salonului, din care traducem un fragment: „Artist, tu ești preot: Arta e marele mister, când efortul tău izbutește o capodoperă, o rază divină coboară ca pe un altar. O prezență reală a divinității ce strălucește în aceste nume supreme: Vinci, Raphael, Michelangelo, Beethoven și Wagner. Artist, tu ești rege: Arta e adevăratul imperiu; când mâna ta scrie un rând perfect, înșiși heruvimii coboară și se văd ca într-o oglindă. Prin proiecția spirituală, linia sufletului, forma de înțelegere, tu dai un trup viselor noastre, Samothrace și sfânt Ioan, Sixtină și Cenacolo, sfânt Ouen, Parsifal, Simfonia a 9-a, Notre-Dame. Artist, tu ești mag: Arta e marele miracol care ne arată nemurirea. Se mai îndoiește cineva? Giotto a atins stigmatul, Fecioara i-a apărut lui Fra Angelico și Rembrandt a demonstrat învierea lui Lazăr. Replică absolută la argumente superficiale, ne îndoim de Moise, vedeți-l la Michelangelo; nu-l recunoașteți pe Iisus, iată-l la Leonardo; laicizăm tot, dar Arta, imuabilă și sacră, își continuă rugăciunea³¹”. Sasha Chaitow³² argumentează că Joséphin Péladan opera prin intermediul scrierilor, că practica un „esoterism literar“, nu unul în spatele ușilor închise, și nici realizat prin ritualuri secrete, ci printr-o revoluție artistică adresată tuturor. Péladan considera că totul trebuie spus și că nu e nimic de ținut secret.

Sunt îndemnuri pe care Macedonski, în felul său, le va transmite tinerilor la... „Salonul Literatorului”. La un an de la vizită, în februarie 1899, reapare „Literatorul”. Poetul Macedonski publică articolul În pragul secolului, în care vorbește despre sacralizarea artei, iar în ceea ce privește ocultarea, se poziționează mai nuanțat, secretul fiind pentru el intrinsec: „Această mișcare, îndrăzneată avântare spre ideal, a întrupat într-însa închiderea pentru profani a porților templului sacru: crearea unei limbi și a unor formule speciale acestor mari sacerdoții ce se numesc Poezie și Artă.

Adoptă un ocultism literar, subtil, are atitudine ezoterică, atât în creația scrisă, cât și în

28. Alexandru Macedonski, *Cartea de aur*, București, Ed. Stabilimentul graphyc Albert Baer, 1902, p. 21.

29. Cf. Nelly Emont, în *Op. cit.* p. 27, prin cardinalul Lavigerie, papa Leon al XIII-lea ceruse catolicilor francezi să se supună republicii. Urmare a acestui fapt, în numărul din 17 ianuarie 1892 al revistei „Le Chat Noir”, Péladan îl „excomunică” pe prelatul emisar, imputându-i că a jurat credință statului laic: „Pentru mine nu mai este decât un schismatic, iar episcopii care nu au ordonat rezistență în fața legii militare sunt eretici”. Este momentul când Péladan constată decăderea bisericii și consideră că arta rămâne ultima legătură cu divinitatea. În 1901 o „excomunică” și pe *femeia lui Rotschild* care, luând în proprietate hotelul Beaujou, unde a murit Balzac, a comis sacrilegiul de a distruge o mare parte din decor. Aceste excomunicări zgomotoase erau simbolice, fiind lipsite de repercursiuni.

31. *Catalogue du Salon de la Rose†Croix* (10 mars-10 avril), 1892, pp. 9-10.

31. *Idem.* pp. 7-8.

32. Sasha Chaitow, în *The Occult in Modernist Art, Literature, and Cinema*, ed. Tessel M. Bauduin și Henrik Johnsson, Ed. Palgrave Macmillan, 2018.

viața de zi cu zi. Ca și Péladan, folosește mai multe canale pentru a-și promova viziunea. Primul este mass-media, prin revista „Literatorul” sau alte ziare pe care le-a înființat, plus cele la care a colaborat. Al doilea e constituit de creația sa literară: poezie, proză și teatru. Al treilea canal este Salonul-Templu, cenaclul „Literatorul”, unde îl încarna pe artist, pe mag și pe rege, iar ultimul, cel de-al patrulea, sunt conferințele ținute la Ateneu și în alte locuri. În acest fel, el se adresează adaptat diferitelor categorii sociale, temperamentale și caracteriale, în funcție de vârsta lor intelectuală și dezvoltare spirituală.

Este mai mult decât probabil ca Macedonski să-și fi luat informații și din revistele de popularizare a științei pe care le citea. Se simte atras de psihanaliză, cu toate că doctorul Sigmund Freud, în 1899, publica în limba germană *Interpretarea Viselor*, limbă necunoscută de poet, cartea fiind tradusă în limba franceză, la Geneva, abia în 1920, anul morții lui Macedonski. Aproximativ se face, posibil, prin Péladan,

ideile centrale ale lui Carl Gustav Jung, cea de *individualizare* și cea de *determinare de sine*, existând incipient la Péladan, însă „spuse în prea multe cuvinte și prea colorat”³³. Sasha Chaitow afirmă că Gustav Jung știa cine era Joséphin Péladan, mama psihologului, pasionată de ocultism și îndeosebi de spiritism, transmițându-i interesul pentru paranormal, pe care Jung l-a avut în tot cursul carierei sale. El participa la ședințe de spiritism, recurgând chiar la această „metodă” pentru a-și prepara teza în medicină³⁴, în care acordă o largă atenție fenomenelor psihice observate la practicienii ocultiști. Devenit psihiatru, va fi chiar el inițiatorul unor ședințe de spiritism³⁵, iar din 1901 se va apleca asupra fenomenului de somnambulism mediumic, care îl pasiona și îl atragea și pe Macedonski încă din 1890.

Dacă mijlocul secolului al 19-lea a aparținut în Franța spiritismului, împărțit de o pleiadă de scriitori importanți, la sfârșitul lui a urcat pe scenă magnetismul animal, un foarte mare număr de medici, care aplicau hipnoza, scriind tratate în domeniu chiar sub egida Academiei franceze. Alexandru Macedonski este sincronizat cu aceste evoluții. El credea în existența sufletului, în reîncarnare, în cunoaștere pe baza fenomenului de regresie hipnotică, dar nu agrea fenomenul spiritist, pe care nu-l practica și îl considera inferior magnetismului.

Pe 17 septembrie 1888 moare, foarte tânără, Iulia Hașdeu. După cum scrie George Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, tatăl, Bogdan Petriceicu Hașdeu, „împreună cu Bonifaciu Florescu, Ion Nenițescu, Episcopul Ghenadie al Argeșului, Ionescu Gion, V. Cosmovici, Th. Speranția (ultimii în calitate de mediumi) și alții începu

33. Sasha Chaitow, *Joséphin Péladan and the magic of art*, emisiune pe www.podbean.com

34. Carl Gustav Jung, *Ma vie, souvenirs, rêves et pensée* Ed. Gallimard, Paris 2004, p.132, Teza poartă numele *Psihologia și patologia fenomenelor zise oculte*.

35. Deindre Bair, *Jung. Une biographie*, Paris, Ed. Flammarion, 2007, pp. 230-231.

să consulte duhurile care răspundeau în scris.³⁶ După indicațiile primite, omul de cultură, construiește ceva unic, Castelul Iulia Hașdeu, templul spiritist de la Câmpina. În conferința *Sufletul și Viața Viitoare*³⁷, ținută la Ateneul Român în 1901, Macedonski vorbește despre B.P. Hașdeu, fără să-l numească: „Se cuvine, cu toate acestea, a se arăta respect celor care izbiți de o durere neînchipuit de mare, cum ar fi cea a pierderii vreunei ființe prea iubite, în neputința lor de a se ridica până la concepția înaltă și adevărată a sufletului, prin o concepțiune inferioară și ridicolă găsesc o mângâiere la rana lor, la prăpastia ce li s-a deschis în inimă³⁸”. Despre aceștia, dar cu referire în special la Theodor Speranția, poetul spune: „...dau glas morților, prin ajutorul unui așa numit medium, vulgo șarlatan, individ care își face totdeauna trebile, câștigă autoritate în opiniunea publică, dă direcțiuni în învățământ, îl inspectează, are o predilecție pentru păcăleli în versuri sau în proză și, mai ales, pentru păcăleli izvorâte din duhul diferitelor popoare față cu evreii sau cu țiganii³⁹”.

Într-un număr al revistei „Literatorul” din 1890, sub pseudonim, cum spuneam mai înainte, poetul publica articolul *Minunile științei*, o pledoarie în care arăta: „Magnetismul animal, cu toate fenomenele la care dă naștere precum: hipnotismul, somnambulismul, prevederea viitorului, sugestiunea, etc. este astăzi științific demonstrată⁴⁰”. Articolul are scopul de a informa cititorii și este axat pe cartea semnată de Alphonse Teste, *Manual Practic de Magnetism Animal*⁴¹. Consultând această lucrare, vom constata că poetul adaptase procedeele prezentate de medic și le folosea asupra tinerilor săi discipoli pentru a le descătușa forțele creatoare și spirituale.

Vom ilustra în paralel fragmente din lucrarea doctorului Alphonse Teste, *Manual Practic de Magnetism Animal*, comparându-le cu amintiri ale celor care au fost în apropierea lui A. Macedonski, pentru a ne edifica împreună. Poetul recurgea în Salonul său la procedeele de inducere a transei hipnotice „ca la carte”. Scopul utilizării de către poet a acestor mijloace poate fi intuit citind din manual că, celui hipnotizat „inteligenta i se dezvoltă și nu întârzie să vină un punct în care toate facultățile sufletului prezintă o exaltare egală (...), memoria devine prodigioasă, sensibilitatea se ascute⁴²”. Macedonski dorea să transmită, să-i ridice pe discipoli la o stare superioară și reușea. Din capitolul *Diferitele maniere de a magnetiza* reținem că pentru a induce transa este folosită voința, fiind necesară o ambianță specială, amabilitatea, bunăvoința, afectivitatea sau strângerea mâinii și îmbrățișările prietenești fiind acte magnetice. Încrederea reciprocă, mesajul transmis, modularea vocii și o privire vie, penetrantă, susceptibilă de a se fixa îndelung, aduc succesul⁴³. Mesajul transmis trebuie să fie clar, redundant, comunicat fără grabă, cu spații între cuvinte. Vocea va fi modulată. În partea a doua a articolului *Minunile Științei*, Macedonski explica el însuși procedura: „Persoana de magnetizat, este (...) poftită să se așeze cât mai comod într-un fotoliu. Experimentatorul, ia loc în fața ei pe un scaun mai înalt⁴⁴”.

Redactor la ultima serie a revistei „Literatorul”, participant la cenaclu, Isac Peltz nota: „Obișnuit, maestrul se așeza într-un fotoliu înalt, într-un fel de tron – cum i se spunea. De acolo privirea sa îmbrățișa întreg salonul și stăbătea dincolo de ziduri în marile depărtări închipuie. Era o privire de înger și de martir, de iluminat și de frate, de sfânt și de profet⁴⁵”.

Încă din 1883, maestrul arătase care este rolul privirii: „Larive, un celebru actor

36. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Ed. Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p. 323.

37. „Sufletul și viața viitoare”, în Alexandru Macedonski, *Opere III, Publicistică („Literatorul” 1880-1919)* p.197.

38. *Ibidem*, p. 201.

39. *Ibidem*, p. 199.

40. Alexandru Macedonski, „*Minunile Științei*”, „Literatorul”, 11, 02 august 1890, p. 24.

41. Alphonse Teste, *Manuel pratique de magnétisme animal*, Paris, Ed. J.B. Bailliére, 1853.

42. *Ibidem*, p. 63.

43. *Ibidem*, p. 190.

44. Alexandru Macedonski, *Minunile științei II - mijloace pentru a magnetiza*, „Literatorul”, 11, 03 septembrie 1890.

45. Isac Peltz, *Amintiri din viața literară*, București, Ed. Cartea românească, p. 66.

tragic care a trăit pe la finele secolului din urmă, a făcut într-un curs al său de declamație, o observațiune interesantă, relativă la influența privirei, cunoscută la animale sub numele de fascinare, iar la om sub acela de *putere magnetică a ochiului* (...) Larive vorbește despre acțiunea ochilor în teatru: *ochiul ce nu se fixează undeva, nu inspiră nimic* zice el, cu mult adevăr⁴⁶. Invitatul este ajutat de către Macedonski, prin sugestii apreciative, să se transfigureze: de exemplu, un tânăr, recent venit la București, așa cum ne relatează Isac Peltz: „Și Maestrul, cu vocea ușor voalată, îl roagă să declame primul cânt din oda închinată soarelui. Pipiriul se descheie la haină, de unde scoate dintr-un buzunar aflat într-un loc neobișnuit, un teanc de hârtie înegrită. Veți observa, constata Poetul, că tânărul nostru a trecut cu o ușurință uimitoare, de la madrigal la odă, așa zice, dacă nu l-aș supăra, cu o dexteritate rară, de mare, de foarte mare artist. Începe te rog, iubitul! Provincialul, care primea îmbujorat complimentele, pornea să declame, încurajat de privirea magistrului, versurile-i lungi, late, stridente, întovărășindu-și lectura cu gesturi mari, dezordonate. Și avea niște manșete de cauciuc, niște burlane îndoliate, care, în focul, gemetelor și al țipetelor sale, îi zburau din haină ca dintr-o gură de tun (...) Tânărul se emoționa și privirea lui, alarmată, zbura de la unul la altul, implorând parcă, ajutor. Atunci intervenea Maestrul cu o voce nazală cu unduire în silabe: Ești un parnasian desăvârșit, un minunat, un inegalabil parnasian. Am ascultat cu sfințenie versul dumitale; e numai aur fin, aurul cel mai fin. Bravo, scumpule, te felicit! Îi întindea mâna pe care pipiriul o stângea, asudat⁴⁷”.

Descoperim apoi, în manualul recomandat cititorilor „Literaturii”, un capitol extrem de interesant, consacrat magnetizării substanțelor neanimate cu ajutorul fluidului mișcat la voință, în care aflăm că „magnetizatorul poate comunica fluidul său mai multor obiecte pentru ca acestea să (...) transmită efecte magnetice asupra persoanelor cu care el este în raport⁴⁸”. Medicul Alphonse Teste consideră că aceste fenomene de transmitere a fluidului magnetic în substanțe neanimate ne explică originea și natura talismanelor, amuletelor, filtrelor soporifice, care jucau un atât de mare rol în legendele Evului mediu. Putem, scrie el, „să magnetizăm, de asemenea, prin intermediul paselor sau al frecării în același sens, inele din metale inoxidabile, cum ar fi aur sau platină ori din metale care nu produc oxizi toxici”.

Își atenționează cititorul împotriva unei confuzii: „intenția magnetizatorului este cea care imprimă o modificare profundă a influenței care se exercită (...) nu inelele au intenție⁴⁹”. Și acum să revenim în salonul macedonskian, așa cum a rămas în amintirile lui Isac Peltz: „Poetul ruga pe cucoana din față să înfățișeze cenaclului ultima-i *capo d'operă*: o poveste pentru copii, în care miorlăiau pisici, se fugăreau iepuri și mârâiau urși, în care bunicile adormeau țâncii sub lumina lunii și toate se sfârșeau cuviincios. Ce spirit de observație remarcabil! Constata Maestrul. Numai o femeie ca dumneata este în stare să realizeze o asemenea operă! Un asemenea cap de operă! Te felicit din toată inima, dragă Doamnă, scumpă colegă! Și îngăduie-mi să-ți ofer acest inel pe care l-a purtat cu două veacuri înainte ilustrul Cavaler de Foc-Bengal! Și-i dăruia un inel cu o imensă și stălucitoare sticlă. Autoarea se înclina copleșită de elogii⁵⁰”. Participanții sunt toți fascinați, fiecare în felul lui. Cel care deapănă amintirile era fermecat de geniul situațiilor, iar intențiile transfiguratoare și cadourile prețioase îi înalțau pe debutanți.

În aricolul său despre magnetism, poetul avertiza cititorii doritori să aplice metodele, iar dacă apar situații neașteptate „experimentatorul, trebuie să rămână deplin liniștit. Liniștea ce e în el, o va comunica pacientului. Același lucru s-ar întâmpla dacă s-ar turbura⁵¹”. Nici demersul hipnotic din cadrul salonului literar nu este lipsit de neprevăzut, astfel avem prilejul

46. Alexandru Macedonski, „Fascinarea”, „Literaturii”, 04 nr. 9 septembrie 1883. Sublinierea ne aparține.

47. Isac Peltz, *Op. cit.*, p. 67.

48. Deleuze, *Instruction pratique*, în Alphonse Teste, *Manuel pratique de magnétisme animal*, Paris, Ed. J.B. Bailliére, 1853, p. 247.

49. *Ibidem*, p. 256.

50. Isac Peltz, *Amintiri din viața literară*, București, Ed. Cartea românească, p. 67-68.

51. Alexandru Macedonski, „Minunile științei II - mijloace pentru a magnetiza”, „Literaturii”, 11, 03 septembrie 1890.

să vedem puse în operă abilitățile Maestrului și prezența sa de spirit: „Venea, apoi, rândul unui lungan uscat și cu o privire de martiră în travesti. El declama o poezie în care cântau mierle și foșneau brazi și stejari în păduri seculare. Maestrul clătina de câteva ori capul. Ce minune! Rostea el, admirativ. Ce minune! Tot Ardealul într-un vers. Asta e, domnilor! Am simțit în poezia prietenului nostru, toată drama fraților de dincolo. Ar fi vrut să continue, dar lunganul, timid îl întrerupsese mai mult șoptind:

Eu sunt moldovean, cumnatul meu e ardelean. Am venit aseară cu el la cafenea.

Ne confundați!

Eu, în poezia asta, Moldova am vrut s-o cânt! Fără a părea deloc mirat, Maestrul își întoarce puțin bustul spre invitați: Într-adevăr, glăsui el, ce însemnează să fii poet! A avea în versul tău, rezonanța pământului tău, a întreg pământul tău, a peisajului natal, a Patriei! Vedeți, el a cântat Moldova, scumpa lui Moldovă, care e plină de umbre voevodale, de legende și de farmec și noi juram că a nemurit Ardealul, sfântul nostru Ardeal! Știți de ce? Pentru că poetul, de ori unde ar fi el, nu uită, nu poate să uite că are și o misiune. Și atunci, versul lui, evocând priveliști de-acasă, aduce, fără voia, fără știrea lui, ceva din miresmele țării, ceva din freamătul ținuturilor noastre.

Bravo scumpule!

La cravata dumitale albastră se potrivește acest ac. Nu uita că l-am purtat pe vremuri, când răscoleam metropolele lumii și eram invitatul ducilor și al lorzilor! Le-a plăcut enorm, mi l-au cerut, dar eu am refuzat cu hotărâre să-l dau! Dumitale ți-l ofer din toată inima! Și cu un gest imperial, îi dădea acul de cravată, din care mai avea în sertar o duzină⁵²”.

Spre deosebire de Sar Merodack Péladan, care respingea secretul, maestrul Macedonski a rămas foarte discret și legat de secret, el nu a mărturisit folosirea hipnozei. Isac Peltz, ca și alții, observau ceva, se amuzau, fără să realizeze ce se petrece cu adevărat și de ce: „La noi, mulți vorbesc cu ușurință despre aceste chestiuni, numesc pe Mesmer șarlatan, fără ense, să aibă cea mai mică noțiune despre mesmerism⁵³”. Dar sunt efective aceste metode? Irina Holdevici, profesoară și hipnoterapeută, care și-a dedicat întreaga carieră universitară sugestologiei, ne transmite certitudinea, prin lucrările sale: da⁵⁴!

Prezentăm în continuare câteva relatări ale acelor spirite intrate, de tinere, sub vraja maestrului. La maturitate, în 1943, poetul Ion Pillat scrie cartea *Tradiție și literatură*, în care include un capitol intitulat *Alexandru Macedonski, omul și poetul*. Îl cunoaște pe maestru în 1912, când discipolul avea 21 de ani, „vârsta tuturor entuziasmelor”. Ce îl fascinează? Glasul! „Dar, mai ales, glasul nu-l voi uita niciodată. Un glas *d'outré-tombe*. Nu recita versurile, le psalmodia, dar când te obișnuiai cu modul său de declamare – nu mai puteai să auzi pe altul interpretându-i poezia⁵⁵”. Găsim aici și o descriere a celebrului salon din Dorobanți, cu ambianța sa specială: „Avea un salon literar care stârnea curiozitatea vulgului. Într-adevăr, îl aranjase într-un stil *symbolic* ca să nu spun simbolist: 12 jilțuri și un fel de tron, în care se instala *maestrul*, jur împrejur în sfeșnice mari ardeau lumini de ceară⁵⁶”. Apoi Ion Pillat, cu emoție, mărturisește: „Când un tânăr poet își recita versurile, Macedonski, de-i plăceau - și în generozitatea lui îi plăceau întotdeauna – lua dintr-un bol plin cu pietre colorate, imitând naiv o comoară de pietre scumpe, una sau două pietre și le dădea discipolului decretând ca un calif sau un emir din *O mie și una de nopți*: *Ține acest topaz, păstrază acest rubin, ia acest smaragd sau îți dau acest brilliant, în amintirea unor versuri și mai prețioase*. Pe atunci această pseudo-mistificare îmi părea comică și pe Maestru îl bănuiam că e un mare umorist. Astăzi îmi dau seama că nu era tocmai așa și că gestul acestui apostol al poeziei nu cuprindea nici o mistificare. Poetul, prin

52. Isac Peltz, *Op. cit.*, p. 68.

53. Alexandru Macedonski, „Minunile Științei”, „Literatorul”, 11, 02 august 1890.

54. Irina Holdevici, *Hipnoterapie teorie și practică*, București, Ed. Dual Tech.

55. Ion Pillat, *Tradiție și literatură*, București, Ed. Casa școalelor, 1943, p.232.

56. *Idem*.

harul convingerii sale, iluminării sale sufletești – căci Macedonski a crezut în poezie ca într-un Dumnezeu – transforma în sufletul său înflăcărat acele biete sticle în fulgerătoare tezaure demne de a răsplăti pe poeți. Mișcător și măreț simbol, pe care nici tinerețea mea de atunci, nici mai ales viziunea plată a mediului înconjurător, nu putea să-l valorifice. Îl prețuim astăzi citind *Sonetul nestemateilor*⁵⁷”.

Tot în articolul *Minunile științei* poetul spunea esențialul, harul convingerii sesizat de Ion Pillat peste ani: „ce se recomandă totdeauna, este a nu se pierde niciodată din vedere acest principiu: *situația persoanei magnetizate atârnă de voința experimentatorului, de la el emanează plăcerea sau suferința. Dar pentru ca această putere să fie reală trebuie ca cel care vrea s-o manifesteze să fie convins că o posedă*”⁵⁸.

Un alt discipol de-al lui Macedonski, încă de la o vârstă fragedă, este poetul Mihail Cruceanu. Acesta participă la cenaclu din anul 1905, când avea numai 17 ani. Pe neobservate, el urmează un parcurs inițiativ: „...într-o seară ne prezentarăm toți trei în salonul poetului Alexandru Macedonski, din strada Rafael nr.1. La intrare nu întâlnirăm pe nimeni. În salonul liniștit mai erau câteva persoane și o mulțime de scaune în jurul unei mese ovale, cu o lampă de petrol cu picior așezată la mijloc, ce împrăștia o lumină blândă. După noi, mai intrară și alții, ocupând, pe rând, scaunele goale. Și dintr-o dată, în mijlocul nostru apărură un om mai în vârstă, cu o față slabă și osoasă, cu ochi mari, cu sprâncenele pronunțate și cu mustața neagră răsucită și ascuțită la vârfuri. El ne cuprinse pe toți în privirea-i caldă, ne strânse mâinile și ne pofți pe scaune. Era poetul Alexandru Macedonski, căruia toți i se adresau spunându-i *Maestre*. Înfățișarea lui era plină de distincție. Purta o jachetă neagră, o vestă de catifea colorată, guler scrobit și o cravată de mătase galbenă cu rotocoale subțiri, negre, care-i acoperea aproape întreaga deschizătură a vestei. Iar în deget i se vedea un inel cu o piatră mare de chihlimbar galben. Mișcărilor, gesturile lui firești, vocea-i plină de prietenie cuceriră întreaga asistență și pe mine⁵⁹”.

Ambianța, înfățișarea, gestul stângerii mâinii, privirea caldă, cuprinzătoare, ținuta vestimentară, inelul fascinant, mișcărilor, vocea prietenoasă îl câștigă pe tânărul poet. O dată impactat, sesizează că are cu adevărat de-a face cu un maestru: „Era pentru prima dată când asistam la o asemenea reuniune. Pentru mine, totul era nou. Dar ceea ce mă minuna era prezența acestui personaj afiț de serios, un poet pentru care nu puteai să ai decât admirație și respect, care primea să stea între tineri ca mine, sau apropiați de vârsta mea, să ne asculte încercările noastre tinerești, să ne îndrume cu bunăvoință și să ne considere talente pe care viitorul îi așteaptă cu realizările lor în munca de creație literară. Un om în felul acesta nu mai întâlnisem până atunci⁶⁰”. O inițiere include botezul, neofitul primind prin numele spiritual o nouă viață, un nou destin. Când numele pretendentului poartă deja o încărcătură pe care maestrul o evaluează ca benefică, numele este păstrat. „Când ne veni și nouă rândul să citim versurile noastre, se puse în discuție numele cu care urmează să apărăm în publicistică. Așa se proceda cu noii veniți în cenaclu. Dacă numele era prea obișnuite, tânărul era sfătuit să adopte un pseudonim, pentru a putea fi reținut de publicul cititor. Numele nostru fu găsit potrivit pentru a semna scrierile publicate și de aici înainte. Lectura versurilor noastre, a celor trei nou veniți în cenaclu, fu întâmpinată cu laude de către întreaga asistență, iar cuvintele de încurajare ale maestrului mă copleșiră⁶¹”. Tinerii nu sesizează că Macedonski operează un ritual, că le dă noul nume înainte de a le asculta poemele. Acest mic detaliu ne demonstrează caracterul inițiativ al cenaclului. Discipolii nu primesc un nou nume fiindcă au talent literar, ci îl primesc indiferent de talent, noua identitate urmând să le canalizează parcursul literar, în acest fel fiind ei destinați literaturii

57. *Idem*.

58. Alexandru Macedonski, *Minunile științei II - mijloace pentru a magnetiza*, „Literaturul”, 11, 03 septembrie 1890.

59. Mihail Cruceanu, *De vorbă cu trecutul*, București, Ed. Minerva, 1973, pp. 26-27.

60. *Ibidem*, p.28.

61. *Idem*.

de către maestru.

Licean la Craiova, Traian Demetrescu trimite la „Literatorul” un poem care-i este publicat cu laude însoțitoare, apoi, ne spune într-un articol din 1888, „puțin după aceea eu îl rugasem să-mi scrie o prefață pentru un caiet de versuri. O! Iluziile mele de școlar! Ce vream să le tipăresc⁶²”. În drum cu trenul spre Paris, A. Macedonski trecea prin Craiova. Îi cere printr-o telegramă debutantului să vină la gară să-l cunoască. Impactul privirii este copleșitor: „Trenul de la București sosea pe la ora trei. Așteptam pe peronul gării, nerăbdător, timid și cu inima plină de emoțiune ce mă scutura. Când cele trei bătăi în clopot și fluieratul lung al mașinii vesti apropierea trenului, știu numai atât, că m-am privit de la picioare până la piept dacă-mi sunt hainele potrivite pe corp; apoi ochii mi s-au oprit deodată în ochii unui om, ce privea pe fereastra deschisă a unui vagon de clasa I și m-am apropiat de el. Nu știu cine mă împingea, știu că acei ochi, vii și frumoși sub sticlele lor de miop, mă chemau (...) M-am reîntors de la gară acasă plin de impresiuni, ce mi-e cu neputință să le descriu⁶³”.

Contactul vizual este urmat de o strânsă legătură epistolară care va fi determinantă: „Câtă vreme a stat la Paris, ne scriam regulat de două trei ori pe lună. Scrisorile sale erau pagini fermecătoare de prietenie, de încurajare pentru debuturile mele, de sfaturi, de iubire, scrise într-un stil intim, plăcut. După câteva luni se reîntoarce în țară, iar eu mă stabilesc în București. Colaborăm împreună la Revista Literară⁶⁴”.

Alexandru Macedonski are o vocație de maestru, pe care o cultivă și o perfecționează, folosindu-se de cele mai noi cuceriri ale științei vremii sale, în materie de sugestologie, spre a servi poezia. El nu poate fi interpretat decât în termenii nivelului propriu de realitate. Mulți, dintre cei care l-au judecat, s-au aflat în *confuzie de nivel de realitate*⁶⁵. Adică, au aplicat paradigma stării ordinare de veghe, în domeniul transei macedonskiene, care avea alte principii de guvernare și nu l-au înțeles. Focul din ochii săi era indicatorul unei stări modificate de conștiință ce-i permitea transcenderea condiționărilor comune și ajungerea la ”cunoașterea la voință”, la clarviziune. De aceea maestrul își învâța discipolii: „Cu ochi scânteietori se poate privi viitorul⁶⁶”.

Plecarea lui A. Macedonski la Paris, în 1905, este susținută afectiv de către discipoli, care-i doresc un cât mai mare succes. Péladan este în plin elan dramaturgic, la piesele sale se adună un public numeros, atinge recordul de 3500 de persoane la una dintre reprezentații. În 1903, pusese în scenă, la impresionantul Teatru Antic Roman din Orange, piesa Œdipe et le Sphinx. Unul din rolurile principale, cel al Sfinxului Divin, a fost jucat de româncă, stabilită de curând la Paris, *mademoiselle* Marioara Ventura - în imagine (Sursa, gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France).

Deși are mare priză la public, Comedia din Paris refuză orice reprezentație a vreunei piese de-a lui Joséphin Péladan. Acesta este sabotat sistematic, se ajunsese până la a fi reținut, o zi întreagă, „pentru un control de rutină” la jandarmerie și oprit în felul acesta să ajungă la întâlnirea cu un bogat sponsor american. Întâmplarea halucinantă este povestită în preambulul cărții *Cum devenim Artist*. Fără îndoială, Macedonski nu rămâne indiferent. „Gazeta Artelor”, în numărul din 1 octombrie 1903, anunță că a fost prezentată direcțiunii Teatrului Național din București propunerea ca piesa *Oedip și Sfinxul* să se joace și la noi. Dar prima piesă de teatru scrisă de Sar Péladan, care avea să se joacă la București, este *Semiramida*, în traducerea lui Constantin Titus Stoica. Spectacolul are loc la Arenele din Parcul Carol, abia la 12 iunie 1914. Pe lângă actori, joacă 300 de figuranți. Au asistat principesele Maria și Marioara, niciodată nu a fost public mai numeros la Arene, nota presa⁶⁷. Din nefericire, scriitorul Constantin Titus Stoica

62. Traian Demetrescu despre Al. Macedonski, „Literatorul”, 20, nr. 01, 20 februarie 1899.

63. *Idem*.

64. *Idem*.

65. Vezi teoria transdisciplinară a nivelelor de realitate a fizicianului Basarab Nicolescu.

66. Alexandru Macedonski, *Poezia viitorului*, „Literatorul”, 20, nr. 1, 20 februarie 1899.

67. „Adevărul”, 27, nr.8889, 14 iunie 1914.

moare în război, la 23 octombrie 1916, și traducerea operelor lui Péladan se oprește.

Se împliniseră în 1906 nouă ani de la debutul poetului Alexandru Macedonski în limba franceză, cu *Bronzes*, când editura Sansot, la care Joséphin Péladan avea deja publicate o mulțime dintre cărțile sale, îi editează romanul *Le calvaire de feu*, ilustrat de fiul său Alexis Macedonski. Cartea are dedicația „À la France cette Chaldée”. Franța-Chaldeea era sintagma care sintetiza toată filosofia peladaniană fondată pe reinterpretarea miturilor asiriene, grecești, cabala luriană și pe gândirea lui Platon. Într-o Franță în care Sar Péladan fusese batjocorit în zeci de caricaturi și pus la zid de presă, suna ca un strigăt de luptă. Macedonski se declara pe față adeptul și susținătorul unei viziuni comune cu a magului. Cele douăsprezece capitole ale romanului sunt fiecare dedicate. Ca să înlătore orice dubiu, marchează și la începutul capitolului opt, *Haut Bois et Fanfares*, o dedicație clară : „À Péladan” (Lui Péladan).

Încă o dată avem de-a face cu un gest transistoric al lui Alexandru Macedonski. Nu poți să pretinzi o recunoaștere oficială în Paris de mână cu Sar Mérodack Péladan. El, o face! Cum a știut că într-un secol influența magului Péladan se va extinde până în literatura latino-americană, în societățile rosa-cruciene din Statele Unite? Că va fi reevaluat? Este harul său poetic. Nu era singurul care l-a intuit pe Sar Péladan. Regatul Suediei și Norvegiei îl decorase cam în aceeași perioadă cu Ordinul Serafimilor. În 1910, ziarul suedez „Știrea Zilei” anunță într-un articol⁶⁸: „Paul von Heyse, Maurice Maeterlinck, V. von Heidenstam, Warnek, Gust Frenssen și Joséphin Péladan sunt candidații propuși la premiul Nobel pentru literatură⁶⁹”. Fiecare este prezentat pe scurt. Péladan era susținut de Johan August Strindbergs și de Knas Olsons. Câștigătorul a fost scriitorul german Paul von Heyse.

Ziarul parizian „Gil Blas”, din 17 septembrie 1906, la rubrica *Viața Literară*, sub titlul *Romanele hiperbolice*, menționa o nouă apariție: *Le calvaire de feu* de Aléxandre Macedonski.

Autorul articolului este nimeni altul decât Jules Bois, cel care, așa cum am văzut mai înainte, se duelase cu Guaita. Cronicarul începe prin a defini romanul hiperbolic și face apoi un tablou sumar al literaturii franceze a vremii. Sesizează o tendință de ieșire din specificul național spre universalizare. Se referă în continuare la scriitorii străini de expresie franceză ce trăiesc în Franța și care „aduc în grădina noastră florile exotice ale țărilor lor”.

Cine este Aléxandre Macedonski aflăm din următorul paragraf generos, precizându-se că el trăiește în România și că depusese paisprezece ani să gândească și să scrie *Le calvaire de feu*. „Dar ceea ce este și mai extraordinar, îl gândi și îl scrise în franceză!” După o așa frumoasă introducere aștepți recenzia cărții, dar ea nu vine imediat, Jules Bois comentând mai întâi dedicațiile, cea făcută Franței și pe cea pentru Péladan : „De aceea l-a și dedicat Franței căreia îi dă, provizoriu, fără îndoială, calificativul de *Chaldeea*. Mărturisesc că nu prea înțeleg bine aceasta, sau dacă înțeleg, nu mai aprob. Chaldeea era o țară esențial teocratică, hieratică și înțepenită în formele ei. Franța, Franța modernă mai cu seamă, e democratică, umană și în mișcare. Fără îndoială, domnul Macedonski face poate aici aluzie la un poligraf, mult mai puțin francez ca dânsul în privința stilului, la domnul J. Péladan, care fu Sar înainte de a îmbătrâni. Lui, de altfel, îi și dedică un capitol din *Le Calvaire de feu: Hautbois et Fanfares*. Asta este o greșeală, foarte scuzabilă pentru un străin, dar o greșeală. Domnul Joséphin Péladan, romancier, mag, estet, etopoet, etc. rămâne o singularitate, totodată exagerată și uitată și lăsată la marginea scriitorilor și artiștilor noștri. El a imitat pe Barbey d’Aureville, pe Villiers de l’Isle-Adam, Leon Bloy, Huysmans, Eliphas Levy pentru a combina o mixtură turbure și improvizată, un ghiveci fără gust nici miros, pe care l-a distribuit ignorantilor și la gură-cască, grație unor scamatorii de șarlatan de bâlci. Astăzi el încearcă să dezbrace costumul de histrion căruia îi datorează specialul renume. Dar este prea târziu și ceaiul îndulcit pe care îl debitează în articole gri, romane fade și în tragedii găunoase, revelează bine neantul acestui suflet mult timp zornăitor ca și clopoței de

68. Din Fondul J. Péladan, Catalog „tăieturi din presă, BNF”. Magul a decupat decât articolul, nu avem data apariției.

69. Traducere din suedeză în română de Teodora Millegård.

la casca lui Mangin. Dar să trecem. De altfel e bine să nu ne mai dăm osteneala de a omorî fantomele. Și apoi vorbim aici de o frumoasă realitate, talentul personal, savuros, sincer, totodată, metafizic și colorat al domnului Macedonski⁷⁰”.

Numai după aceste precizări, Jules Bois va trece la analiza prozei. O prezintă într-o lumină pozitivă, citând-o și pe madame Rachilde, care recenzase romanul. Doamna Rachilde era o scriitoare foarte cunoscută, apropiată a revistei „Mercure de France”, avea un salon unde invita cele mai importante figuri simboliste. Se remarcase și prin faptul că obținuse de la primăria Parisului o dispensă care-i permitea să umble îmbrăcată bărbătește. După două zile, articolul din „Gil Blas” este tradus și preluat de ziarul „Adevărul”⁷¹, pentru informarea publicului român.

În mod sigur, Alexandru Macedonski îi oferă cartea sa lui Péladan, se știe că ei s-au întâlnit la Paris, că poetul a fost primit acasă la Sar. Am găsit pe parcursul documentării încă o dovadă că Macedonski a corespondat cu Péladan. Printre documentele din fondul Joséphin Péladan de la Bibliothèque Nationale de France se află și o scrisoare de la Alexandru Macedonski, redactată pe 24 decembrie 1907. Mai exact este o singură foaie. Péladan a păstrat-o însă lipită într-un catalog. Prin lipire s-a acoperit pagina din față. Ce putem consulta este poemul scris pe spatele foii. Dar, prin hârtia transparentă, se pot desluși unele cuvinte, putem observa, în primul rând, după formă că este tot scrisul lui Macedonski. Descifrarea în partea de sus a cuvântului Noël (Crăciun) și data, ne ajută să deducem că la început sunt urări cu ocazia Crăciunului, jos la final se văd inițialele AM, restul fiind puțin lizibil. Reproduc mai jos imaginea scrisorii în referire (Sursa gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France) :

În februarie 1908, poemul este publicat în presa literară din România, el fiind inclus ulterior de Tudor Vianu în ediția operelor complete, pe care a îngrijit-o⁷². Citindu-l, sesizăm că este structurat în orizontul cosmogoniei peladaniene, pe care Macedonski îl stăpânește: Ilou - zeul suprem asirian, Babilou - poarta zeului suprem, etc.

Încă de la vizita lui Sar la București, am văzut că Macedonski îi pregătea pe discipolii săi să înțeleagă creația magului. Despre această atmosferă a anului 1908, Adrian Marino sesizează, că este „o perioadă în care se înregistrează în cenaclul macedonskian o adevărată *vogă* Péladan, tradusă printr-o avalanșă de poezii pe teme ocultiste⁷³”. Tinerii poeți erau îndemnați să-și canalizeze voința, elementul cheie din *Cum devenim mag*.

Péladan și Guaita au dorit să transmită că nu tot ce este misterios în această lume este „gheara” lui Satan, că ocultismul este știință nu o lucrare diavolească. Toată viața, Stanislas de

70. „Gil Blas”, 27, nr. 9829, 17 septembrie 1906.

71. „Adevărul”, 18, nr. 6136, 19 septembrie 1906.

72. Alexandru Macedonski, *Opere, I, Poezii*, ed. Tudor Vianu, București, Ed. Fundația pentru Literatură și Artă Carol I, 1939, p.403.

73. Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski*, București, Editura pentru Literatură, , 1967, p. 30.

Guaita a rescris vechi texte din această perspectivă. Péladan a căutat sincretismul, a studiat alte tradiții pentru a surmonta paradigma duală indusă de biserică. Amândoi au fost preocupați să înțeleagă, într-un fel superior, motivele căderii și în aceasta a constat tot „satanismul” lor.

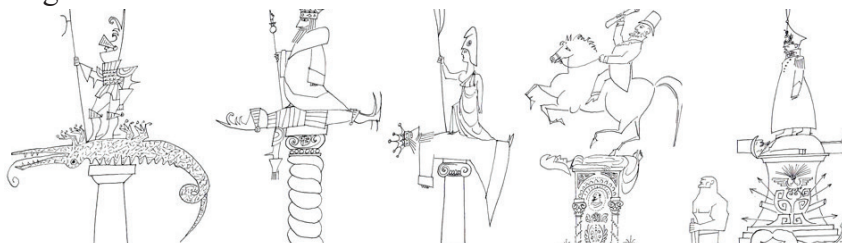
Anul 1905, când Macedonski se afla la Paris, este *annus mirabilis* în care Albert Einstein publica articolele ce schimbă percepția științifică despre spațiu-timp, masă-energie și stabilesc fundamentele fizicii moderne. Până la Einstein se știa că lumina este o undă, fizicianul demonstrează că lumina este și particulă. Poetul este receptiv și din nou conectat la aceste preocupări ce vibrau în conștiința colectivă, iar demersurile sale, preocuparea pentru lumină, se situează mai mult într-un plan metafizic și de cunoaștere contemplativă. Alexandru Macedonski contribuie la punerea în mișcare a mecanismului social, declanșat de Péladan, prin care arta ocupa locul părăsit de biserică. Aceasta înseamnă descătușarea creativității, asumarea unei noi voințe, care să conducă omul spre jungiana determinare a totalității eului. Pentru a o atinge, Péladan instituie folosirea esteticii savorii divine și a eticii voinței. Dar Macedonski se ridică deasupra acestei viziuni, el dă artistului-mag imaginat de Péladan sensul unei căutări interioare ce utilizează tehnologiile unei noi științe, psihologia. Tehnicile de imaginație dirijată, de sugestie și autosugestie, etc. folosite de poet, fac parte astăzi din arsenalul psihologiei în aspectele ei de dezvoltare personală și de atingere a conștiinței plenare (mindfulness). Macedonski a fost și aici un pionier.

Poemul „À Péladan” trimis în timpul de mister al Crăciunului, nu este un omagiu, ci darul unei noi viziuni prin care Macedonski îl tranfigurează pe impulsivul Péladan, pentru a-l întoarce către esențiala căutare interioară. Macedonski îl înconjoară cu lumina sa afectuasă pe acest copil al zodiacului, care era Joséphin Péladan. Nu este numai transfigurare, este acordarea unei grații, a unei renașteri:

„Car, maître, tu vécus ta suprême victoire
Quand ton orgueil en fut
l'offrande expiatoire,
Ténèbre dont ton être est libre désormais,

Et voici que se dresse
en calme et pure image
À jamais intangible, immortel à jamais,
Celui qui fut le Sâr devenant l'archi-mage.”

Șarpele își înghite coada, relația celor doi se închide într-un cerc astral. Maestrul Aléxandre Macedonski îl inițiază pe Joséphin Péladan. În magica noapte de 24 decembrie, cel ce-a fost Sar devine Vechiul-Mag.

A Péladan

Maître qui fut le verbe ailé des temps m
Oci, tu fus bien un Sâr, dans Paris, l'abbé
Subissant Dour-Athtar, Dour-Jakin ou
Mais épanchant ton cœur dans les mêmes
Or tu restas ainsi l'élite très grand d'Ilou
Phare qu'en vain les flots heurtèrent et
Et qui peut aujourd'hui parmi les ha
Livrer un front paisible aux baisers d'un

Car, maître, tu vécus ta suprême vie
Quand ton orgueil en fut l'offrande
Ténèbre dont ton être est libre désormais

Et voici que se dresse en calme et pur
À jamais intangible, immortel à ja
Celui qui fut le Sâr devenant l'archi
Alexandre Macedo

24 Décembre 1907,
Bucarest

sigmund freud

Nr. 1-2023

YESEURI

Xavi/16

dumitru
sîrghie-mitif

Vasile Alecsandri
Pasteluri, ediția 1923

de Dumitru Sîrghie

Un Dumnezeu al cărții mi-a scos în cale o cărțuție de buzunar de-o valoare inestimabilă: PASTELURI, de Vasile Alecsandri.

Aceasta a fost editată și tipărită, în București, la Editura CULTURA NAȚIONALĂ, în anul de grație 1923, făcând parte din celebra colecție ... CARTEA CEA BUNĂ. Prefața acestei bijuterii literare, numită INTRODUCERE, este semnată de celebrul filolog și lingvist, istoric literar, pedagog, cronicar muzical și teatral, publicist și academician român, Sextil Pușcariu. Este, în fapt, o prezentare esențializată a omului, politicianului și, desigur, a poetului Vasile Alecsandri a cărui creație, iată, străbate răstimpul. O creație lirică tradiționalistă, care a contribuit, prin substanța ei, la autohtonizarea și naționalizarea spiritului românesc, la descifrarea fundamentelor perene ale românismului, a specificului spiritualității românești în orchestra spiritelor lumii. În studiul „Dimensiunea românească a existenței”, Mircea Vulcănescu spunea că, în cazul în care „există o Românie – și ea există! – atunci trebuie să existe și omul românesc! Acest om românesc este purtătorul uman, viu, ale însemnelor neamului românesc.”

Tocmai despre acest autohtonism românesc, teoretizat ceva mai târziu de Nicolae Iorga și Constantin Rădulescu-Motru, se discută în prefața cărții sus amintite, după ce Sextil Pușcariu trece în revistă zbciumul generației politice a lui Alecsandri, colaborările sale la revistele lui Kogălniceanu, dragostea și lupta sa înflăcărată pentru Neamul Românesc, pentru Unirea Principatelor Române. Spune Sextil Pușcariu în introducere: „Pe cât de mult îl pasiona politică mare a neamului, pe atât de puțin îl atrăgeau luptele mărunte ale politicii de partid. Demagogia nelipsită în hărțuilele politicii militante, răscolirea de patimi mărunte, cu ambiții deșarte și vânătoarea de situații, îl desgustau; Parlamentul însuși i se părea o Moară de vânt care macină în pustiu, fără grăunțe. De aceea, funcția de deputat, pe care o primi, mai mult la insistența prietenilor, nu îl atrăgea; de câte ori putea, refuza să primească însărcinări politice. Numai misiunile diplomatice în streinătate se potriveau cu firea sa aristocratică și cu preferințele sale de-a avea contact cu o societate aleasă și spirituală.”

Sextil Pușcariu ne spune, în rândurile sale introductive, despre tihna și satisfacția spirituală pe care le simțea Poetul „în singurătatea moșiei sale de la Mircești, unde se putea ocupa exclusiv de literatură.” De altfel, această cărțuție minunată, apărută cu un secol în urmă, conține și o valoroasă fotografie care reprezintă Camera de lucru a poetului de la Mircești. „Acum când ideile pentru care luptase erau ajunse, când țăranul român era desrobot în Principatele Unite, poetul retras de zgomotul luptelor zilnice și trăind în idilica singurătate de la

țară, își adâncește subiectele.” Dar „Bardul de la Mircești” nu a fost, prin definiție, un singuratic. Dimpotrivă, având trăiri lăuntrice destul de vibrante, el își consuma acolo clipe efervescente, hrănindu-se cu amintirile și amorurile din frageda-i junețe. „Care putea fi îndemnul de a scrie în singurătatea sa de la Mircești”?, se întreabă strălucitul cărturar. Și tot el răspunde: „*O viață sufletească intensă nu putea duce în izolarea sa: abia din când în când un portret sau un nume dacă-i deșteaptă amintiri din vremea pasionatului să amor din tinerețe. Din lumea cugetării, din experiența vieții puteau picura reflexiile, meditațiile, filosofia singuraticului. Dar Vasile Alecsandri nu era o fire meditativă, pentru el ideea morții nu era un izvor de probleme neliniștitoare, căci filosofia sa era simplă:*

*Păcat, zău, de cine moare
Și fericite de cei vii.”*

Vasile Alecsandri a găsit la Mircești toate impulsurile sale de inspirație, avându-se în vedere faptul că, aici, el a plăsmuit cele mai frumoase poezii. Frumusețile naturii, fiorul patriei sale, luminile vieții simple țărănești, ca și atmosfera de moralitate și de dumnezeire a satului românesc, toate acestea au fost cântate în pastelurile celui care, în copilărie, făcea cele mai mari năzdrăvănii, pentru care mai tot timpul era pedepsit Vasile, camaradul său de zbenguială, de arșice și de înălțatul zmeielor, așa cum el însuși a scris, năpădit de nostalgie, în celebra povestire „Vasile Porojan”: „Adio nepăsare a copilăriei!, adio, libertate!, Adio, fericire! Ce-o fi pățit tovarășul meu sub lopata brutarului, nu știu, dar cât pentru mine,

îmi aduc aminte că, lipsit de Porojan, îmi părea că eram o ființă fără umbră.”

Proiecția țaranului român, în poeziile sale, este una idilică, ultraromantică, precum tablourile pictorilor clasici, așa cum scrie în acest „chapeau” al „Cărții celei bune” Sextil Pușcariu, acesta ilustrându-și punctul de vedere cu un vers celebru alecsandrian: „Sfânta muncă de la țară, izvor sacru de rodire.” Versurile sale sunt niște „culori pline și străvezii de ulei”, iar simplitatea e „măreția tabloului.” Luceferi, gândăcei, cocostârci, „șopârta de smarald”, cântecul paserilor, ca niște „harpe îngerești”, „secerea care curmă viața grânelor”, gingășia în forma ei pură, balta, lunca, vânătorul, „Juna Rodica”, iată universul poetic, romantic și tihnit al PASTELURILOR lui Alecsandri.

„Când, ca vânător, cercetează Balta ...pe mal, în liniștire, un bâltan, pășind, încet zice: Nu-i pieirea lumii...vânătorul e poet!”

Sextil Pușcariu își încheie pledoaria cu plecarea în eternitate a Poetului:

„Când, în vârstă de șasezeci și nouă de ani, poetul simți, între străini, că i se apropie sfârșitul, el ceru să fie adus în țara pe care a iubit-o cu atâta foc. La Mircești, în cuibul său de fericire, se stinse la 3 septembrie 1890, deplâns de neamul întreg.”

Volumul cochet și „tras printr-un inel” conține 36 de poeme, după cum urmează: „Serile de la Mircești”, Sfârșit de toamnă”, „Iarna”, „Gerul”, „Viscolul”, „Sania”, „Miezul

iernii”, „La gura sobei”, „Bradul”, „Sfârșitul iernii”, „Oaspeții primăverii”, „Cucoarele”, „Noaptea”, „Dimineața”, „Tunetul”, „Floriile”, „Paștile”, „Plugurile”, „Semănătorii”, „Rodica”, „Lunca din Mircești”, „Flori de nufăr”, „Concertul în luncă”, „Vânătorul”, „Puntea”, „Balta”, „Fântâna”, „Secerișul”, „Cositul”, „Linda Raia”, „Pastel chinez”, „Toamna țesătoare”, „Iarna vine”, „Cicloul” și „Iarna la Sinaia”. Observați cum cercul magic al acestui volum prețios se deschide miraculos cu „Serile de la Mircești”, cu începutul iernii, când „În sobă arde focul, tovarăș mângâios, / Și cadrele-aurite ce de pereți sunt prinse, / Sub palidă lumină apar misterios”, se continuă cu redeșteptarea naturii, cu sărbătorile pascale, cu semănăturile de primăvară, cu nufierii verii, concertele din luncă, secerișul și cositul, cu toamna și sfârșitul de toamnă, timp în care femeile de la țară intră în casă la țesut, mirajul liric alecsandrian închizându-se acolo unde a început, cu iarna, cu „Iarna la Sinaia”, prin nemuritoarele versuri: „Prin a negurilor sită, de cu noapte iarna cerne, / Și pe dealuri și pe câmpuri, giulgiu alb și trist așterne. / Unde-a fost verdeață dragă, unde-a fost viață cu flori, / Zace moartea înghețată, trece vifor de fiori.” Este exact ciclul vieții omului, este însăși povestea vieții, a mării noastre treceri prin viața pământeană... Amurg, moarte, renaștere, dumnezeirea vieții cu florile și bucuriile ei și, din nou, amurg, moarte, renaștere, dumnezeire...

Minunăția de carte se încheie cu NOTE ALE AUTORULUI, Vasile Alecsandri simțindu-se oarecum obligat să explice cititorului, în detaliu, anumite versuri, expresii, sintagme și ziceri populare, utilizate în PASTELURILE sale, precum. „ger de stele”, „mlădiță cu șirag de mărtişori”, „în cosițe, floarea-i cântă”, „zilele Babei și nopțile vegherii”, „jungli”, „pricolici”, „strigoii”, „moroii”, „vârcolaci”, „floriile soarelui”, „a ieși cu plin înaintea unui călător” „lumânările-n floare”, „și-n sân poartă odoleană”, „holdă mândră, răsturnată prin bucăți”, „Linda Raia, fiica celui de pe urmă rege arab”, „maurii din Vega” etc.

De asemenea, Vasile Alecsandri își dovedește înalta cultură și erudiție, tot în aceste NOTE ALE AUTORULUI, vorbind despre creația populară și despre popor ca fiind „izvorul celor mai poetice creații, celor mai nepieritoare opere”, amintindu-i pe Homer, care a scris „Iliada și Odiseea”, dar și pe Ariosto, care a lăsat posterității epopeea „Orlando”, scoborătoare din „legendele cavaleresti, răspândite în Italia și ilustrate prin imaginația poporului iubitor de minuni (...) Poveștile noastre reprezintă o comoară atât de bogată în iscodiri ingenioase, în imagini feerice, în flori de grațioasă poezie, că de s-ar naște în România un nou Ariosto, el ar compune un poem de aceeași valoare neprețuită ca poemul lui, Orlando.”

Oameni buni, (re)citind PASTELURILE lui Alecsandri (practic, majoritatea poemelor cuprinse în această ediție rarismă, le-am citit în copilărie), nu-mi rămâne decât să-l parafrazez pe cunoscutul critic de literatură, Eugen Negrici, care a făcut, cândva, o remarcă măgulitoare la adresa mea, atunci când am scos pe piață antologia „10 POEȚI VÂLCENI, 100 DE POEME”, carte care i-a trezit un viu interes: „Mărturisesc faptul că am gustat din plin poeticitatea acestor PASTELURI, din acest volum prețios, care mi-a readus în minte vremurile în care mediul online nu-și dovedise puterea de egalizare și poezia era poezie, oferindu-ți șansa de a te bucura de splendoarea actului creator!”

ana dobre

Istoria – cea mai frumoasă poveste

*Poarta Războiului Sfânt*¹ este cea mai recentă apariție românească a lui Andrei Breabăn, roman care se înscrie în epopeea ștefaniană, ce cuprinde *Regatul Mușatinilor*, *Visul Măriei Sale*, *Castelul de pe Nistru*, care alcătuiesc o documentată evocare-reconstituire a Evului Mediu românesc. Timpul narațiunii, evocator, viu, este prezentul istoric realizat ca dimensiune eternă a spiritului românesc, în constantele și variabilele lui. Perspectiva este a unui narator cu dragoste de patrie, de eroii ei, sentiment pus în slujba reliefării adevărului.

În contextul lumii de azi, globalizată, tinzând către uniformizarea civilizațiilor supuse unui *spirit al veacului*, a pune accent pe constanta naționalității – tradiție, obiceiuri, istorie, spiritualitate, mitologie, constantă care conferă identitatea necesară în variabilele istoriei și ale timpului, pentru a putea cânta propria partitură în concertul universal al națiunilor, poate părea mănuașă polemică aruncată în spațiul dialogului public.

Povestea pe care o spune Andrei Breabăn se bazează pe adevărul istoric, o dovedește solida documentare, care fixează romanele între *ficțiune* – ceea ce îi permite a realiza, folosindu-se de propria fantezie creatoare, portrete, reconstituiri cu atmosfera specific medievală, și *nonficțiune* – care ține fluxul narației în albia documentului, a adevărului, singurul pe care îl slujește ca narator. Ca poveste, istoria îl captivează. De aceea, atenția este concentrată pe fapte, pe oameni, pe întâmplări în înlănțuirea cauzală care le ordonează și le conferă un sens.

Histoire și *discours* evoluează armonios, preponderentă fiind, totuși, nota de *histoire*. Ca *discours*, narațiunea se folosește de tehnicile și procedeele realismului, mizând pe paralelism, secvențe panoramice și de prim-planuri cu figuri reprezentative: Mahomed Cuceritorul, Iancu de Hunedoara, tânărul Ștefan cel Mare în anii ce premerg instalarea sa pe tronul Moldovei, scene dinamizate prin flash-uri cinematografice, mai ales în scenele de mișcare în durata prezentului istoric. Evocarea se menține în limitele verosimilului și ale veridicității realiste. Nu există note de idealizare a personajelor, nici în privința lui Iancu de Hunedoara, nici a lui Ștefan. Faptele sunt puse să

Nr. 1-2023

YESEURI

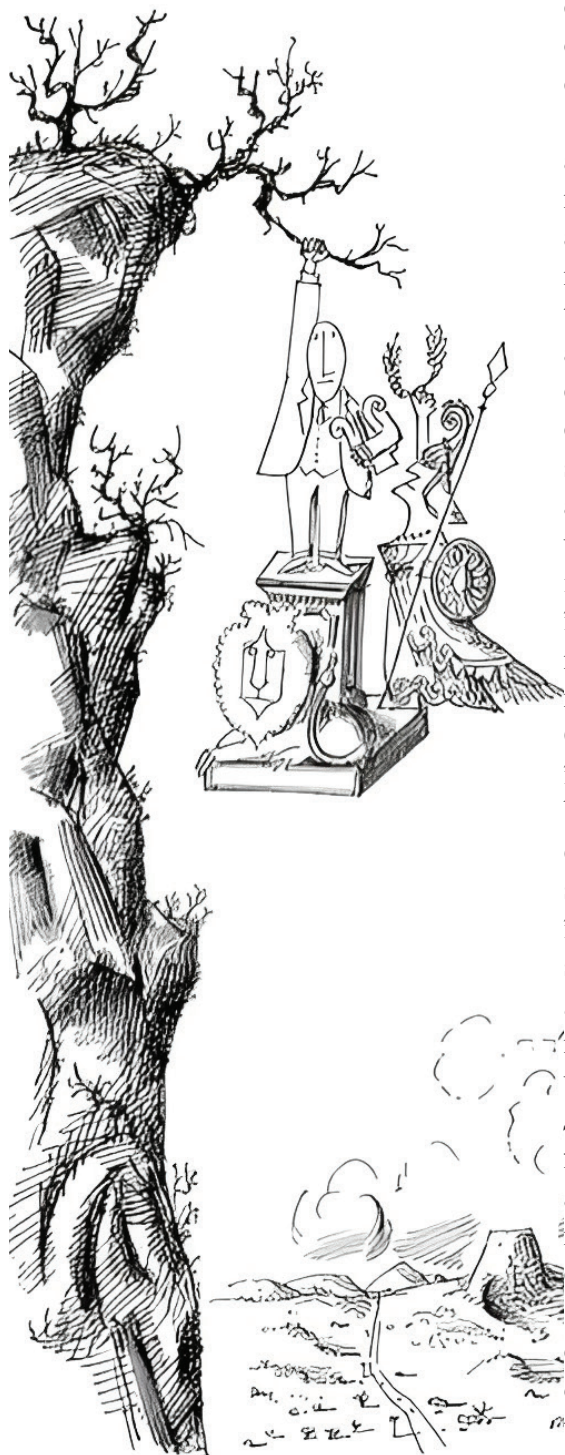
vorbească pentru personaj, să-l slujească, luminându-l obiectiv prin comportament, relații cu alte personaje, prin ceea ce spune și înfăptuiește.

Titlul romanului, *Poarta Războiului Sfânt*, concentrează atenția pe lupta de apărare dusă de oamenii pământului din cele trei provincii românești, reprezentate simbolic: Transilvania prin Iancu, Muntenia prin Vlad Țepeș și Moldova prin Ștefan înainte de a deveni cel Mare, o luptă cu implicații europene, lupta pentru apărarea creștinătății, eveniment istoric menit a reliefa rostul decisiv al românilor în oprirea înaintării otomanilor către Occident.

Suntem în 1456, la trei ani de la Căderea Constantinopolului, când orgoliul lui Mahomed, ajuns la apogeu, tindea către spații tot mai întinse de cucerire, orgoliu susținut de cucerirea din 1453, care-i dădea dreptul să se considere un nou Alexandru Macedon, visând să cucerească propriul imperiu.

Paralelismul narativ ține în tensiune epică această stare de fapt, alternând secvențele pentru a lumina din unghiuri diferite evenimentele care primesc, astfel, un plus de viabilitate, cu impresia de viață fremătăndă. Însuși modul de a construi narațiunea susține panorama istorică, plecând din evenimentul, în aparență, minor, precum *Nunta la oșeni*, eveniment care are nu numai valoare etnografică – reconstituirea ceremonialului de nuntă, mizând pe autenticitate și substanțialitate, dar și valoare simbolică – un mod de a sugera vitregiile istoriei, permanenta confruntare cu un destin potrivnic, confruntare care a decis caracterul inflexibil al acestor oameni, curajul, determinarea lor în luptă, hotărârea de a apăra ceea ce constituia suprema lor motivație de trăi: credința și naționalitatea. Dramatismul vieții românilor este sugerat prin nenorocul Catincăi, femeia curajoasă care-și pierde, în luptă, mai întâi, în pragul nunții, pe Florea, apoi, pe câmpul de bătălie de la Belgrad pe Titus Dugovici. Deși nu apare explicit, indiciul referitor la patronimele țară și *patrie*, simbolic, nutresc sentimentul de legătură cu toposul în care trăiesc, întrucât ei se raportează mereu la țara strămoșilor. Sensurile țară<lat. *terra* și *patrie*<lat. *pateres*, fuzionează și le motivează toate acțiunile, legitimându-le, totodată, prin dreptul istoric, căci ei nu duc un război de cucerire, ci unul de apărare a *pământului strămoșilor*: țara și *patria*. Când ficțiunea lasă loc non-ficțiunii, documentul istoric este folosit creator pentru a reconstitui veridic epoca prin descrierea unor ceremonialuri, a vestimentației, a identității personajelor, ca oameni ai timpului lor.

Capitolele *Divan imperial* și *Solie moldavă*, de exemplu, excelează în descrierea ceremonialului diplomatic de la curtea imperială a lui Mahomed. Sultanul beneficiază de portrete succesive, în funcție de împrejurări. Primul portret, cel din capitolul *Intrigi în tabăra otomană* („Mahomed era îmbrăcat în veșminte

de culoare roșie, asemenea celor ale ienicerilor, care împreună cu spahiii formau ariergarda expediției. La brâu îi atârna un iatagan lung, ușor încovoiat, confecționat din oțel tare, de Damasc, având mânerul și teaca bătute cu nestemate, partea neascuțită a lamei fiind și ea frumos ornamentată cu benzi confecționate din fir de aur și de argint. Turbanul alb contrasta cu cizmele lungi, vopsite în albastru, în cea din dreapta având înfipt un hanger încovoiat, cu vârful și lamele bine ascuțite.”) insistă pe vestimentație, pentru a releva fastul oriental, efect al orgoliului stăpânului lumii. În capitolul *Karadja Pașa*, Mahomed este prezentat în aureolă: „...Mahomed părea ca un zeu coborât din Cer cu iataganul său încrustat cu mulțime de pietre prețioase.”, naratorul exercitându-și acum obiectivitatea realistă și, prin impersolalizare, imparțialitatea. Ideea trece înaintea sentimentului național care l-ar fi putut îndemna să idealizeze eroii naționali. Prin contrast, însă, se evidențiază superioritatea morală a acestora, animați în luptă nu de orgoliu personal, ci de interesul colectiv, ideea care-l acaparează și pe care o construiește epic având în vedere faptul că, pe scena istoriei, se confruntă personalități puternice, perfect motivate în datele lor intinseci: Mahomed – motivat de orgoliul de a-și consolida prestigiul de cuceritor, Iancu, pe cel de apărător al creștinătății.

Nota polemică este dată și de reconstituirea contextului politic al epocii, avându-i în vedere pe conducătorii care ar fi putut contribui cu propriile forțe în acest război de apărare: Frederich al III-lea, Filip cel Bun al Burgundiei, Ducele de Milano – contele Francesco Sforza, Ducele de Modena, Carol al VII-lea al Franței, Henrich al VI-lea al Angliei, dar care nu au făcut-o efectiv, lăsând întreaga povară pe țările din centrul Europei. În subsidiar, se relevă similitudinea dintre aceste două epoci, cea din trecut și aceasta de azi, din prezent.

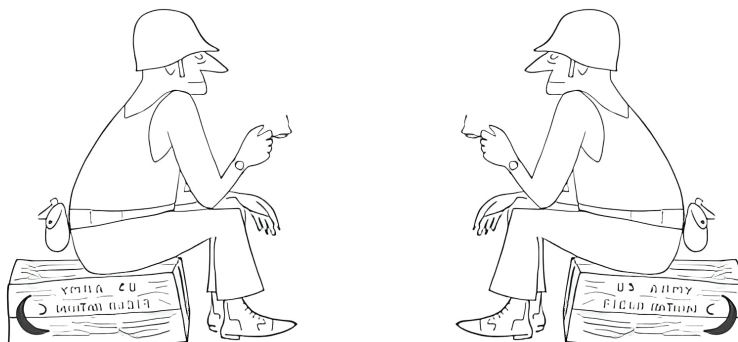
Evident polemică este și modalitatea de portretizare a lui Vlad Țepeș, în opoziție totală cu imaginea de tiran crud și sângeros, de vampir. Capitolul 18, *Planuri de război*, este semnificativ din acest punct de vedere, replica lui Ștefan: „Ce băiat bun este Vlad!”, rostită cu emoție, „șoptește emoționat Ștefan”, coroborează naratorul, fiind edificatoare în sensul subtilei polemici.

Întregul roman concentrat pe figura de erou al creștinătății a lui Iancu de Hunedoara duce poelmica pe toate registrele și tonalitățile, ideea subiacentă referind despre necesitatea imperioasă de a ne respecta eroii, valorile, identitatea, întrucât există o dimensiune românească a existenței și a istoriei, iar contribuția noastră la istoria Europei nu poate fi neglijată, nici ignorată.

Bătălia de la Belgrad din 1456, bătălie crâncenă și curajoasă dusă de vitejii valahi pentru a apăra Poarta Războiului Sfânt și de a opri înaintarea turcilor în Europa este pagina de glorie a neamului care vorbește pentru totdeauna despre calitățile poporului român, într-un mod care îndreptățește și istoria și mitul. Moartea lui Iancu, pe câmpul de bătălie, de ciumă, cum a consemnat istoria, introduce nuanța unei suspiciuni de crimă, săgeata care l-a atins în luptă fiind posibil infectată. Cum de ciumă nu a murit, conform istoriei, decât Iancu și nici un alt oștean, suspiciunea capătă motivație, iar ideea lui Andrei Breabăn, în acest context faptic, plauzibilă

Poarta Războiului Sfânt este poarta mirifică a literaturii pe care poate intra cititorul dornic să se transpună în vremuri îndepărtate pentru a conștientiza constanta de demnitate a neamului prin care ne-am cucerit, cu drepturi egale, locul în concretul universalității.

26 februarie 2023

florina moldovan

Călători între două lumi

Cinci nori colorați pe cerul de răsărit, Florina Ilis/Călătorie într-un picior, Herta Müller

Drumul vieții este trasat în romanul *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit* de forța destinului implacabil, deși oamenii se iluzionează că pot gestiona direcția în care viața lor va merge, intervenția întâlnirilor care schimbă cursul existenței anulează definitiv naivele certitudini. Ilustrativă este în acest sens întâlnirea dintre Kiyomi și Darie, pusă de aceasta pe seama *fortune labilis*: „Este evident faptul că atunci când ceva se întâmplă nu suntem conștienți că am apucat-o pe un alt drum, asemenea unei corăbii aflate brusc în mijlocul unei furtuni căreia, dereglându-i-se aparatele de bord, i se schimbă direcția și, atunci când marea se liniștește, corabia se află deja departe de traseul inițial”¹.

Frumoasa Kiyomi descoperă la vârsta tinereții cultura bunicilor ei japonezi și simte o chemare ancestrală de a învăța obiceiurile acestora pentru a se putea integra într-o lume cu o mentalitate fermă și cu valențe estetice deosebite. Pentru a obține acest rezultat se căsătorește cu un japonez și încearcă să se adapteze la cerințele sociale și culturale ale culturii admirate. Kiyomi se confruntă pe durata romanului cu o problemă acută de identitate; crescută de către părinții ei muzicieni la Londra, într-o mentalitate modernă, tatăl ei negându-și rădăcinile japoneze și întrerupând legăturile cu familia sa. În momentul întâlnirii cu bunicii, la vârsta de 18 ani, vârsta marilor decizii și o dată cu pătrunderea pe teritoriul Japoniei are revelația ajungerii *acasă*. Percepția asupra propriei persoane se modifică radical în sensul acceptării înfățișării diferite (în context londonez) ca frumusețe autohtonă: „La optsprezece ani, debarcând în țara visată, mi-am dat seama pentru prima oară în viață că eram frumoasă. Numele Kiyomi, îmi determina imperceptibil destinul. Să-ți descoperi inteligența sau chiar anumite calități sufletești este ceva ce ține de un pas important pe care l-ai făcut în cunoașterea de sine, putând să însemne o evoluție importantă în conturarea caracterului cuiva”².

O dată cu plecarea în Japonia la invitația bunicilor, ea descoperă o dorință puternică de a reface legăturile de sânge și de tradiție cu această cultură fascinantă. Astfel începe să se îmbrace în chimonouri, să sărbătorească tradițiile japoneze, învață să cânte la *koto*, să joace *uta karuta* (dorința de câștigare a jocului din finalul romanului devine pentru exoticul personaj miza acceptării ei definitive în cultura japoneză).

Tot acest plan minuțios de *recuperare a identității pierdute* se complică în momentul întâlnirii cu Darie, prin iubirea pe care o simte față de acesta se îndepărtează de idealul său și se confruntă cu alte îndoieli legate de viitor: „când i-am întins cheile mașinii mele, ca și cum i-aș fi predat cârma vieții, lăsându-l pe el să decidă direcția în care aveam s-o iau, ceva mai presus de mine, de noi, ne purta spre o existență căreia, la vremea aceea, abia îi întrezăream marginile”³. Fragmentul subliniază ideea că traiectoria vieții cuiva se poate modifica radical în urma

1. Florina Ilis, *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit*, Editura Cartea Românească, București, p. 119.

2. *Ibidem*, pp. 113-114.

3. Florina Ilis, *op. cit.*, p. 120.

întâlnirilor cu persoane predestinate. Aflată între două iubiri, Kiyomi se simte prinsă între două lumi care au aceeași forță de atracție, revenirea în vechea lume modernă în care a copilărit i-ar permite dezvoltarea unei relații fericite cu Darie, pe de altă parte relația cu Ken i-ar putea asigura aderarea la spațiul japonez. Indecizia personajului este evidențiată metaforic prin *călătorii între cele două spații*. În momente de tensiune emoțională personajele fac *scurte călătorii* pentru a-și putea recăștiga echilibrul interior. După pierderea sarcinii Kiyomi se refugiază în Londra pentru a se gândi la viitorul ei, dar aici constată că nu mai aparține acestui spațiu, s-a produs o ruptură iremediabilă, iar ea a rămas suspendată între cele două spații, niciunul nereușind să mai constituie acel *acasă* necesar consolidării unei identități solide.

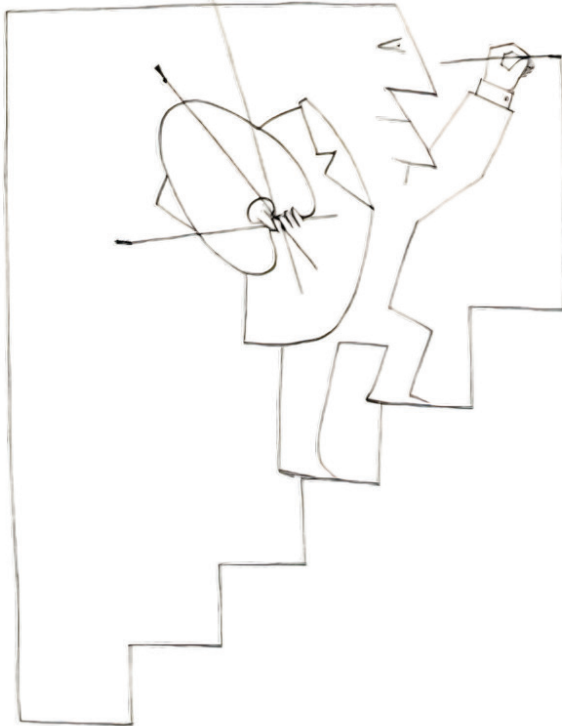
Călătorie într-un picior, cartea Hertei Müller pune în discuție aceeași oscilație între două spații în care acel *acasă* necesar configurării identitare nu poate fi localizat. Supus unui permanent scenariu de urmărire personajul feminin nu-și poate găsi liniștea și siguranța în spațiul românesc, dar nici în cel german în care a imigrat, fiind încă urmărită de vechile obsesii declanșate în *cealaltă țară*. Nenumirea țării și a conducătorului suprem sugerează dimensiunea monstruoasă a fricii instaurate și permanentizate în corpul și mintea protagonistei. „Eu nu sunt fără de țară. Atât doar că mă aflu în străinătate. O străină în străinătate”⁴. Se observă în această secvență intervenția reflecției autobiografiste referitoare la statutul șvabilor în comunitatea românească, care erau percepuți de multe ori, datorită limbajului specific, asemeni unor străini.

În timpul comunismului *călătoria-exil* își schimbă semnificația, atât Irene, cât și Kiyomi într-o oarecare măsură, devin străine de noile spații în care își duc existența; *ruptura spațială* produsă, în cazul Irenei din cauza alungării din țara natală, în cazul lui Kiyomi datorată dorinței de aderare la cultura bunicilor, generează o imagine personală incertă, neliniștită, în continuă căutare: „*Guliver-ul* de după al Doilea Război Mondial, însă, este un altfel de călător; nu mai este un cuceritor, ci un strămutat; nu un subtil consumator și cultivator de *diferență*, ci un naufragiat

simbolic, o victimă a unui accident în istorie, fie acesta deportare, exod, exil”⁵.

În cazul Irenei am putea vorbi despre un *exil impus*, deoarece aceasta este obligată să plece din țară din motive politice, iar în cazul lui Kiyomi s-ar potrivi sintagma de *exil autoimpus* deoarece aceasta părăsește din proprie voință spațiul copilăriei pentru a accesa un spațiu total necunoscut, dar față de care simte puternice afinități: „Exilul impus sau autoimpus implică o ruptură la nivel ontologic, o ruptură de spațiul-matrice, de acel complex ce ne determină existența ca ființe umane: complexul loc-timp”⁶. Oricum ar fi privite aceste plecări ale personajelor, ele vor modifica fundamental imaginea de sine a personajelor, personalitatea lor va fi una fluctuantă și indecisă în lipsa unor rădăcini solide pe care să-și așeze existența.

O călătorie făcută prea târziu se transformă dintr-o posibilitate de salvare într-o nouă condamnare; deși personajul feminin

4. Herta Müller, *Călătorie într-un picior*, Traducere din germană de Corina Bernic, Editura Humanitas Fiction, București, 2010, p. 69.

5. Andreea Deciu, *Guliver în postmodernitate în Secolul XX*, nr. 10-12/1997, nr.1-3/1998, p. 56.

6. Bogdan Rațiu(coord.), *Studii și modele de lectură plurală*, Editura Eco Transilvan, Cluj-Napoca, 2015, p. 75.

Irene reușește în cele din urmă să părăsească spațiul opresiv în care și-a dus existența până la 34 de ani, din punct de vedere mental nu se poate desprinde de traumele trăite aici și rămâne astfel legată pentru totdeauna de matricea natală. „Călători, se gândi Irene, călători cu privirea surescitată asupra orașelor adormite. Dorințe exprimate. Cu privirea rămasă în urma locuitorilor. Cu un picior călători, iar cu celălalt, deja pierduți. Călătorii ajung prea târziu”⁷. Corelat cu mottoul de la începutul cărții: „Însă nu mai eram tânăr” de Cesare Pavese se configurează o triadă semnificativă pentru descifrarea mesajului operei, triada *identitate – călătorie - moarte spirituală / eșec*. În încercarea de a se salva de o viață trăită în impostură, protagonista încearcă soluția evadării din spațiul opresiv sub controlul comunist, însă salvarea pare a veni prea târziu, corpul și mintea rămân controlate de frica sufocantă și în spațiul adoptiv. *Umbrele, plimbările fără sens, rătăcirile, lipsa unei comunicări încheiate, privirile suspecte, străzile pustii sau prea aglomerate, obsesia urmăririlor* conduc la o dedublare identitară vecină cu alienarea. „Exilații sunt ființe duale, personalități bifurcate, sfâșiate între amintirea și atașamentul față de trecut – un trecut reconstruit adesea paradoxal în memorie ca un paradis pierdut și realitatea uneori ciudată a prezentului. Exilații trăiesc în *prezentul* țării adoptive, dar în trecutul țării unde s-au născut, ei neavând acces la prezentul acesteia. Exilul înseamnă a trăi într-un loc și a visa în altul”⁸.

Părăsind *cealaltă țară*, protagonista își va părăsi și *cealaltă identitate*, confuzia Irene/cealaltă Irene conduce la confuzia dintre bărbaiții cu care relaționează Thomas/Franz. „Irene îl privi pe Thomas. Apoi pe Franz. Unul preluase chipul celuilalt”⁹. Conștientizarea înstrăinării de sine se produce în momentul privirii unei fotografii care întruchipa: „O persoană străină, dar nu ca ea însăși(...). O persoană străină care se strecurase în figura ei”¹⁰. Puterea fotografiei este fascinantă în acest text, deoarece are capacitatea de a prelua locul persoanei reprezentate, fotografia dictatorului îi trezește protagonistei aceeași angoasă ca și personalitatea propriu-zisă. Simulacrul individului pare a prelua locul de drept al acestuia în universul prozei postmoderne, iar înlocuirea se poate face cu ușurință deoarece masca socială pe care sunt nevoite personajele să o poarte în contextul universului opresiv este golită de identitatea autentică.

Sentimentul de apartenență la un spațiu este indisolubil legat de constituirea unei imagini de sine puternice și echilibrate, contactul cu pământul japonez îi oferă personajului feminin Kiyomi posibilitatea de revenire la vatra spiritualității strămoșilor: „Pentru prima oară în viața mea aveam sentimentul că fac parte din ceva, că aparțin unei lumi care mă așteaptă să mă includă în marea ei”¹¹.

Nevoia de a aparține unui spațiu este fundamental umană, deoarece identitatea nu se poate construi în afara unor rădăcini, în afara unui acasă al ființei. Dorința personajului Kiyomi de a învăța tradițiile japoneze, de a simți că aparține acestei profunde culturi constituie nucleul epic al romanului și obstacolul în calea iubirii față de Darie. „Ca și cum aș fi avut capacitatea de a-mi viziona viața de pe o treaptă mai înaltă a existenței, vedeam limpede cum suspendarea mea între două lumi, cea engleză și cea japoneză, producea în sufletul meu sfâșieri al căror rezultat previzibil, dacă nu m-aș fi decis repede în care direcție să apuc, nu ar putea fi decât schizofrenia”¹². Personajul simte că este în pragul alienării datorită rătăcirilor între cele două spații reprezentate de lumea japoneză și de cea engleză. „Exilul presupune absența unui loc pe care să-l numească acasă, în ciuda faptului că, în condițiile unei ideologii totalitare, acest acasă, i.e. locul nașterii, țara de origine, desemnează un spațiu închis, în care individul se simte claustrat”¹³.

Această trăire la limita alienării o întâlnim și în cartea Hertei Müller, *Călătorie într-un*

7. Herta Müller, *op.cit.*, p. 106.

8. Bogdan Rațiu(coord.), *op.cit.*, p. 81.

9. Herta Müller, *op.cit.*, p. 180.

10. *Ibidem*, p. 20.

11. Florina Ilis, *op.cit.*, p. 113.

12. *Ibidem.*, p.125.

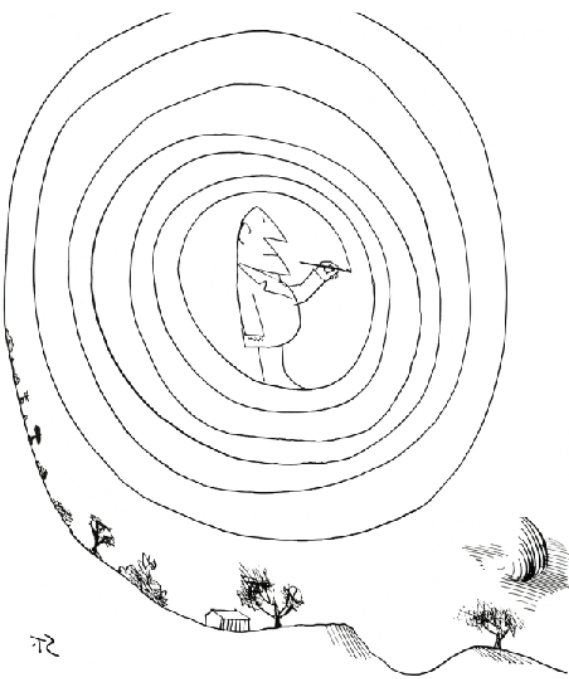
13. Bogdan Rațiu(coord.), *op.cit.*, p. 76.

picior, unde protagonista nu se poate hotărî asupra unei personalități care să o reprezinte, precum nu se poate hotărî asupra unui bărbat pe care să-l iubească, oscilează permanent, plimbându-se fără scop pe străzile stăpânite de umbrele trecutului. Deși pleacă din *cealaltă țară* pentru a scăpa de obsesiva urmărire a securiștilor, nu-și poate găsi pacea, se simte la fel de supravegheată, nu poate scăpa de *corpul de victimă* pe care îl poartă.

Alungarea din *cealaltă țară* de către *dictator* este percepută cu toate simțurile, trecerea prin vamă devine o aventură a nervilor ascuțiți la maximum, toată această perpetuă fugă de trecut este trădată la nivelul scriiturii de: „o sintaxă nervoasă, decupată scurt, ritmată alert, neliniștitoare”¹⁴. Senzația unei permanente urmăriri transpare în textul prozatoarei prin jocul de umbre, de ascunderi, de străduțe lăturalnice, de trecători care par a fi permanent în urmărirea Irenei, de grabă a parcurgerii drumurilor, de grabă a conversației care rămâne adeseori lapidară, sacadată, incertă, trădând o figură vulnerabilă, în permanentă criză. „Postmodernitatea a adus o schimbare de paradigmă în raportarea la fenomenul exilului prin faptul că toate elementele considerate negative, respectiv dislocarea, ruptura, fragmentarea sinelui, identitățile multiple ale exilatului, devin caracteristice specifice unei lumi întregi. Din această perspectivă, putem spune că fiecare individ este, în egală măsură, un exilat care își caută centrul, așa cum remarcau, printre alții, Mircea Eliade, Matei Călinescu, George Uscătescu, Virgil Ierunca sau Eva Hoffman ori John Simson”¹⁵.

Prin frecvența utilizării termenului *stradă* mai mult de 50 ori, cu variante ca *trotuarul*, *țărnul mării*, *calea ferată*, *metroul*, *autobusul*, *plimbări pe jos*, *călătorii în orașele vecine*, *scurte vizite cu reîntâlniri incerte*, *căutări*, *rătăcirii*, *ascunderi*, *fugi*, putem numi textul autoarei, un text cu acțiunea desfășurată aproape exclusiv în stradă, ca simbol al unei rătăcirii continue. „Călătoria ei nu e niciodată completă. Rămâne cu un picior în *cealaltă țară*, după cum sugerează și titlul care se vrea ludic și amuzant, dar care ascunde o durere împietrită. Nu s-ar întoarce pentru nimic în lume în *cealaltă țară*, însă pentru nimic în lume n-ar putea-o uita”¹⁶.

Toate acestea reprezintă simbolic căutări ale umanului pierdut în lupta de subzistență, adevăratele căutări fiind cele interioare, protagonista pare a recrea spațiul de tortură în care s-a obișnuit să viețuiască, din imposibilitatea de a se desprinde de un tipar mental bine înșurubat în memoria pielii, răceala din interior, resimțită permanent avându-și sursele aici. Spațiul înghețat exterior, al toposului opresiv, comunist este interiorizat și asimilat corporal, în interiorul ei, Irene poartă povara unei lumi întregi, de aici și permanenta oboșală, târârea, comunicarea lapidară și sfârșeala psihică: „Uneori, spuse Irene, văd că oamenilor care trec pe lângă mine le merge bine. Nu au nici un țel, doar pașii îi poartă mecanic pe străzi. Se iau unii după alții”¹⁷. Protagonista încearcă să imite acest marș al recăștigării fericirii, însă nu face decât să se înstrăineze parcă și mai mult de sine. E un

14. Ion Bogdan Lefter, *7 Postmoderni: Nedelciu, Crăciun, Müller, Petculescu, Gogea, Danilov, Ghiu*, Editura Paralela 45, Pitești, 2010, p. 71.

15. Bogdan Rațiu(coord.), *op.cit.*, p. 77.

16. <https://bulletindada.wordpress.com>, consultat în data de 19. 03 2019.

17. Herta Müller, *op.cit.*, p.154.

marș al durerilor purtate pe chip, îmbătrânirea exterioară este un semn al invaziei cotidianului în intimitatea ființei: „Irene se simțea pe dinafară bătrână și pe dinăuntru neajunsă la maturitate”¹⁸.

Protagonista, un alter-ego al autoarei, își asumă condiția de călătoare în căutarea identității și a vieții („-Cunosc doar biografii greșite”¹⁹) care nu mai pot fi recuperate. „Pentru mine, a călători încă mai înseamnă să-mi fie frig, spuse ea. Ah, gerul acesta vărat. De îndată ce am ieșit din gară, îmi și dau seama cum asfaltul îmi curge printre degetele de la picioare”²⁰. Privirea mereu ațintită în stradă caută parcă un răspuns din partea mișcării, o nevoie de schimbare dramatică, de modificare a datelor existențiale, care însă nu vine niciodată, deoarece privirea este goală, iar străzile sunt pustii sau populate cu răceală și priviri rătăcite, suspicioase, strada devine un spațiu al rătăcirii permanente, în loc să fie un spațiu al salvării așteptate. Există în această lume a griului străzilor vagabonde, aproape un pericol de a fi absorbit de forța acestei căi malefice, care parcă mistuie încercările timide de revigorare a gesturilor omenești: „Trecătorii părăsira strada atât de grăbit, de parcă cel care ar fi depășit acel moment ar fi fost înghițit de stradă”²¹.

Jocul de-a traversa strada pe culoarea roșie a semaforului practicat din ce în ce mai des de Irene, dintr-o nevoie de a se situa la granița dintre viață și moarte devine un gest simbolic cu statut de manifest, este un mesaj al imigrantei prin care își asumă să trăiască periculos într-o lume manipulată politic, chiar de la distanță. Incipitul textului descrie granița păzită dintre *cealaltă țară* și țara în care speră că va evada. Deși reușește să imigreze, Irene va rămâne o înstrăinată sfâșiată între două lumi, călătorind într-un singur picior, după cum sugerează și titlul, aceasta nu are cum să-și mai întregească ființa, o parte din ea fiind ciuntită pentru totdeauna de dramele pe care le-a trăit. Plecând în *căutarea identității pierdute*, Irene va găsi la capătul călătoriei doar dorința de a pleca, ea va rămâne o perpetuă rătăcitoare, asemeni jidovului rătăcitor, *Din Istoria din cutia de pantofi*. „Dorința de a dormi era ca un drog. Și dorința de a pleca departe. Să privească din fereastra unui compartiment de tren cum se scurge peisajul în dâre verzi, dispărând. Și oamenii care urcă și se așază în compartiment. Care mănâncă și dorm. Care nu trădează nimic despre ei înșiși”²².

18. *Ibidem*, p.163.

19. *Ibidem*, p. 59.

20. *Ibidem*, p. 179.

21. *Ibidem*, p. 186.

22. *Ibidem*, p. 186.

daniel cristian dumitru

„O treziră o serie de bubuituri. Cineva bătea atât de tare în ușă, încât avu impresia că urma să o smulgă din țâțâni.

- Cine e?! *strigă ridicându-se brusc în picioare.*

Din pricina sperieturii, glasul său răsunase mult mai tare și mai amenințător decât și-ar fi dorit. În plus, era amețită, iar camera părea să se rotească în jurul ei. Se clătină, dar nu căzu. Găsind pe bâjbâite un punct de sprijin, reuși să se mențină dreaptă și să-și adune oarecum gândurile – doar atât cât să priceapă că dormise puțin, mult prea puțin, și tocmai de aceea era atât de buimacă.

Cel ce lovea cu putere în ușă încetase deja bocăniturile.

- Cine e?! repetă întrebarea, de data asta pe un ton ceva mai potolit.

- Eu, cine ar putea fi? auzi răspunsul celui ce insista să intre.

Cu ochii încă mijiți, porni cu mers nesigur către ușă.

- Marian?... *întrebă încă nevenindu-i să creadă că vocea pe care o auzea era chiar vocea lui Marian Postelnicu, colegul său de serviciu.*

Crăpă ușor canatul, cât să se convingă că dincolo de prag se afla într-adevăr el.

- Nu, Moș Crăciun! Dumnezeule Mare, de un sfert de oră încerc să te sun! izbucni bărbatul, strecurându-se aproape cu forța înăuntru.

Prea adormită ca să se poată împotrivi vizitei aceleia inopinate, Ina îl lăsă să intre apoi, căscând, închise ușa în urma lui.

- Poate s-a întâmplat ceva cu telefonul, mormăi. *Cât e ceasul?...*

- Bună întrebare, spuse Marian bâjbâind prin încăperea cufundată în întuneric. Ceasul e nouă și un sfert. Iar asta înseamnă că ne rămân nici mai mult, nici mai puțin decât cincisprezece minute ca să ajungem la timp la serviciu.

- Doamne, Dumnezeule să nu-mi spui că am întârziat atât de tare! se impacientă Ina, gândind că de fapt era nouă și un sfert dimineața.

„Nici nu e de mirare că mă simt de parcă m-ar fi lovit trenul. Am luat pastila aia și am dormit ca o buturugă, fir-ar să fie!...” își spuse, judecând cu mintea încă în ceață.

- Mă bucur că în sfârșit ți-ai dat seama, spuse colegul său, căutând ceva, numai el știa ce.

- Stai puțin!... *continuă Ina sesizând abia atunci că ceva nu era în regulă.*

Ai spus că peste un sfert de oră, adică la nouă și jumătate, vom întârzia la serviciu. Dar, nu începem programul la opt?

- Care opt?... Păi, dacă ai fi binevoit să răspunzi la telefon, ai fi știut că Nae ne-a convocat de urgență. Și, apropo, *pe tine* te-a sunat prima oară și abia apoi pe mine.

- Pe mine?...

- Ca să vezi! Chiar pe tine. Nu-ți spun ce furios era când mi-a vorbit.

- Când ți-a vorbit?... Stai puțin, cine zici că era furios?

- Nae, nu de el vorbim? Poate i s-o fi întâmplat ceva, i-am zis să-l îmbunez, dar el nici vorbă de îmbunat. Urla în telefon de ziceai că-i apucat de streche: „*De ce își închide telefonul?*”

Unde crede că lucrează, de stă cu telefonul închis, la magazinul de pantofi?” Mă reped chiar acum, să văd ce-i cu ea, am insistat. Mi-a zis: „Să vă văd pe amândoi la mine în birou la nouă și jumătate. *Fix!* Niciun minut mai târziu, s-a înțeles!”. Să te ții acum, după ce o să întârziem, ce o să

ne scarmene de o să ne meargă fulgii. Zicând acestea, Marian se aplecă și ridică ceva de pe covor.

- Nae? Mă îndoiesc că Nae ne va scărmana vreodată, spuse Ina, cu gândul la șeful său, supervisorul departamentului *Relații cu publicul* al Casei de Economii și Consemnațiuni¹, unde lucra, un om bun și blând ce n-ar fi făcut rău nici măcar unei muște.

- Te îndoiești? Ce te face să te îndoiești?

Deși avea o groază de argumente pentru a-și susține afirmația, nu răspunse. Continuă să caute orbește întrerupătorul pe care, deși știa prea bine unde se afla amplasat, abia îl găsi.

Aprinse lumina.

- Aha!... Deci, de asta nu răspundeai mătăluță la telefon! exclamă Marian.

Ținea în mâna dreaptă un cablu prevăzut la capăt cu un mic ștecăr.

- Ce ți-o fi venit să-l scoți din funcțiune? continuă privind mirat cordonul din mâna sa.

Te pomenești că ai avut o vizită romantică de la care n-ai vrut să fii deranjată și l-ai uitat, așa, decuplat? Ina rămase năucă. Din dreptul ușii, unde încă se afla, privea spre o încăpere mică și scundă, cu tavan înclinat, pe care nu o recunoștea. În locul canapelei pe care se întinsese după ce înghițise pastila de Sycodil, se afla un divan cu două perne, aranjate la unul dintre capete.

Urma pufului cu care erau umplute pernele încă păstra forma capului ei. Alături de divan, se afla un lampadar cu un abajur cu ciucuri. Un paravan despărțitor acoperea jumătate din peretele din dreapta al camerei, iar pe el stăteau atârdate o pereche de dresuri și un furou dantelat. În partea opusă, pe o măsuță ovală, se afla telefonul – o piesă demnă de un magazin de antichități, pe care Marian îl puse în funcțiune introducând ștecărul într-o mică priză din perete.

Tocmai verifica conexiunea telefonică, ascultând tonul în receptorul ridicat.

- N-am... N-am avut... nicio vizită romantică, bâigui Ina, privind confuză în jur.

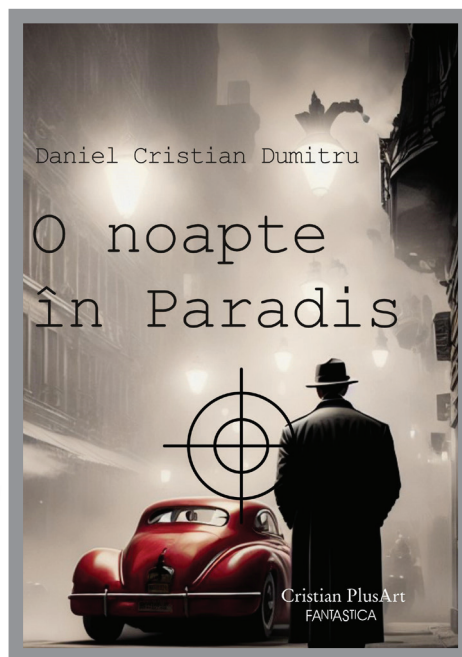
- Mie-mi spui! spuse bărbatul pe un ton șugubăț. Mmm, beție!... comentă mai apoi trecând în bucătărie și mirosind paharul din care, cu doar câteva minute mai înainte, Ina își amintea că băuse Carla. Cu beția, da, sunt de acord, continuă imperturbabil Marian, doar că băutul de unul singur... Știi cum e... Aiurea de tot! Data viitoare, cheamă și tu un prieten. Sau un coleg, mă rog...

Bucătăria, nu mai era nici ea cea pe care Ina o știa. Lipseau hota, aragazul și mobila modernă din placaj melaminat, locul lor fiind luat de o mașină de gătit cu ochiuri de fontă și un dulap cu uși vopsite, în care câteva vase păreau pierdute printre rafturile altminteri complet goale.

Privi pe fereastră.

În locul cartierului cu blocuri din beton prefabricat, descoperi acoperișurile câtorva clădiri cu două etaje, cu fațade tencuite în stil art deco și balcoane din fier forjat, încadrând o mică piațetă ce forfotea de oameni și mașini de epocă. În locul băcăniei *Alimentara*, Ina văzu un alt stabiliment, mult mai mare și mai impunător decât magazinul de cartier cu care era obișnuită. *Hotel Paradis*, scria din zeci de becuri colorate, așezate deasupra unor uși mari, din lemn masiv lângă care, pe verticală, se întindea o pictură înfățișând o oază dintr-un deșert imaginar. (...)"

Fragment din romanul „O noapte în Paradis”

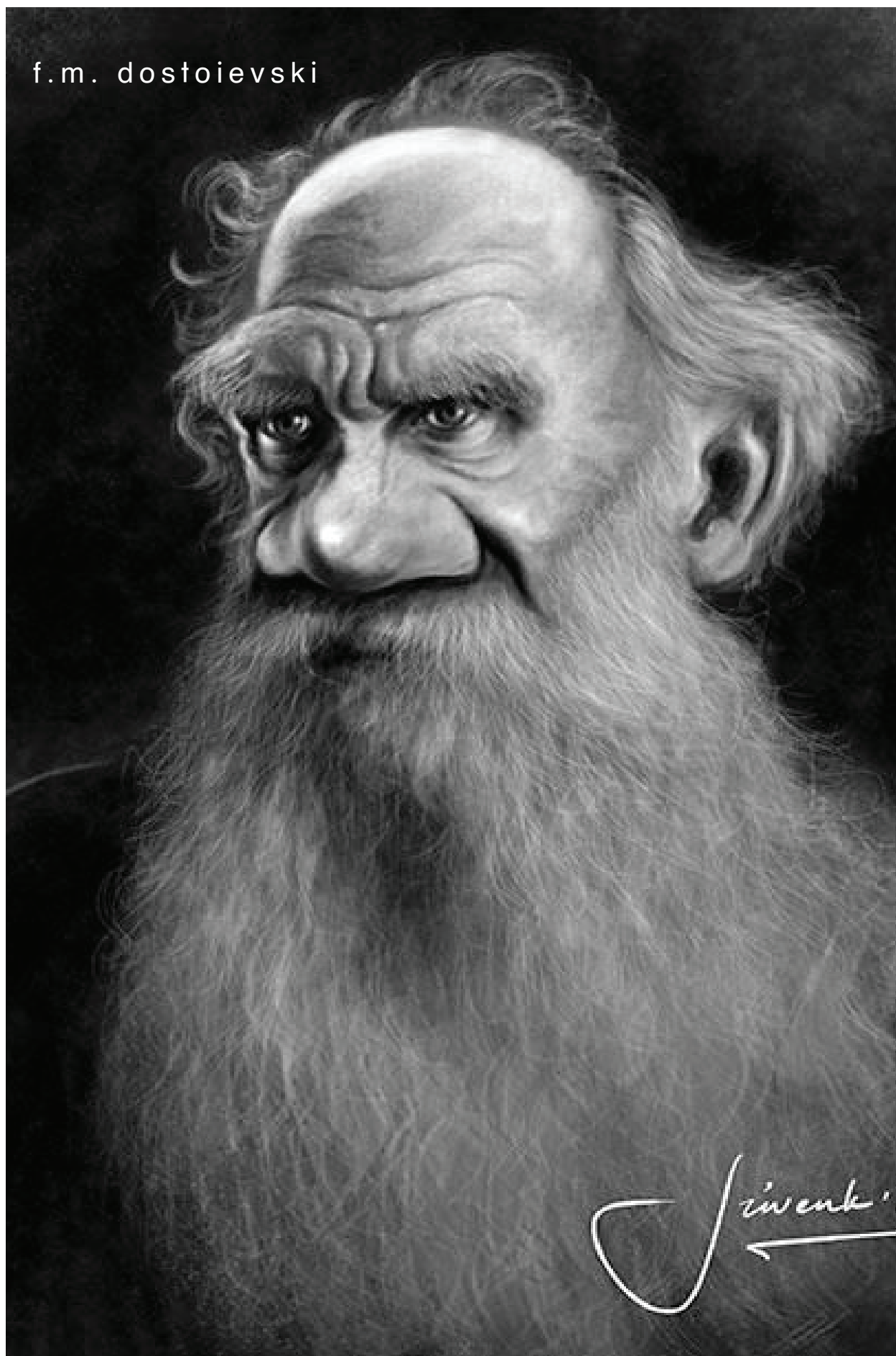

1. CEC = Casa de economii și Consemnațiuni, instituție bancară în proprietatea statului, înființată în 1864 (n.aut)

f.m. dostoievski

Nr. 1-2023

YESEURI

cornel
sigmirean

Despre aromânii din Imperiul dunărean

In the nineteenth century, the era when the elites had maximum trust in culture, the era of national identity construction through culture, when nations increasingly legitimized themselves through the number and value of individuals educated in schools and universities, a great number of Aromanian families contributed to the development of education among the Romanians, financed cultural projects for the Romanians in Transylvania, The Banat and Hungary. The nations constituted themselves around political and cultural projects. For the Romanians in the former Danubian Empire, education and the promotion of a national culture were priority projects. Cultural journals, choral reunions, cultural associations, ASTRA, the „Petru Maior” Society in Budapest, „România Jună (The Young Romania)” in Budapest enjoyed financial support from Aromanians. They offered scholarships, like the Mocioni family or the Naco family from Sânnicolaul Mare, they created foundations, such as the “Dona,” “Muctovscky” foundations, but particularly the „Gojdu” Foundations, one of the largest foundations in the Austro-Hungarian Empire. Over 1,500 intellectuals from The Banat and Transylvania were the „Gojdu” Foundation’s “work.” Nation construction for Romanians and the Aromanian patronage in the former Austro-Hungarian Empire represented inseparable elements of nineteenth century history.

Keywords:

Aromanian community, scholarship foundations, progress through education and culture.

La una dintre întâlnirile cu tinerii români care studiau la Universitatea din Pesta, potrivit ziarului „Concordia” din 1/13 iulie 1862, Emanuil Gojdu a rostit memorabilele cuvinte:

Ca fiu credincios al Bisericii mele, laud Dumnezeu că m-a crescut Român; iubirea ce am către națiunea mea neîncetat mă îmboldește a stărui în faptă, ca încă și după moarte să erup de sub gliile mormântului, spre a fi pururea în sânul națiunii mele¹.

Sunt cuvintele unui aromân, E. Gojdu!

Peste ani, reflectând asupra vieții lui Emanuil Gojdu și a rolului pe care Fundația creată de el l-a avut în viața națională a românilor din Transilvania, Banat și din celelalte provincii din arcul carpatic, economistul și istoricul Victor Jinga nota:

Exemplul lui Gojdu ne dovedește că e bine să ne situăm, de timpuriu, pe un drum anumit de gândire, sentimente și activitate, pentru nevoile firești ale ființei noastre și în hotarele intereselor și revendicărilor naționale. Și acest drum, mergând tot înainte, fără a leza interesele altora, să nu-l părăsim niciodată. Să lăsăm alte națiuni să se laude cât și cum vor, și să ne vedem în demnitate și muncă luminată-de cele bune ale noastre și de cele mai puțin bune; vigilenți și cât mai puternici. Să nu dușmănim pe nimeni, să colaborăm, dar nici un moment să nu încetăm de a fi noi înși-ne².

Un portret ideal al românului din epoca renașterii naționale!

Marele mecena al românilor din Ardeal, Banat și Ungaria s-a născut în 1802 la Oradea, ca fiu al negustorului Atanasie Popovici-Gojdu și al Anei, născută Poynár³.

Cu toate că toți biografuli lui Gojdu consideră că familia sa dinspre tată aparținea comunității de aromâni din Monarhia habsburgică, Partenie Cosma, în schița biografică a

1. Apud Ioan Lupaș, *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, pp. 243; Mircea Păcurariu, „100 de ani de la moartea marelui mecenat Emanuil Gojdu”, în rev. *Mitropolia Ardealului*, XV, 1970, nr. 4-6, p. 263.

2. Victor Jinga, „O personalitate controversată - Emanuil Gojdu”, în *Familia*, an 27 (127), nr. 2, 1990, p. 15.

3. *Enciclopedia Română*, vol. I, Sibiu, Editura W. Kraft, p. 589.

marelui mecena publicată în *Enciclopedia Română* consideră că Gojdu era român ungurean din Bihor⁴. Argumentele sale se bazează pe declarațiile avocatului Ioan Popovici din Arad, fiul unui comerciant din Beiuș, descendent al unui preot din localitatea Didești, jud. Bihor, care afirma că este înrudit cu Gojdu, pentru că de fiecare dată când acesta îl vizita la Arad îi spunea „nepoate”. Un alt argument, considera Partenie Cosma, era faptul că tatăl lui Gojdu era negustor sărac, pe când comercianții aromâni erau bogați. Mai remarcă și situația specială a tatălui său, care era căsătorit cu o româncă, Ana Poynár, în condițiile în care aromânii se căsătoreau numai cu fete de aromâni sau de greci. Dar argumentele lui Partenie Cosma nu i-au putut convinge pe biografului lui Gojdu. Marele istoric Ioan Lupaș, profesorul Teodor Neș și mai ales cercetătorul Nicolae Firu, care a publicat genealogia familiei lui Gojdu, au demonstrat originea sa aromână. Tatăl lui Gojdu, așa cum reiese și din testamentul întocmit la 25 iulie 1821, era un negustor cu o situație bună, care i-a permis să-i crească și să-i școlarizeze pe cei șase fii ai săi. Mama lui Gojdu era româncă, din familia Poynár, ceea ce l-a încurajat pe Partenie Cosma să susțină că și tatăl lui Gojdu era român, pornind de la obiceiul aromânilor de a se căsătorii numai cu fete din familii de aromâni sau greci; dar care ne era o regulă absolută. Important era să-și păstreze religia, altfel pierdeau dreptul de moștenire.

Descendența lui din tată și bunic macedoromân - afirmă I. Lupaș în monografia dedicată lui E. Gojdu - *apare destul de clar din dovezile istorice, păstrate până în zilele noastre, înfățișându-l ca pe un vlăstar viguros, răsărit din binecuvântata rădăcină care a odrăslit și rodul vieții eroice a nemuritorului Mitropolit Andrei Șaguna*⁵.

„Originea macedo-română și ortodoxă - potrivit istoricului și economistului Victor Jinga - au constituit fundamentul românismului lui Gojdu”⁶.

Familia marelui mecena Emanuil Gojdu era originară din orașul Moscopole, din Albania de astăzi. Apreciat drept „Florența Balcanilor”⁷, orașul Moscopole a reprezentat până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea cel mai important centru economic și cultural al aromânilor.

După unele surse (Pouqueville), la mijlocul secolului al XVIII-lea orașul ar fi numărat între 40 000 și 60 000 de locuitori. Potrivit însă istoricului austriac Max Demeter Peyfuss, unul dintre cei mai mari specialiști în istoria aromânilor, Moscopole avea circa 20 000 de locuitori⁸. Prestigiul orașului era dat de bogăția negustorilor săi, care controlau comerțul cu Veneția, Brindisi și Viena. Bogăția orașului, cu cele peste 12 000 de case câte i se atribuie, a adus după sine și un avânt cultural. Pe lângă celebra *Noua Academie*, aici funcționa o școală superioară greacă și o tipografie.

Începând cu secolul al XVII-lea s-a declanșat emigrarea aromânilor din Moscopole, fenomen care va culmina după anii 1769 și 1788, când orașul a fost distrus cu totul de albanezii musulmanizați, conduși de Ali Pașa de Ianina⁹. Asemenea situații au intervenit și în orașele Shipskë, Linotopë și Nicolica, amplificând valul emigrărilor de aromâni. Foarte mulți dintre ei au ajuns în Serbia, Transilvania, Ungaria, Austria, Polonia, Boemia, Moravia și chiar mai departe în Silezia, Prusia și Saxonia, dar și în Principatele Române. Stabiliți în noile patrii, unii au adoptat nume poloneze (Gabrovschi, Adamovschi, Mutovschi, Siliowschy), maghiare (Horváth, Eötvös, Baráty, Simony) sau sârbești (Rakovici, Paljevici). Mulți dintre ei și-au păstrat vechile lor nume :Derra, Mucia, Blana, Guda, Șina, Dumba, Pometa, Dumtsa, Șaguna, Mocioni ș.a.

Negustori bogați, aromânii au avut un rol major în formarea burgheziei în Europa Centrală în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. În Serbia, la cumpăna dintre secolele al XVIII-lea și al XX-lea ei au alcătuit osatura târgurilor și orașelor. Istoricul sârb Dušan Popović recunoaște că din rândul aromânilor au provenit cei mai mari filantropi sârbi: Anastasi Jević, Bozdu, Trandafil ș.a. Doi dintre cei mai mari scriitori sârbi din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea erau aromâni la origine, Jovan Sterija

4. *Enciclopedia Română*, vol. I, Sibiu, Editura W. Kraft, p. 589.

5. I. Lupaș, *op.cit.*, p. 689.

6. Mihai Drecin, „Victor Jinga despre Emanuil Gojdu ca „personalitate controversată a neamului românesc”, în vol. *Emanuil Gojdu. Bicentinar*, coord. C. Sigmirean, A. Pavel, p. 83.

7. Max Demeter Peyfuss, *Chestiunea aromânească*, București, Editura Enciclopedică, 1994, p. 16.

8. *Ibidem*, p. 16; vezi și Neagu Djuvara, „Diaspora aromână în secolele XVIII și XIX”, în vol. *Aromânii. Istorie, limbă și destin*, coord. Neagu Djuvara, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 101.

9. Maria Berényi, *Viața și activitatea lui Emanuil Gojdu 1802-1870*, p. 7.

Popović și Branislav Nušić¹⁰.

Deosebit de active au fost coloniile de aromâni în viața Monarhiei habsburgice. Cele mai importante comunități s-au creat în orașele Brașov, Sibiu, Târgu-Mureș, Cluj, Timișoara, Oradea (din Transilvania), Tokay, Diószeg, Eger, Eszék, Gyöngyös, Kecskemét, Miskolc, Pesta, Pétervárad, Szentendre, Vác, Debrecen etc. (în Ungaria), Bratislava (în Slovacia) și în Austria, în special în Viena. Numărul mare de aromâni din monarhie și mai ales forța lor economică l-a determinat pe împăratul Iosif al II-lea ca prin Patenta de toleranță din 1781 să-i ia sub protecția sa, „ca pe unii care aduceau realmente beneficii în marele comerț al statului”¹¹.

Multe izvoare care consemnează prezența aromânilor în viața monarhiei îi denumeau greci, termen pe care occidentalii îl atribuiau ortodocșilor. Probabil și ei, aromânii, acceptau această denumire, datorită prestigiului de care poporul grec se bucura în ochii Europei în timpul războiului pentru Independența Greciei. La această confuzie în denumirea lor a mai contribuit și faptul că multe dintre companiile comerciale din monarhie erau mixte, „greco-valahe”. Dar majoritatea aromânilor stabiliți în Europa Centrală au continuat să vorbească în dialectul strămoșesc, cel puțin în familie, să-și ridice școli și biserici proprii. Elocvent este, în acest sens, cazul coloniei de aromâni din orașul Miskolc. Foarte bogați, încă din 1720 erau grupați într-o colonie comercială de circa 300 de negustori, proprietari a circa 200 de case în centrul orașului, aromânii din Miskolc și-au ridicat o biserică între anii 1785-1806. În 1791 a fost sfințit iconostasul, care era cel mai frumos și mai mare din Europa Centrală¹². Cu toate că asemenea biserici, potrivit Mariei Berenyi, în imperiu erau denumite „greco-valahe”, biserica din Miskolcz s-a numit doar „valahă”.

În comunitatea de aromâni din Miskolc s-a născut mitropolitul Andrei Șaguna. După unele studii, inclusiv marele om politic maghiar Deák Ferenc (ai cărui strămoși se numeau Pescariu) ar avea originea în comunitatea de aromâni din zona orașului Miskolc. În secolul al XIX-lea, în o serie de articole din presa românească din Transilvania și Ungaria, se făceau referiri la originea aromână a lui Eötvös József, scriitor, om politic liberal, tatăl marelui fizician Eötvös Loránd¹³.

Nu ne putem pronunța cu certitudine asupra originii celor două mari personalități ale vieții politice maghiare, Deák și Eötvös, dar aromânii, prin multe alte figuri plecate din sânul lor, și-au adus o contribuție importantă la dezvoltarea economiei capitaliste a monarhiei, a culturii și civilizației acesteia.

Puține familii din Imperiul habsburgic au jucat la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului XIX rolul economic și cultural pe care l-a avut familia Sina. Primul Sina, Simeon, originar din Moscopol, s-a stabilit la Viena, unde s-a ocupat de comerț și de cultivarea tutunului, a întemeiat în capitala monarhiei o bancă, „Credit Mobiliar”, apreciată ca a doua din Austria, după banca lui Rothschild¹⁴. Fiul lui Simeon, Gheorghe Sina, prin dezvoltarea afacerilor de industrializare a bumbacului, pe care îl importa din Orient, a ajuns să domine toată industria, comerțul și mai ales finanțele din monarhie¹⁵. În anul 1818, pentru serviciile deosebite aduse imperiului, a primit rangul de cavaler. În 1822 a primit titlul de baron maghiar. Avea sa a ajuns să cuprindă 99 de domenii cu 240 000 iugăre. A avut palate în Ungaria, Austria, Grecia, Italia, (la Veneția) și în Paris¹⁶. A fost, împreună cu Szecheny István, Rotschild Salaman și Wodianer Samuel József, acționarul principal la construirea „Podului cu lanțuri” peste Dunăre¹⁷. Fiul lui Simeon, Gheorghe, moștenitorul mării averi, a contribuit la înființarea Creditului Agrar Ungar, la promovarea căilor ferate și a navigației cu vaporul, la crearea Muzeului Național, a Academiei Comerciale, a Teatrului Național, a Conservatorului, a Casinei Naționale și a altor asemenea instituții, dar în primul rând a contribuit la ridicarea Palatului Academiei Maghiare de Științe¹⁸. A fost membru în comitetul de direcție al Academiei Maghiare, la întemeierea acestei importante instituții a științei și culturii maghiare donând suma de 80 000 de florini. Importante sume de bani a donat și pentru Academia din Atena, 1 000 000 de florini. Grecia l-a și numit, de

10. N. Djuvara, *op.cit.*, p. 111

11. Maria Berenyi, *Cultura românească la Budapesta în secolele al XIX-lea*, p. 5.

12. *Idem*, „Colonia macedoromână din Miskolc și familia Șaguna”, în *Simpozion*, Giula, 1998, p. 22.

13. V. Păcățianu, *op.cit.*, vol. IV, Sibiu, 1906, pp. 85-88.

14. Carl E. Schorske, *Viena fin de siecle. Cultură și politică*, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 118.

15. *Ibidem*, p. 4.

16. Maria Berenyi, „150 de ani de la inaugurarea Podului cu lanțuri. Rolul familiei Șina în spiritul cultural și financiar ungar”, în revista *Lumina*, 1999, p. 3.

17. Vajda Pal R., *A Lánchíd Története*, Budapest, Szikra Kiadás, pp. 23-29.

18. Maria Berenyi, *Personalități marcante în istoria și cultura românilor din Ungaria (secolul XIX)*, Giula, 2013, p. 39.

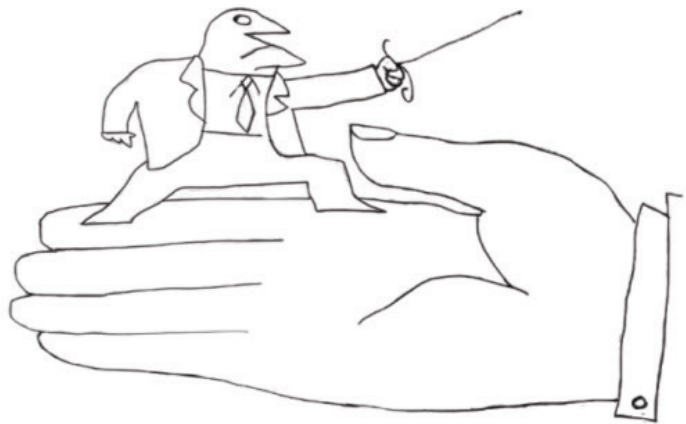

altfel, ministru la Viena, München și Berlin. Una dintre fetele lui s-a căsătorit cu ducele Castries, cumnatul președintelui Franței, Mac-Mahon. Victor Papacostea, într-o carte despre civilizația românească și civilizația balcanică, scria: *În fața acestei mărețe opere, un glumeț ar putea spune, că baronul Sina a întemeiat... cu ajutorul ungarilor - statul maghiar însuși*¹⁹.

O altă familie celebră la Viena era familia Dumba. Nicolae Dumba a fost senator imperial și consilier intim al împăratului Francisc Iosif. Mare filantrop, ca majoritatea aromânilor, a fost patronul Școlii de Pictură din Viena, vicepreședinte al Societății de muzică, patron al Societății „România Jună”. Un membru al acestei familii, Konstantin Dumba, prieten cu Gustav Klimt, în timpul Primului Război Mondial a fost ambasadorul Austro-Ungariei la Washington²⁰.

La Budapesta, la cumpăna dintre secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, a trăit Cristofor Naco, proprietarul unei moșii la Sânnicolaul Mare. Pe această moșie, un țăran a descoperit din întâmplare celebrul tezaur pe care Naco l-a dăruit împăratului Francisc I, pentru această faptă primind rangul de grof. Și el a fost un mare filantrop, prin testamentul redactat în 1799 la Viena a destinat o parte din averea sa pentru scopuri culturale²¹.

Din categoria acestor mari proprietari și în același timp mari mecenați îi amintim pe Gheorghe Constantin Roja, Atanasiu Gabrovsky (unchiul lui Șaguna) înnobilit cu titlu de Nobil de Apadia, familia Mocioni din Banat, originară din Moscopole, stabilită în Ungaria în secolul al XVIII-lea. A adunat o avere impresionantă prin activități în comerț și industrie, fiind proprietară a peste 28 124 de iugăre de pământ, cu palate în Budapesta, Foeni și Vlaikevce (azi Serbia), susținătoare a culturii și a bisericii naționale. Cel mai celebru membru al familiei a fost Alexandru Mocioni (1841-1901), jurist, compozitor, om politic, președintele Partidului Național Român din Banat, deputat în Parlamentul de la Pesta. În epocă s-a bucurat de notorietate familia Manu de Clisura, (ai cărei membri erau mari proprietari și comercianți), din rândul lor, în 1880, s-a ales primarul Budapestei.

Multe dintre clădirile importante ale capitalei Ungariei, cu mai multe etaje, au aparținut familiilor Naco, Sacellari, Grabovski, Lyka, Naum Bozda, Elias, Blaha ș.a²².

Stabiliți pe parcursul secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea în provinciile Monarhiei habsburgice, aromânii, prin natura afinităților etnice și confesionale, s-au integrat în mișcarea națională a românilor din Banat și Transilvania. Opera corifeilor Școlii Ardelene, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Ioan Budai-Deleanu, Samuil Micu, a avut o influență covârșitoare în acest sens, contribuind la nașterea conștiinței naționale în rândul aromânilor pe temeiul originii comune latine. Din rândul lor s-au ridicat personalități ca Andrei Șaguna și Emanuil Gojdu, care au contribuit prin viața și faptele lor la renașterea bisericii și a națiunii române.

Cunoscutul sociolog Leon P. Baradat consideră că *”Naționalismul este cea mai puternică idee politică din ultimii 200 de ani. Are impact însemnat asupra oricărei persoane din orice societate modernă...Milioane de oameni au fost sacrificați și au murit, proprietăți au fost distruse și resurse au fost jefuite în numele statului. Totuși, unii oameni s-au ridicat pe culmile nobile și au cunoscut și au adus contribuții mărețe la progresul umanității în numele statulunațiune”*²³.

Ca urmare, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea,

19. *Ibidem*, p.39.

20. Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 293.

21. Maria Berenyi, *Aspecte național-culturale din istoricul românilor din Ungaria (1785-1918)*, Budapesta, Cărțile „Dunărea” Tankonyvkiado, 1990, p. 73.

22. Maria Berenyi, *Poveștile caselor. Români în Buda și Pesta*, Budapesta, 2011; *Idem*, „Cultura românească la Budapesta în secolele al Budapesta”, în *Almanahul 2000. XIX-lea*, Budapesta, 2000, p. 12; Emil Bodircă, „Clădiri impozante a macedoromânilor”, în *Publicație a societății culturale a românilor din Budapesta*, pp. 135-1361.

23. *Într-o primă variantă, studiul a apărut în vol. *Intellectualii. Ideologii și destin politic*, coord. Cornel Sigmirean, Târgu Mureș, Arhipelag XXI, 2015, pp.13-46.

în întreg spațiul Europei Centrale și de Sud-Est, elitele intelectuale au generat mișcări de revendicări politice în numele identității naționale, fiecare națiune străduindu-se să-și descopere un trecut cât mai strălucit. Formarea etniilor, trecutul cu miturile fondatoare și legendele populare erau activate sau reactivate²⁴. Așa cum arată P. Ricoeur, „o națiune se formează în jurul unei memorii comune, pentru că memoria socială este componenta temporală a identității naționale, fiind totdeauna conjugată cu evaluarea prezentului și proiecția viitorului”²⁵. Formula, suntem unul dintre (sau printre) cele mai vechi popoare nu a lipsit din arsenalul istoriilor naționale²⁶. Istoricii slavi și unguri și-au descoperit un trecut glorios în Evul Mediu, când au cunoscut perioade de afirmare politică.²⁷ Istoricii români au investigat trecutul antic, fiindcă în acea epocă au descoperit momente de glorie ale originii lor, revendicându-se din daci, dar mai ales din romani. Cărturarii ardeleni, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Ioan Budai Deleanu și Petru Maior, inspirându-se din opera învățatului Dimitrie Cantemir, au susținut originea romană a poporului român și continuitatea lui neîntreruptă în Dacia. Națiunile se construiesc în jurul unor priete politice și culturale. Pentru români din fostul Imperiu dunărean educația, promovarea unei culturi naționale erau proiecte prioritare care au avut în aromâni printre cei mai mari finațatori. Reviste de cultură, reuniuni corale, asociații culturale, ASTRA, Societatea „Petru Maior” de la Budapesta, „România Jună” de la Budapesta s-au bucurat de sprijinul financiar al aromânilor. Ei au acordat burse, cum a fost familia Mocioni sau familia Naco de la Sănnicolaul Mare, au creat fundații, cum au fost fundațiile „Dona”, „Muctovscky”, dar mai ales Fundația „Gojdu”, una din cele mai mari fundații din Imperiu. Peste 1500 de intelectuali din Banat și Transilvania au fost „opera” Fundației „Gojdu”. Printre bursierii fundației s-au numărat (în perioada interbelică): 22 de primari, 24 de prefecti, 21 de senatori, 40 de deputați, miniștri, secretari de stat, doi prim-miniștri, O. Goga și P. Groza, 38 de profesori universitari, I. Lupaș, Silviu Dragomir, Ilie Minea, Sabin Oprean, autorul lucrării *Terra Siculorum*, Sextil Pușcariu, Andrei Oțetea, Victor Babeș, C. Daicoviciu, Marius Sturza ș.a., un mare inventator, Traian Vuia²⁸. Dintre bursierii fundației, 19 au devenit membri ai Academiei Române. Aromânii au finanțat construirea de biserici în principalele orașe din Transilvania și din Ungaria. De exemplu la Târgu Mureș, unde la 1750 s-a ridicat o biserică din lemn, care a ars în 1780.

Aromânii au fost oameni întreprinzători, influenți, unii asociați elitelor maghiare, dar care au reprezentat factorul mobilizator pentru miile de tineri aflați la studii, pentru demnitatea unei națiuni care-și fixa elementele identitare atât în trecutul glorios, cât și oamenii de succes, influenții în societatea fostului Imperiu dunărean. În secolul al XIX-lea, perioada maximei încrederi a elitelor în cultură, a construcției identităților naționale prin cultură, când națiunile se legitimau tot mai mult prin numărul și valoarea oamenilor instruiți prin educație, numeroase familii de aromâni au contribuit la dezvoltarea învățământului în rândul românilor, au finanțat proiecte culturale ale românilor din Transilvania, Banat și Ungaria. Construcția națiunii la români și mecenatul aromânilor din fostul Imperiu austro-ungar au reprezentat elemente inseparabile ale istoriei din secolul al XIX-lea.

24. Sergiu Mișcoiu, *Formarea națiunii. O teorie socio-constructivistă*, Cluj-Napoca, Editura Efes, 2007, p.15.

25. Simona Nicoară, *Națiunea modernă. Mituri, simboluri, ideologii*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2002, p.105.

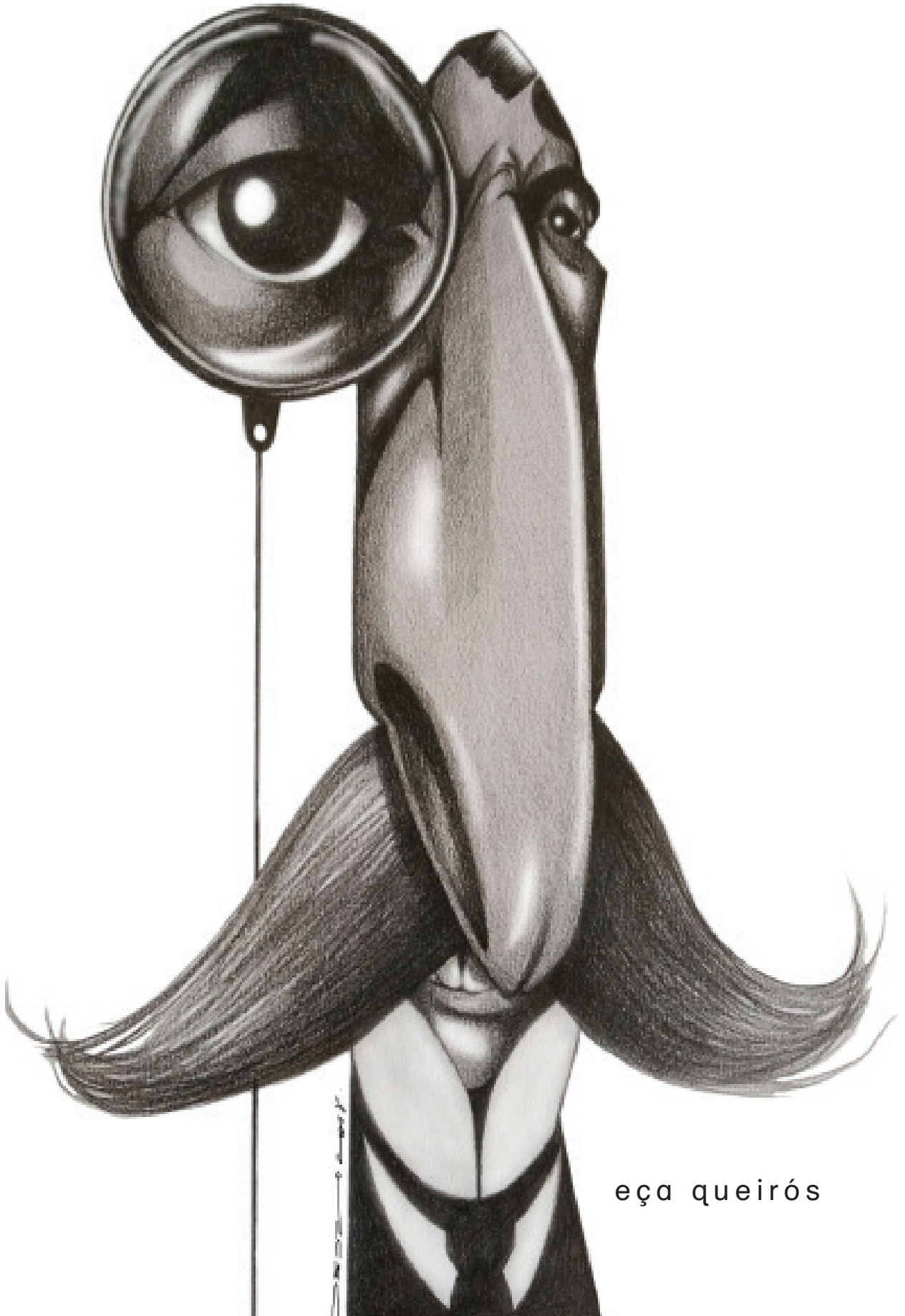
26. *Ibidem*, p. 125.

27. Camil Mureșanu, *În templul lui Ianus. Studii și gânduri despre trecut și viitor*, Cluj-Napoca, Editura Cartimpex, 2002, p.248.

28. Cornel Sigmirean, Aurel Pavel, *Elite și națiune: Fundația „Gojdu” 1871-2008*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2018, Cluj-Napoca, pp.79-98.

Nr. 1-2023

YESEURI

eça queirós

daniel
dieaconu

Valea Bistricioarei – Repere istorice la granița veche a Moldovei¹

I. Scurtă prezentare de geografie fizică și umană.

Valea Bistricioarei, care izvorăște din munții Călimani din zona comunei Bilbor, are un curs sinuos printre munții Giurgeului, Ceahlăului și Bistriței, vărsându-se în Lacul „Izvorul muntelui” sau în Bistrița, în funcție de cantitatea de precipitații a perioadei. Formează împreună cu afluenții ei mai multe micro-depresiuni și culoare depresionare în care s-au format așezări umane. Din punct de vedere al tipologiei așezărilor avem, după formă, micro-depresiunile valea Bistricioarei (Bilbor, Ceahlău) și culoare depresionare (Culoarul Capu Corbului-Corbu și Culoarul Tulgheș-Pintic, Culoarul Bradu-Grințieș). Structura bicompartimentată este prezentă la Borsec (Borsecul de Sus, mai restrâns în partea nordică și Borsecul de Jos sau Tinoave, mai extins în partea de sud), iar pentru Corbu un bazinet la Capu Corbului, situat la confluența pârâului Vinului cu Bistricioara și Corbu, pe confluența pârâului Corbu și Barasău cu Bistricioara, și respectiv culoarul depresionar Tulgheș cu bazinetul depresionar Pintic.

Cu privire la așezările din acest uluc depresionar, factorii determinanți în conturarea componentei de habitat a acestui microsystem regional sunt relieful, care a permis o valorificare intensă a spațiului depresionar propriu-zis cât și a zonelor montane înconjurătoare, un alt factor care a influențat răspândirea vetrelor de așezări a fost apa, element vital pentru comunitatea umană și pentru desfășurarea activităților social-economice. O oarecare influență asupra apariției și dezvoltării localităților din zonă a avut-o și flotația de pe Bistricioara și afluenții mai mari, alături de posibilitățile de pescuit, topitul inului și a cânepii, valorificarea apelor minerale. Pădurea a reprezentat un factor esențial în evoluția și dezvoltarea acestei microregiuni intracarpate, acțiune îndelungată de defrișare, deosebit de activă în ultimele două secole favorizând apariția unor terenuri propice pentru vetre, fânețe și pășuni, acțiuni reflectate în toponimia locală. Din punct de vedere al formei vetrelor așezărilor, majoritatea acestora au o formă neregulată, ce denotă ocuparea spontană a spațiului, acestea extinzându-se progresiv în diferite perioade istorice, existând cazuri în care unele așezări mai mici au fost înglobate în cele mai mari, unindu-se între ele în urma extinderii teritoriale. Forma aproximativ circulară se poate sesiza la satul Răchitiș, situat în partea de SE a localității Bilbor. De-a lungul Văii Bistricioarei, dar mai ales a căilor de comunicație principale, apar deseori vetre sau nuclee de așezări sub formă alungită, liniară (Bilbor, Corbu și Tulgheș sau Grințieș). Cele mai multe dintre așezările acestui spațiu au o textură liniar-tentaculară, gospodăriile fiind dispuse fie în lungul văilor, fie în lungul drumurilor principale ce le străbat (Bilbor, Capu Corbului, Corbu, Tulgheș, Hagota, Recea, Pintic, Grințieșu Mare, Bradu, Bistricioara), iar textura radiară este întâlnită și mai puțin, în cazul Borsecului. Pe baza celor afirmate putem preciza că așezările sunt de tipul adunat-alungit.

Agricultura reprezintă una din principalele componente ale economiei ulucului depresionar analizat, reprezentând principalul furnizor de alimente pentru populație și de materii prime pentru industria ușoară și alimentară, cât și un important factor generator de peisaje umanizate. Forma de agricultură specifică ulucului depresionar este una de subzistență, nefiind una dintre cele mai rentabile.

1. Dr. Daniel DIEACONU, Centrul de cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Europeană al Universității din București; Școala Gimnazială Grințieș, Neamț.

Condițiile naturale, în special cele climatice pentru agricultură în general sunt nefavorabile, fapt care contribuie hotărâtor la slaba diversificare a producției agricole. Iernile lungi, verile deseori răcoroase, precum și producerea la date prea timpurii și prea târzii a înghețurilor la sol, reduc considerabil perioada de vegetație a plantelor. Datorită climatului umed și răcoros, cartoful este principala plantă de cultură, acesta constituind un element de bază pentru alimentația populației din zonă, considerat ca fiind „a doua pâine a localnicilor”. Cultura porumbului întâlnită numai în gospodăriile locuitorilor situate pe cursul mijlociu și inferior al Bistricioarei, vale mai însorită având în vedere dispunerea acesteia pe direcție vest-est. La Corbu și Tulgheș se cultivă un soi de porumb cu știuletele mic (cioncantin mic, soiul de Hangu), cu durată scurtă de vegetație. Deși producțiile la hectar sunt modeste, localnicii care au suprafețe mai mari de teren arabil îl cultivă pentru a asigura hrana păsărilor și a porcinelor. Mulți dintre locuitori au fost siliți să se îndrepte spre exploatarea lemnului: tăiere, cărăușie, plutărit, în vechime cu ajutorul haiturilor, plutărindu-se și pe Bistricioara până aproape de Tulgheș. Creșterea animalelor rămâne în continuare una dintre îndeletnicirile de bază ale localnicilor, mai ales în ceea ce privește păstoritul, o ocupație din vechime, păstrată și astăzi, funcționând în zilele noastre mai multe asociații ale crescătorilor care populează cu oi și vaci munți regiunii, stânele ajungând câteodată să adune peste 1000 de oi. Se crește soiul țurcană, specific zonei, dar și țigaia, adusă de păstorii itineranți ².

II. Istorie și demografie pe valea Bistricioarei.

Mărturiile arheologice arată prezența omului încă din preistorie; cele mai vechi artefacte datează din paleoliticul superior, vârsta gravettiană: s-au găsit uneltele microlite de la Bistricioara, în mai multe locuri, Ceahlău sat, Grințieș-Lutărie și Grințieș – Bradu, Pârâul lui Oloi³.

Din epipaleolitic datează atelierul litic de la Ceahlău-Scaune, iar din epoca bronzului artefactele descoperite la Tulgheș și Grințieș. La Grințieș, ultima comună a județului Neamț, în partea sa vestică, pe valea Bistricioarei, s-a descoperit o seceră de bronz în prundișul râului amintit, care se află astăzi la Muzeul de Istorie și Arheologie din Piatra-Neamț⁴. Din perioada clasică a civilizație dacice și din perioada carpică s-au descoperit dovezi arheologice la Ceahlău și Borsec⁵.

Valea Bistricioarei avea din vechime rolul de trecătoare dinspre zonele de șes ale Moldovei spre Podișul Transilvaniei, de la Târgu și Cetatea Neamțului spre Toplița sau Ditrău și Gheorgheni. Era drumul ciobanilor transumanți ardeleni numiți țuțuieni, care au trecut pe aceste locuri până pe la 1870, când acest fel de păstorit a început să decadă. Mergeau spre șesurile Nistrului sau Bugului și de multeori arendau munți în zonă. Unii dintre ei s-au stabilit pe aceste locuri, existând încă nume ca Țuțuianu, Bârsanu etc. De la Cetatea Neamțului pornea un drum peste dealul numit Petru Vodă (în memoria lui Petru Rareș) până la Largu, de unde se putea urma valea Bistricioarei, prin pasul Prisecani spre Ditrău și Toplița. Tot din Târgu-Neamț pleca cea mai importantă cale spre Transilvania, drum de care, ce străbătea Dealul Doamnei și ajungea la Hangu, de unde, prin Răpciuni, se mergea prin aceeași trecătoare Prisecani. De la Piatra lui Crăciun se urma „drumul plutașilor” până la Hangu și tot din Piatra, pe valea Biczului, prin pasul Pângărați, se ajungea la Gheorgheni, în Țara Giurgeului. Vama la Prisecani apare spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar în veacul al XIX-lea sunt consemnate importante treceri de „producturi” prin „Zăstava Prisăcani”⁶. Drumurile care tăiau de-a curmezișul cursul Bistricioarei, folosind văile afluenților ei, făceau legătura cu Secuimea și prezentau în vechime mai mult un interes militar. Lipsa unor stațiuni

2. G.B. Tofan, *Depresiunile mici, factori și componentă a umanizării (antropizării) grupei centrale a carpaților orientali studiu de caz: componenta nordică a ulucului depresionar (Drăgoiasa-Glodu-Bilbor-Secu-Borsec-Corbu-Tulgheș)* Teză de doctorat. Rezumat, Cluj-Napoca 2012, p. 5-11; D. Dieaconu, I. Săndulache, *Ceahlăul, realitatea unui mit*, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2008, Capitolul „Economia regiunii”, p. 156-168

3. *Neamțul, ținutul tezaur*. Monografie, coord. D: Dieaconu, E. Preda, I. Săndulache, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2019, p. 234

4. M. Petrescu-Dâmbovița, *Contribuție la problema sfârșitului epocii bronzului și începutul epocii fierului în Moldova*, în „Studii și Cercetări de Istorie Veche”, IV, 1953, 3-4, p. 463

5. D. Dieaconu, I. Săndulache, *Ceahlăul, realitatea unui mit*, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2008, p. 47

6. D. Dieaconu, *La poale de Ceahlău. Oameni, locuri, fapte – între istorie și legendă*, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2006, p. 39

vamale în regiune sau în apropierea ei ne arată că negustorii preferau să-și transporte mărfurile pe căi cât mai lesnicioase. Cine voia să meargă la Hangu și, de aici, mai departe în Transilvania, foloseau drumul ce urca de la Târgu Neamț la Plotun și, apoi, peste Petru Vodă cobora la gura Largului și, mai departe, urma cursul Bistricioarei și trecea prin pasul Tulgheș spre Gheorgheni. Putea să bată și drumul care din valea plină de sate a Cracăului, trecea pe la Mitocul Bălan și Audia în valea Bistriței. Mocanii cu turmele lor puteau și ei să pătrundă și pe alte căi. Pentru întoarcere plutașii de pe Bistrița preferau un anumit drum: „drumul plutașilor”⁷.

Din timpul „Eului Mediu întunecat”, mărturiile istorice sunt puține. Marea invazie a mongolilor din 1241-1242 a adus corpuri expediționare și pe valea Bistricioarei. După cum o consemnează mărturiile contemporane, românii din pasuri au încercat să reziste tătarilor împreună cu cumanii și au fost înfrânți, într-un astfel de context trupele comandantului Cadan distrugea cetatea feudală de la Bâta Doamnei, lângă Piatra-Neamț de astăzi și pornea spre Transilvania prin pasul Tulgheș⁸. Odată cu primii mușatini, Moldova capătă granițe, reușind să stopeze politica expansionistă a regatului maghiar. Hotarele erau stabilite la „cumpăna apelor”. Valea Bistricioarei devenea parte a unei importante trecători ce făcea legătura între Moldova și Transilvania. În aceste locuri erau trimiși străjerii și plăieșii graniței sa iscoadele domnitorului, existând în permanență pericolul maghiar. Continuator al politicii lui Petru I Mușat de a contracara tendințele expansioniste ale Ungariei, Ștefan I Mușat – care fusese sprijinit pentru a accede la tron de dinastia Jagellonă, a reluat relațiile suzerano-vasalice cu aceasta, astfel că la 6 ianuarie 1395 el a recunoscut suzeranitatea poloneză „în numele poporului Țării Moldovei”. Condițiile stipulate au prevăzut printre altele participarea domnului cu armele împotriva oricărui dușman al Poloniei, chiar și „împotriva craiului Ungariei”⁹. Regele maghiar pregătește o expediție de pedepsire. Trupele ungare nu au putut forța trecătorile Carpaților pe la Tulgheș și Bicaz, aici rezistând plăieșii graniței și alți ostași moldoveni. Privilegiile acordate de rege fraților Ștefan și Ioan de Kanisza, în 1397 și 1401, relatează că Ștefan, comitele secuilor, în fruntea cetelor din avangardă a purtat în prima jumătate a lunii ianuarie lupte grele pentru forțarea pasurilor din munți, întărite și apărate cu dârzenie de moldoveni. De aceea, Ștefan de Kanisza a fost obligat să se înapoieze la Cherestur (Cristuru Secuiesc), unde se afla regele la 3 și 4 ianuarie și apoi, prin Odorhei (la 9 ianuarie), să se îndrepte spre Oituz, pentru a deschide restul oștilor regale calea spre Moldova. După forțarea Oituzului, regele, mândru de rezistența arcașilor moldoveni, a ținut să ajungă la Piatra lui Crăciun pentru a pedepsi pe străjerii satelor de munte și a le distruge întăriturile. La 30 ianuarie, Sigismund de Luxemburg dădea „dinaintea orașului Piatra lui Crăciun” (ante villam Karachonow) un privilegiu, pentru a face demonstrație de putere. Ridicându-și tabăra a doua zi, oștile și-au continuat drumul spre Târgul Neamțului și la 3 februarie se aflau în fața Cetății Neamțului, pe care n-au putut-o cucerii. Fortificațiile cetății apărate cu bărbăție de luptătorii de la Vânătorii Neamțului au obligat pe rege și oștile sale la ridicarea asediului, iar ambuscada pregătită în pădurile de la Ghindăoani, în 5 februarie, au grăbit retragerea prin Piatra spre Oituz¹⁰. Altă cronică spune că ungurii au fost siliți să plece de la Târgu-Neamț pe „Calea Mare”, prin valea Cracăului, spre Hangu. În latura acestui drum, pe dealul Doamna, deasupra Audiei, străjuia o „palancă”, sau – cum i se mai spunea – o „posadă”, adică o întăritură rudimentară de pământ și lemn. Localnicii au atacat de acolo trupele aflate în retragere, pricinuindu-le însemnate pierderi. De acolo, oștile maghiare au pornit pe valea Bistricioarei spre Toplița și Reghin¹¹.

Anul 1467 a fost unul crucial pentru istoria Moldovei lui Ștefan cel Mare, care în preajma

7. C. Cihodaru, *Satele din regiunea Hangu-Bicaz* (sec. XIV-XVIII), în „Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza” Iași, Seria Istorie-Filozofie, nr.12, 1966, p.13

8. V. Spinei, *Les relations de la Moldavie avec Byzance et la Russie au premier quart du IIe millénaire à la lumière des sources archéologique*, în „Dacia” N.S., 19, 1975, pp. 237-240, V. Spinei, *Moldova în secolele XI-XIV*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1970, p. 45

9. P. Otu, M. Soreanu, A. Dușu, A. Madgearu, *100 de mari bătălii din istoria României*, Ed. Orizonturi, București, 2009, pp. 56-57

10. I. Minea, *Principatele Române și politica orientală a împăratului Sigismund de Luxemburg*, București, 1919, p. 51; Radu Manolescu, *Campania lui Sigismund de Luxemburg în Moldova* (1935) în *Analele Universității București, Seria Științe Sociale Istorie*, Anul XV (1966), pp. 59-73.

11. *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI*, publicate de I. Bogdan, ed. P.P. Panaitescu, București, 1959, p. 48.

Crăciunului, la Baia, repurtează o strălucitoare victorie, învingând oastea trufașului rege maghiar Matei Corvin, care petrecea în târgul ce luase foc din patru părți. Regele, înfrânt și rănit de un vârf de arbaletă, își află scăparea în defecțiunea călărimii moldovene (condusă de vornicul Isaia, cumnatul domnului, care nu taie calea de retragere a ungarilor) și alege calea mai scurtă spre Transilvania, peste „Calea Mare”, pe drum anevoios. Mai mult, pe drumul de retragere, spune cronica, localnicii au ripostat din palânci și au blocat drumul cu arbori, silind pe rege să renunțe la care, bagajele grele și la 500 de tunuri, îngropate pentru a nu intra în posesia moldovenilor. Regele, transportat pe o targă, scapă pe drumul Tulgheșului în Giurgeu. Ștefan îi va pedepsi exemplar pe trădători, tăindu-le capetele chiar în ziua de Crăciun, începând chiar cu cumnatul său¹². O altă opinie, a lui Alexandru Gonța, merită menționată. Bătut crunt de către Ștefan cel Mare, Matei Corvin hotărăște retragerea ungarilor, a oștilor conduse de el însuși, nu pe drumul mare, pe care venise și înaintase, „ci pe poteci strămte, prin satele Bogata, Bogdănești, Târgu-Neamț, de unde prin Pipirig-Poiana-Teiului-Gura Bistricioarei -, pe o distanță de numai 52 km de la Baia și prin pasul Prisăcani-Tulgheș, s-a intrat în Transilvania, fără cai, care și fără nici un tun, ci pedestru (...). Aceasta se întâmpla la 14 decembrie 1467”¹³. Acțiunea lui Matei Corvin, cerută și sprijinită de Petru Aron, se sfârșește cu un eșec, dar fostul domn perseverează în încercările sale și, peste trei ani, la 1470, stângând trupe de mercenari, urmează același drum, mizând pe surpriză. Dar, prudentul voievod Ștefan cel Mare, înțelegând importanța supravegherii și apărării trecătorii, realizează un eficient sistem de iscoade și plăieși, astfel că atu-ul numit surpriză este pierdut și Petru Aron este înfrânt la Orbic, lângă Buhuși. Ba mai mult, el este prins și încapă pe mâna călăului, fiind decapitat¹⁴.

Petru Rareș se implică în războaiele pentru tron din Transilvania, încă din primul său an de domnie – 1527. Este de partea habsburgilor sau de partea domnitorului ardelean, dar în principal pentru a mări posesiunile transilvane ale tatălui său. Într-o campanie în Ardeal a intrat în secuime prin pasurile Bicaz și Tulgheș mizând pe surpriză și în șase zile „Țara Secuilor a fost făcută una cu pământul”. S-a considerat de altfel stăpân al Ardealului și în timpul său au fost desființate vămile din pasurile Bicaz, Tulgheș și Ghimeș. Dar, detronarea sa din anul 1538 încheie această stare de fapt¹⁵. În vremurile lui Alexandru Lăpușneanul, un oarecare Ștefan, numit Măzgă, la 1566, pretinzând că este os domnesc și cerând drept la domnie, strânge oaste „de strânsură”, lefegii, ciobani, haiduci și intră dinspre Tulgheș, mizând pe surpriză. Dar plăieșii și iscoadele Lăpușneanului îi dau de știre, și oștenii domnești îi înving cu ușurință pe „haiducii” lui Măzgă, care ajunge sub securea călăului¹⁶. Dintr-o scrisoare a lui Aron Vodă Tiranul către bistrițeni aflăm că la sfârșitul secolului al XVI-lea tot bazinul Bistricioarei și al Bicazului aparțineau Moldovei, cel mai avansat punct ardelenesc spre răsărit era Pricica. În timpul scurtei domnii a lui Mihai Viteazul în Moldova (mai-septembrie 1600) vămile din trecătorile Tulgheș și Bicaz au fost deființate¹⁷. Dintr-o hotarnică a satului Mânjești de la 1609 se poate vedea că Hangul avea hotare fixate din timpuri vechi. Numai spre munte proprietatea acestor sate nu era delimitată, căci, „munții i-au ținut împreună, cu fânaț, cu păscut, cu paza muntelui de oameni răi, cu straja despre Țara Ungurească”. Satele erau conduse de juzi, cneji sau vătămani aleși de obște și răspunzători față de pârcălabii de la Neamț sau de vornicii de la Piatra. Locuitorii lor răspundeau colectiv de îndeplinirea obligațiilor față de domnie¹⁸.

Dimitrie Cantemir a scris „Descrierea Moldovei” în 1716, dar prezenta realități dinainte de domnia sa (1711). Se spune că ar fi ajuns în 1699 la muntele Ceahlău, dar citind descrierile sale ne dăm seama că a folosit scrierile altor călători. Nu menționează decât puține sate, schiturile, mănăstirile, dar, important, realizează o hartă a Moldovei arătând că granița era la „cumpăna apelor”. Pe „Harta Geografică a Moldovei”, alcătuită de Dimitrie Cantemir și descoperită și comentată de George Vâlsan, se văd numeroase sate pe

12. Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 106

13. A.I. Gonța, *Strategia lui Ștefan cel Mare în bătălia de la Baia* (1467), „Studii – Revista de istorie”. Tom 32, Nr. 6, Ed. Academiei RSR, București, 1967, p. 1133, 1137

14. C. Cihodaru, *Observații pe marginea izvoarelor privind unele evenimente din istoria Moldovei între anii 1467-1474*, în „S.C.S.”, Iași, secția Istorie, VIII(1957), 1, pp. 14-15

15. T. Chindea, *Contribuții la istoria românilor din Giurgeul Ciucului*, Ed. Kahan, Gheorgheni, 1929, p. 11, 59

16. Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 192

17. T. Chindea, *Contribuții la istoria românilor din Giurgeul Ciucului*, p. 65

18. T. G. Bulat, *Documentele Mănăstirii Văratec (1497-1836)*, p. 137-139.

văi și îndeosebi se constată de aici, ceea ce de altfel și documentele mai vechi ne confirmă, că județul Neamț, mai demult, cuprindea și satele ardelen: Bicazul, Tulgheșul, Corbu și Bilborul, întinzându-se la apus până la obârșia apelor, care curg încoace; spre nord, atingea râul Moldova; spre sud urma o linie cu mult mai jos de Tazlău și spre răsărit mergea până în apropierea Siretului¹⁹. Teritoriul pe care se afla valea Bistricioarei a aparținut domeniului domnesc, apoi mănăstirilor mari ale Moldovei (Neamțul și Bistrița), apoi unor noi ctitorii monastice (Mănăstirea Hangu și Mănăstirea Pionul), care și l-au disputat cu boierii din marea familie a Cantacuzinilor²⁰. Se produc încălcări și la hotarele cu Transilvania. La 29 septembrie 1715 conducătorii districtului Gheorgheni reclamau guvernatorului Transilvaniei că Ilie Cantacuzino din Moldova ar fi pus stăpânire, în timpul răscoalei lui Rakoczi, pe munții Tulgheș și Corbul, aparținând satelor Gheorgheni, Strâmtura și Chilieni. Domnul îi luase de la văduva lui Cantacuzino și îi dăduse Mănăstirii Hangu. Plângerea aceasta era adusă la cunoștința domnului Mihail Racoviță, care – la 10 aprilie 1716 – cerea vicejudecătorului din Gheorgheni să trimită, după 23 aprilie, delegați spre a forma o comisie mixtă pentru cercetarea neînțelegerilor dintre locuitorii din Hangu și cei din Gheorgheni pentru stăpânirea Munților Tulgheș și Corbul. Izbucnirea războiului austro-turc, din 1716, a întrerupt tratativele, iar certurile au continuat și după încheierea păcii de la Passarowitz. În 1723 nobilii din San Miclăuș încercau să rezolve conflictul prin măsuri samavolnice. Ei năvăleau asupra stânelor din munți și răpeau vitele și alte lucruri ce le găseau acolo. Certurile au durat până în 1750. În 1736 zlotășii moldoveni luau din acești munți, pentru gorștina datorată domniei, niște oi. La protestele dregătorilor transilvăneni se răspundea că ele au fost luate pe teritoriul Moldovei. Tendințele unor feudali transilvăneni de a pune stăpânire pe teritorii situate la răsărit de granița dintre cele două țări continuă și nu se limitează numai la Munții Tulgheș și Corbul ai Cantacuzinilor. În 1744 domnul Ioan Mavrocordat aducea la cunoștința guvernatorului Transilvaniei că oamenii nobilului Lazăr Ferencz cotropiseră dincoace de graniță terenuri aparținând mănăstirilor Pângărați, Bisericieni și Hangu. Propunea, ca și mai înainte, constituirea unei comisii mixte pentru cercetarea cazului. Cotropirea avusese loc, de asemenea, în timpul războiului din 1716-1718. Aceleași certuri reizbucneau 1749 și 1750 între nobilii transilvăneni Gabor și Toma Diak și boierul Cantacuzino. Acesta susținea că hotarul dintre cele două țări mergea din vechime pe „cumpăna apelor”. Domnul Constantin Racoviță cerea guvernatorului Transilvaniei constituirea unei comisii mixte, însă aceasta se mărginea numai să ordone comitetului secuilor întreprinderea unor cercetări²¹.

Această stare de fapt s-a perpetuat pentru teritoriile de pe valea Bistricioarei până la 1769, când Maria Tereza, împărăteasa din familia de Habsburg primea un bogat dar fără să plătească cu nimic, recunoscând chiar ea nedreptatea ce-o făcuse Moldovei. În cadrul unui nou război ruso-turc, o neutralitate binevoitoare față de turci a oferit habsburgilor o fișie dincoace de „cumpăna apelor”, cuprinzând pe valea Bicazului Dămucl, Bicazul Ardelean, Chisirigul, iar pe valea Bistricioarei Bilborul, Boresecul, Corbul și Tulgheșul²².

Imigrarea românilor ardeleni în Principate a ajuns să fie o adevărată dislocare de mase în întreg secolul al XVIII-lea și cu deosebire în timpul Mariei Tereza. Sate întregi părăseau Ardealul și se așezau în Moldova împreună cu preotul și ceilalți fruntași. Mulți fugeau din cauza recrutărilor forțate, alții din pricina boierescului prea apăsător la care erau supuși; în cele mai multe cazuri însă, românii ardeleni fugeau și din pricina persecuțiilor religioase și amintim răscoalele lui Sofronie de la Cioara și Visarion Sarai sau cele ale lui Horea, Cloșca și Crișan. În satele luate de austrieci la 1769 au fost aduși unguri și secui, mai ales în Tulgheș, cel mai îndepărtat avanpost al imperiului²³.

Satele de pe valea Bistricioarei și de pe cursul mijlociu al Bistriței s-au fondat și cu un important aport demografic transilvănean în secolul al XVIII-lea și a procesul a continuat și în secolul al XIX-lea, mai ales în anii 1848-1849. Granița s-a stabilit între Tulgheș și Grințieș, cu vamă la Prisăcani, dar pendulările peste munți nu s-au încheiat, în special pe cărări mai puțin știute, prin „vama ursului”.

19. G. Vâlsan, *Harta Moldovei de Dimitrie Cantemir*, în „AARMSI”, s. III, tom VI (1927), pp. 193-211

20. *Mitologie și creștinism la muntele Ceahlău*, Ed. cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2010, p. 24

21. C. Cihodaru, *Satele din regiunea Hangu-Bicaz* (sec. XIV-XVIII), în „Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza” Iași, Seria Istorie-Filozofie, nr.12, 1966, pp.13-25

22. T. Chindea, *Românii din Giurgeul Ciucului*, Ed. Kahan, Gheorgheni, 1929, p. 55

23. Preot C. Matasă, *Călăuza județului Neamț*, Ed. Cartea Românească, București, 1929, p. 10.

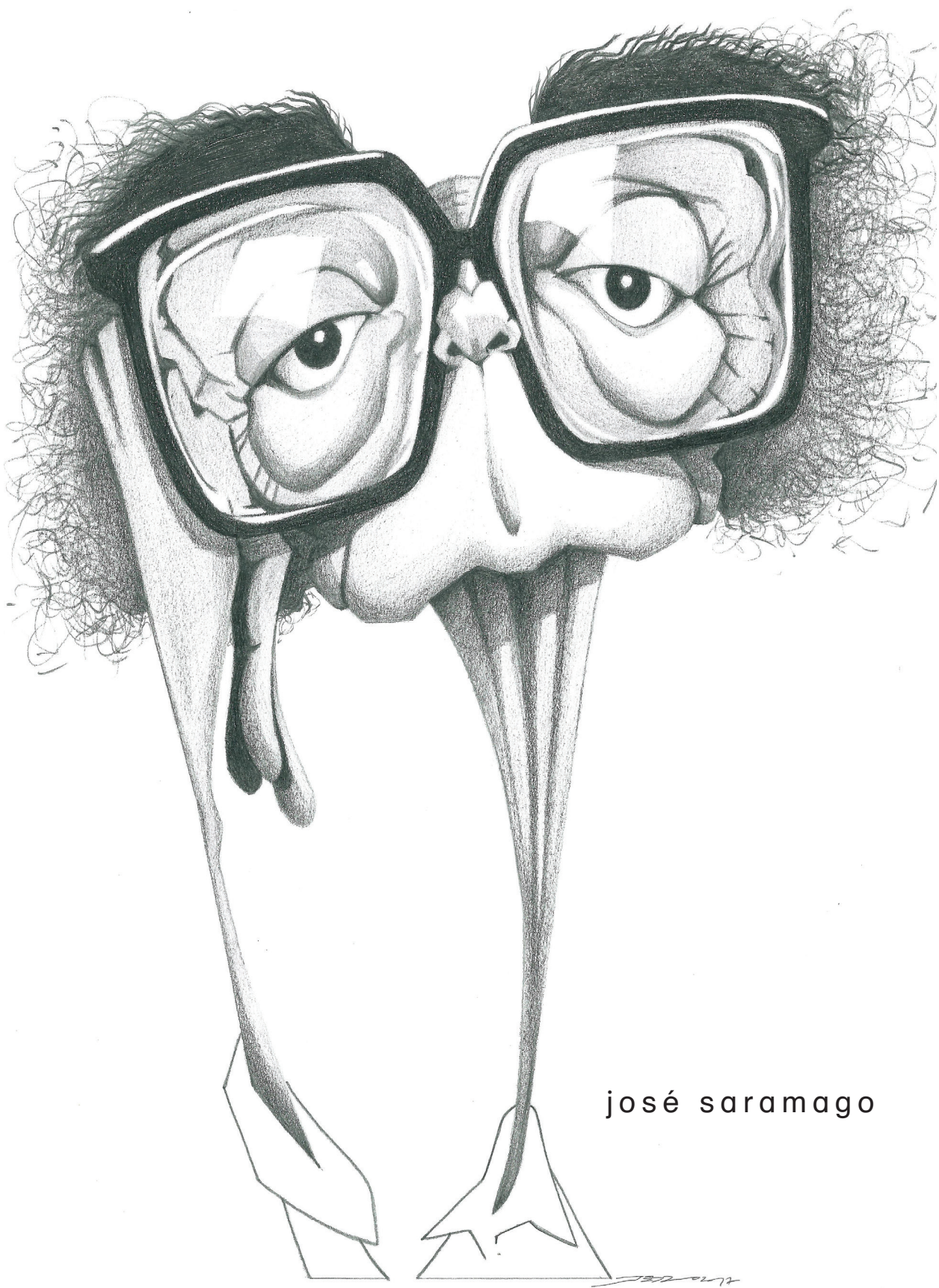
Importanța zonei a crescut și prin exploatarea masivului păduros al Bistriței, plutăritul făcându-se și pe Bistricioara, cu ajutorul unor baraje de lemn pentru strângerea apei numite „haituri”. Satele s-au mărit și s-a născut un meleu deosebit: moldovenesc-autohton (vechii locuitori, proveniți din satele din Subcarpați), bucovinean și ardelenesc (imigranți), constatat în arhitectură, tradiții, obiceiuri, limbă sau ocupații. Porecele au devenit nume și în sate sunt înregistrați: Ungureanu, Almășanu, Țuțuianu, Bârsan, Sălăgean, Dorneanu, Vicovanu, Corduneanu, Rotaru, Vamanu, Tăslăuanu, Sârbu etc.

Primul război mondial a fost pentru români de întregire și pe valea Bistricioarei au fost lupte, tranșee, refugieri, schimbări de granițe și populația zonei a avut de suferit, dar la 1 decembrie 1918 s-a desăvârșit Marea Unire și nedreapta graniță dintre români a fost distrusă, iar pârâul Pintec nu mai despărțea pe români, iar la Prisăcani nu mai era vamă și pichete grănicerești.

Bibliografie

- Catalogul Documentelor Moldovenești, vol. I, București, 1957
 Documente privitoare la istoria României, A, Moldova, Veacul al XV-lea, Ed. Academiei, București, 1957
 Documente privitoare la istoria României, A, Moldova, veacul XVII, Ed. Academiei, București, 1963
 Documenta RomaniaeHistorica, A, Moldova, I, Ed. Academiei, București, 1975
 Rev. „Catharsis”, Grințieș, 2005-2010
 Rev. „Țara Hanguului”, Hangu, 1996-2009
Legendele muntelui Ceahlău, antologie, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2007
Mitologie și creștinism la muntele Ceahlău. Itinerarii spirituale și turistice, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2010
 Antonescu, E., *Tonitza și pictura de la Durău*, în „Carpica”, I, 1968, Bacău
 Balș, Gh., *Bisericile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933
 Bichir, Gh., *Cultura carpică*, Ed. Academiei, București, 1976
 Cantemir, D., *Descrierea Moldovei*, Ed. I.V. Socecu, București, 1909
 Cihodaru, C., *Satele din regiunea Hangu-Bicaz, secolele XIV-XVIII*, în „Analele Științifice ale Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași, tom XII-1966
 D. Dieaconu, I. Săndulache, *Ceahlăul realitatea unui mit*, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2008
 Dieaconu, D., *La poale de Ceahlău, oameni, locuri, fapte între istorie și legendă*, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2006
 D. Dieaconu, A. Fabian, V. Nicolau, *Mănăstirea Pionul și Palatul Cnejilor Cantacuzini de la poalele Ceahlăului*, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2009
 Gane, C., *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. III, Ed. Junimea, Iași, 1973
 Giurescu, C.C., *Principatele Române la începutul secolului al XX-lea*, Ed. Științifică, București, 1957
 Hoge, D., *Contribuțiuni pentru un istoric al M-rii Durău*, în „A.L.P.R.”, 1933-1934
 Iacom, G., *Muntele Ceahlău, ghid turistic, invitație la pelerinaj*, Ed. Trinitas, Iași, 2003
 Iorga, N., *Studii și documente*, VI, Ed. Academiei, București, 1913
 Kirițescu, C., *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989
 Matasă, C., *Călăuza județului Neamț*, Ed. Cartea Românească, București, 1929
 Matasă, C., *Câmpul lui Dragoș. Toponimie veche și nouă din județul Neamț*, Ed. Casa Școalelor, București, 1943
 Matasă, C., *Palatul cnejilor*, Ed. Cartea Românească, București, 1933
 Russo, A., *Piatra Teiului*, E.S.P.L.A., București, 1956
 Șandru, I., *Tulgheș, file de monografie*, Ed. Constant, Sibiu, 2000
 Șurubar, M., *Aspecte ale înfăptuirii reformei agrare din 1864 în județul Neamț*, în „Memoria Antiquitatis”, Piatra-Neamț, XX, 1995
 Turcu, C., *Preocupări de cultură regională*, I, Tip. Asachi, Piatra-Neamț, 1943

josé saramago

Nr. 1-2023

IRUESEA

ioana rieber

Jocuri politice: instaurarea dictaturii regale și Constituția din 1938

În 1938 Carol al II-lea a reușit să își impună regimul de dictatură personală menținând formal structurile de guvernare specifice unui regim democratic. Golirea instituțiilor de putere a fost mai puțin vizibilă, în condițiile în care a preferat să adopte „dictatura binevoitoare”, reușind să pară că lucrează în interesul cetățenilor. Au fost menținute anumite drepturi civile, a fost organizat referendum pentru adoptarea Constituției, actori politici, din diverse partide au avut posibilitatea să facă parte sau să colaboreze cu guvernul numit de el.

Cadrul extern i-a fost favorabil deoarece în 1922 Mussolini a ajuns la putere în Italia și a instaurat regimul fascist, Hitler a devenit cancelar al Germaniei în 1933, instaurând regimul nazist, în multe țări din Europa au ajuns la putere regimuri autoritare. În plan intern Garda de Fier încerca să ajungă la guvernare, iar alegerile „din 1937 au oferit ocazia unei puternice încercări de forțe între democrație și autoritarism.”¹

Actorii politici au făcut greșeli, facilitându-i aplicarea planurilor: Partidul Național -Țărănesc a căzut de acord cu partidul de extremă dreapta, Totul pentru Țară semnând Pactul de neagresiune care prevedea susținerea alegerilor libere. Înțelegerea le-a oferit legionarilor posibilitatea de a atrage într-o mai mare măsură electoratul și l-a compromis pe Maniu. Rezultatul a fost surprinzător: liberalii aflați la guvernare au obținut 35,9% din voturi, țărăniștii 20, 4 %, legionarii 15,58%.²

Carol a văzut că pericolul ascensiunii la putere a Gărzii de Fier era mai mare decât își imagina și s-a simțit amenințat, Italia, în care regele a fost obligat să îi cedeze puterea lui Mussolini, putea constitui un bun exemplu. Pe de alta parte, ascensiunea legionarilor a creat contextul intern necesar impunerii regimului personal.

A exploatat teama românilor de mișcarea legionară și neîncrederea în partidele politice și în guvern, lăsând impresia că el este soluția pentru salvarea țării în împrejurările date. A folosit cu abilitate „cărțile” pe care le avea, pentru a câștiga jocul său politic. La 28 decembrie 1937 forma un guvern de coaliție condus de președintele Partidului Național Creștin, Octavian Goga și de Cuza. Soluția era provizorie deoarece membrii partidului doreau transformarea țării într-un stat corporatist și se pronunțau pentru relații strânse cu Germania și Italia. Evident că au început discuții contradictorii în cadrul guvernului din care făceau parte și membrii ai PNT, inclusiv Armand Călinescu, antilegionar, care se pronunța pentru orientarea României spre Marea Britanie și Franța.

În jurnalul său Carol scria; „Îmi dau perfect seama că un guvern în care se află elemente atât de violent antisemite va fi de scurtă durată și că mai târziu am să am mijloacele de a lua măsuri mai energice grație cărora mă voi elibera, și odată cu mine țara, de tirania antipatriotică izvorâtă din interesele nefaste ale partidelor politice.”³

1. C. Enescu, *Semnificația alegerilor din 1937 în evoluția politică a neamului românesc*, în „Sociologie românească”, 2/11-12, 1937, pp. 512/526, apud Hitchins Keith, *România 1866-1947*, ed. IV. Editura Humanitas, București, 2013 p. 454.

2. Hitchins Keith, *op. cit.*, pp. 454-455.

3. *Jurnalul lui Carol al II-lea*, apud Paul al României, *Carol al II-lea*, Ed. Holding Reporter, București, 1991, p. 188.

În noaptea dintre 10/11 februarie 1938, în urma unei lovituri de stat, Carol al II-lea a înlocuit regimul democratic cu cel de autoritate monarhică. Apropiatăii regelui dădeau o conotație pozitivă acțiunii regelui, patriarhul Miron Cristea, președintele Consiliului de Miniștrii spunea: „Astăzi s-a rupt păienjenişul de pe ochii cetățenilor României reîntregite, ca să vadă limpede de unde vine mântuirea: de la eroica hotărâre a Majestății tale.”⁴

Regimului personal i-a asigurat o acoperire legală prin promulgarea Constituției din 1938. Documentul a fost elaborat de către un reputat jurist al perioadei interbelice, Mircescu Istrate care motiva schimbarea începând a critica activitatea partidelor politice (dintr-o perspectivă reacționară) considerate a fi vinovate de dezordinea din țară, într-o perioadă în care ascensiunea mișcării legionare nu a putut fi stăvilita, decât prin măsuri de mână forte. La 27 februarie, când a fost promulgată Constituția, președintele Consiliului de Miniștrii a spus în discursul său că de fapt regele a luat o hotărâre “eroică” în urma căreia scandalurile electorale vor fi înlocuite cu pacea timpurilor legendare.

Legalitatea Constituției a fost asigurată prin organizarea unui plebiscit, cetățenii fiind nevoiți să dea o declarație verbală, cei care nu erau de acord cu noul act fundamental erau trecuți pe o listă separată. Pe de altă parte mulți alegători nici măcar nu cunoșteau textul documentului. În aceste condiții doar 0,13% dintre alegători au spus “nu”.

S-a putut realiza astfel trecerea de la monarhia constituțională la cea autoritară, regele devinând un factor activ, participând efectiv și legal la activitatea de guvernare. S-a menținut principiul conform căruia puterile statului emană de la națiune, precum și acela privind separarea puterilor în stat, dar monarhul domina viața politică,⁵ regele era „capul statului”.

Miniștrii răspundeau față de el, dar se puteau justifica și în fața Adunării Deputaților sau a Senatului, se menține responsabilitatea ministerială. Monarhul putea conduce, în cazul în care Adunarea era suspendată, prin decrete cu putere de lege. Dreptul de vot pentru Adunarea Deputaților era ridicat la 30 de ani, preoții nu aveau voie să facă politică, dar pentru prima dată, prin Constituție femeile primeau drept de vot (deși prin legea electorală din 1939 era prevăzut faptul că nu erau eligibile).

A fost menținut Parlamentul ca organ legislativ, dar i s-a atribuit un rol decorativ, fiind supus voinței monarhului. A fost anulat dreptul de control reciproc (rege-Parlament-justiție), și au fost eliminate garanțiile care protejau libertățile individuale. Drepturile cetățenilor erau restrânse. Votul universal era desființat deoarece a introdus, mai târziu, în afara restricției de vârstă încă o restricție: doar știutorii de carte puteau vota.

Partidele politice au fost desființate, foștilor lideri li s-a permis totuși să desfășoare o anumită activitate politică, în locul lor a fost înființat un partid unic, Frontul Renașterii Naționale (1938), devenit Partidul Națiunii. Sindicatele au fost înlocuite cu breslele. A fost format Consiliul de Coroană, cu rol consultativ, compus din membrii desemnați de suveran. Guvernul era format din liberalii lui Gheorghe Tătărescu și national-țărăniștii lui Armand Călinescu.

În concluzie, instabilitatea guvernamentală, creșterea puterii economice a oligarhiei financiare, slăbiciunea și lipsa de autoritate a partidelor politice, complicarea situației la nivelul relațiilor internaționale faptul că prin Constituția din 1938 s-a menținut formal instituții specifice regimului democrat, l-au ajutat pe Carol să obțină un acord tacit al majorității populației în ceea ce privește instaurarea regimului de dictatură personală, deși Constituția carlistă a marcat sfârșitul regimului democratic în România. În ciuda jocurilor sale politice, Carol al II-lea nu și-a putut menține regimul personal decât doi ani, în 1940 fiind nevoit să cedeze puterea, deoarece a atras antipatia populației în urma cedărilor teritoriale.

4. Monitorul Oficial”, nr. 49, 1 martie 1938.

5. *Constituția* din 1938. publicată în „Monitorul Oficial” nr. 48/27 feb. 1938, https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=9206, accesat la 30 aprilie 2023.

Bibliografie

Constituția din 1938. publicată în „Monitorul Oficial” nr. 48/27 feb. 1938, https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=9206, accesat la 30 aprilie 2023.

„Monitorul Oficial”, nr. 49, 1 martie 1938, în Biblioteca Națională a României, Serviciul Colecții Speciale.

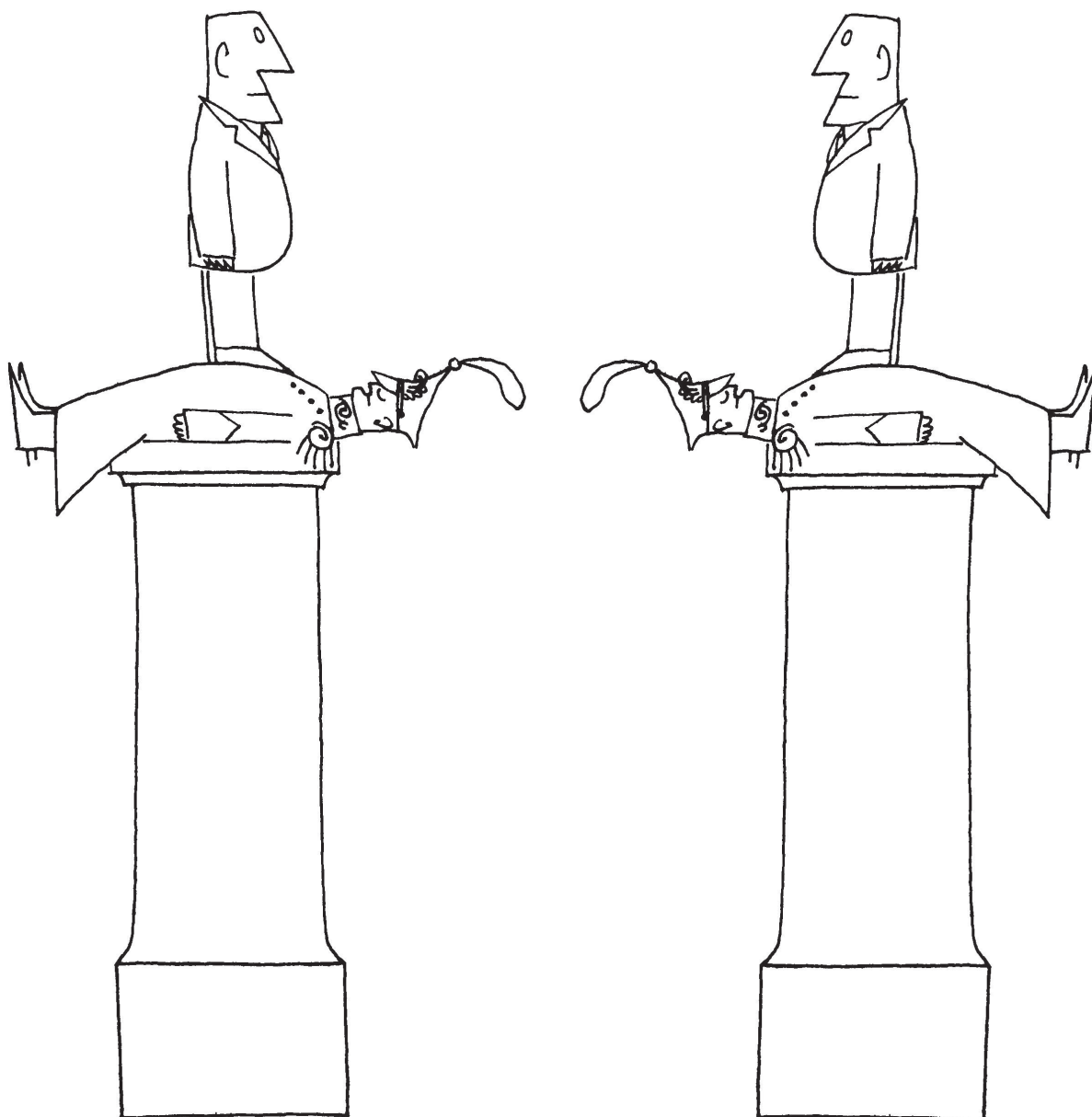
Jurnalul lui Carol al II-lea, 1937.

Enescu, C., *Semnificația alegerilor din 1937 în evoluția politică a neamului românesc*, în revista „Sociologie românească”, 2/11-12, 1937.

Hitchins, Keith, *România 1866-1947*, ed. IV. Editura Humanitas, București, 2013.

Paul al României, *Carol al II-lea*, Ed. Holding Reporter, București, 1991.

Nr. 1-2023

YESEURI

călin covrig

Holocaustul în Ardealul de nord. Ghetto-urile (I)

Până în primăvara anului 1944, evreii din Ungaria se găseau, cu toate constrângerile datorate desfășurării războiului, într-o stare de relativă siguranță. Aceasta se datora stării avansate de integrare a evreilor în societatea maghiară. Atât de sigură părea situația lor, încât evrei refugiați din Bucovina de nord din calea terorii sovietice au ales calea Ardealului cedat Ungariei în locul teritoriului României. Siguranța majorității evreilor din Ungaria era însă aparentă. Activitatea extremei drepte, care asocia revizionismul cu antisemitismul, în condițiile internaționale extrem de favorizante, a determinat stimularea pornirilor xenofobe, în primul rând antisemite, în rândul maghiarilor. Invidia economică față de evreii înstăriți a augmentat aceste porniri.

Liderii maghiari din perioada interbelică au fost obligați să țină seama de interesele Germaniei naziste, în plan extern, mai ales în urma succeselor revizioniste din anii 1938-1941. În paralel, în plan intern, presiunea creștea din partea extremei drepte, Partidul Crucilor cu Săgeți, care cerea eliminarea privilegiilor vechilor conservatori și cerea, de asemenea, soluționarea problemei evreiești.

Astfel, legislația antievreiască devine din ce în ce mai draconică din 1938. Prin Legea nr. XV din 1938 și Legea nr. IV din 1939 se impune *numerus clausus* (20%, respectiv 6%) pentru evrei. Legislația rasială din 1939 și *indeosebi* din 1941 (Legea XV) interzice căsătoria și relațiile sexuale între creștini și evrei. Acestea au fost urmate de o serie de legi vizând subminarea bazei economice a comunităților evreiești, atenuată parțial datorită existenței instituțiilor educative și organizațiilor de binefacere din cadrul acestora.

De pe această bază, pasul spre înlăturarea fizică a evreilor a venit firesc, deși ezitant și mai târziu decât în restul teritoriului aflat sub controlul sau influența Germaniei naziste. Până în martie 1944, aproximativ 60.000 de evrei au fost exterminați, fie în companiile de muncă ale armatei maghiare, fie în masacrele de la Kamenet-Podolsk în august 1941 și Novi Sad în ianuarie-februarie 1942. Intrarea Ungariei în al Doilea Război Mondial a avut ca una dintre consecințe intensificarea campaniei antisemite. Evreii au fost identificați ca fiind cauza principală a disfuncționalităților din statul maghiar, în primul rând criza economică și piața neagră; acuzația părea credibilă datorită rolului important al evreilor în industrie, comerț, finanțe.

În plus, în contextul războiului împotriva URSS, au fost acuzați de simpatii comuniste sub forma așa-numitului iudeo-bolșevism. Naționaliștii și extremiștii de dreapta cereau ca Ungaria să urmeze exemplul Germaniei în privința evreilor, inclusiv strămutarea acestora în afara granițelor.

În mod straniu, convingerea evreilor că sunt în siguranță, mai ales a celor asimilați în societatea maghiară, nu a fost clintită de nimic din ceea ce li se întâmpla. Certitudinea că vor fi protejați de conservatorii maghiari, apropiații și partenerii lor de afaceri, i-a făcut pe liderii lor să nu ia nicio măsură de protecție pentru comunitățile locale, care au fost luate complet pe nepregătite de evenimentele ulterioare. Un fapt care ar fi trebuit să fie un semnal clar de alarmă a fost expulzarea în Polonia a evreilor străini, refugiați în statele vecine ocupate de Germania nazistă în 1938-1939.

Decisă de Consiliul de Miniștri, detaliată în decretul 192/1941 din 12 iulie, a fost îndeplinită până în 27-28 august, când, la Kamenet-Podolsk, 16.000 din cei 18.000 evrei expulzați au fost asasinați. Mai mult, acest masacru a fost urmat de unul chiar pe teritoriul statului maghiar, la Novi

Sad, unde între 13-22 ianuarie 1942, în contextul luptei contra partizanilor iugoslavi, au fost uciși peste 3.300 de evrei, sârbi și chiar ruși și maghiari. Pentru evreii nativi din Ungaria, în interiorul frontierelor, așa cum au evoluat acestea în anii 1938-1941, a fost organizat serviciul militar în cadrul subunităților de muncă, în care evreii purtau uniforme fără niciun fel de însemne, inclusiv de grad, iar din martie 1942 portul uniformei a fost sistat, livretele militare fiind înlocuite cu altele, fără precizarea gradului militar, dar cu ștampila „Zs” (Evreu). În timpul ocupației germane, acest sistem a fost, cu toate vicisitudinile lui, calea cea mai sigură de salvare a multor evrei de la moarte sigură, mai ales din 7 iunie 1944, când membrii companiilor de muncă au dobândit statutul de prizonier de război.

Holocaustul în Ardealul de nord. Ghetto-urile (II)

Aplicarea, din 19 martie 1944 a planului Margarethe I, ocuparea Ungariei de către armata germană, a debutat cu arestări masive în rândurile opoziției antinaziste și ale elitei evreiești, cu scopul intimidării și șantajării comunității evreiești, al preluării controlului asupra unor segmente ale economiei maghiare.

Au urmat curând alte vexațiuni: preluarea forțată de bunuri imobiliare și mobiliare de către ocupanți; apoi eliminarea evreilor din instituții, din viața publică, din activitatea economică; izolarea, într-o primă fază, prin confiscarea mijloacelor de transport și aparatelor de radio și telefoanelor, precum și fixarea domiciliului obligatoriu. Din 31 martie 1944, evreii au fost obligați să poarte steaua galbenă. În paralel, realizările culturale evreiești au fost prohibite; cărțile autorilor evrei au fost interzise sau distruse. Aceste măsuri și altele asemenea au fost acceptate cu resemnare de marea majoritate a evreilor.

Pasul următor în aplicarea „soluției finale” a fost arestarea și concentrarea evreilor în ghetto-uri. Decizia a fost luată în cadrul ședinței de la Ministerul de Interne, condusă de secretarul de stat Laszlo Baky, în 4 aprilie 1944, în prezența lui Adolf Eichmann, responsabilul nazist cu aplicarea „soluției finale”, câțiva subordonați ai acestuia și cadre superioare din armata maghiară. Programul urma să fie pus sub comanda locotenent-colonelului Laszlo Ferenczi, omul de legătură între Jandarmeria Regală Maghiară și Poliția de Securitate Maghiară, sub îndrumarea secretarilor de stat de la Ministerul de Interne Laszlo Baky și Laszlo Endre. Acțiunea s-a desfășurat pe baza decretului 6163/1944 din 7 aprilie, semnat de Baky.

Autoritățile locale au primit directive precise privind înregistrarea tuturor evreilor de către instituțiile evreiești locale. Pentru o mai mare siguranță, înregistrarea urma să fie făcută în paralel de Ministerul Aprovizionării, sub pretextul reglementării problemei rațiilor alocate evreilor. Fără a bănui nimic, comunitățile evreiești au făcut înregistrarea cerută, cu conștiinciozitate. Planul prevedea crearea a șase zone de operațiuni de ghetto-izare și deportare, prioritate având evreii din nord-vestul Ungariei, unde aceștia erau mai puțin simpatizați de autorități și de populație.

Primul pretext oferit de autorități pentru derularea acestui program, cu scopul menținerii calmului și atenuării dislocațiilor din viața economică, au fost necesitățile de ordin militar, Rutenia și nordul Transilvaniei fiind declarate zone militare operaționale. Dislocarea evreilor apărea, în aceste condiții, ca o măsură de îndepărtare a așa-zisului pericol iudeo-bolșevic din zona frontului.

Al doilea pretext prezentat de autorități a fost trimiterea de forță de muncă în Germania, Ungaria urmând să susțină și pe această cale efortul comun de război.

Conform planului general, elaborat de experți în probleme evreiești germani și maghiari, concentrarea și ghetto-izarea urmau să fie făcute în câteva etape:

În mediul rural și orașele mici, evreii urmau să fie concentrați în sinagogi sau alte clădiri ale comunității, unde trebuia făcută percheziționarea lor și confiscarea obiectelor de valoare, iar ulterior transferați în orașele mari apropiate. În orașele mari, evreii urmau să fie concentrați în zone special delimitate – cartierul evreiesc, uzine, depozite, fabrici de cărămidă sau perimetre

sub cerul liber. Concentrarea evreilor trebuia făcută în locuri cu acces la calea ferată, pentru operativitate în operațiunea de deportare. Decretul de înființare a ghetto-urilor a intrat în vigoare în 28 aprilie, când, în fapt, deportările erau în curs din 16 aprilie, ultima zi a paștelui evreiesc (Pesach).

Holocaustul în Ardealul de nord. Ghetto-urile (III)

Operațiunile antievreiești au fost realizate de autoritățile locale – poliție, jandarmerie, notari și angajați ai sistemului de sănătate, sub conducerea primarilor în marile orașe, a prefectilor adjuncți în celelalte situații. Organizarea lor a fost minuțioasă, începând cu discutarea în comisiile special formate a problemelor de procedură și logistice. Procedura a fost simplă. În ajunul operațiunii de ghetto-izare, au fost distribuite instrucțiuni evreilor.

În ziua stabilită, au participat detașamente formate din funcționari publici, profesori, jandarmi și ofițeri, voluntari membri ai Partidului Crucilor cu Săgeți. Operațiunea a decurs fără incidente, întrucât, deși zvonuri privitoare la cele ce aveau loc în lagărele naziste circulau de multă vreme, nu se cunoștea realitatea „soluției finale”, fiind acceptate zvonuri sau explicații referitoare la o disturbare temporară a existenței comunităților datorate stării de război. Operațiunea a fost privită cu indiferență de o parte a creștinilor, cu bucurie de alții, care s-au grăbit apoi să solicite preluarea afacerilor și bunurilor evreilor. Puțini au regretat și mai puțini au făcut ceva pentru a salva evrei sau măcar bunuri ale lor. Proprietățile celor deportați au fost repede devastate de vecini.

Organizarea ghetto-urilor a fost făcută în conformitate cu instrucțiunile Decretului 6163/1944. Sarcina înființării acestora a căzut în seama consiliilor evreiești locale, detaliindu-se condițiile aprovizionării cu alimente și apă, asigurarea condițiilor sanitare și de adăpostire a celor concentrați. Valorile deținute de evrei, reprezentând, în optica autorităților, proprietatea statului, trebuiau reținute, inventariate și înregistrate. Creștinilor care dețineau bunuri evreiești ascunse li se atrăgea atenția să le predea autorităților, în caz contrar riscând și ei internarea. Deținerea și paza acelor valori cădeau în seama primarilor până la preluarea lor de reprezentanții sistemului de economii și consemnațiuni a poștelor.

Primele zone unde a avut loc concentrarea evreilor în ghetto-uri au fost Rutenia și Transilvania de nord. La Oradea, Sighet, Satu-Mare, ghetto-urile au fost fixate în cartiere mărginașe, locuite de evrei săraci. La Cluj, Tg.-Mureș, Reghin, Bistrița, Șimleul-Silvaniei ghetto-urile au fost improvizate în fabrici de cărămidă, iar la Dej într-o pădure, majoritatea celor concentrați trăind sub cerul liber.

Prima grijă a autorităților era izolarea cât mai deplină a ghetto-urilor. Pe lângă prezența jandarmilor și polițiștilor perimetrul era înconjurat cu sârmă ghimpată, geamurile exterioare erau vopsite când concentrarea era în cartiere, în celelalte situații fiind făcute garduri înalte pentru a împiedica orice comunicare cu exteriorul. Drumul fără întoarcere trebuia să înceapă chiar acolo. Dezumanizarea trebuia să fie desăvârșită. Evreii concentrați s-au transformat, în ochii autorităților și a multora dintre concetățenii lor, din ființe umane în numere. Ghetto-urile aveau regulamente de ordine interioară.

Holocaustul în Ardealul de nord. Ghetto-urile (IV)

Starea generală de sănătate din ghetouri s-a deteriorat grav în condițiile în care personal medical nu exista, cu excepția celui provenit din rândurile evreilor, iar aparatura medicală, medicamentele și consumabilele sanitare lipseau cu desăvârșire. În consecință, epidemiile au făcut ravagii, numeroși evrei găsindu-și sfârșitul încă înainte de deportarea propriu-zisă. La toate acestea se adăuga comportamentul, cel mai adesea inuman, al comandanților de ghetou și al jandarmilor și polițiștilor care aveau misiunea de a asigura paza și ordinea.

În primele zile, numeroși evrei, bănuți că dețin sau că au ascuns valori, au fost anchetați pentru a oferi informații despre acestea. Ancheta, care începea aparent civilizată, se transforma repede în tortură. Metodele de intimidare constau în principal în legarea și maltratarea deținuților. Părinții erau bătuți în fața copiilor lor și invers. Celor anchetați li se aplicau lovituri pe tot corpul, cu predilecție în tălpi, iar în cazul bărbaților, și la testicule. Femeile și fetele erau în plus, adeseori violate în prezența membrilor familiilor lor. Numeroși concentrați, în special de sex feminin, au fost controlați de anchetatori sau de moașe în locurile cele mai intime, unde se bănuia că ar fi putut ascunde valori.

Nu rareori au fost folosiți informatori dintre evrei, în special bijutieri, care îi cunoșteau pe cei bogați și au acceptat să colaboreze cu anchetatorii. Prin asemenea metode, s-a reușit colectarea unor importante cantități de obiecte de valoare. În același ghetou din Tg.-Mureș au fost strânse blănuri, ceasuri, stilouri, precum și verighete de aur, în cantitate totală de 5.500 kg. Evreii au fost obligați să semneze procese-verbale prin care atestau că au cedat valorile de bună voie. Au scăpat de anchetă evreii care au avut și au dat mari sume de bani sau alte valori.

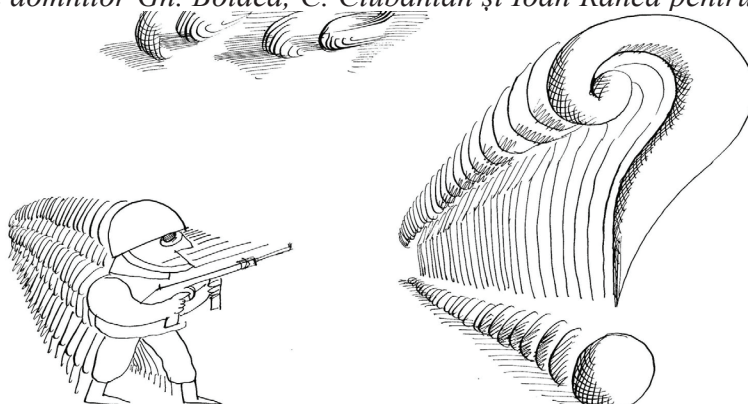
Consecințele acestui tratament subuman aplicat evreilor în ghetouri au fost tragice: traume morale greu de estimat și cu urmări în timp pentru supraviețuitori; traume fizice care au înrăutățit starea sănătății și așa precară și care au avut urmări grave în perspectiva deplasării spre lagărele naziste, știut fiind că evreii bolnavi și slăbiți erau, fără excepție, destinați exterminării imediate; unii supraviețuitori au considerat că tratamentul aplicat în lagărele naziste a fost mai ușor suportabil decât cel din ghetou; nu puține au fost cazurile în care oamenii au fost schilodiți, mulți pierzându-și chiar viața; torturile au determinat, în plus, o serie de sinucideri, mai ales în rândul medicilor și familiilor lor, care au reușit să ascundă mai ușor otravă.

Suferințele deportaților au fost mărite și prin tratamentul aplicat în timpul deplasărilor din mediul rural și lagărele de tranzit spre lagărele principale. Insuficiența mijloacelor de transport, ritmul susținut al deplasărilor, în condiții de sănătate precară sau de vârstă înaintată, proasta alimentație și oboseala acumulată rapid, maltratarea din partea jandarmilor, au determinat epuizarea și prăbușirea pe marginea drumurilor a celor cu o constituție mai slabă. Aceștia au fost executați pe loc de jandarmi, iar cadavrele abandonate. Cu toate cele prezentate, ghetto-urile au fost doar o etapă în calvarul evreilor.

În 4 mai 1944 are loc întâlnirea primului ministru maghiar Sztojay cu factorii răspunzători de rezolvarea problemei evreiești în Ungaria, germani și maghiari. La propunerea părții maghiare, germanii au fost de acord cu transportarea evreilor în lagărele naziste. Transporturile, decise din 11 mai, s-au derulat într-un ritm deosebit de alert, garniturile de tren fiind destinate cu precădere transportării evreilor, în dauna chiar a necesităților frontului. Până în 6 iunie 1944, transportarea evreilor spre lagărele de muncă și de exterminare, realizată în condiții dramatice, a fost încheiată.

Consecințele au fost tragice: din cei aproximativ 7.500 de evrei deportați din Tg.-Mureș și împrejurimi numai peste 1.500 au supraviețuit, proporție valabilă aproximativ pe întreg teritoriul Ungariei. Comunitățile evreiești, astfel slăbite, au diminuat în continuare prin emigrarea spre Israel sau spre Occident, o mare parte din acestea fiind în prezent amenințate cu dispariția.

Mulțumiri domnilor Gh. Boldea, C. Ciubăntan și Ioan Ranca pentru sprijinul acordat în documentare.

atelier de creație literară

coordonator, prof. Constantin Nicușan

Cronică de atelier

ATELIERUL DE CREAȚIE LITERARĂ HERTZOG și-a început povestea....

Prima filă

Iubitorii de literatură au fost invitați să participe, miercuri 29 martie 2023, ora 17.00, la startul Atelierului de creație literară din incinta Bibliotecii Hertzog, Pasaj Mall, P-ța Victoriei nr. 14, Tg. Mureș, desfășurat sub coordonarea profesorului Constantin Nicușan și în prezența gazdei, d-l Radu Iațcu, administrator al bibliotecii și director al Editurii Hertzog.

Evenimentul s-a bucurat de o prezență generoasă, între care amintim pe cei care s-au implicat în comentarea critică a creațiilor prezentate: Angela Fanea-Macarie, Daniela Mărginean, Sergiu Alex Halațiu, Florina Moldovan, Ioan Mărginean, Adrian Rentea, Voichița Elena Toma, Doina Pană, Cezara Codruța Țuțura, Adela Boariu.

Au citit din propriile creații Daniela Mărginean și Cezara Codruța Țuțura. Poezia Daniei Mărginean a fost apreciată în comentariile exprimate de audiență, pentru valoarea artistică a discursului liric, fapt confirmat și în cadrul concursurilor de poezie la care a participat poeta, cât și de publicarea în antologii lirice a poeziilor sale ori recunoașterea talentului său de cei doi postfațatori - Petronela Apopei și Florin Dochia - ai volumului său de poezie, *Agapi mou*, apărut la Editura Alana, în 2020.

Cezara Codruța Țuțura, elevă a Colegiului Național „Alexandru Papiu Ilarian”, a adus în cadrul Atelierului de creație literară, o exprimare poetică surprinzând plăcut audiența. Au fost invocate unele influențe ale clasicilor ca un fapt normal pentru orice poet la început de drum. Recomandările au vizat multă lectură din poeți români și universali, dar și o preponderență a exersării versului liber.

Nr. 1-2023

A doua filă

Următoarea întâlnire a membrilor și simpatizanților Atelierului de creație literară a avut loc miercuri 26 aprilie 2023, de la ora 18.00, în aceeași locație..

Cea de-a doua întâlnire a cenaclului s-a bucurat de prezența unui om de cultură mureșean binecunoscut tuturor, Nicolae Băciuț, care după ce a făcut o incursiune valoroasă în istoria cenaclurilor românești, le-a urat participanților și organizatorilor succes în activitatea creativă, manifestându-și totodată sprijinul prin punerea la dispoziție a unei pagini dedicate tinerelor talente literare, în revista literară, *Vatra Veche* pe care o conduce.

Apoi, galeria culturală, Hertzog s-a impregnat de un aer proaspăt, prin două oglindiri masculine, de această dată, venite parcă în completarea celor două voci poetice feminine din prima ediție a atelierului. Participanții s-au delectat de întrepătrunderea literaturii și a artei desenului modern. A deschis cercul emoțiilor, logosul, prin lectura unui fragment de proză din scrierile elevului Florea Adelin, din clasa a XII-a a Colegiul Național „Al. Papiu Ilarian”.

YESEURI

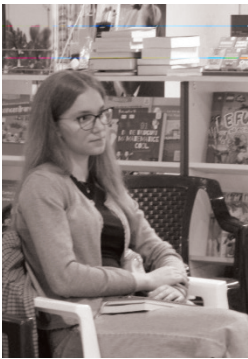
Decupajul selectat din proza scurtă, *Aprinderea sufletului* a deschis poarta dialogului critic. Pasionații de literatură, în mare parte, aceiași de la prima întâlnire i-au oferit lectorului aprecieri referitoare la forța cuvântului, la abilitatea de a rafina emoția și ideile transmise în subsidiarul textului, dăruind totodată sugestii valoroase, constând în limpezirea stilului, în esențializarea descrierilor care ar trebui să se concentreze pe anumite detalii semnificative, în abordarea unor subiecte literare mai apropiate de vârsta și timpul autorului.

În cea de-a doua parte, a venit rândul lui Berneanu Ștefan, elev al aceluiași colegiu, să-și spună povestea prin imagini. Acesta și-a dezvăluit pasiunea pentru desenul graffiti, deschizându-și caietele de lucru pentru ochii cenacliștilor care s-au arătat încântați de forța expresivă a culorilor și a formelor studiate ale literelor. Fiind un autodidact, acesta și-a exersat și îmbunătățit stilul mai ales în timpul pandemiei, când a avut nevoie, după cum mărturisește și el, de găsirea unei noi inspirații care să-l ajute să traverseze solitudinea la care a fost condamnat. Prezentarea a impresionat în mod deosebit gazda cenaclului, d-l Radu Iațcu care i-a oferit posibilitatea să-și expună lucrările în cadrul galeriei.

Nr. 1-2023

A treia filă

În data de 17 mai s-a derulat cea de-a treia întâlnire a atelierului de creație. A deschis degustarea de poezie Angela Fanea Macarie care a încântat publicul cu câteva poeme din volumul, *Lumina din umbră*. Poeta și-a expus călătoria prin lumea cuvintelor frumoase, împărtășind pasiunea timpurie și exersarea constantă a discursului liric care și-a decantat esențele în multiple poezii recompensate cu numeroase premii literare la Concursuri Naționale și și-au găsit liniștea în mai multe volume de versuri: *Dâre de timp*, *Corăbii*, *Lumina din umbră*. Ascultătorii au fost fermecați de rafinamentul imaginilor și de forța expresivă a textelor. Cel mai pregnant a vibrat în subsidiarul versurilor, asumarea unei feminități blânde: “eu sunt femeie/ și în ființa mea / pot adăposti/ și îngeri și poeme”.

Apoi, s-a dezvăluit o ipostază a vulnerabilității feminine prin tânăra din clasa a X-a, Iulia Cârje de la Colegiul Național „Unirea” care a dat dovadă de sinceritate și a lecturat câteva poezii în care vibra puternic filonul autenticității trăirii. Cenacliștii au apreciat curajul dezbrăcării de timiditate și sensibilitatea emoțiilor transmise.

A urmat, Adelin Florea care a surprins plăcut prin schimbarea de expresie literară, de această dată șuvoiul emoțiilor sale manifestându-se pe tărâmul mai înalt al poeziei. Acesta a citit trei poezii care i-au

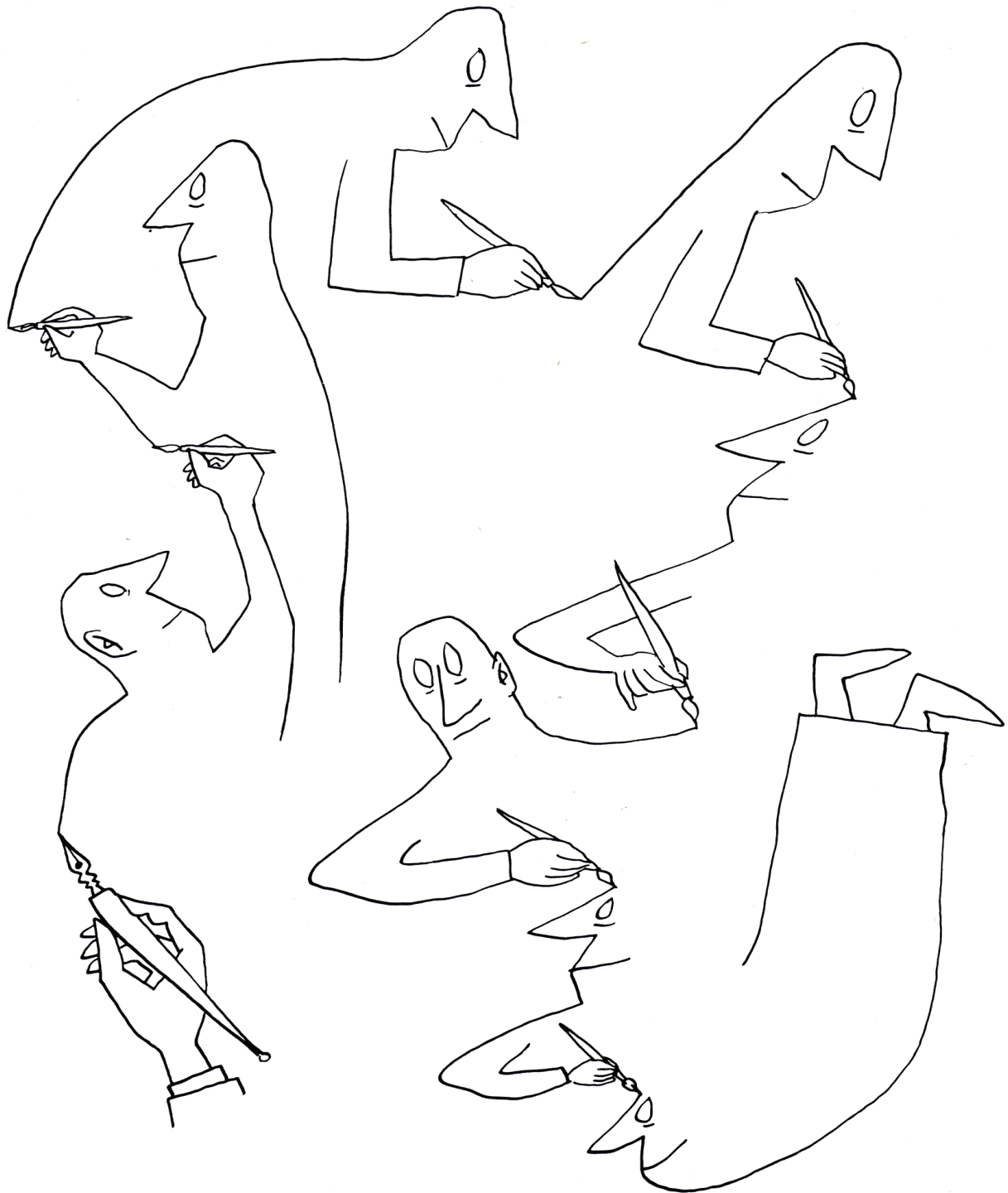
IRUESE

adus numeroase cuvinte de laudă și care i-au confirmat că drumul literar descoperit de curând își deschide larg timpul pentru a-i absorbi ființa căutătoare.

Spre finalul întâlnirii, după ce a făcut o analiză critică valoroasă asupra poeziilor citite, conducătorul cenaclului, domnul Constantin Nicușan, i-a sfătuit pe tinerii participanți să deschidă un jurnal de poezie în care să dialogheze permanent cu sinele lor înalt spre descătușarea energiilor creative și spre găsirea unui stil original. Întâlnirea și-a închis cercul emoțiilor cu promisiunea revederii în luna iunie.

Prof. Dr. Florina Moldovan

Nr. 1-2023

YESEURI

daniela mărginean

Restart

într-o zi voi inversa polii,
pur și simplu voi lua liniuța verticală din plus
și o voi pune peste cea din minus.

a fi un proces simplu, firesc, ce
va reșeza toate de-a-ndoaselea la locul lor:
apele vor înota în pești,
cerul își va înălța ploile-n soare,
mările, râurile vor reintra în izvoare,

mamele se vor naște din prunci,
apoi vor descrește până la nemurire...
și nimeni nu va rămânea ne ajuns
din sine în supra sine.
Abia atunci din tot și nimic
o pace va crește, ca un abis.

Pohemia rhapsody

Pândește țesătura de fire nevăzute,
mă înconjoară ca o distanță
locuită de umbrelt în sus și în larg,
în adânc și în sine.

Vei vedea păsări țâșnind cascade întoarse,
vei știi că mă ating
aripi-lentoare și cuvinte-lumini.

Apoi vei spune.

-Aici nu se stă!
-Aici se trăiește totul acum,
ca o gară întârziată,
ca un peron scos la licitație
pe străngerile de mâini,
pe fluturările de batiste și șoapte...

Aici nu se scrie,
se beau cuvinte cu vocea cuminte,
apoi se face o incizie
în zona creionului țâșnind
până toată suflarea lui se adună poem
și se dăruiește.

Iarmaroc

Vând poeme.
Nu le dau la kilogram,
așa cum ar dori unii,
să ia mai mult pe mai puțin,
vând poeme unul câte unul,
așa cum își cer venirea pe telefonul acesta,
care scrie singur, iar eu îi spun ce să scrie,
apoi mai înlocuiesc ici-colo un cuvânt
mai adaug o literă, ori o cratimă.
Fundă nu le pun, ar fi prea mult,
oricum se vând calde.
Haideți, luați! Vând poeme întregi,
neșlefuite, vii și libere
precum cail neîmblânziți.
Luați poeme proaspete,
îndesați-le în buzunărelul
pe care îl ținem mereu liber
pentru un chilipir oarecare,
nu ne vor vindeca de vreo boală,
dar, cu siguranță,
vom pași mai aproape de copilul acela pe care
l-am uitat răvășit într-un colț sau l-am acoperit
cu multe gesturi care să ne îndepărteze de el.
Nu vă fie teamă, nu ne vor da ceva ce
noi înșine nu putem să ne dăm,
însă, când vom întinde brațele să primim,
vom vedea că la capătul brațelor noastre
se află cel pe care l-am uitat neîmbrățișat
de când ne-am desprins din brațele mamei.

mihai fărcaș

elev la Colegiul Național „Al. Papiu Ilarian”

*
* *

Chip de lună
Smartphone cu amprentă sufletească
mesajul meu se vestejește
căci un răspuns nu mi dai
...vreau digital să fiu
să pot simți emoția virtuală
decât singur între oameni
poza ta să mă decripteze
vreau...
să simt un sărut prin pixeli,
un vers meditator,
un răspuns,
ochi de semilună
ce ești...

*
* *

Pribeag prin timp
mă întorc...
...niște ani
..să îmi contemplez strada
ce de oameni
azi,
când ieri parcă purtau ceva
de un azuriu
înfiorător pe chip
altă alertă,
alți ochi ce mă vrăjesc
ce frumoasă e clipa aceasta
tu, lectorule, îmi vizualizezi gândul
dar eu ce să citesc?
de când prietenii
poartă masca actorului social
de când timpul e mai nebun
și de când tot ce mai contează
e numai clipa ta.

*
* *

am simțit un fior
nu vreau să-l pierd
gândul meu îl urmează
asemeni unui vortex
mă captează atemporal
numai bătăi
bătăi, sânge,
dar ce dramă adolescentină...
mă simt piatră de cuarț
până mă va vedea, mă cristalizez
să nu mai tănuiesc vreodată'
ce sentimente mă preiau
doresc sticlete a fi
ca s-o oglindesc în mine
să o păstrez în veșnicie
până mă voi ciobi
de dorul ei...

cezara codruța țuțura

elevă la Colegiul Național „Al. Papiu Ilarian”

Apă și foc

Într-o liniște deplină
Reflectez asupra ta...
Afară fiind lună plină
Vreau, dar nu-ți pot arăta.

Ești o fire inocentă,
Un diamant neșlefuit,
Dar există-o diferență,
Vreau, dar nu pot să-ți promit.

Ești un înger, o enigmă,
A oceanului epavă?
Îmi e silă și mi-e frică...
Eu sunt foc, iar tu esti apă.

Focul mistuie, distruge,
Arde tot în calea sa.
Apa vindecă și curge,
Și te face a visa.

Multe feluri ale firii,
Am văzut în viața mea,
Dar în spatele gândirii
Stă chiar simplitatea ta.

Și crezut-am oarecând
Că cer mult să-mi fie dat.
Eu te așteptam plângând
Neștiind c-ai existat.

Iată-te de nicăieri,
Apărând din niciun loc.
Ai fost mâine, vei fi ieri,
Dar ești apă, eu sunt foc.

Nu ești tu ce-am căutat,
Dar poți fi ce mi-am dorit.
Și în chip prea minunat,

Simt că ne-am prea-potrivit.

Eu sunt focul care arde,
Tu ești apa ce mă stinge,
Dar și, pe de altă parte,
Mă aprinde când m-atinge.

Ești o carte nedeschisă.
Ești un cântec necântat.
Iar eu sunt o stea aprinsă
Ce de dragoste-am uitat.

Eu cătam un dârz luceafăr
Și orbeam privind la soare.
Cum să am sufletul teafăr?
Cum să pot să iubesc, oare?

Eu sunt ca-ntr-un labirint.
Tu ești harta către mine.
Eu sunt lacăt de argint
Iară cheia e la tine.

Eu sunt mult prea complicată.
Tu ești nesperat de clar.
Nu te-am văzut niciodată,
Nu vreau să te văz măcar!

Poartă-mă cum vei dori;
Cât de amplu ne e jocul!,
Nu mă voi împotrivi,
Tu ca apa, eu ca focul.

Căci doar tu dintre o mie,
Chiar și-n taină de te-ascunzi,
Reușești prin poezie
Erosul să îl pătrunzi.

La dileme mă pricep,
Am un spirit clandestin,
Dar nu pot ca să percep

Ce simt eu pentr-un străin.

Te-oi urma de-acum mereu,
Dar te-ntreb, a câta oară,
Visul tău și visul meu
Spre același gând, coboară?

Nr. 1-2023

IRUESEI

iulia cârje

elevă la Colegiul Național „Unirea”

Poate

Nu știu de ce, dar când te-am văzut am vrut să-ți vorbesc
Nu știu dacă regret sau dacă apreciez
Știu în schimb că te-am vrut. Și nu puțin.
Ți-am văzut fața, ți-am auzit vocea și am știut.

Undeva în subconștientul meu am simțit că nu trebuia să te vreau.
Știam că nu se va termina frumos,
Dar m-am gândit numai la prezent.
La lumina caldă ce îți contura toate detaliile feței
De la nas, la buzele fine ce-mi vorbeau.

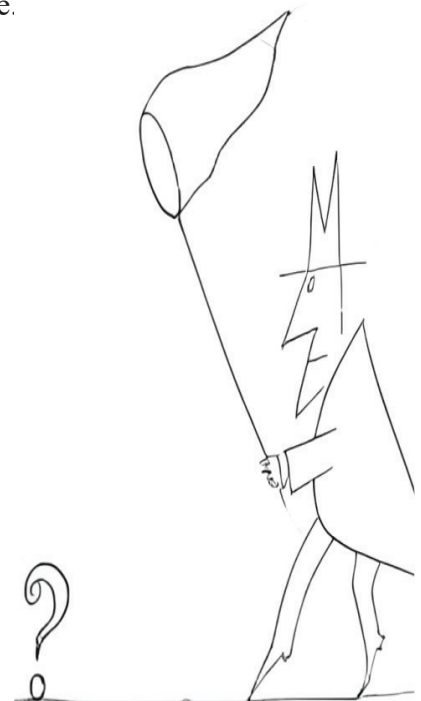
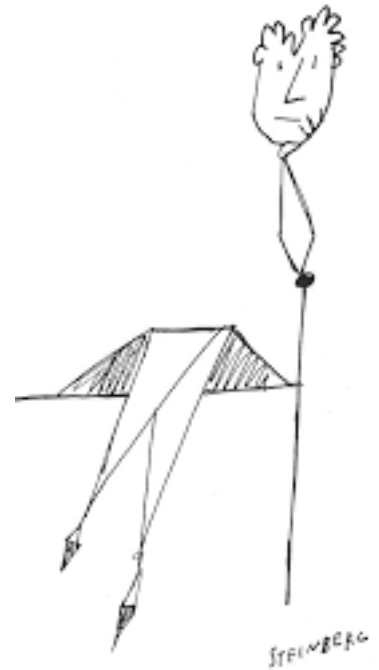
Am vrut să spun „Aia e”
Dar mi-ai scris. Nu știu de ce, cu toate că motivul mi l-ai dat.
A rămas în aer, posibil doar pentru mine
M-ai văzut a doua oară, mă strigai cu poftă
Te-am auzit și ți-am zâmbit

Ultima dată când ne-am întâlnit nu a fost ultima în care am vorbit.
Te-am vrut atât de mult. Poate încă o mai fac?
Ți-am spus cât de mult te-am iubit, în schimb mi-ai zis „Poate”
Am ținut de acel „poate” în dinți, sperând că totuși te vei întoarce.

M-ai lăsat așa, la sute de kilometri distanță.
Mă gândesc și te visez
Mă întreb „Oare mă mai vrei?”
Nu cred că e bine, dar încă mai sper.

M-ai ținut așa, luni de zile
Dimineața, seara, noaptea.
Îmi scriai mereu că vrei să mă vezi
Aveam planurile făcute, câte și mai câte
Dar toate au picat. Am dat tot ce ai vrut și tot ai luat mai mult.

Acum văd marea și te văd pe tine,
Undeva în depărtare văd și Bucureștiul
Târziu în noapte, la etajul doisprezece.
Lumina nu mai e fericire acum și vreau să te urăsc pentru asta
Dar nu mai pot.

alexandra ujică

Naufragiu

Poate că acel suflu
Amintirea. Mirosul. Parfumul.
Toate sau niciuna
Te-au schimbat, te-au măcinat
Și mai rău
Și plânsete și suspine
Te-au transformat.
Clipa e rece, căci fericirea a plecat,
Nu mai este alinarea ce-a fost
Când lumea era a ta
Și totul ți se cuvenea.
Acum lupti ca să mai poți
Să suferi înc-o zi
Și speră că-i una
Mai blândă ce nu te-aruncă
Pe-ale mării valuri
Unde poate doar pescarul
Te-ar putea zări,
Dar nu te va găsi,
Căci totu-i o iluzie
Și distanța-i un infinit,
Iar tu ai pierit.

Tenebră

Stau pe un fir de nisip
Valurile mării, spuma parcă nu mai e
albă,
E închisă. E neagră. E tristă.
Doar două petale mai sunt albe.
Petale în valuri.
Sunt sufletele noastre ce se iubeau. Dar
au plecat.
Și spuma mării plânge cu lacrimi negre.
E un miros de petrol
Și flacăra inimii arde acum plaja.
Totul devine roșu și încins.

Dar nu ca-n iubire,
Ci totul se distruge.
Doar cenușa mai e martora iubirii
unor suflete ce-au fost pereche.

Ammortire

Închid ochii și privesc,
Încep să caut, dar am mâinile amorțite.
Scormonesc mai bine și încerc să simt,
Dar îmi dau seama
că nu doar mâinile-mi sunt amorțite,
Ci și sufletul.
Încerc să simt,
Dar parcă s-a pus o pânză de păianjen.
Of, și mi-am zis că o să șterg praful...
Acum nici nu o să mai văd dincolo
de pulberea asta gri.

S-a lăsat peste oraș un aer greu
Și nori grei
Și eu respir și mai greu.
Acum îți caut respirația ca să le contopim.
Te văd în amurg,
Dar nu cred că mai ajung până la apus.

Către tine

Când simți totul atât de tare
Carnal.
Când vrei să scrii
Emfatic.
Când vrei să renaști
Fericit.
Să fii măcar umbra a ceea ce ai fost
Cândva.
Să vezi culori
Nestins.

monica burian

Jurnal de poet

Călătorului îi stă bine cu drumul
Nemurirea definește infinitul
Timpului îi este dat doar să treacă
Focul trebuie să topească gheața
Și omul are nevoie întâi de oxigen.
Dar apoi... ce definește și conturează omul?
Să aibă trăiri, să-nmărmureze simțiri
Aceste trăiri sunt multe, aparte pentru fiecare
Cu toții replicăm ce până acum am preluat
Și trăim mai roboțește în lume, se pare
Însă ce ne înalță ne-a fost dat separat.
Tu știi să trăiești diferit o simțire
El știe să cânte, el e bun la pictat
Sau știe să pună-n culori o amintire
Însă eu cand pictez am un gol în stomac
Ea știe să spună, să rostească ce simte
Sau știe să zică tot ce are în gând
Însă eu cand vorbesc am un foc pe obraz
Și la primul rostit am un nod pe grumaz...
Însă când simt să cânt sau să strig tot mai tare
Mă cheamă un dor parcă tot mai aprins
Prind în mână un stilou și o coală oricare
Și mă-mpinge o forță să scot tot din cutii
Să aștern rând pe rând cugetări spre abis
Și să strig cel mai tare scriind poezii

Sub parfum de tei

Inconfundabil, subtil și frumos
Parfumul de floare de tei
E cântecul iubirii, a ținelor de mână
A pașilor agale, a dansului în doi
Când timpul și clipa ușor se cunună
Cu-n vals înainte și altul înapoi.
Timpul parcă amorțește sub praful de tei
Timpul simte căldura luminii
din floarea cu scânteii
Timpul parcă nu mai vrea să treacă
Parcă mai stă puțin sub vraja lui înmiresmată
Apus străveziu cu frunze aurite
Ramuri încărcate cu nectar și vis
Totul te îmbie să mai stai puțin, cinci minute
Ochii închiși să simtă, pletele să adie

Am mai băut eu cafea așa amară

O licoare cu magie, ce ar trebui să-mbie
Lungi simțiri, dezmoțire, o natură blândă,
Caldă, adiere matinală, dulce-mbrățișare vie

Cum să-ți spun... În viața asta pentru mine
Mierea, harnic leac de veacuri, e un dor
Ce forță are să repare orice gust.

Iar cafeaua, o plăcere, capricioasă mângâiere
Mă hipnotizează aroma, spuma aburindă
Perfecțiunea Fibonacci cu o lingură de miere

Surpriză, se mai întâmplă să
ți se servească-n față
O cafea ce-arată simplu, fără
frământări sau dubii
Și să guști o amăreală de te
zdruncină-n rărunchii

Și stai să-ți revii din șocul așteptării muribunde
Gustul cel amar pe care nici să
vrei nu-l poți ascunde
Și o simți ca pe-o povară, cum
să-i spui... ce grea simțire

Dar de-ndată te-ntărâtă, nu-i nimic, o să dispară,
Așa cauți gustul mierii... Nu-i nimic
Am mai băut eu cafea așa amară...

Eu doar îngân

Eu doar iubesc... ca un amurg violet
Cu raze calde, blânde, reci
Ca un stilou ce iubește hârtia
Eu doar învăț... ca un răsărit în așteptare
Cu sete de mare, cu brațe mari, aurii, întinse
Ca o foaie ce soarbe cerneala.
Eu doar ascult... ca o pădure-n dimineață
Ca o negură ce întinde liniștea văii
Rourând grădini și ascunzându-se în zare.
Eu doar citesc... ca un copil care deschide ochii
Ca un portativ ce îmbrățișează note.
Eu doar mă caut...

angela hrib

Dacă . . . .

Dacă mă strigi, eu vin la tine,

Chiar dacă-ar fi să mor fugind,
Mă fac un gând de dor năpraznic,
Cu dragoste să te cuprind.

Dacă mă rogi, eu ți-ascult ruga,
Chiar dacă ar fi păcat ce fac.
Mi-aș duce crucea peste veacuri,
De osândire să te scap.

Dacă mă vrei, sunt lângă tine,
Chiar dacă nu mă vezi mereu,
Sunt îngerul ce te iubește
Și te păzește când ți-e greu.

Dacă mă-ntrebi, eu îți răspund,
Chiar dacă aș vrea mai mult să tac.
Cuvintele le-arunc în vânt
Pe tine doar să te împac...

Dacă tu mâna ai întinde,
Să mă atingi cu palma ta,
M-aș face zâmbetul pe floare
Și de la tine n-aș pleca!

Vraja marii

E dimineață iar și ai plecat devreme,
Cafeaua ai băut-o prin gânduri căutând
De e mai bine ca să mă trezești din vise,
Sau să atingi un umăr cu buzele plângând.

Fereastra larg deschisă primește o lumină,
Cu boarea dimineții perdeaua unduind,
Cearșafuri șifonate scăpate pe podele,
Sunt mărturia nopții ce a rămas în gând.

Te cheamă marea, în liniștea-i adâncă,
Cu chipul ars de soare te duci spre ea fugind,
Lăsând în urmă trupul care noapte de noapte
Nerăbdător te-așteaptă cu sufletul arzând.

Când vraja se va rupe iar libertatea sfântă
Va lumina privirea-ți de muritor plecând
Către locașul unde din timpuri infinite,
Te-ai adăpat cu patos, la țarm de vis, iubind

Pe flori de iasomie

Când voi pași pe flori de iasomie
Și îmi voi umple nările cu-al lor miros,
Iubirea am să ți-o trimit doar ție
S-o strângi în brațe, să fii bucurios.

Când zâmbete voi aduna pe buze,
Iar buzele vor exploda-n petale
Și vor ploua cu alb peste peluze,
Am să-ți trimit și pofta rugii tale.

Când în priviri vor crește-nmugurite
Mlădițele ce-n mine viețuiesc,
Voi fi eu însămi visele dorite,
Iubirea ce cu tine vreau să o trăiesc.

Când sufletul va căuta liniștea lunii
În murmurul ce pare-a fi în agonie,
Te voi chema în mijlocul pasiunii
Ca să pășim pe flori de iasomie.

Ploua cu tine, ploua cu mine
Nu stiu de unde atata rabdare...
Ti-e pielea tot uda si-n suflet iar ploua
Tristetii impletite cu apa de mare.
Ploua de-a dreptul ca sa ne spele
De ura, pacate si nedreptati
Ingenuncheati la poarta iubirii

Vrem deșteptarea unei noi vieti....
 Ploua continu pan' la refuz
 Aceeasi valoare de ploaie-n pamant
 Ne schimba dorinta in asteptare
 Fara curajul de a spune-un cuvânt
 Ploua cu tine, ploua cu mine
 Nimic din ce ploua nu inteleg...
 Ne-am contopit intr-o picatura
 Din doua ploii sacre, intr-un intreg

Ultimul tangou

Ultimul tangou eu l-aș dansa cu tine,
 pasiunea aș împinge-o în note la refuz
 te-aș face să mă iei de mijloc și ,în fine,
 să ne topim ca cerul, într-un tablou confuz.

Nr. 1-2023
 Ți-aș număra și pașii, ușori dar muzicali
 iar trandafirul ți l-aș smulge dintre buze,
 m-aș închina de mii de ori la ochii tăi fatali,
 sperând ca nimeni și nimic să nu m-acuze.

În dans te-aș apropia de inima mea caldă,
 purtându-te la piept ca pe o amintire
 din vechile acorduri care în tihnă scaldă
 a noastre chipuri noi, cioplite-n nemurire.

Și te-aș purta pe slove cântate la chitară
 te-aș mai lăsa să-mi mângâi coapsele din nou,
 poftind ce ai poftit de mult, odinioară,
 și ai primit acum, la ultimul tangou.

Parfum de vară

E totul verde-n jur, iar soarele mă-ncântă
 Cu razele lui calde și pline de lumină,
 Când tu atingi cu palma iarba ce descântă
 O mângâiere dulce, care duios se-nchină.

Mă uit la ceru' albastru, albastru ca și marea,
 Acoperiș de zile cu feerii celeste
 Și mă gândesc la tine, cât lungă este zarea,
 Dansând cu sânziene un cântec de poveste.
 Cireșe la urechi mi-agăț ca să-mi priască,
 Să mă ascund în doruri și-n florile adunate
 De dragoste de vară ce blândă-i și firească,

Atunci când trandafirii coboară din cetate.

Alai de crini și dalii îmi înconjoară firea,
 Vrând să mă -nveselească în zilele toride,
 Prin leagănul de spice ce unduiesc privirea
 Spre o răcoare sfântă în antice firide.

Tu știi că este vară și știi c-o am în suflet.
 Îți mai aduci aminte când tineri noi eram,
 Și ne priveam iubind sub frunze fără sunet,
 Iar cu parfumul verii pe creștet ne-atingeam.

Te văd...

Te văd când vii călare pe speranță,
 adăpându-n vale la izvor de foc,
 mistuind în grabă fumul care curge
 prin pădurea-n care timpul stă în loc.

Te văd atunci când inima îți plânge,
 lacrimile dese, răni pe al tău chip,
 spulberând tăcerea care mă ajunge
 dincolo de frunze moarte în nisip.

Te văd purtând în mâini a ta lumină,
 călătorind în timp și alte împărății.
 Apăsătoare dragoste ce trupul mi-l închină
 când spun să nu mai pleci, atunci când o să vii.

Restituiri necesare - Saul Steinberg

Despre un mare proiect - pe orizontală - al restituirilor culturale, a unor nume ce au contribuit la identitatea de spirit (scris, desenat, interpretat) a românilor, putem să facem vorbire doar atunci când actualizăm inițiative instituționale sau individuale dar nu și generalizate.

Cum îți gospodărești viitorul, așa vei avea un trecut . Se pare că este paradoxul necesar pentru a pune în mișcare inerții, cutume birocratice și o anume apatie cu ifose.

Primăria din Râmnicu Sărat le-a încredințat artistului Radu Iațcu - Iatzco și lui Ioan Serediuc misiunea de a preda cu imagini o lecție culturală despre Saul Steinberg de la a cărei naștere se împlinesc în 15 iunie, 104 ani. Străinii, cei care până la urmă l-au încetățenit, au știut să-i acorde importanța necesară, și să-l așeze pe soclul binemeritat.

Strădania de acum, a celor de acasă, este cu atât mai meritorie, cu cât destinul cultural al orașelor mici, unde nu se întâmplă nimic, câte un seism, un orgoliu seismic, pot face minuni, pot transforma reveria într-o realitate neastâmpărată.

Poate nu ar fi lipsit de interes ca la unul dintre liceele orașului, sau chiar la tustrele școlile, în locul unor cenușii, somnifere ore de dirigenție, să fie prezentat Saul Steinberg de Râmnicu Sărat, cel care a fost slujitorul devotat al prestigiosului The New Yorker, încă din 1947 când va fi corespondentul acestuia pentru procesul de la Nürnberg și își va continua colaborarea grafică timp de aproape 60 de ani cu peste 1200 de desene și 85 de coperte ale revistei.

Imaginația sa, racordată la social, la cerințele comunitare, nu numai în calitate de cetățean american (din 1943) activ și introspectiv, va dăruie în timp felurite modalități artistice ale ludicului, de la grafică și terminând cu reabilitarea prin artă imaginativă a cutiilor de carton, a pungilor de hârtie – lucrări arhitecturale de mare încărcătură, reverberând experiențe ale copilăriei într-o familie ce a trăit la umbra lui Gutenberg.

Legăturile sale cu România au fost indirecte, trecând cumva prin sângele întâmplărilor și al istoriei: a ilustrat cărțile lui Eugène Ionesco și a păstrat cu un fir foarte subțire legătura cu copilăria sa într-un fel idilizată.

N-a considerat necesar să revină, după 1989 acasă, decizia i-a aparținut, alimentată și de lipsa de interes și a mâinilor întinse – peste ocean – ca semn de chemare și de prețuire.

Se face acum, aparent tardiv, dar dacă lucrurile s-au pornit, atunci, desigur, speranța va pleca ultima dintre noi. Avem certitudinea lucrului bine făcut, fiindcă Radu Iațcu - Iatzco este omul providențial din interior, el însuși artist și cunoscător al fenomenului caricaturii, autor și coordonator de cărți importante ale genului .

Tulburătoare rămâne imaginea unui Saul Steinberg, în apartamentul său din New York în 1999 (anul morții sale) aplecat asupra unor schițe ale vechiului București: la 85 de ani respira imaginea unui vis românesc. Prea-departele și nepăsarea nu l-au adus acasă. Acum a venit, prin această lucrare reparatorie, cel puțin moral, și trebuie să ne obișnuim cu Saul, dar și el va trebui să ne învețe din nou.

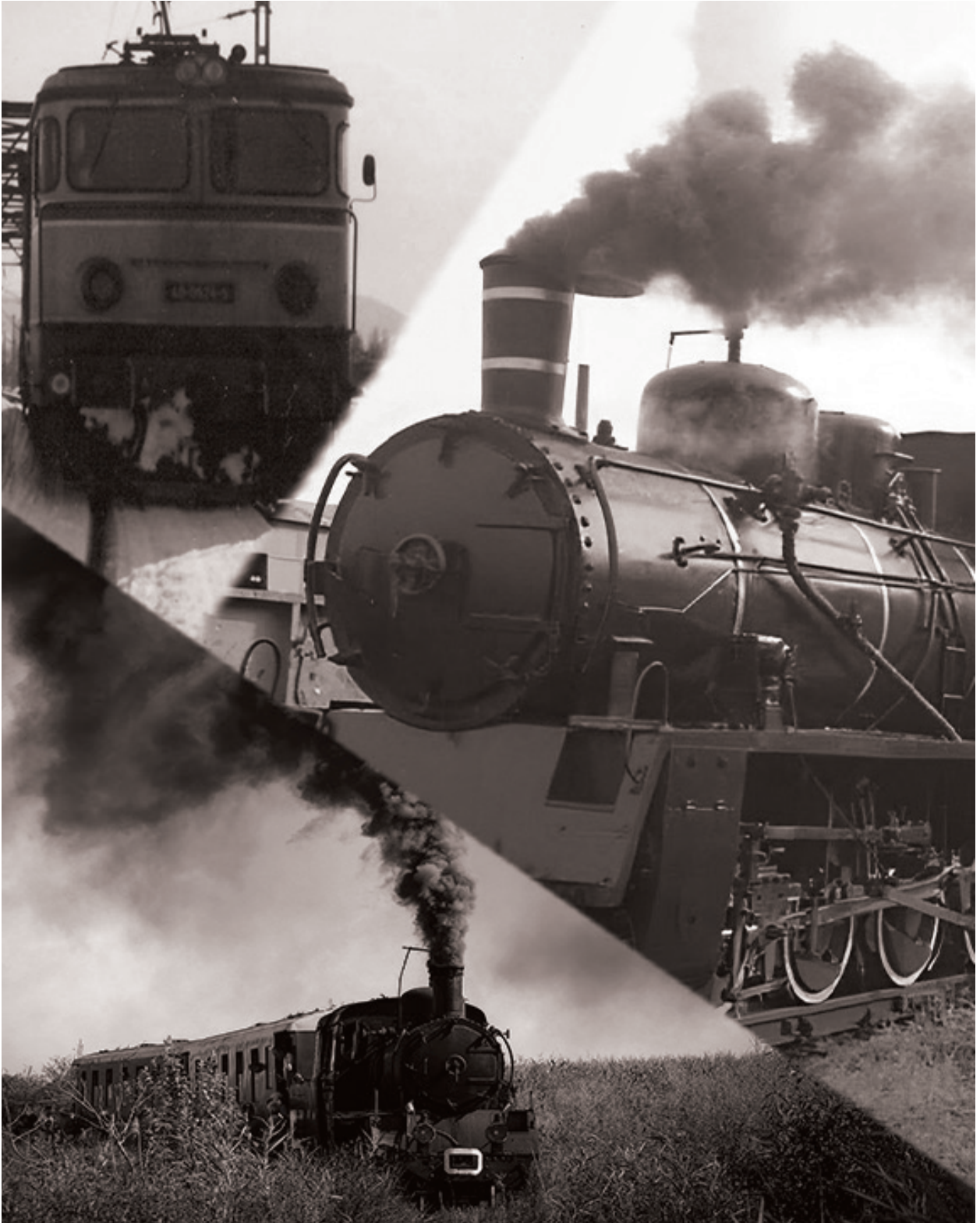
Cornel Udrea

mihail francis

Prințesele

Nr. 1-2023

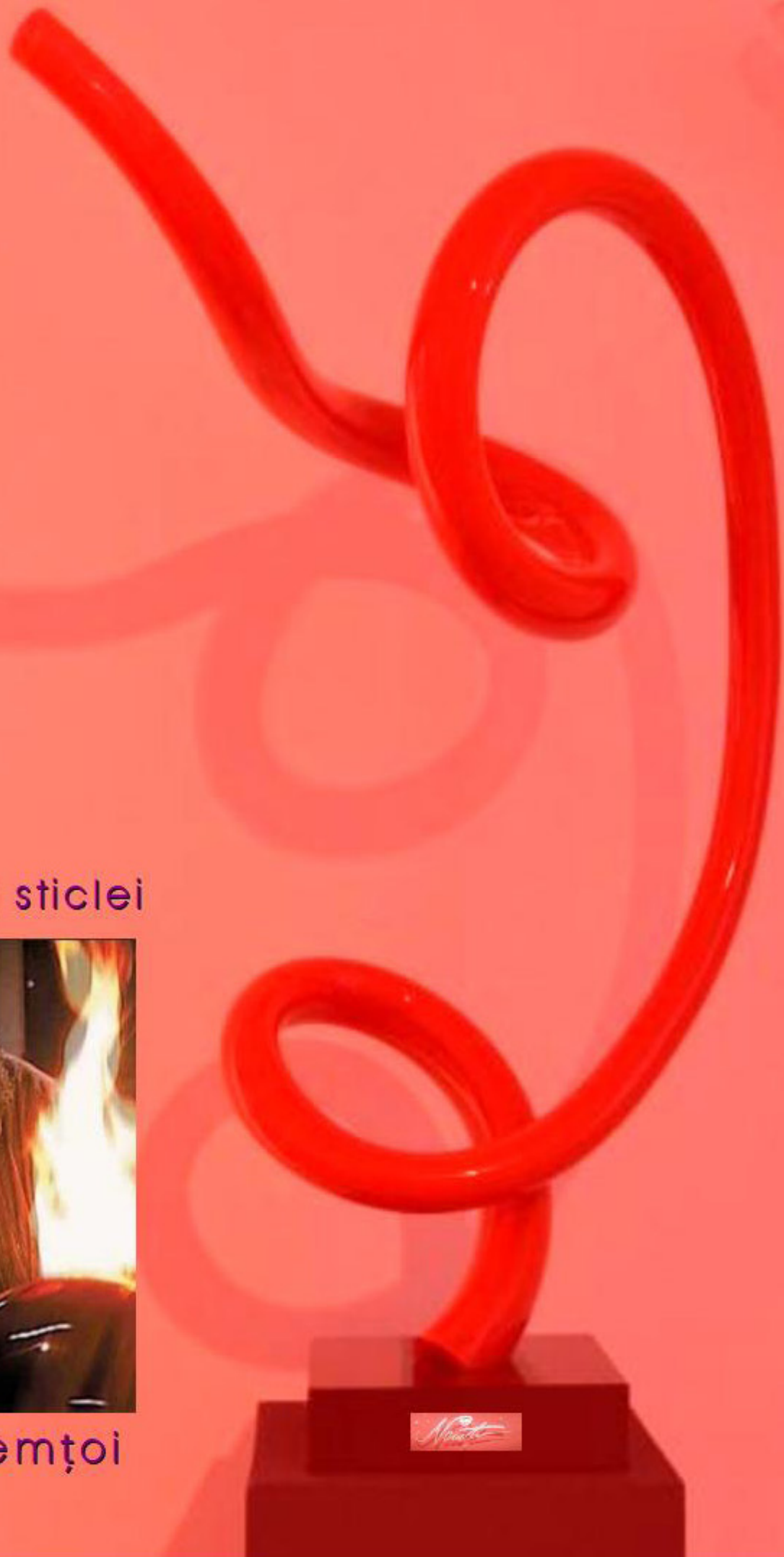
YESEURI

simfonia sticlei

ioan nemțoi

Neu